

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR
DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GELİŞMİŞ VE
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA**

**Hazırlayan
Buket ALTINÖZ**

**Danışman
Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN**

Yüksek Lisans Tezi

**Haziran 2017
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR
DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GELİŞMİŞ VE
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Buket ALTINÖZ**

**Danışman
Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN**

**Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından
SYL-2015-6293 kodlu proje ile desteklenmiştir.**

**Haziran 2017
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Buket ALTINÖZ

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Kurumsal ve Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Uygulama” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Ad-Soyad: Buket ALTINÖZ

Ad-Soyad: Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN

İmza:

İmza:

Maliye Anabilim Dalı Başkanı

Ad-Soyad: Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN

İmza:

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN danışmanlığında Buket ALTINÖZ tarafından hazırlanan **“Kurumsal ve Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Uygulama”** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

25/05/2017

JÜRİ:

Danışman :Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN

Üye :Doç. Dr. Oğuzhan TÜRKER

Üye :Yrd. Doç. Dr. Doğan BAKIRTAŞ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 15/06/2017 tarih ve 16 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Üretilen milli gelirin kişiler, gruplar veya üretim faktörleri arasında dengeli bir şekilde paylaşımı gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikalarının iktisadi amaçlarından birini oluşturmaktadır. Dağılımdaki adaletsizliklerin tespit edilerek giderilmeye çalışılması bu amaca ulaşmada önemlidir. Dağılıma etkisi olabilecek ekonomik, sosyal ve demografik faktörlerin yanı sıra kurumsal ve politik bir takım değişkenlerin de analizlere dâhil edilmesi, gelir dağılımı üzerinde etkisi olan faktörlerin daha geniş bir çerçeveden ele alınmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada dağılıma etkisi olabilecek kurumsal ve politik faktörler belirlenerek, gelişmiş ve gelişmekte olan iki ülke grubu açısından incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca bilgilerinden yararlandığım, çalışmanın her aşamasında bütün sorularımı sabırla dinleyip titizlikle cevap veren ve emeğini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN'e, tez aşamasına gelmemde katkıları olan Maliye Bölümü hocalarıma, tezimi inceleyip değerli yorumları ile katkı sağlayan jüri üyeleri Doç. Dr. Oğuzhan TÜRKER ve Yrd. Doç. Dr. Doğan BAKIRTAŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca tez çalışmama maddi destek sağlayan Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne teşekkür ederim.

Son olarak hayatımın her aşamasında maddi ve manevi destekleri ile yanımda olan, sonsuz sabır ve fedakârlıklarını bir an olsun benden esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Buket ALTINÖZ

Kayseri, Mayıs 2017

KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA

Buket ALTINÖZ

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2017

Danışman: Doç. Dr. M. Fatih İLGÜN

ÖZET

Gelir dağılımı üzerinde doğrudan veya dolaylı birçok faktörün etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Dönemler ve bölgeler itibariyle gelir dağılımında ortaya çıkan değişimlerin temelinde yatan faktörler sosyal, demografik, kurumsal ve politik yapı şeklinde gruplandırılabilir. Bu çalışmanın amacı kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda politik ve kurumsal yapıyı temsil eden 12 değişkenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, 27 gelişmiş ve 55 gelişmekte olan ülke için 1985-2012 dönemi verileri kullanılarak panel veri analiz yöntemi ile araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar gelişmekte olan ülkelerde kurumsal, gelişmiş ülkelerde politik faktörlerin etkilerinin ön planda olduğunu göstermektedir. Kurumsal faktörler açısından bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerde kurumsal altyapının güçlenmesi gelir dağılımını olumlu etkilerken, ekonomik özgürlüklerde artış olumsuz etkilemekte, yolsuzluk düzeyinin etkisi ise ters u şeklinde kendini göstermektedir. İnsan hakları, sosyal özgürlükler ve bürokrasinin ise istatistiksel olarak anlamlı etkisi yoktur. Gelişmiş ülkelerde söz konusu faktörler içerisinde sadece özgürlüklerin olumlu etkisi ve kurumsal altyapının olumsuz etkisi gözlemlenmiştir. Politik faktörler açısından bakıldığında; gelişmiş ülkelerde yasama sürecinin etkinliği, tek parti iktidarı, çoğulculuk ve hükümetin oy oranı değişkenlerinin anlamlı etkisi dikkate alındığında iktidarın temsil gücünde artış, yüksek demokrasi düzeyi ve politik istikrar gelir eşitsizliğini azaltırken söz konusu değişkenlerin gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı üzerinde anlamlı etkisi tespit edilememiştir. Diğer yandan yerel özerkliğin iki ülke grubunda da gelir dağılımında adaleti olumsuz etkilediği, iktidar partisinin ideolojik eğiliminin ise her iki grupta da anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir dağılımı, kurumsal faktörler, politik faktörler, panel veri analizi

**THE EFFECTS OF INSTITUTIONAL AND POLITICAL FACTORS ON
INCOME DISTRIBUTION: AN APPLICATION FOR DEVELOPED AND
DEVELOPING COUNTRIES**

Buket ALTINÖZ

Erciyes University Social Sciences Institute, Master Thesis, June 2017

Supervisor: Assoc. Prof. M. Fatih İLGÜN

ABSTRACT

It is a fact that many factors, directly or indirectly, affect income distribution. Factors underlying changes in income distribution over periods and regions can be grouped into social, demographic, institutional and political structures. The aim of this study is to comparatively examine the effects of institutional and political factors on income distribution in developed and developing countries. For this purpose, the effect of 12 variables representing the political and institutional structure on income distribution was investigated by panel data analysis method using data from 27 developed and 55 developing countries for 1985-2012 period. The results show that the impact of institutional factors is preliminary in developing countries, whereas political factors in developed countries. In terms of institutional factors, the strengthening of the institutional infrastructure affects income distribution positively, while the increase in economic freedom affects negatively and corruption cause inverse u-shaped effect in developing countries. On the other hand, human rights, social freedoms and bureaucracy have no statistically significant effect. In the developed countries, only the positive effect of the social right and negative effect of institutional infrastructure were observed. In terms of political factors; considering the significant effect of voting rate, single-party government, the effectiveness of the legislative process and the pluralism, increased efficiency in the power of representation, high democracy level and political stability reduce income inequality in developed countries, but no significant effect of these variables has been found on the income distribution in the developing countries. On the other hand, it is seen that the local autonomy negatively affects justice in distribution of income in to groups of countries and the ideological tendency of the ruling party is not significant in both groups.

Keywords: Income distribution, institutional factors, political factors, panel data analysis.

İÇİNDEKİLER

KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN BİR UYGULAMA

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	iii
KABUL ONAY SAYFASI.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
 GİRİŞ	 1

1. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, TÜRLERİ, İKTİSADİ YAKLAŞIMLARDA GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMI ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1.1. GELİR VE GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI	3
1.1.1. Gelir Kavramı	3
1.1.2. Gelir Dağılımı Kavramı.....	6
1.2. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ	7
1.2.1. Birincil Gelir Dağılımı	8
1.2.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	8

1.2.1.2. Sektörel Gelir Dağılımı	9
1.2.1.3. Bölgesel Gelir Dağılımı	11
1.2.1.4. Kişisel Gelir Dağılımı	12
1.2.2. İkincil Gelir Dağılımı	12
1.3. GELİR DAĞILIMI KAVRAMINA LİTERATÜRDE FARKLI YAKLAŞIMLAR.....	13
1.3.1. Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı	13
1.3.1.1. Adam Smith	14
1.3.1.2. David Ricardo.....	15
1.3.1.3. John Stuart Mill	17
1.3.1.4. Karl Marx	18
1.3.2. Neo-Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı	20
1.3.2.1. Avusturya İktisat Okulu.....	21
1.3.2.2. Lozan Okulu	24
1.3.2.3. Cambridge Okulu.....	25
1.3.3. Keynesyen Gelir Dağılımı Yaklaşımı	28
1.3.3.1. Michal Kalecki.....	31
1.3.3.2. Nicholas Kaldor	33
1.3.3.3. Luigi Pasinetti.....	36
1.3.3.4. Sidney Weintraub	38
1.3.4. Monetarist Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	39
1.3.5. Yeni Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı	41
1.3.6. Yeni Keynesyen Gelir Dağılımı Yaklaşımı	42
1.3.7. Arz Yanlı Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	44
1.3.8. Anayasal İktisat Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	45
1.4. GELİR DAĞILIMININ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	46
1.4.1. Değişim Aralığı Yöntemi	47

1.4.2. Görelİ Ortalama Mutlak Sapma Yöntemi.....	48
1.4.3. Varyans Yöntemi	49
1.4.4. Varyasyon Katsayısı Yöntemi.....	50
1.4.5. Logaritmik Standart Sapma	50
1.4.6. Theil Endeksi.....	51
1.4.7. Atkinson Eşitsizlik Endeksi.....	52
1.4.8. Dalton Endeksi	52
1.4.9. Fields Endeksi	53
1.4.10. Elteto-Frigyes Endeksi	54
1.4.11. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı.....	55
1.4.12. Hoover (Robin Hood) Endeksi.....	57
1.4.13. Bonferroni Endeksi.....	59

2. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER	61
2.1.1. Ekonomik Büyüme	61
2.1.2. İşsizlik	65
2.1.3. Enflasyon	68
2.1.4. Dış Ticaret	70
2.1.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler	72
2.1.6. Faiz Oranı.....	74
2.1.7. Finans Piyasaları.....	76
2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER.....	77
2.2.1. Nüfus Artışı	77
2.2.2. Nüfusun Eğitim Düzeyi	78

2.2.3. Göçler	80
2.2.4. Nüfusun Yaş Durumu	81
2.2.5. Cinsiyet	81
2.2.6. Sendikal Hakların Yaygınlığı ve Kullanımı	82
2.3. KURUMSAL FAKTÖRLER	83
2.3.1. Yolsuzluk	84
2.3.2. Ekonomik Özgürlük	87
2.3.3. Bürokrasi	89
2.3.4. Kurumsal Kalite	92
2.4. POLİTİK FAKTÖRLER	94
2.4.1. Demokrasi Düzeyi	95
2.4.2. İktidarın İdeolojik Eğilimi	98
2.4.3. Politik İstikrarsızlık	101
2.4.4. Hükümet Türleri	103
2.4.5. Korporatizm	105
2.4.6. Federalizm	107

3. BÖLÜM

KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE 1980 SONRASI DÖNEMDE KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİŞİMİ	109
3.2. LİTERATÜR İNCELEMESİ	115
3.3. KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ	124
3.3.1. Model ve Veri Seti	124

3.3.2. Metodoloji.....	131
3.3.3 Bulgular	132
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	147
ÖZGEÇMİŞ.....	169

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Weintraub Toplam Arz Fonksiyonu	38
Şekil 1.2. Lorenz Eğrisi	55
Şekil 1.3. Hoover (Robin Hood) Endeksi	58
Şekil 1.4. Bonferroni Eğrisi	60
Şekil 2.1. Kuznets Eğrisi	63
Şekil 2.2. Emek Piyasasında Denge	66
Şekil 2.3. Bürokrasi ile Eşitsizlik Arasındaki İlişki	92

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1.	Gelişmiş Sanayi Topluluklarında Siyasi Partilerin Politika Öncelikleri	99
Tablo 3.1.	Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisini İnceleyen Uygulamalı Çalışmalar	120
Tablo 3.2.	Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisini İnceleyen Uygulamalı Çalışmalar	123
Tablo 3.3.	Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Örneklem Grubu	130
Tablo 3.4.	Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmekte Olan Ülkeler (Panel Veri Analizi, Bağımlı Değişken Birincil Gelir Dağılımı)	134
Tablo 3.5.	Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmiş Ülkeler (Panel Veri Analizi, Bağımlı Değişken Birincil Gelir Dağılımı)	135
Tablo 3.6.	Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmekte Olan Ülkeler	137
Tablo 3.7.	Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmiş Ülkeler	138

GİRİŞ

Gelir dağılımı geçmişten günümüze ülkelerin üzerinde durduğu önemli bir konudur. Zira üretilen milli gelirin kişi veya gruplar arasındaki paylaşımının dengeli bir şekilde gerçekleşmesi, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomilerde benimsenen politikaların iktisadi amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gelir dağılımındaki adaletsizliklerin tespit edilerek giderilmeye çalışılması böylesi bir amaca ulaşılmasında önem kazanmaktadır. Bu süreçte gelir dağılımı ile ilişkilendirilebilen bir takım ekonomik, sosyal, demografik, kurumsal ve politik faktörün belirlenerek dağılıma nasıl bir etkisinin olabileceği de başlı başına bir çalışma alanı ortaya çıkarmaktadır. Özellikle son yıllarda önem kazanan kurumsal ve politik değişkenlerin gelir dağılımı ile olan ilişkisi, dağılım üzerinde etkisi olan faktörlerin daha geniş bir çerçeveden ele alınmasını sağlamaktadır.

Genel olarak bir ülkede belirli bir dönemde üretilen gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasındaki dağılımı şeklinde tanımlanan gelir dağılımının düzenlenmesi günümüzde sosyal devlet anlayışının bir gerekliliğini temsil etmektedir. Dağılımdaki dengesizlikleri gidermeye yönelik çalışmaların başarısını etkileyen birçok neden olmakla birlikte, dağılıma temelden etkisi olan faktörlerin zaman içerisinde gösterdiği gelişmelerin etkisi de göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.

Yolsuzluk, ekonomik özgürlük, bürokrasi ve kurumsal kaliteden oluşan kurumsal faktörler ve demokrasi düzeyi, iktidarın ideolojik eğilimi, politik istikrarsızlık, hükümet türleri, korporatizm ve federalizmden oluşan politik faktörler ile gelir dağılımı arasında bir ilişki olduğu hipotezi doğrultusunda çalışmanın amacı, söz konusu kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımı üzerinde nasıl bir etkide bulunacağını araştırılmasıdır. Ayrıca ele alınan dönem kapsamında elde edilen verilerin ait oldukları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre gruplandırılarak kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bir karşılaştırma yapılması amaçlanmaktadır. Sonuçta gelir dağılımı ile ilişkisi tespit

edilmek üzere yaygın olarak üzerinde durulan ekonomik, sosyal ve demografik faktörlerin aksine önemi günden güne artan kurumsal ve politik faktörlerin geniş bir çerçevede ele alınarak söz konusu faktörlerle alakalı verilerin gelir dağılımına yönelik etkisinin analiz edilmesi ile ilgili literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Çalışmanın sınırları kurumsal ve politik yapıyı temsil eden 12 değişken ile bu değişkenlere ait 27 gelişmiş ve 55 gelişmekte olan ülkenin 1985-2012 dönemi verilerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda çalışma iki teorik ve bir uygulamalı olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle gelir ve gelir dağılımı kavramları açıklanmış ve gelir dağılımı türlerinden bahsedilmiştir. Ardından literatürde yer alan farklı iktisadi görüşlerin gelir dağılımına yaklaşımları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bölümün sonunda ise gelir dağılımının ölçüm yöntemlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde, gelir dağılımına etki eden ekonomik, sosyal ve demografik faktörler ile kurumsal ve politik faktörlere yer verilmiştir. Ekonomik faktörler olarak ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, dış ticaret, kamu harcamaları ve vergiler, faiz oranı ve finans piyasaları üzerinde durulmuştur. Sosyal ve demografik faktörler olarak nüfus artışı, nüfusun eğitim düzeyi, göçler, nüfusun yaş durumu, cinsiyet ile sendikal haklar açıklanmıştır. Son olarak yolsuzluk, ekonomik özgürlük, bürokrasi ve kurumsal kalite çerçevesinde kurumsal faktörler ile demokrasi düzeyi, iktidarın ideolojik eğilimi, politik istikrarsızlık, hükümet türleri, korporatizm ve federalizm şeklinde sıralanan politik faktörler ele alınmıştır.

Tezin son bölümünde, öncelikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1980 sonrası dönemde kurumsal ve politik faktörlerin gelişimi değerlendirilmiş, ardından kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımına olan etkisine yönelik literatür incelenmiştir. Analiz kısmında ise önceki bölümlerde bahsedilen gelir dağılımı ile söz konusu faktörler arasındaki teorik ilişki analiz edilmiştir. Bu bölümde 55 gelişmekte olan ve 27 gelişmiş ülkeye ait 1985-2012 dönemi verileri kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır.

1. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, TÜRLERİ, İKTİSADİ YAKLAŞIMLARDA GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMI ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1.1. GELİR VE GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI

Gelir dağılımı adaleti tartışmalarının kökenleri çok eski olmakla birlikte, gelirin doğru bir şekilde tanımlanması çabaları da benzer tarihsel süreç gelişimine sahiptir. Zira dağılım adaleti/adaletsizliği üzerinde durmak aynı zamanda özellikle milli gelir kavramının bileşenlerinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla bu başlık altında öncelikle ekonomi literatüründe yer alan çeşitli gelir tanımlarına yer verilerek gelir kavramı açıklanmış, ardından gelir dağılımı kavramına yönelik açıklamalar yapılmıştır.

1.1.1. Gelir Kavramı

İktisadi konular arasında yüzyıllardır önemli bir yere sahip olan gelir kavramının ortaya çıkışı fizyokratik ve klasik iktisat dönemlerine dayanmakla birlikte; bu dönemlerde gelir kavramı ile hâsılat, servet ve varidat kavramları arasında belirgin bir ayrım yapılamamıştır. Faiz, müteşebbisin kazancı ve ücret kavramlarının kendilerine has özellikleri çerçevesinde belirlenmesi mümkün olmamıştır. Ancak zamanla bir takım gereksinimler gelir kavramının irdelenmesi ve belirlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunlar arasında gelir vergisinin ihdas edilmesi ile Hazine menfaatlerinin gözetilmesi, nüfusun geçim seviyesinin belirlenmesi ve ekonomilerin iktisadi başarılarının tespit edilmesi yer almaktadır. Dolayısıyla milli gelir kavramı ‘hesapçı bir kapitalist sistem’ ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Neumark, 1945, 243-245).

Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında gelir kavramına ilişkin yorumlar önceleri daha sübjektif iken, zamanla objektif yorumlar önem kazanmıştır. Ekonomi literatüründe gelir kavramına ilişkin olarak erken çağlarda ‘soyut/manevi gelir (psychic income)’ üzerinde sıklıkla durulmuştur. Soyut gelir insanların tüketimleri sonucu ortaya çıkan memnuniyet hissi olarak tanımlanmaktadır. 1909 yılında Ely reel gelirin tanımını insanların mal ve hizmet kullanımı sonucu ortaya çıkan memnuniyet olarak yapmıştır. Schanz (1986) da benzer görüşlere sahip olmakla birlikte yaptığı çalışma sonucunda gelirin bireylerin isteklerinin tatmininden ayrılamayacağı görüşüne varmıştır. Benzer bir yorum da Seligman tarafından yapılmıştır. Seligman (1926)’a göre nesneler onların sağlayacakları faydalar nedeniyle üretilmektedir. Bu fayda sonucunda ise bir memnuniyet ortaya çıkacaktır. Bu memnuniyet duygusu ise gerçek geliri oluşturmakta, para ise sadece mal ve hizmet alımında bir iletim mekanizması olmaktadır. Taussing (1947) de toplam gelirin ortaya çıkan fayda ve tatminleri içerdiğini söylemektedir (Holmes, 2001, 36-37).

Fisher ise yaptığı çalışmada soyut gelir kavramını geliştirerek yeni bir gelir tanımı yapmıştır. Ona göre kişisel gelir birey için üretilen hizmetlerin toplam akışıdır (Fisher, 1906, 101). Bu bağlamda Fisher kişilerin elinde bulunan malları sermaye, bu mallar aracılığıyla sağlanan hizmetleri ise kişilerin geliri olarak tanımlamaktadır. Örnek olarak sahip olunan bir piyano ile ekmeği göstermektedir ve bunların gelir değil sermaye olduğunu söylemektedir. Ancak piyanonun müzik, ekmeğin ise beslenme için kullanıldığında gelire dönüşeceğini belirtmektedir (Fisher, 1906, 106).

Yapılan soyut gelir tanımlamalarının pratikte kullanışlı olmaması, gelir ile ilgili yapılacak çalışmalarda ve gelişmelerin izlenmesinde daha uygun bir tanımlamanın yapılması gerektiğini göstermiştir. Bu amaçla parasal gelir tanımlamaları özellikle vergilemenin önemi ile birlikte öne çıkmıştır. Bu konuda en önemli katkılardan biri Schanz-Haig-Simons modelinin gelişmesi olmuştur. Schanz geliri kişilerin ekonomik gücü ile ilişkilendirmiştir. Haig geliri bir kişinin ekonomik gücünde iki zaman noktası arasındaki net artışın parasal değeri olarak tanımlamaktadır. Simon ise geliri tüketimde kullanılan hakların piyasa değeri ve mülkiyet haklarının değerindeki değişimin cebirsel toplamı olarak tanımlamaktadır. Hicks’in gelir analizi de Schanz-Haig-Simon modelinden gelişmiştir. Ona göre gelir tüketim ve sermaye birikiminin toplamıdır (Holmes, 2001, 57-66).

Kişilerin refah seviyesi ve toplumların gelişmişlik düzeyi açısından kişisel gelir önemli olmakla birlikte ulusal gelirin dağılımının bu kişisel gelirlerin temel belirleyicisi olması nedeniyle zamanla milli gelir kavramı ve milli gelirin hesaplanmasına yönelik çalışmaların önemi artmıştır. İktisat yazınında milli gelir kavramının birçok tanımına rastlamak mümkündür. Bunlardan biri Marshall'ın tanımıdır. Buna göre bir ülkenin doğal kaynakları üzerinde etkili olan emek ve sermaye, maddi ve her türlü hizmeti içeren maddi olmayan malların yıllık belirli bir miktarını üretir. Bu üretim milli geliri oluşturmaktadır (Marshall, 1977, 434). Tanım teorik olarak anlamlı olmasına karşın pratikte Pigou'nun tanımı daha kullanışlıdır. Pigou'ya göre objektif gelirin bir parçası olan ulusal gelir, para ile ölçülebilen yurtdışı kaynaklı geliri de içine almaktadır (Pigou, 1920, 30). Pigou Marshall'ın aksine ulusal gelir tanımının içine yatırımlar dolayısıyla yurtdışından elde edilen kazançları da dâhil etmektedir. Fisher'in tanımı ise Marshall ve Pigou'nun aksine üretim odaklı değil, tüketim odaklıdır. Ona göre ulusal gelir, belirli bir yıl boyunca doğrudan bir şekilde tüketilen yıllık net üretimin bir parçasıdır. Fisher'in gelire tüketim odaklı yaklaşmasının sebebi ise mal ve hizmetlerin belirli bir öneme sahip olmasına rağmen, onların tüketilmedikçe herhangi bir amaca hizmet etmemeleridir (Fernando, 2011, 16). Bir diğer milli gelir tanımı ise Simon Kuznets tarafından yapılmıştır. Kuznets'e göre ulusal gelir ulus tarafından üretilen tüm ekonomik malların net değeridir (Kuznets; Epstein; Jenks, 1941, 3). Dolayısıyla milli gelire üretim odaklı yaklaşmaktadır. Ayrıca ulusal geliri ikili bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Birincisi ödeme şekillerine göre sınıflandırmadır ve emek gelirleri, mülk gelirleri ve girişimcilik gelirlerinden oluşmaktadır. Diğer sınıflandırma ise endüstriyel kaynaklarına göre sınıflandırmadır. Bu ise tarım, madenler taş ocakları ve petrol kuyuları, enerji üretimi, imalat sanayi, inşaat, taşımacılık, iletişim ve dağıtım sektörlerinden oluşmaktadır (Kuznets, 1934, 2).

Ulusal gelirin belirlenmesinde en önemli katkılardan biri Keynes tarafından yapılmıştır. Keynes ulusal gelirin hesaplanmasına teorik olarak önem vermiştir. Genel olarak milli gelir üç yöntem kullanılarak hesaplanabilmektedir. Bunlar üretim yöntemi, gelir yöntemi ve harcama yöntemidir. Bu yöntemlerden bahsetmeden önce ulusal gelir ile ilgili temel kavramların belirtilmesi gereklidir. İlk olarak gayri safi yurt içi hâsıla (Gross Domestic Product-GDP) bir ülkede belirli bir yıldaki üretimin para cinsinden toplam değeridir. Gayri safi milli hâsılaya (Gross National Product-GNP) ise ülkeye

yurtdışından gelen kira, faiz, kar ve temettü gelirlerinin gayri safi yurtiçi hâsılaya ilave edilmesi ve ülkede çalışan yabancıların kendi ülkelerine gönderdikleri faktör gelirlerinin çıkarılması ile ulaşılır (Anderson, 1991, 19).

Üretim yöntemiyle milli gelir hesaplanırken belirli bir yılda üretilen mal ve hizmetlerin parasal değerleri hesaplanmaktadır. Hammadde ve ara mallarının değeri çifte hesaplamayı önlemek açısından hesaplamaya dâhil edilmez. Harcama yönteminde tüketim ve yatırım harcamalarının ülkenin tüm kesimleri için belirli bir dönem ele alınarak hesaplanması ile milli gelire ulaşılır. Son olarak gelir yönteminde ise üretim sürecinde yer alan farklı faktörlerin gelirlerinin değeri hesaplanmaktadır (Mukherje, 2000, 201). Sonuçta geçmişten günümüze gerek kişisel gerekse ulusal gelir tanımları çeşitli açılardan yapılmaya çalışılmış ve özellikle artan gelir dağılımı sorunu iktisat düşünürleri tarafından yapılan çeşitli tanımlar çerçevesinde milli gelirin belirlenmesine yönelik çalışmalara katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla milli gelirin doğru bir şekilde tanımlanması ve hesaplanması ülke ekonomisinin büyüklüğü, kişi başına düşen gelirin ve böylece refah seviyesinin belirlenmesine katkıda bulunmaktadır.

1.1.2. Gelir Dağılımı Kavramı

Gelirin milli gelir üretimine katkıda bulunan üretim faktörleri arasındaki paylaşımı tarihten bugüne tartışılan bir konu olmuştur. Bölüşümün gün geçtikçe daha adaletsiz bir hal alması ise bu konuda yapılan çalışmaların önünü açmıştır. Tarihsel açıdan ekonomik eşitsizlik araştırmaları büyük ölçüde kişilerin gelir dağılımlarına dayanmaktadır. Bunun nedeni gelirin bireylerin yaşam standartlarının temel belirleyicisi olarak görülmesi ve kısmen kişilerin toplumdaki yerini belirleyen diğer göstergelerle yakından ilişkili olmasıdır (Champernowne ve Cowell, 1998, 5).

Teorik temelleri fizyokratik döneme dayanan gelir dağılımı araştırmaları, o dönemlerde tarımın her ülkenin tek gelir ve zenginlik kaynağı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşü savunanlar özellikle Fransız filozoflarıdır ki bunlar yıllık üretime katkıda bulunan halk gruplarını üç sınıfa ayırmaktadır. Bu üç sınıftan birincisi toprak sahipleridir. İkincisi tarımla uğraşanlar, çiftçiler ve kırsal kesim emekçileridir. Diğer sınıf ise zanaatkârlar, imalatçılar ve tüccarlardan oluşmaktadır. Bahsedilen Fransız düşünürlerine göre bu üçüncü sınıfı oluşturan grup, toplumun üretken olmayan kesimini temsil etmektedir (Smith, 2002:266). Günümüzde ise en genel anlamıyla gelir

dağılımı, belirli bir dönemde bir ülkede üretilen milli gelirin kişiler, gruplar veya üretim faktörleri arasındaki dağılımıdır (Ulusoy, 2007, 305). Fizyokratik döneme ait üretim faktörleri sınıflandırması bugün, günün şartlarına daha uygun olarak revize edilmiştir. Sınıflandırmada emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimci olmak üzere dört üretim faktörü yer almaktadır. Dağılımın ne derece adil olduğu konusu ise gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan öneme sahiptir. Zira kişilerin sahip olduğu gelirler onların tüketim ve tasarruf alışkanlıklarını belirlemektedir. Bunun yanı sıra toplumsal refahın ve huzurun artması, yoksulluğun azaltılması gibi amaçlara da hizmet etmektedir.

Gelir dağılımı araştırmaları, içinde yaşanılan toplumun sosyal ve politik yapısı hakkında bilgi vermektedir. Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında var olan ilişkiyi, zengin ve yoksul arasındaki gelir uçurumlarının zaman içindeki seyrini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır. Vergiler, harcama politikaları, regülasyonlar gibi herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın piyasanın kendi işleyişi içerisinde gerçekleşen gelir dağılımının temel belirleyicilerinin bilinmesi gelir dağılımı adaletsizliklerinin temel nedenlerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. İlk neden miras yoluyla edinilen maddi ve finansal servettir. İkincisi öğrenme, çalışma, risk almanın yanı sıra aile içi öğrenmeyi içeren beşeri sermayedir. Bir diğeri ise bireylerin kendileri ile benzer servet ve eğitim düzeyine sahip kişilerle evlenme eğilimi gibi gerçek veya fiili kast sisteminin varlığı şeklindeki toplumsal düzenlemeler ve normlardır. Diğer belirleyiciler ise bireysel yetenek ve geçmiş hükümet politikalarından oluşmaktadır (Afonso; Schuknecht; Tanzi, 2008, 10). Sonuçta bu gibi faktörlerin varlığı ve toplumsal gruplar, coğrafi alanlar hatta ülkeler arasında farklılık göstermesi gelirin eşitsiz dağılımına yol açmakta ve bu eşitsizlik önemi artan bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

1.2. GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ

Gelir dağılımı araştırmaları esas olarak fonksiyonel ve kişisel dağılım çerçevesinde gerçekleştirilmekle birlikte, zamanla gelir dağılımında bölgesel ve sektörel dağılım ayrımı da ele alınmaya başlanmıştır. Sonuçta dört farklı gelir dağılımı türü ve bunların farklı kavramsal çerçeveleri söz konusudur. Ancak bu gelir dağılımı türleri gelir dağılımının önemi artan bir sorun olması ve bu konuda uygulanan yeniden dağılım

politikaları ile birlikte esas olarak piyasada kendiliğinden oluşan birincil dağılım ve hükümetlerin gelir dağılımı adaletini sağlamak, birincil dağılımı düzenlemek amacıyla uyguladığı politikaları içeren ikincil dağılım olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

1.2.1. Birincil Gelir Dağılımı

Birincil gelir dağılımı herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın piyasa içerisinde kendiliğinden oluşan dağılımdır. Bu dağılım türü fonksiyonel, sektörel, kişisel ve bölgesel açıdan ele alınmaktadır.

1.2.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı milli gelir oluşumuna katkıda bulunan üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payları ifade etmektedir. Milli gelir içinde yer alan ücret, faiz, rant ve kar payları gelirin fonksiyonel dağılımını göstermektedir. Bu dağılım toplam gelirden farklı gelir tiplerinin temsil ettiği paylar arasında ayırım yapmaktadır. Yapılan en yaygın ayırım emeğin payı ve sermayenin payı arasında gerçekleşmektedir ve bu iki sektörlü ekonomi varsayımı altında gerçekleşecek olan fonksiyonel dağılım şu şekilde denklemlerle ifade edilebilmektedir (Giovannoni, 2010, 2-3):

$$\frac{W}{Y} + \frac{\Pi}{Y} = 1 \quad (1.1)$$

Denklemden $\frac{W}{Y}$ emeğin payını, $\frac{\Pi}{Y}$ sermayenin payını temsil etmektedir ve iki sektörlü bir ekonomide ücret (W) ve kar (Π) toplamı hâsılaya (Y) eşit olacaktır. Emek geliri için kullanışlı bir ayrıştırma ise şu şekilde yapılmaktadır:

$$\frac{W}{Y} = \frac{w \cdot N}{P \cdot Q} = \frac{w}{P} \cdot \frac{Q}{N} = \frac{W_R}{A_L} \quad (1.2)$$

Denklemden W emeğin ücreti, Y ulusal gelir, w nominal (parasal) ücret, N istihdam seviyesi, P fiyat seviyesi, Q hasıla ve $\frac{w}{P}$ ile $\frac{Q}{N}$ oranı ise reel ücretin (W_R) emek verimliliğine (A_L) oranına eşittir. Eşdeğer bir şekilde değişim oranları:

$$\frac{W}{Y} \simeq W_R - A_L \quad (1.3)$$

Denklem (1.3)' e göre reel ücretler emek verimliliğinden daha yüksek olduğunda emeğin milli gelirden aldığı pay yükselecektir. Reel ücretlerin işçi

verimliliğinin gerisinde kaldığı bir durumda ise emeğin aldığı pay azalacak dolayısıyla sermayenin getirisi olan kar payı artacaktır.

Sonuçta fonksiyonel gelir dağılımı hâsılanın üretim faktörleri arasında nasıl paylaşıldığını göstermektedir. Temel olarak üretim faktörleri emek ve sermaye olarak sınıflandırıldığında, emeğin elde ettiği ücretin payı GSYH'ya katkıda bulunan çalışanların tazminatı olarak tanımlanabilir. O halde sermayenin payı olan kar ise hâsılanın emeğin payından geriye kalan kısmını oluşturmaktadır. Bu basit yaklaşım üretim faktörleri arasındaki hâsıla paylaşımını belirsiz kılmaktadır. Zira serbest meslek sahibi kişilerin elde ettiği emek geliri aynı zamanda kar payı içerisine de girmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin sektörel kompozisyonundaki değişiklikler, örneğin tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine doğru yani serbest meslekten bağımlı istihdama doğru bir yönelme gelişmeyi olumsuz etkileyebilir. Bir diğer konu ise kamu sektörünün işleyişi ile ilgilidir. Kamu sektörünün kar payının tanım gereği sıfır olması nedeniyle hükümet aktivitelerinde bir düşüş otomatik olarak emek gelirinin payında değişikliğe yol açacaktır (Dünhaupt, 2013, 2).

Günümüzde birçok sektörün yer aldığı ekonomilerde kullanılan yaygın fonksiyonel ayırım ücret, faiz, rant ve kar paylarından oluşmaktadır. Bu ayırım ücret ve diğer gelirler şeklinde iki grupta da ele alınabilmektedir. Buna göre hem ücret geliri hem de diğer gelir türlerini elde eden bireylerin kendi emeklerinin karşılığı olan miktarlar ücreti, emek içermeyen diğer gelirleri ise niteliğine göre faiz, rant ve kar olarak mülk gelirleri adı altında ele alınabilmektedir (Türk, 2013, 315). Temelde emek ve sermaye geliri ayırımına dayanan ve günün koşullarına uygun olarak dörtlü bir ayırma tabi olan fonksiyonel dağılım çok çeşitli sosyal sınıfların varlığı ve karmaşıklığı nedeniyle gelir dağılımında adaletin analiz edilmesinde sadece dağılımın genel hatları ile ilgili bilgi verebilmektedir.

1.2.1.2. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı ekonomide milli gelire katkıda bulunan mevcut sektörlerin, oluşturdukları toplam hâsıladan ne oranda pay aldıklarını göstermeyi amaçlayan bir gelir dağılımı türüdür. Bu dağılım üzerine yapılan analizlerin temel çıkış noktası ekonomide kırsal ve kentsel sektörlerden oluşan ikili yapıdır.

Basit bir iki sektörlü ekonomi modelinde toplam nüfusun gelir dağılımı kırsal ve kent nüfusunun gelir dağılımının bir birleşimi olarak incelenmektedir. Bu iki sektörlü modelde kırsal nüfus nispeten geri kalmış geleneksel sektöre ait olarak, kentsel nüfus ise daha gelişmiş modern sektör olarak varsayılmaktadır. Bu modelde modern sektörün gelirleri toplamı X_1 , kırsal kesimin gelirleri toplamı, X_2 ve ülke genelindeki toplam gelir ise X olarak kabul edilmektedir. Bu varsayımlar altında dağılım şu şekilde gerçekleşmektedir (Kakwani, 1986, 3-4):

$$\mu = \mu_1 \alpha + (1-\alpha) \mu_2 \quad (1.4)$$

μ toplam nüfusun kişi başına geliri, μ_1 ve μ_2 sırasıyla modern ve geleneksel sektördeki kişi başına geliri ifade etmektedir. α ise modern sektördeki nüfus oranını temsil etmektedir. Eşitliğe göre ekonomideki kişi başına gelir iki sektördeki kişi başına gelirlerin ağırlıklı toplamına eşittir. Böyle bir ekonomide kalkınma tarım sektöründen modern sektöre doğru bir eğilim gerektirmektedir. Bu sonuca ilk denklemin farklılaştırılarak yeni bir eşitlik elde edilmesi ile ulaşılmaktadır:

$$\frac{\partial \mu}{\partial \alpha} = \mu_1 - \mu_2 \quad (1.5)$$

Buna göre eğer modern sektördeki kişi başına gelir geleneksel sektörden daha yüksekse ekonomik gelişme toplam nüfusun kişi başına gelirinde tekdüze bir artışa neden olacaktır. Bu etki modern sektörün genişleme etkisi olarak adlandırılabilir.

Yeniden denklem (1.4) incelendiğinde toplam nüfusun kişi başına geliri ekonomideki her bir sektördeki kişi başına gelir değişiklikleri tarafından etkilenmektedir. Her bir sektördeki nüfus oranları ise şu şekilde yeniden ifade edilmektedir:

$$\frac{\partial \mu}{\partial \mu_1} = \alpha \quad \text{ve} \quad \frac{\partial \mu}{\partial \mu_2} = (1-\alpha) \quad (1.6)$$

Sonuç olarak her iki sektörde kişi başına gelirde gerçekleşecek bir artış toplam kişi başına gelirlerde bir artışa yol açacaktır. Bu ise sektörlerin gelir seviyesindeki değişimlerin neden olduğu zenginleşme etkisi olarak adlandırılabilir. Sektörel gelir dağılımı analizleri bu yönüyle ekonomik büyüme ve refah artışı konusunda yol gösterici olabilmektedir.

Yapılan bir diğer sektörel ayrıma göre ise genellikle geri kalmış ülkelerde milli gelirin çoğunluğu birincil sektör tarafından üretilmektedir ve sektörler esas olarak üç gruba ayrılmaktadır. İlki tarım, ormancılık, balıkçılık, maden ve taş ocağı işletmelerinden oluşan birincil sektördür. İkincisi imalat ve enerji üretimini kapsayan ikincil sektördür. Son olarak taşımacılık, iletişim, ticaret, kamu yönetimi, savunma ve dış ticareti içine alan hizmet sektörü üçüncül sektör olarak sınıflandırmada yer almaktadır. Bu farklı sektörlerin oransal katkısı ise büyüme süreci ile değişme eğilimindedir (Jain ve Khanna, 2010, 52). Bu dağılım türü sektörlerin birbirileri ile karşılaştırılması olanağı sağlamaktadır. Bu bağlamda devletin daha çok hangi sektörlerle yönelik politikalar izlediği ile ilgili de bir takım ipuçları vermektedir.

Ayrıca ekonomideki mevcut sektörler, üretim araçlarının devletin elinde ya da özel kesimin elinde olup olmaması bakımından sektörler arası gelir dağılımı kavramı, milli gelirin kamu sektörü ile özel sektör arasındaki paylaşımı olarak da ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla böylesi bir ayrım, devletin ekonomideki ağırlığının tespit edilmesi bakımından faydalı olmaktadır (Türk, 2013, 314).

1.2.1.3. Bölgesel Gelir Dağılımı

Üretilen milli gelirin ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanlar arasındaki dağılımını gösteren gelir dağılımı türüdür. Genellikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını belirlemekte fayda sağlamaktadır. Bölgeler arasındaki gelir dağılımı ülkenin ekonomik kalkınmışlığı ile birebir alakalıdır. Ekonomik olarak kalkınmış ülkelerde bölgeler arası gelir eşitsizliği az; ekonomik olarak daha az kalkınmış ülkelerde ise bu eşitsizlik fazla olmaktadır (Türk, 2013, 313).

Bölgeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği özellikle bölgenin iklimi, yeryüzü şekilleri ve bölge nüfusunun demografik yapısıyla yakından ilgilidir. Örneğin, az gelişmiş ekonomilerde sanayinin geliştiği bölgeler özellikle aldığı fazla göçler nedeniyle ucuz emek gücü temin ederek daha fazla kalkınmaktadır. Bununla birlikte yine bu bölgelerde nüfusun eğitim ve sağlık koşulları da iyileşmektedir. Kırsal kesimler ise kötü yaşam koşulları, tarımın yetersiz kalması, fazla sayıda göç verilmesi gibi nedenlerle milli gelirden daha düşük bir pay almaktadır.

1.2.1.4. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımında gelirin nerede, nasıl ve ne yaparak elde edildiği değil, sadece bireylerin belirli bir sürede elde ettikleri gelir göz önünde bulundurulmaktadır. Gelir dağılımı adaleti araştırmalarında kişisel gelir dağılımından faydalanılmaktadır. Buna göre bir ülkedeki gelir dağılımı toplumsal barış ortamı sağlar, refahı artırır, toplumdaki herkese fırsat eşitliği sunar ve devresel dalgalanmalara sebep olmaz ise o ülkede gelir dağılımı adaletinden söz edilebilmektedir (Ulusoy, 2007, 309).

Bölüşüm teorilerinin ortaya atıldığı ilk yıllarda iktisat düşünürleri fonksiyonel dağılım konusuna yoğunlaşırken, daha yeni iktisat akımları kişisel gelir dağılımının adaletin belirlenmesinde daha etkin olduğu görüşüne sahiptirler. Fonksiyonel ayırım yalnızca üretim faktörlerinin milli gelirden aldığı paylar arasındaki farklılıkları göstermektedir. Oysa toplumdaki kişiler hem birer emek gücü hem de rant sahibi veya sermaye sahibi olabilmektedir. Dolayısıyla bireysel gelir farklılıklarını belirlemede kullanılacak ölçü kişisel gelir dağılımı ölçüsü olmaktadır.

1.2.2. İkincil Gelir Dağılımı

İkincil gelir dağılımı olarak bilinen yeniden dağılım, eşitsizliğin azaltılması ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Vergi ve kamu harcamaları eşitsizliği azalttığı sürece yeniden dağılım olarak adlandırılmaktadır. Ancak yaygın düşünce bu vergi ve kamu harcamalarının yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru bir transfer halinde gerçekleşmesi ile yeniden dağılımın gerçekleşeceği şeklindedir. Dolayısıyla hükümet politikaları doğrudan veya dolaylı bir şekilde kişilerin gelirlerini değiştirebilmektedir (Immervoll ve Richardson, 2011).

Gelirin yeniden dağılımı dikey ve yatay yeniden dağılım olmak üzere ikiye ayrılır. Yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru gerçekleştirilecek bir gelir transferi dikey yeniden dağılım iken, aynı gelir düzeyine sahip kişiler arasındaki gelir akımı yatay yeniden dağılım olarak adlandırılmaktadır. Yatay yeniden dağılımda amaç yoksulluğun önüne geçmektedir. Dikey yeniden dağılım politikaları vergiler, kamu harcamaları ve asgari ücret politikaları aracılığıyla uygulanırken, yatay yeniden dağılım politikaları kişilere yapılan kamusal sosyal yardım ve vergi indirimleri şeklinde uygulanmaktadır (Acar, 2015, 51).

Yeniden dağılım ile ilgili birçok teori ortanca seçmen hipotezine dayanmaktadır. Buna göre daha eşitsiz toplumlarda ortanca ve ortalama seçmenlerin gelirleri arasındaki fark daha büyüktür. Sonuç olarak ortanca seçmenin daha adaletsiz toplumlarda yeniden dağıtıcı hükümet müdahaleleri için politik baskı uygulaması beklenir. Nedeni ise hükümetin uyguladığı yeniden dağılım politikalarının ortanca seçmene faydası, yeniden dağılımın finansmanı için ortanca seçmen tarafından karşılanacak olan vergilemenin maliyetinden daha fazla olmasıdır (Mello ve Tiongson, 2003, 4).

Sonuçta birincil gelir dağılımı olarak adlandırılan piyasanın kendi işleyişi içinde gerçekleşen dağılımın adaletsizliğini gidermeye yönelik politikalar hükümetlerin öncelikli konuları arasında yer almaktadır. Alınabilecek tedbirlerin genel çerçevesi ise öncelikle eğitim politikalarının düzenlenmesidir. Eğitimden toplumdaki herkesin yararlanabilmesi ve dolayısıyla eğitim seviyesinin yükselmesi eşitsizliğin azaltılmasında önemli bir etkidir. Kurumları ve politikaları iyi tasarlanmış bir emek piyasası eşitsizliklerin azalmasında başka bir faktördür. Mal piyasasında rekabeti azaltıcı düzenlemelerin kaldırılması istihdamı artırarak eşitsizliği azaltacaktır. Ayrıca vergi ve transfer sistemi de eşitsizliğin azaltılmasında önemlidir (Hoeller; Joumard; Koske, 2014, 182-183).

1.3. GELİR DAĞILIMI KAVRAMINA LİTERATÜRDE FARKLI YAKLAŞIMLAR

1.3.1. Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Klasik iktisat 1770'lerden 1870'lere kadarki dönemi kapsayan, Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mill tarafından temelleri atılan bir iktisat ekolüdür. Klasik iktisatçıların gelir dağılımına olan teorik yaklaşımı fonksiyonel dağılım üzerine odaklanmak şeklinde olmuştur. Ricardo üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımını ekonominin temel problemi olarak kabul etmiştir. Klasik ekonomistlere göre bu üretim faktörleri emek, sermaye ve topraktır. Bunların elde ettiği gelirler ise sırasıyla ücret, kar ve kiradır. Ayrıca yapılan bu fonksiyonel ayrımın bazı unsurları kişisel gelir dağılımını anlamada önemli bir bileşen olarak kabul edilmiştir (Atkinson ve Bourguignon, 2014, 7).

1.3.1.1. Adam Smith

Adam Smith, iktisatın kuramsal çerçevesini üretimin mübadele amacıyla yapılması temelinde ve sermayenin belirli ellerde birikmesi ile toprağın sahiplenilmesi olmak üzere iki öge üzerine inşa etmiştir. Dolayısıyla toplum emek, sermaye ve toprak sahiplerinden oluşan üç sınıfa ayrılmıştır. Her ülkenin elde ettiği yıllık üretim de toprak sahibine kira, emeğe ücret ve sermayeye kar olmak üzere üçe bölünmektedir (Smith, 1776, 212).

Adam Smith piyasanın kendiliğinden doğal bir denge yakalayabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle bölüşüm konusuna olan ilgisi Ricardo kadar ön plana çıkmamıştır. Ona göre her konuda olduğu gibi bölüşüm konusunda da doğal denge kendiliğinden oluşmaktadır. Ancak yine de ücretler konusunda bir takım önemli görüşlere sahiptir.

Toprakta özel mülkiyetin gelişmediği ve sermaye birikiminin başlamadığı ilkel çağlarda, emeğin elde ettiği bütün gelir başka herhangi bir üretim faktörü olmaması nedeniyle kendisine kalmaktaydı. Ancak zamanla özel mülkiyetin gelişmesi emeğin üretimden elde ettiği payı olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü sayıları az olan sermaye sahiplerinin işçi ücretlerinin yükseltilmemesi konusunda birleşmeleri kolaylaşmıştır. Ancak buna karşılık işçilerin kendilerinin ve ailelerinin hayatlarını devam ettirebilmesi için de bir asgari ücret tabanı söz konusudur (Yalçın, 1983, 194). Bazı durumlarda ücretler en az geçim düzeyinin üzerine de çıkabilmektedir. Özellikle emek arzının az olduğu dönemlerde işverenler arasında bir rekabet ortaya çıkmaktadır. Bu durum işverenlerin ücretleri yükseltmemek için bir araya gelmelerine engel olarak, ücretlerin bir miktar yükselmesi sonucunu doğurmaktadır. Ücretle çalışanlara olan talebin artması ise milletlerin zenginleşmesine bağlı olacaktır (Smith, 2006:32).

A. Smith ücretlerde olduğu gibi karlardaki artışı da üretim artışı ve zenginlik ile ilişkilendirmiştir. Ona göre sermaye birikiminin ücretleri artırıcı yönde gelişimi karları düşürmektedir. Ayrıca zenginlerin çoğunluğunun aynı ticaret alanlarına yönelmesi aralarında rekabete neden olacağından yine karlarda bir azalma olacaktır. Bunun yanı sıra ücretlerin seviyesi az çok tahmin edilebilirken, karları belirlemek çok zordur. Çünkü karlar malların fiyatlarındaki değişimler, taşıma esnasındaki bir takım aksaklıklar gibi birçok durumdan etkilenebilmektedir (Smith, 2006:39).

Diğer bir üretim faktörü olan rant konusunu ise ücret ve kardan ayrı olarak ele almıştır. Ücret ve karların yüksek veya düşük olması fiyat seviyesini etkilerken, rant fiyat seviyesinin bir sonucudur. Bu sonuçla verimli toprakların şehirlere yakın bölgelerinin, daha uzak topraklara oranla, daha büyük kazanç elde etmesini açıklamaktadır (Yalçın, 1983, 207). A. Smith'in rant üzerine bir başka dikkat çeken ve daha sonra Ricardo'nun bu konuya olan farklı yaklaşımı ile ters düşen görüşü ise toprakta üretilen ürüne talebin artması ile rantın artmasıdır. Buna örnek olarak da Norveç'teki ormanları göstermiştir. Bu ormanlarda fazlaca kereste yetiştirilmesine rağmen taşıma sorunları nedeniyle dış ticarete konu olamaması ve yurtiçinde fazla bir değere sahip olmaması nedeniyle toprağın üzerinde bırakılır ve zamanla çürüyerek toprağın kullanılmadan önce yeniden düzenlenmesini gerektirir. Dolayısıyla böylesi bir toprak sahibine rant getirmez (Smith, 2006:68). Ricardo'nun bu konuya bakışı ise rantın toprağın kendine özgü özelliklerinden dolayı ortaya çıkması şeklindedir.

1.3.1.2. David Ricardo

David Ricardo, Adam Smith'in temel görüşlerini olduğu gibi kabul etmektedir. Ancak A. Smith büyüme ile bölüşüm arasında tek yönlü bir ilişki kurarken Ricardo konuya farklı bir bakış açısı getirmiştir. Adam Smith büyümenin kaynağının sermaye birikimi ve dolayısıyla kar olduğunu öne sürerek sadece bölüşümün büyüme üzerindeki etkisini ele almıştır. Ricardo da bölüşüm ile büyüme arasındaki ilişkinin varlığını kabul etmiş ancak konuyu bir de büyümenin bölüşüme etkisini inceleyerek daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Ricardo, 2007:17).

Adam Smith'in iyimser bakış açısı, işçilerin, sermaye ve toprak sahiplerinin mal ve hizmet üretiminde birlikte çalıştıkları 'menfaat uyumu modeli' de denilen bir modeli esas almıştır. Smith'e göre bireysel çıkarlar ile toplumsal çıkarlar arasında bir uyum vardır. Buna karşın Ricardo'nun 'sınıf çatışması modeli' işçilerin, sermaye ve toprak sahiplerinin üretimden daha fazla pay alabilmek için sürekli bir rekabet halinde oldukları görüşüne dayanmaktadır (Skousen, 2009:115). Adam Smith'in iyimserliğinin aksine Ricardo, sınıf mücadelesi içinde kazanan tarafın her zaman rant elde edenler olduğunu ileri sürmektedir. Onun bu yaklaşım tarzı ise kendisinden sonra gelen Karl Marx ve daha birçok sosyalizm taraftarının, üzerine fikirlerini inşa edebilecekleri sağlam bir temel olmuştur.

Ricardo'nun çalışmaları esas olarak üç varsayıma dayanmaktadır. Bunlardan birincisi tarımın azalan verimler kanununa göre işlemesidir. Nedeni ise tarım topraklarının sınırlı olması ve her toprağın aynı kalitede olmamasıdır. Sonuçta üretimin sağlanabilmesi için daha fazla emek talebinde bulunulması azalan verimleri gündeme getirmektedir. İkinci varsayım ise Malthus'un nüfus kanununun geçerliliğidir. Buna göre ücretler doğal geçim düzeyinin üzerine çıktığında nüfus çok hızlı artar, bu seviyenin altına düştüğünde ise azalır. Son varsayıma göre ise Ricardo, sermaye birikimi ve ekonomik gelişme için karı temel faktör olarak görmektedir (Peterson, 1994:446).

Ricardo'nun üretim faktörleri analizlerine geçmeden önce Adam Smith'in temellerini attığı emek-değer teorisini bir adım daha ileriye taşıdığını belirtmekte yarar vardır. Öncelikle Ricardo değeri, kullanım değeri ve değişim değeri olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Malların değişim değerinin ise kıtlık ve üretimlerinde kullanılan emek miktarı tarafından belirlendiğini söylemektedir. Kıt olan mallar çoğaltılamayan mallar olduğundan onları analizin dışında bırakmaktadır. Ricardo'nun teorisinde ihmal edilen bu kıtlık faktörü bugün aslında iktisatın temelini oluşturmaktadır (Yalçın, 1983, 315). Sonuçta malların değeri gibi emeğin, sermayenin ve toprağın değeri de Ricardo tarafından kıtlık faktörü dikkate alınmadan açıklanmıştır.

Ricardo'nun üretim faktörleri analizinde emeğin bir doğal fiyatı ve bir de piyasa fiyatı vardır. Doğal fiyat, işçilerin geçinebilmeleri ve nesillerini bir artış veya azalış olmaksızın sürdürebilmeleri için gerekli olan fiyattır. Doğal fiyat ücret ile karıştırılmamalıdır. Gıda ve temel ihtiyaçların fiyatı yükseldiğinde emeğin doğal fiyatı artacak, bu ihtiyaçların fiyatı düştüğünde ise azalacaktır. Emeğin piyasa fiyatı ise emeğe yapılan ödemedir. Bu ödemenin miktarı emek arz ve talebi tarafından belirlenir. Emek kıt olduğunda piyasa fiyatı yüksek, bol olduğu zaman ise piyasa fiyatı düşük olacaktır. Ancak bu piyasa fiyatı her koşulda doğal fiyata uyma eğilimindedir (Ricardo, 2007:86).

Bir diğer üretim faktörü olan toprak sahiplerinin elde ettiği rant ise, toprağın özgün ve yok edilemez güçleri aracılığıyla sağlanan ürünün toprak sahiplerine ödenen parçasıdır. Rantın ortaya çıkması toprağın kendine özgü özelliklerinin ortaya çıkması, miktarının sınırsız olmaktan çıkıp kalitesinin değişmeye başlaması ve nüfus artışı nedeniyle daha düşük kalitedeki toprakların üretime açılmasına bağlıdır. Dolayısıyla düşük kalitedeki toprağın üretime açılması yüksek kalitedeki topraklara rant ödemesi

sorununu ortaya çıkaracaktır (Ricardo, 2007:63). Rant toprağın verimliliği sonucu değil, verimli toprakların kıt olması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ve her ilave verimsiz toprak üretime açıldığında daha verimli olan diğer topraklara ödenen rant yükselmektedir.

Son üretim faktörü olan sermayenin üretimden elde ettiği pay olan kar ise, toplam gelirden rant ve ücret ödemeleri çıktıktan sonra kalan kısmı oluşturmaktadır. Klasik görüşte karın önemi sermaye birikimine olan katkısının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Sermaye birikiminin yüksekliği ise ekonomik gelişmenin en önemli dinamiğidir (Peterson, 1994:448). Klasik iktisatçılar tarafından kar, sermayenin getiri oranı olarak kabul edilmiştir. Elde edilen bu karlar ise ücretler arttığı oranda düşmektedir. Karlar doğal olarak azalma eğilimindedir. Çünkü toplumun büyümesi ve gelişmesi daha fazla gıda talebine ve dolayısıyla daha fazla emek talebine yol açmaktadır. Ancak bu azalma bir takım önlemlerle bertaraf edilebilmektedir. Temel ihtiyaç maddelerinin üretiminde yeni makinelerin kullanılması, tarımdaki yeni buluşlar gibi emek kullanımını azaltıcı gelişmeler karlardaki azalmayı sınırlandırabilmektedir (Ricardo, 2007:108).

1.3.1.3. John Stuart Mill

Gelirin bölüşümü konusunda A. Smith ve D. Ricardo dışında John Stuart Mill'in görüşleri de klasik iktisata önemli katkılar sağlamıştır. Mill'e göre servetin dağılımı toplumun göreneklerine, kanunlarına bağlıdır. Bu kurallar ise onları yapan topluluğun kültürel birikimi tarafından belirlenmektedir ve bunlar ülkelere ve dönemlere göre farklılık göstermektedir (Mill, 1884, 155). Bu doğrultuda Mill'in görüşleri bölüşüm konusuna farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Dönemin mevcut iktisadi araştırmaları insan düşüncelerinin üzerinde durmasa da bu konu iktisattan daha ayrıntılı ve incelenmesi zor bir konu olarak kabul edilmektedir.

Mill'in bölüşüme yaklaşımı onun Ricardo'nun getirdiği kötümser bakış açısını yansıtmaktadır. Mill'e göre servet üretiminin yasaları ve koşulları belirlenirken keyfiyetten ya da isteğe bağlılıktan bahsedilemez. Ancak üretilen servetin dağılımı konusunda aynı şeyi söyleyememektedir. İnsanlar serveti kimler ve hangi şartlarda dağıtmak isterlerse o şekilde dağıtırlar (Mill, 1884, 155).

J. S. Mill'in ulusal gelirin toplumdaki paylaşımı konusundaki görüşleri ağırlıklı olarak Ricardo ile benzer doğrultudadır. Ricardo'nun analizinde tarımsal üretime artan talep rant ve ücretlerde artışa yol açarken kar oranında bir azalmaya neden olmaktadır. Ancak Mill Ricardo'nun yanı sıra A. Comte'un etkisinde kalmıştır. O endüstrileşme sürecindeki analizlerini buluş, güvenlik, iş kapasitesi, toplu eylem ve insanın doğa üzerinde daha fazla egemen olmasını sağlayan diğer faktörleri esas almıştır. Aynı zamanda Ricardo gibi nüfusun sürekli arttığını, tarımda azalan verimlerin geçerli olduğunu ve tarımsal ürün fiyatlarının artacağı fikrini savunmuştur. İşçilerin geçim maliyetindeki bu artış da parasal ücretleri artıracaktır. Bir başka açıdan endüstrideki işçi verimliliği arttığından dolayı endüstriyel fiyatlar düşecektir. Böylece yükselen parasal ücret ve toprak rantı ile birlikte kar oranı düşecektir. Bu eğilim ise kar oranı minimum seviyeye ulaşana kadar devam edecektir (Bhatia, 2007, 165).

1.3.1.4. Karl Marx

Klasik iktisat düşüncesinde özellikle Ricardo ile teorik alt yapısı belirlenen bölüşüm konusu, Marx ile adını duyuran kapitalist sistemin temel sorunu haline gelmiştir. Kapitalist sistemde bölüşüm güçlü bir sınıf çatışması ile ortaya çıkmaktadır. Buna göre her üretim faktörü hem kendi içinde hem de diğer faktörlerle üretimden daha fazla pay almak için bir çatışma halindedir ve bunun sonucunda 'bölüşüm' ortaya çıkmaktadır (Öztürk ve İnan, 2014, 33).

Karl Marx diğer Klasik iktisatçıların görüşlerinin devamı olarak geçimlik ücret teorisini benimsemiştir. Fakat bu teoriye Smith ve Ricardo'ya ek olarak mevcut işsizleri dahil etmiştir. Ona göre kapitalistler bu yedek işgücü ile ilgilenirler. Marx kapitalist sistemin iki önemli özelliği olarak sermaye birikimi ve ekonomik büyümeye olan katkısını vurgulamıştır. Ancak bunların iki karşıt etkisini de göz ardı etmemiştir. Birincisi, sermaye yoğun teknoloji kullanıldıkça emeğin verimliliği artar ve ücretler yükselişe geçer. İkincisi ise sanayide yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanmasıyla emeğe olan talep düşer ve ücretler de buna paralel olarak azalır. Böylece işsizlik hem kapitalist sistemin kalıcı bir özelliği hem de gelir ve servet dağılımının merkezinde yer alan bir kavram olarak gündeme gelmiştir. Aynı zamanda Marx'ın gelir dağılımı analizinin merkezinde 'sömürü' vardır. İşçilere işverenler tarafından yarattıkları

değerden daha azı ödenmektedir. Ortaya çıkan artık değer kar olarak adlandırılmaktadır. (Sandmo, 2013, 18).

Marx, Ricardo'nun geliştirdiği emek-değer teorisini kabul etmekle birlikte teoriye kar ve faizi de ilave ederek artık değer teorisini geliştirmiştir. Değerin tek belirleyicisi olarak kabul edilen emek-değer teorisinde kar ve faiz hesaba katılmazken, artık değer teorisinde kar ve faiz 'artık değer' olarak adlandırılmıştır. Sermeye ve toprak sahipleri de bu emeğin sömürücüleri olarak teoride yerini almıştır (Skousen, 2009:167). Artık değer teorisinin temelinde artık iş zamanı yer almaktadır. Buna göre sermaye sahibinin çalıştırdığı bir işçi işgününün belirli bir saatinde kendisine verilen ücrete karşılık olarak çalışmaktadır. Geriye kalan zamandaki çalışma ise kapitalistin karını oluşturmaktadır. Marx'a göre işçinin kendisi için çalıştığı zaman 'gerekli iş zamanı', kapitalist için çalıştığı zaman ise 'artık iş zamanı'dır. Artık iş zamanı boyunca harcanan emeğe ise 'artık emek' adını vermektedir (Selik, 1982, 52).

Marx'ın gelir dağılımına ilişkin görüşleri Ricardo'dan iki önemli konuda ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Marx azalan verimler yasasını kabul etmemekte ve böylece rant ve karlar arasında analitik bir ayrım olmadığını savunmaktadır. İkincisi ise Marx'ın teorisinde artık değer önemli bir yere sahiptir ve bütün karın kaynağı olarak görülmektedir (Kaldor, 1955, 87). Sonuçta Marx'ın gelir dağılımı teorisinde toplam üretimin ücret ile kar arasındaki paylaşımı esas alınmıştır.

Marx Ricardo'nun savunduğu gibi piyasa ücretinin en az geçim seviyesine yaklaşma eğiliminde olduğu görüşünü kabul etmektedir. Ancak Marx'a göre bu durumun nedeni nüfusun artma eğilimi değil, kapitalist sistemin normal bir sonucu olan emek arzının emek talebinden her zaman fazla olmasıdır. Dolayısıyla piyasada mevcut olan bu işsiz ordusu, emeğin piyasa fiyatının en az geçim düzeyinin üzerine çıkmasını engeller (Peterson, 1994:455). Bu fazladan işsiz ordusu ise sermaye sahiplerinin artık değer yaratma veya emeğin çalışma saatlerini ve gününü artırarak daha fazla sömürülmesi için adeta bir rekabet ortamı hazırlamaktadır.

Marx kapitalizmin insanlara yüklediği ağır çalışma koşullarını gözlemleyerek çalışmalarını daha da detaylandırmıştır. Ücretlerin oldukça düşük hatta sürekli geçimlik düzeyin altına düştüğü bir ortamda, günlük on altı saat olmak üzere haftanın yedi günü çalışılan bir sanayi kapitalizmini çalışmalarında dile getirmiştir. Ayrıca kadın ve çocuk

işgücünün fabrikalarda kullanılan yaygın emek güçleri olduğuna dikkat çekmiştir. Hatta bazı fabrikalarda makinelerin günlük on sekiz saatten fazla açık kaldığı bir ortam söz konusudur (Morrison, 2006, 37).

1.3.2. Neo-Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Klasik iktisat düşüncesi 1850'lere kadar geçerliliğini korumuştur. 1850'lerden itibaren ise klasik iktisat görüşleri zamanla geçerliliğini yitirerek bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. İlk olarak Malthus'un nüfus teorisi o tarihlerde hem Avrupa nüfusunun hızla artması hem de tarımsal üretimin iyiye gitmesi ile birlikte geçerliliğini kaybetmiştir. Ekonomideki kötü gidişatın asıl sorumlusunun nüfus artışı değil, gelirin eşitsiz paylaşımı ve mülkiyetin toplumdaki azınlığın elinde olması görüşü savunulmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra artan sanayi üretimi ve kentleşme ile nüfusun sağlık sorunları, ağır çalışma koşulları, sendikaların kurulması gibi toplumsal sorunlar klasik iktisat görüşünün tersine devletin ekonomiye müdahalesini gerekli kılmaya başlamıştır (Güngör, 1998). Böyle bir ortamda ortaya çıkan sosyalizm ve Marxist düşünce savunucularının ortaya attığı teorilerin de bir takım aksaklıklarla karşılaşması iktisat biliminde marjinalist devrimin zeminini hazırlamıştır.

Marjinalist devrim ve neoklasik iktisat düşüncesinin ortaya çıkması bölüşüm konusuna klasik iktisatın dışında bir yaklaşım tarzı getirmiştir. Marjinalist devrim ile klasiklerinkinden farklı bir değer teorisi geliştirilmiş ve bu bağlamda bölüşüm sorununun çözümüne yönelik büyük katkılar sağlanmıştır. Marjinalistlere göre değer subjektif bir kavramdır ve kişinin içinde bulunduğu koşullara, ihtiyacın şiddetine, malın ikamesinin olup olmamasına ve malın kıtlık derecesine göre birçok faktörden etkilenmektedir. Marjinal devrim ile bölüşüm konusuna yapılan katkı ise üretim faktörlerinin çıktıdan alacakları payın, çıktıya yaptıkları katkı oranında olmasıdır. Sonuçta faktör fiyatları belirlenirken 'marjinal verimlilik' kavramı ile karşılaşılmaktadır (Acar, 2010, 206).

1870'lerde Avusturya'da Carl Menger, İngiltere'de William Stanley Jevons ve İsviçre'de Leon Walras tarafından ortaya atılan marjinalist düşünce 'Neoklasik İktisat' adı altında toplanmaktadır. Neoklasik düşünce Avusturya İktisat Okulu, Lozan Okulu ve Cambridge Okulu etrafında fikirlerini bir araya getiren iktisat düşünürleri tarafından geliştirilmiştir.

1.3.2.1. Avusturya İktisat Okulu

Avusturya İktisat Okulu 1871 yılında Carl Menger'in "Grundsätze der Volkswirtschaftslehre (Principles of Economics)" adlı eserinin yayınlanması ile kurulmuştur. Öncelikle belirtilmelidir ki Avusturya İktisat Okulu'nun serbest piyasayı savunması ve kapitalizmden yana olması bu okulun üyelerinin devlet müdahalesine tamamen karşı çıktığı anlamına gelmemektedir. Zira bu okul etkin işleyen bir piyasa için doğru kuralların belirlenmesi ve insanların bir kanun düzeni altında idare edilmesini gerekli görmektedir (Holcombe, 2014, 105).

Carl Menger eserinin yayınlandığı dönemde az okunan bir iktisatçı olmakla birlikte ismi L. Walras ve S. Jevons ile birlikte subjektif değerin keşfedilmesi ile anılmaktaydı. Menger asıl ününü Avusturya İktisat Okulu'nun ikinci kuşak temsilcileri olan Böhm-Bawerk ve F. Wieser'in katkıları ile kazanmıştır (Stigler, 1994, 134). Avusturya İktisat Okulu düşünürleri esas olarak değeri talep yönünden ele almışlar, marjinal fayda ve maliyet kavramlarını geliştirmişler ayrıca subjektif değer teorisi üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla Ricardo'nun objektif bakış açısıyla geliştirdiği teorilerinin aksine Menger ve taraftarları iktisadi faaliyetlere ilişkin subjektif bir yaklaşım geliştirmişlerdir.

Carl Menger çalışmasında öncelikle malların tanımını ve sınıflandırmasını yapmıştır. Buna göre bir nesnenin 'mal' olarak kabul edilebilmesi için dört şartı aynı anda sağlıyor olması gereklidir. İlk olarak bu mal bir insan ihtiyacının karşılığı değildir. İkincisi tatmin ettiği ihtiyaç ile o mal arasında nedensel bir bağ olmalıdır. Bir diğeri ise bu nedensel bağ insan bilgisi dâhilinde olmalıdır. Son olarak bu ihtiyacın giderilmeye uygun bir durumda olması gereklidir (Menger, 1976:52). Buradan yola çıkarak Menger'in daha çalışmasının başından itibaren 'insan' faktörünü ihmal etmediği ve dolayısıyla subjektifliğe kapı araladığı görülmektedir. Menger bir malın sağlaması gereken bu dört şartı belirttikten sonra malları iki gruba ayırmaktadır ki bu ayrım onun çalışmasının temelini oluşturan kritik bir ayrımdır. Buna göre mallar nihai tüketim mallarından oluşan alt düzey mallar ve üretici malları dizisinden oluşan üst düzey mallar olarak iki gruba ayrılmıştır (Skousen, 2009:202).

Menger'e göre birinci sıra mallar ihtiyaçların tatmininde doğrudan kullanılan mallardır ve bunlar nihai tüketim malları olarak adlandırılmaktadır. Nihai tüketim mallarının üretiminde kullanılan mallar ise kullanım derecesine göre ikinci sıra mallar, üçüncü sıra mallar olarak adlandırılmaktadır. Nihai tüketim malları alt düzey mallar, nihai tüketim malı üretimi için kullanılan mallar ise üst düzey mallar olarak sınıflandırılmaktadır (Menger, 1976:58-59). Bu üst düzey olarak adlandırılan üretim malları ise kendilerine karşılık gelen alt düzey mallardan türetilmektedir. Yani malların doğasında bulunan en önemli gerekliliğin insan ihtiyaçları, bu insan ihtiyaçlarının da tatmin edildikçe bir başka ihtiyacın ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Buradan yola çıkarak da alt düzey mal olarak adlandırılan bir nihai tüketim malına olan talep ortadan kalktığında hem malın hem de o malın üretiminde kullanılan üst düzey malların fiyatı ortadan kalkacaktır (Menger, 1976:63-64). Sonuçta nihai tüketim mallarına olan talep, üretim malları talebini oluşturmakta ve böylece Ricardo'nun emek-değer teorisi geçerliliğini kaybetmektedir. Yani bir malın değerini belirleyen şey o malın üretiminde kullanılan emek faktörü değil, o mala karşı duyulan ihtiyaçtır.

Menger'in çalışması marjinal değer, marjinal verimlilik, marjinal fayda, azalan marjinal fayda ve fırsat maliyeti gibi kavramları içerisinde barındırmaktadır. Ancak bu kavramlar Eugen Böhm-Bawerk ve Friedrich Wieser başta olmak üzere kendisinden sonra gelen iktisatçılar tarafından literatüre kazandırılmıştır. Marjinal fayda kavramı bölüşüm konusunda üretim faktörlerinin çıktıdan ne kadar pay alacakları ile ilgili yeni bir kapı aralamaktadır. Buna göre üretim faktörlerinin üretimden alacakları pay, üretime yaptıkları katkı kadardır. Böyle bir bakış açısı ise bölüşüm konusunda önce Ricardo ardından Marx'ın üzerinde durduğu sınıf mücadelesi konusuna ve bu gibi sosyalist yaklaşımlara karşı çıkmaktadır (Acar, 2010, 206). Özellikle Marx'ın artık değer teorisine ilk eleştiri Böhm-Bawerk tarafından yapılmıştır. Marx'ın sömürü teorisine karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkmanın temelinde Marx'ın kar ile faizi ayırt edememesi düşüncesi yer almaktadır. Bawerk'e göre uzun vadede rekabetçi bir piyasada tüketim malları fiyatları aşağıya doğru bir rekabet halinde iken, üretim faktörlerinin fiyatlarının artma eğiliminde olması nedeniyle karlarda artış devamlı olmamaktadır (Ebeling, 2001, 3). Faiz kavramı ise sermaye sahibinin bugün yapmadığı tüketim sayesinde gerçekleştirdiği tasarruf ve yatırımlarının gelecekteki değeridir. Dolayısıyla işçiler bugünkü tüketimlerini ürettikleri malların satılmasını beklemeksizin

ücretlerini alabilmeleri nedeniyle kolaylıkla gerçekleştirebilirler. Ancak sermaye sahipleri üretimin getirisini beklemek zorundadır. Üretilen ürünün rekabetçi bir piyasada kar edip etmemesi kapitalistin içinde bulunduğu riski ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta işçilerle sermaye sahiplerinin üretimden alacakları pay arasındaki fark kapitalistin karşı karşıya olduğu dezavantajlarla açıklanmaktadır (Skousen, 2009:209).

Avusturya İktisat Okulunun sosyalizme karşı bir diğer tahrip edici saldırısı Ludwig von Mises tarafından gelmiştir. Mises'e göre özel mülkiyet ve rekabetçi bir piyasanın varlığı ile hem tüketim malları hem de üretim faktörlerinin fiyatları oluşmaktadır. Mises bunu 'ikisadi hesaplama' kavramı ile açıklamaktadır. Buna göre girişimciler bir maliyet-kar hesabı yaparlar. Bu hesaplama ile ortaya çıkan fiyatlar piyasaya sunulan malların en az maliyetle üretilmesini dolayısıyla eldeki kıt kaynaklarla topluma en iyi hizmetin verilmesini sağlamaktadır (Ebeling, 2006, 123).

Mises sosyalizme karşı yaptığı yıkıcı eleştirileriyle bilinmekle birlikte gelir eşitsizliği konusuna da kendine özgü görüşleri çerçevesinde yer vermiştir. Ona göre toplumun bireyleri arasındaki gelir ve servetin eşitsiz dağılımı piyasa ekonomisinin temel bir özelliğidir. Birçok yazar tarafından gelir ve servetin eşitsiz dağılımı ile özgürlük arasında bir uyumsuzluk olduğu konusu üzerinde durulmaktadır. Ancak Mises bu konuyla ilgili duygusal argümanların üzerinde durulmasını gerekli görmemektedir. (Mises, 1998, 285). Ayrıca kapitalizmde gelirler üretimle ayrılmaz bir bağı olan piyasa işlemlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ürünler kullanım ve tüketim için temin edildiğinde gelirlerin büyük bir kısmı zaten belirlenmiştir. İşçiler, toprak sahipleri, kapitalistler ve girişimcilerin büyük bir kısmı ürünler tüketime hazır olmadan önce üretime yaptıkları katkı oranındaki paylarını zaten almaktadırlar (Mises, 1962:151). Sonuçta Mises'in konuyla ilgili görüşleri onun iyi bir serbest piyasa yanlısı olduğunu ve gelir dağılımına müdahaleye sıcak bakmamasını yansıtmaktadır. Dolayısıyla Menger ve diğer önemli Avusturya Okulu temsilcileri ile aynı doğrultuda görüşlere sahip olmakla birlikte marjinallik ilkesini bölüşüm konusuna uyarlama şekli ağırlıklı olarak sosyalizme olan tepkisi ile bağlantılıdır.

1.3.2.2. Lozan Okulu

Marjinal düşünce akımının İsviçre'deki temelleri Leon Walras'ın 1874'te yayınladığı “Eléments D'économie Politique Pure (Saf İktisadın Temel İlkeleri)” adlı kitabı ile atılmıştır. İsviçre'deki marjinalist düşüncenin temsilcisi olan Lozan Okulunun en önemli düşünürleri ise Francis Edgeworth ve Vilfredo Pareto'dur.

Walras 'genel denge teorisi' ile modern iktisadi analizin temellerini atmış bir iktisatçıdır. Bunu yapabilmek için de tüketici davranışlarına dayalı subjektif bir yaklaşım olan değer marjinal fayda teorisini ortaya atmıştır. Bu ise neoklasik iktisadın öncülerinden olan Walras tarafından yapılan en önemli katkılardan biri olarak kabul edilmektedir (Ikeda ve Yagi, 2012, 59). Klasik iktisadi matematiksel temellere dayandıran Walras, Pareto ve Edgeworth aynı zamanda refah iktisadının kurucuları olarak bilinmektedirler.

Walras, Jevons ve Menger'in aksine daha matematiksel bir sistem inşa etmiştir. Onun en büyük amacı mübadelenin matematiksel bir teorisini açıklamak olmuştur. Bu amacını ise mükemmel rekabet varsayımı altında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Walras'ın tanımladığı sosyal refah, faydalı ve miktarı sınırlı maddi ve maddi olmayan her şeyi içerir. Bir malın değeri sağladığı tatmin ile doğru orantılıdır. Arz ile fiyat arasında doğrudan ilişki vardır denemez fakat böyle bir ilişki fiyat ile talep arasında vardır ve talep eğrisi bu ilişkiye bağlıdır (Haney, 1911, 458). Walras'ın genel denge analizine göre mal, hizmet ve faktör piyasaları fiyat, miktar, arz ve talep gibi değişkenler ile sürekli bir etkileşim içerisinde. Genel denge kuramı Walras'dan sonra diğer neoklasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Teorinin özü ekonomiyi matematiksel bir yöntemle ele alarak mevcut kısmi denge analizinin ötesinde tüketim malı fiyatları, faktör fiyatları ile gelir ve servet dağılımı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Dolayısıyla bu modernleştirilmiş teori dağılım konusuna daha tatmin edici bir açıklama getirmektedir (Sandmo, 2013, 29).

Her ne kadar Walras'ın genel denge kuramı gelir dağılımını açıklamaya yönelik eleştirilere maruz kalsa da ekonomiyi matematiksel olarak ele alış biçimi kendisinden sonra gelen Vilfredo Pareto'nun gelir dağılımı yaklaşımı ve 'Pareto İlkeleri'nin temelleri için kapı aralamıştır. Bu gelişmeler marjinalist yaklaşımın kişisel

gelir dağılımına yönelik güçlü teorik açıklamalarına başka bir boyut kazandırarak, dağılıma tümevarımsal bir yaklaşım getirmiştir (Sandmo, 2013, 39). Pareto Walras'ın genel denge teorisini geliştirerek Pareto Optimumu'na ulaşmıştır. Buna göre etkin durumda kaynak tahsisi yapılırken toplumdaki bireylerden birinin durumunu kötüleştirmeden diğerininkini iyileştirmek mümkün değildir. Pareto Walras'ın marjinal fayda maksimizasyonu yaklaşımından uzaklaşarak, modern ekonominin en ünlü kavramı olan optimalitenin üzerinde durmuştur.

Pareto'nun sosyal refah kuramına göre gelir ve kaynakların eşit dağılımının sosyal refahı yükselttiği anlamına gelmez. Aksine eşitlik durumunda etkinliğin kaybolarak bir sosyal refah kaybı ortaya çıkacağı görüşleri mevcuttur. Pareto optimum noktası olarak adlandırılan toplumdaki herhangi bir kesimin durumunu kötüleştirmeden bir diğer kesimin durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığı bir durumda gelir ve faktör dağılımı etkin olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu noktada eşitlik adına uygulanan herhangi bir politika sonucu etkinlik bozularak bir refah kaybı ortaya çıkacaktır. Pareto'ya göre toplumdaki bir kesimin durumu kötüleşmeden diğer kesimin durumu iyileştirilebiliyorsa sosyal refah yükselir, dolayısıyla bu durumda toplumdaki düşük gelirliilerin durumu değişmeksizin yüksek gelirliilerin daha da zenginleşmesi olumsuz olarak değerlendirilmez (Bağlı, 2011, 268).

1.3.2.3. Cambridge Okulu

William Stanley Jevons ekonomi tarihinde marjinalist devrimin Menger ve Walras'a ek olarak en önemli üç öncüsünden biri ve Cambridge okulunun kurucusu olarak bilinmektedir. 1871 yılında yayınlanan *Theory of Political Economy* adlı eseri ile marjinal faydadaki değişimleri ve ekonomik birimlerin kararlarını ampirik olarak analiz etmiştir. Jevons bu şekilde iktisatta istatistiksel çalışmalara katkıda bulunmuştur (Maas, 2005, 1).

Jevons kendi teorisini fayda ve kişisel çıkar mekanizması olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda doğru bir ekonomi teorisinin sadece insan eylemlerinin, duygularının, zevk ve acılarının dağılımına bakarak elde edilebileceğini vurgulamaktadır. Jevons'un emek arzı teorisi ise neoklasik iktisadın ana akımına yapılan en önemli katkıdır. O üretken ve üretken olmayan emek olarak klasik bir ayırım

yapmıştır. Böylece ücretlerin, ilave emeğin verimliliğine bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Jevons fayda teorisinin bir uygulaması olarak işgücü arzı teorisini ortaya atmıştır. Teorisini işin zahmeti, üretim miktarı ve elde edilen fayda olmak üzere üç temel değişken ile açıklamıştır. Şöyle ki çalışma süresi arttıkça üretim artar, belirli bir noktaya kadar haz da artar, ancak bu noktadan sonra çalışma süresi artmaya devam ettikçe haz azalır, zahmet artar. Bu arada reel ücret artışı devam eder fakat ücret artışının fayda derecesi azalır. Dolayısıyla işçi emeğini, aldığı ücretten elde ettiği fayda ile işin zahmetinin eşitlendiği bir noktaya kadar arz eder (Aytemiz, 2002, 223).

Marjinalist yaklaşımı geliştirenler Jevons, Menger ve Walras olmakla birlikte marjinalist yaklaşımın bölüşüm sorununa yönelik olarak kullanılmasında büyük adımlar atan Cambridge okuluna dahil iktisatçılar Jevons'dan sonra gelen John B. Clark, A. C. Pigou ve Henry George'dur.

Öncelikle H. George'un bölüşüm ile ilgili görüşleri dikkat çekmektedir. Klasik ekonomi teorisine göre emek, sermaye ve toprak olmak üzere üretimin üç faktörü vardır. Klasik dağılım teorisi gelir dağılımı ile toplumdaki sosyal sınıfları tanımlamaktadır. Ricardo gibi George'a göre de nüfus arttıkça daha fazla arazinin kullanıma açılması ile önceki kullanılan toprağa ödenen rant artacak, dağılımdaki faiz ve ücretlerin payı ise azalacaktır. Fakat George Amerika sınırındaki yerleşim yerlerini gözlemleyerek büyük toprak sahiplerinin (toprak tekellerinin) verimli toprakları kullanım dışı tuttukları sonucuna varmaktadır. Bu durum ise toprakta spekülasyon hareketlere hız kazandırarak toprak fiyatlarının artmasına neden olmaktadır (Cleveland, 2012, 499). Topraktaki böyle bir tekel oluşumu ise modern toplumları zengin ve çok fakir olmak üzere iki kesime ayıran eşitsiz bir gelir dağılımına neden olmaktadır. Ranttaki artışlar toprağı kullanmak için onu kiralayanların, haklı bir şekilde kazandıkları çıktının çoğunu, onu kazanmak için hiçbir şey yapmayan rant sahiplerinin eline bırakmalarına neden olmaktadır (George, 1884, 264).

Henry George üretimi rant, ücret ve faizin toplamı olarak ifade etmiştir. Toplam üretimden rantın çıkarılması ile ücret ve faizin toplamı elde edilmektedir. Dolayısıyla üretim faktörlerinin payları arasında kurduğu bu basit ilişki ile ücret ve faizin emek ve sermayenin ürününe bağlı olmadığını ifade ederek; ücret ve faizin ranta bağlı olduğunu ve ranttan arta kalan üretimin emek ve sermaye arasında paylaşılacağına

dikkat çekmiştir. Sonuçta üretim gücünde ne kadar artış olursa olsun ranttaki artış devam ettikçe ne ücretler ne de faiz artırılabilir (George, 1884, 129).

George modern medeniyetler için önemli bir sorun olan eşitsiz gelir dağılımının asıl nedeni olarak topraktaki özel mülkiyet kurumunu görmektedir ve bu kurumun varlığı devam ettikçe üretken güçteki hiçbir artış toplumsal faydayı artıramayacaktır; aksine zaten olumsuz olan şartlar daha kötü bir hal almaktadır. Bu özel mülkiyetin önüne geçmenin tek çaresi olarak da toprakta ortak mülkiyete geçişi görmektedir (George, 1884, 253). Bu ortak mülkiyeti sağlamak için topraktan değer vergisi alınmasını savunmuştur. Böyle bir toprak vergisi diğer vergilerde olduğu gibi sadece üretimi kontrol altına almaz, aynı zamanda spekülasyon rantı önleyerek üretim artışına yol açar (George, 1884, 319). Sonuçta George'a göre işlenmemiş toprağın değerine eşit bir vergi uygulaması ile toplumdaki gelir adaletsizliği ortadan kalkacak, toprak fiyatları ucuzlayacak, böylece üretim ve ücretler artacak, hatta bu vergi sayesinde diğer tüm vergiler hükümet tarafından kaldırılabilecektir (Skousen, 2009:254).

Henry George ve onun tek vergi sistemini destekleyenlerin varlığına karşın, başta J. B. Clark olmak üzere birçok iktisatçı tarafından bu uygulamaya eleştiriler de gelmiştir. Clark'a göre toplumun gelir dağılımı doğal bir yasa tarafından kontrol edilir ve bu yasa üretimin her bir faktörüne, ortaya çıkardıkları servetin miktarını adil bir şekilde verir. Fakat ücretler bireyler arasındaki pazarlıklar tarafından belirlenebilir. Aynı kural faiz ve kar için de geçerlidir (Clark, 1914, v). Dolayısıyla Clark marjinal verimlilik teorisini gelir dağılımı için uyarlamıştır. Clark aynı zamanda sosyalistlerin karşı çıkacağı şekilde tüm üretimin işçilere gitmeyeceğini, sermayenin de üretimden hak ettikleri payı alacakları görüşündedir (Clark, 1914, 82-83). Sonuçta George gelir dağılımındaki adaletsizliğin üzerinde önemle dururken, Clark marjinal düşünceye bağlı kalarak bölüşümün doğal olarak gerçekleşeceğini ve herhangi bir müdahalenin bu bölüşümü olumsuz yönde etkileyeceğini savunmuştur.

Clark George'un toprak değer teorisine karşı çıkarken, bu eleştirisinin temellerini marjinallik ilkesini toprağa uygulayarak atmıştır. Buna göre toprak fiyatları ücret ve sermayede olduğu gibi marjinal verimlilikleri ile belirlenmektedir. Yani Ricardo'nun savunduğunun aksine toprak miktarının sabit olduğu görüşüne karşı

çıkılmaktadır. Dolayısıyla satışa sunulacak toprak arzı, toprağın fiyatı ile belirlenmektedir. Eğer toprak vergilendirilir ve böylece toprak fiyatlarında artış olursa sermaye topraktan konuta kayacaktır. Sonuçta sermayenin verimsiz alanlarda kullanılması durumu ortaya çıkacaktır (Skousen, 2009:255).

Cambridge Okulu üyelerinden bir diğeri olan A. C. Pigou ise sosyal refah üzerinde durmuştur. Pigou belirli koşullar altında gelir eşitsizliğinde azalmanın sosyal refahı artıracağını öne sürmüştür. Pigou'ya göre hükümet marjinal sosyal ve özel maliyetleri eşitlemek için vergi koyabilir. Böyle bir amaca hizmet eden vergi gelirleri ise harcamalar dolayısıyla ortaya çıkan sosyal maliyeti karşılamaktadır (Brue ve Grant, 2013,432). Pigou etkinlik ile dağılım konularını birbirinden ayrı tutmaya çalışmıştır. Refahı ulusal kar payı olarak adlandırılan parasal değerlemelerin toplamı olarak belirtmiştir (Mandler, 1999, 131).

Pigou'nun gelir dağılımı konusuna en önemli katkısı 'Pigou Paradoksu' olarak anılan kişiler arasındaki fiziksel ve zihinsel yeteneklerin normal dağılıma sahip olmasına karşın kişisel gelir dağılımının aynı doğrultuda olmaması paradoksuna getirdiği açıklamalardır. Öncelikle bu adaletsizliğin servet dağılımı yani mülk gelirlerinin toplumdaki bireyler arasındaki eşitsiz dağılımından kaynakladığını söylemektedir. Bir diğer açıklama eşitsizlikle şans faktörünün bağlantılı olduğu ile ilgilidir. Son olarak fiziksel ve zihinsel yetenekler normal dağılıma, sonradan kazanılmış yetenekler ise çarpık dağılıma sahiptir (Akalin, 2000, 152). Sonuçta Pigou'nun üçüncü açıklaması gelir eşitsizliği konusunda 'beşeri sermaye' faktörünü gündeme getirerek refah teorisine önemli bir katkı niteliğindedir.

1.3.3. Keynesyen Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Birinci Dünya Savaşına kadarki dönemde geçerli olan liberal görüş, 1929 Büyük Bunalımının ardından Keynes'in "The General Theory of Employment, Interest and Money" adlı eserinin yayınlanması ile yerini müdahaleci bir anlayışa bırakmıştır. Keynesyen ekonomi gelir dağılımı, birikim ve büyüme arasında bir ilişki olduğunu savunarak, talep yönetimi, büyüme ve yeniden dağıtım konularında devletin aktif bir rolü olması gerektiğini öne sürmektedir (Franzini ve Pianta, 2011, 2).

Keynes'in öncülüğünde başlayan modern makroekonomi düşüncesinde gelir dağılımı ile toplam ekonomik aktivite arasındaki ilişkinin teorik analizi bir dizi aşamadan geçmiştir. Keynes gelir dağılımının toplam aktivite üzerindeki etkisini vurgulamış, böylece neoklasiklerin marjinallik yaklaşımı çerçevesinde mikro düzeyde ele alınan gelir dağılımı konusu artık makroekonomik bir çalışma alanı haline gelmiştir (Galor ve Zeira, 1993, 35). Keynes Genel Teori'de gelir dağılımına çok fazla yer vermemiş ve ayrı bir gelir dağılımı modeli kurmamış olmasına karşın, eserini oluşturduğu dönemin mevcut sorunlarını tam istihdamın sağlanamaması, gelir ve servetin adil olmayan bir şekilde haksız bölüşümü ile ilişkilendirmiştir (Keynes, 1989, 372). Ancak onun oluşturduğu temel çerçeve kendisinden sonra gelecek iktisatçıların oluşturacağı teorilerin zeminini hazırlamıştır.

Keynes "Genel Teori"de 19. yüzyıl sonlarından itibaren özellikle Büyük Britanya'da dolaysız vergilerin gelir dağılımı adaletsizliklerini gidermedeki başarısını ele almıştır. Bu uygulama insanların risk üstlenme isteğini azaltacağı ve sermaye artışının yüksek gelirli kesimin tasarruflarına bağlı olduğu görüşleri nedeniyle eleştirilmektedir. Keynes ise sermaye artışının kaynağı olarak görülen yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğunu savunmaktadır. Ona göre ekonomide gerçekleşmesi istisnai bir durum olarak görülen tam istihdam durumunda, düşük tüketim sermaye artışına sebep olmaktadır. Ayrıca Keynes belirli şartlar altında kurumlar tarafından yapılan tasarrufların ve amortisman fonlarının yeterli olduğu ve yapılan yeniden dağıtımın tüketimi artırarak sermaye artışını pozitif bir şekilde etkileyebileceğini ileri sürmektedir (Keynes, 1989, 372-373). Sonuçta Keynes "Genel Teori"de gelir dağılımı ile ilgili bir teori oluşturmamakla birlikte Keynesyen bölüşüm teorilerinin başlıca varsayımı olan yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğu görüşünü ortaya atmaktadır.

Keynes gerçekleştirilen üretimin satış değeri ile üretimin maliyeti arasındaki farkı kar olarak adlandırır. Üretimin maliyetini ise ücret, rant, faiz ve girişimcilerin kazançları oluşturmaktadır. Bu üretim maliyeti toplumun parasal gelirin eşittir. Gelir akımı tüketim malları üretiminde kazanılan ve yatırım malları üretiminde kazanılanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Harcama akımı ise tüketim mallarına olan ve yatırım mallarına olan harcamalardan oluşmaktadır. Buradan yola çıkarak tüketim malları üretiminde kazanılan gelir ile bu mallara yapılan harcamalar arasında fark varsa, bu malların satış değeri ile maliyetleri arasında da bir fark vardır. Aradaki bu fark tüketim

malı üreten kesimin karı olarak adlandırılmaktadır. Yatırım malları için de aynı durum söz konusudur. Böyle bir durumda maliyetler veri iken girişimcilerin karlarının bir kısmını tüketim harcamalarında kullanması ile tüketim malı kesiminin karı aynı miktarda artacaktır. Keynes'e göre maliyetlerin değiştiği durumda da aynı sonuç ortaya çıkacaktır. Çünkü herhangi bir müdahalede bulunulmadıkça faktör fiyatlarındaki değişme aynı oranda fiyatları etkileyecek ve karlar sabit kalacaktır (Alkin, 1981, 201).

Keynes neoklasiklerin aksine ekonominin kendiliğinden tam istihdama ulaşamayacağını savunur. Yani piyasa ekonomisinin savunulduğu yaklaşımlarda bölüşüm sorununun piyasa mekanizması tarafından kendiliğinden çözülebileceği görüşü savunulurken, Keynes bu görüşe karşı çıkmıştır. Keynes'e göre denge eksik istihdam durumunda miktar uyumu; tam istihdam durumunda ise fiyat uyumu ile gerçekleşmektedir. Bunu açıklarken ücretlerin parasal olarak belirlendiği ve sabitliği ile yatırımların tasarruflardan bağımsız olduğu varsayımlarını kabul etmektedir. Eksik istihdam durumunda söz konusu olan miktar uyumu üretim miktarı artırılarak gerçekleştirilir. Bu üretim miktarındaki artış ile gelir ve istihdam seviyesi artar. Tam istihdamın bulunduğu varsayımı altında ise kısa dönem denge, fiyat uyumu ile sağlanmaktadır. Parasal ücretlerin değişmediği varsayımı altında yatırımlardaki artış toplam harcamalar aracılığıyla fiyatları artırarak reel ücretleri düşürmektedir. Dolayısıyla gelir dağılımı ücretliler aleyhine değişmektedir (Ataman, 1996, 55).

Keynes'in "Para Üzerine Deneme" adlı çalışmasında üzerinde durduğu fiyat uyum mekanizması Post Keynesyenler'in gelir dağılımı ile ilgili görüşleri için bir temel oluşturmaktadır. Çünkü ücretlerin parasal olarak belirlendiği ve bu parasal ücretlerin sabit olduğu bir durumda gerçekleşen fiyat artışları reel ücretlerde bir azalışa yol açarak gelir dağılımı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Post Keynesyen gelir dağılımı teorilerinde faktör gelirleri olarak karlar ve ücretler ele alınmaktadır. Bu teorilerin üç ayırt edici özelliği sayılabilir. Birincisi Post Keynesyenler yatırımları karın önemli bir belirleyicisi olarak kabul etmektedirler. İkinci özellik yatırımların tasarruflardan bağımsız olarak görülmesidir. Son olarak kar üzerinden yapılan tasarruf eğilimi, ücret geliri elde edenlerin tasarruf eğiliminden daha büyüktür (Asimakopulos, 1988, 133). Bölüşüm sorunu ile ilgilenen Post Keynesyen iktisatçılardan en önemlileri M. Kalecki, N. Kaldor, L. Pasinetti, S. Weintraub olarak sıralanabilir.

1.3.3.1. Michal Kalecki

Kalecki Keynes gibi ücretlerin parasallığı, talebin ve yatırımların bağımsızlığı değişim sürecinin tarihsel olarak ele alınması gibi hususları benimsemiştir. Ancak Kalecki daha çok Marxist düşünceden hareketle, iki sınıflı bir Marxist üretim modeli oluşturmuştur. Ona göre üretilen mallara hem işçiler hem de kapitalistler tarafından talep vardır. Tasarruf ise sadece kapitalistler tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla işçiler tüm gelirlerini tasarruf yapmaksızın tüketirken, kapitalistler gelirlerinin bir kısmını tüketip bir kısmını tasarruf edebilirler. Ancak kapitalistlerin yatırımları bu tasarruflardan bağımsız olarak gerçekleşmektedir (Akyüz, 1980, 232).

Yukarıdaki varsayımlar altında Kalecki toplam geliri şu şekilde tanımlamaktadır:

$$Y = I + C_k + C_w \quad (1.7)$$

Toplam gelir denkleminde yer alan I sermaye sahiplerinin tasarruflardan bağımsız olarak yaptığı yatırımlarını, C_k sermaye sahiplerinin tüketim harcamalarını ve C_w ücretli kesimin tüketim harcamalarını simgelemektedir. Buradan hareketle kapitalistlerin yatırım ve tüketim yaptıkları, işçilerin ise sadece tüketim yaptıkları varsayımları altında toplam gelir yeniden yazılabilmektedir:

$$Y = P + W \quad (1.8)$$

Elde edilen bu eşitliğe göre toplam gelir kar ve ücret gelirlerinin toplamından oluşmaktadır. Kapitalist ve işçilerden oluşan, işçilerin tasarruf etmediği dolayısıyla işçilerin tüketimlerinin ücretlerine eşit olduğu iki sınıflı bir yapıda gayri safi karlar kapitalistin tüketim ve yatırımına eşit olacaktır:

$$P = I + C_k \quad (1.9)$$

Denklemden P gayrisafi kar, I yatırım ve C_k kapitalistin tüketimini temsil etmektedir. Bu bağlamda Kalecki kapitalistin harcamaları ve kar arasında bir nedensellik ilişkisi kurmaktadır. Buna göre kapitalistin tüketim ve yatırım kararı karı belirlerken; tersi bir durum söz konusu değildir (Lopez ve Assous, 2010, 28-36). Modelden hareketle kapitalistin yatırımının değişmesi karları değiştirecek bu sayede

gelir dağılımında bir değişiklik ortaya çıkacaktır. Yatırımlarda bir değişim söz konusu olmadığında ise gelir dağılımının değişmesi mümkün olmayacaktır.

Kalecki'nin gelir dağılımı teorisini anlamak için dikey bir şekilde entegre olmuş bir sanayinin durumu ele alınabilir. Analizi basitleştirmek için de bütün işçilerin üretken olduğunu ve emek verimliliğinin veri ve sürekli olduğunu varsayalım. Ayrıca brüt kar da toplam üretim değeri ile bu basitleştirilmiş durumda ücretlerden oluşan toplam maliyet arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir durumda bir endüstrideki gelir dağılımı firmaların birim maliyetleri ve fiyatları saptamalarındaki gücü tarafından belirlenmektedir. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse, daha yüksek bir fiyat/birim-maliyet oranı daha yüksek bir kar payı anlamına gelir. Yani söz konusu sektörde çalışan başına ücret ve verimliliğin veri olduğu kabul edilirse, bu durumda firma fiyatları artırdığında fiyat-maliyet oranı ve dolayısıyla kar marjı artacaktır. Bu bağlamda bir endüstrideki monopol gücü yüksek olan firma, fiyatları yüksek bir seviyede sabitleyecektir (Lopez ve Assous, 2010, 69-70). Bu açıklamalar doğrultusunda Kalecki'nin monopolleşme derecesi ile oluşturduğu fiyat arasındaki etkileşim şu şekilde formüle edilmektedir:

$$p = m p_c + n \bar{p} \quad (1.10)$$

Denklemden yer alan p firmanın birim çıktı fiyatı, p_c ücret ödemelerini de içine alan ana üretim maliyeti, $\bar{p}$ endüstrideki diğer firmaların fiyatlarının ortalamasını ifade etmektedir. m ve n katsayıları ise firmanın monopolleşme derecesini belirlemektedir. Endüstrideki bütün firmalar göz önüne alındığında ise ortalama fiyat, $\bar{p} = \bar{m} \bar{p}_c + \bar{n} \bar{p}$ veya $\bar{p} = \frac{\bar{m}}{1-\bar{n}} \bar{p}_c$ olarak gösterilmektedir ve $\bar{n} < 1$ olacaktır (Shastri, 1989:5). Dolayısıyla Kalecki'nin modelinde monopolleşme derecesi fiyat seviyesini ve ortaya çıkacak kar marjı gelir dağılımını belirleyecektir. Firmaların işçilere ödediği ücret ve diğer maliyetlerinden oluşan toplam ana maliyeti simgeleyen $\bar{p}_c$ de bu kar marjının bir belirleyicisi olacaktır.

Marxist düşünceden gelen Kalecki'nin bölüşüm konusunda monopolleşmenin de etkisini dikkate alarak oluşturduğu bu model aynı zamanda onun sınıf mücadelesine yönelik bakış açısını yansıtmaktadır. Kalecki'ye göre iki durum söz konusudur. Ücret oranındaki bir artış sonucu kar oranları ya değişmez ya da kapitalistler kar paylarında oluşacak bir düşüşü kabul edeceklerdir. İlk durumda güç dengesi kapitalistlerin

elindedir. Yani ücret oranındaki bir artış sermaye sahibi için ekstra bir maliyettir. Ancak kapitalistler üretimin fiyatına ücret artışlarını yansıtmak için yeterli monopol ve pazarlık gücüne sahiptirler. Bu durumda nominal ücretlerdeki artış reel ücretleri artırmayacak ve işçilerin satın alma güçlerinde bir değişiklik olmayacaktır. İkinci durumda ise kapitalistler sendikalar karşısında yeterli güce sahip değilse ücret artışları ile fiyat arasında bir denge kuramayacaklardır. Bu ise ortaya iki sonuç çıkarır. Öncelikle yükselen ücretler tüketim artışına neden olur. Bunun sonucunda kısa dönemde üretim talebe bağlı olduğundan firmalar kapasite verimliliğini artıracaktır. Dolayısıyla tüketim ve yatırımlar daha yüksek bir seviyede olacaktır. Ancak bu daha yüksek üretim seviyesine karşılık daha düşük bir kar payı anlamına gelir. Kalecki büyümenin bu azalan kar payı ile birlikte geleceği görüşündedir (Giovannoni, 2014, 14). Dolayısıyla Kalecki'nin iki kesimli modeli gelir dağılımının ücretler lehine gerçekleşerek daha düşük bir kar payı ortaya çıkarması ile ekonomide bir iyileşme olacağını ifade etmektedir.

1.3.3.2. Nicholas Kaldor

N. Kaldor, Keynes'in yatırımların tasarrufları belirlediği düşüncesini tasarruf eğiliminin sınıflar arasındaki farklılığı ile birleştirmiştir. Oluşturduğu bu yapı ile tam istihdam durumunda gelir dağılımını açıklamaya çalışmıştır. Kaldor'a göre yatırımlar kendisine eşit bir tasarruf üretir. Tutumluluk ise sınıflar arasında farklılık gösterdiğinden yapılan bu tasarruf gelirdeki bir artıştan ya da kar payındaki bir artıştan kaynaklanabilir. Böylece tasarruf-yatırım eşitliği gelir dağılımını açıklamak için kullanılabilir. Sonuçta Kaldor yatırımın gelir üzerindeki etkisini ortadan kaldırarak gelir dağılımı konusunu açıklamaktadır (Shastri, 1988:3). Dolayısıyla yatırımların çıktı üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Yatırım-tasarruf eşitliği tam istihdam düzeyinde fiyat ayarlamaları vasıtasıyla farklı sınıfların gelirlerinde sağlanan değişimlerle gerçekleştirilir. Böylece tam istihdam konusu Kaldor'un modelinin temelini oluşturmaktadır.

Kaldor modelinde esas olarak uzun dönem tam istihdam büyüme dengesinde bulunan bir ekonomide, büyüme ve bölüşüm ilişkileri incelenmiştir. Uzun dönemde yatırımların kar beklentisi tarafından belirlendiğini, kısa dönemde ise bunun söz konusu olmadığını varsaymaktadır. Bir diğer varsayımı işgücü arzı ve bu arz miktarının dışsal

etkilerle belirlendiği görüşüdür. Bunun yanı sıra gelir dağılımı modelinde, ücretler parasal olarak belirlenirken, işgücü arzı parasal veya reel ücret değişmelerinden bağımsızdır. Bu modelde fiyatlar ücretlerden daha esneklerdir. Ayrıca işçilerin tasarruf eğilimi kapitalistlerinkinden düşük olarak kabul edilirken, işçilerin bu tasarrufları karşılığında herhangi bir ücret dışı gelir elde etmedikleri varsayılmaktadır (Akyüz, 1980, 553).

Kaldor'un tam istihdam varsayımı altında, tasarrufların hem ücret geliri hem de kar geliri elde edenler tarafından yapıldığı ve bu iki kesimin tasarruf eğiliminin birbirinden farklı olduğu görüşleri temelinde ortaya koyduğu model şu şekilde sembolize edilmektedir (Kaldor, 1955, 95):

$$Y = W + P \quad (1.11)$$

Kaldor modelinde toplam gelir (Y) Kalecki'de olduğu gibi toplam ücretler (W) ve karlardan (P) oluşmaktadır. Ayrıca yatırım-tasarruf eşitliği varsayımı altında toplam tasarruf fonksiyonu hem işçilerin hem sermaye sahiplerinin tasarruf eğilimlerini göz önüne alarak (1.13) no'lu denklem oluşturulmaktadır:

$$I = S \quad (1.12)$$

$$S = S_w + S_p \quad (S_w = s_w W \text{ ve } S_p = s_p P) \quad (1.13)$$

Denklemde yer alan S_w ücretli kesimin toplam tasarrufu, S_p ise sermayeyi elinde bulunduran kesimin toplam tasarrufunu ifade etmektedir. bu iki kesimin tasarrufları ise elde ettikleri gelirlerin ne kadarını tasarrufa ayırdıklarına yani marjinal tasarruf eğilimlerine bağlıdır. Dolayısıyla s_w ücretlilerin tasarruf eğilimi iken s_p kapitalistlerin tasarruf eğilimlerini göstermektedir. Buradan yola çıkarak yatırım-tasarruf dengesi şu şekilde yazılabilir:

$$I = s_p P + s_w W = s_p P + s_w (Y - P) = (s_p - s_w) P + s_w Y \quad (1.14)$$

Denklemde ücretler (W) toplam gelirden (Y) karların (P) çıkarılmış hali olarak ifade edilmiş ve böylece toplam karın katsayısı kapitalistin tasarruf eğilimi ile ücretlilerin tasarruf eğilimi arasındaki fark haline gelmiştir. Toplam gelirin katsayısı ise ücretlilerin tasarruf eğilimi olarak denklemde yerini almıştır. Eşitliğin her iki tarafı

toplam hâsılaya oranlandığında ise gelirdeki kar payı ile yatırımlar arasında şu şekilde bir ilişki ortaya çıkmaktadır:

$$\frac{I}{Y} = (s_p - s_w) \frac{P}{Y} + s_w \quad (1.15)$$

(1.15) no'lu denklemde karların yatırımlar üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Ancak post-Keynesyen yaklaşım yatırımların tasarruflardan ve dolayısıyla kar düzeyinden bağımsız olarak belirlendiği varsayımına dayandığından eşitlik düzenlenerek aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

$$\frac{P}{Y} = \frac{1}{s_p - s_w} \frac{I}{Y} - \frac{s_w}{s_p - s_w} \quad (1.16)$$

Böylece ücret elde edenler ve kapitalistlerin tasarruf eğilimi veri iken gelirdeki kar payı gelirin yatırım oranına bağlı olmaktadır. Tam istihdam varsayımı altında yatırımlardaki artış toplam talebi ve böylece fiyatları artırmaktadır. Bu fiyat artışı ise kapitalistin kar marjını artırırken reel ücretlerde bir düşüşe neden olmaktadır. Sonuçta reel tüketim azalarak yatırım-tasarruf eşitliğinin sağlandığı noktada istikrar gerçekleşmiş olacaktır. Modelin istikrar koşulu $s_p > s_w$ 'dir. İstikrarın derecesi ise marjinal eğilimlerin farklılığına bağlanmaktadır. Dolayısıyla $\frac{1}{s_p - s_w}$ 'gelir dağılımının duyarlılık katsayısı' olarak tanımlanmaktadır. Eğer marjinal eğilimler arasındaki fark küçükse katsayı büyük olacak ve I/Y oranındaki küçük değişiklikler gelir dağılımında (P/Y oranında) daha büyük bir değişikliğe neden olacaktır (Kaldor, 1955, 95-96).

Kaldor modelinde toplam gelir içindeki kar payı, yatırımın gelire oranının bir fonksiyonudur. Dolayısıyla yatırım-hâsıla oranında gerçekleşen bir artış, kar payı-çıktı oranında artışa yol açmaktadır. Tam istihdamda yatırım harcamalarındaki bir artış hem yatırım-çıktı oranında hem de tasarruf-çıktı oranında bir artış meydana getirmelidir. Eğer böyle bir durumda tasarruf-çıktı oranı yükselmezse fiyatlarda bir artış ortaya çıkar. Dolayısıyla Kaldor daha yüksek bir yatırım düzeyinde tam istihdamın sağlanabilmesi için daha yüksek bir tasarruf-çıktı oranı gerçekleştirmenin ve bunun için de gelir dağılımında bir düzenlemenin olması gerektiğini ispatlamaktadır. Ancak burada bir başka sorun kendisini göstermektedir. Kapitalistlerin tasarruf eğilimi işçilerin tasarruf eğiliminden daha yüksek olduğundan tasarruf eğilimi düşük kesimden yüksek kesime doğru bir gelir hareketi ortaya çıkabilmektedir (Peterson, 1976:467). Sonuçta Kaldor'un

bu görüşleri de ‘fiyat uyum mekanizmasını’nın bir sonucudur. Zira tam istihdam seviyesinden daha yüksek bir seviyede denge sağlamak adına yatırım-hâsıla oranının artırılması fiyat artışlarına yol açarak ücretler aleyhine gelir dağılımını bozucu bir etkide bulunacaktır.

1.3.3.3. Luigi Pasinetti

Pasinetti modelinin Kaldor modeli ile aynı doğrultuda olduğu kabul edilebilir. Modelde ekonominin tam istihdam koşullarında büyüdüğü varsayımı geçerli olmakla birlikte, bu büyüme sürecindeki bölüşüm-birikim ilişkisi incelenmektedir. Kaldor modelinden farklı olarak Pasinetti analizine işçi sınıfının birikimi üzerinde durarak farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Kaldor modelinde kapitalistler tasarrufları karşılığında kar elde ederken, işçi sınıfı tasarruflarına karşılık kar veya faiz geliri elde edememektedir. Pasinetti’ye göre ise işçi sınıfının tasarrufları onları üretim araçlarının ortağı haline getirmektedir. Ancak bu ortaklık işçilerin yatırım yaptığı anlamına gelmez. İşçiler tasarruflarını belirli bir faiz karşılığında kapitalistlere borç vererek bir ortaklık kazanmakta, dolayısıyla işçiler tasarrufları karşılığında menkul kıymet satın almaktadırlar (Akyüz, 1980, 563).

Pasinetti kendisinden önceki modellerde işçilerin tasarruf gelirlerinin hesaba katılmamasının eksikliğinden yola çıkarak yeni bir model geliştirmiştir. Buna göre (1.16) no’lu denklemde yer alan P/Y oranı (toplam kapitalist karının hâsılaya oranı) Pasinetti modelinde P_c/Y oranına karşılık gelmektedir ve bu orana işçilerin elde ettiği kar gelirinin hâsılaya oranı olan P_w/Y eklenerek ekonomideki toplam karın hâsılaya oranına (P/Y oranına) ulaşılmaktadır. Ekonomideki toplam kar işçilerin elde ettiği karlar ve sermaye sahiplerinin karları toplamına eşittir ve bu kar gelirlerinin toplam hâsılaya ve sermaye birikime oranları sırasıyla aşağıda gösterilmektedir (Pasinetti, 1962, 270-271):

$$\frac{P}{Y} = \frac{P_c}{Y} + \frac{P_w}{Y} \quad (1.17)$$

$$\frac{P}{K} = \frac{P_c}{K} + \frac{P_w}{K} \quad (1.18)$$

İşçiler tasarruflarını sermaye sahiplerine borç vererek belirli bir sermaye stokuna sahip olarak, belirli bir oranda faiz geliri elde ederler. Dolayısıyla Pasinetti bu

yeni modele işçilerin toplam sermaye stokundan elde ettiği kar oranını ve faiz oranını dâhil etmiştir. Sonuçta ortaya çıkan toplam kar sermaye birikimi oranı şu şekilde ifade edilmektedir:

$$\frac{P}{K} = \frac{1}{s_c - s_w} \frac{I}{K} - \frac{s_w}{s_c - s_w} \frac{Y}{K} + \frac{r K_w}{K} \quad (1.19)$$

Denklemden yer alan s_c kapitalistin tasarruf eğilimi, s_w ücretlilerin tasarruf eğilimi, K_w ücretlilerin toplam sermaye birikimi ve r ücretlilerin sahip oldukları sermaye birikiminden ne kadar faiz geliri elde edeceklerini belirleyen faiz oranını ifade etmektedir. Ücretlilerin sermaye birikiminin (K_w) ekonomideki toplam sermaye birikimine (K) oranı ise, ücretli kesimin tasarruflarının (S_w) ekonomideki toplam tasarruflara (S) oranına eşittir ve şöyle gösterilmektedir:

$$\frac{K_w}{K} = \frac{S_w}{S} = \frac{s_w (Y - P_c)}{I} = \frac{s_w s_c}{s_c - s_w} \frac{Y}{I} - \frac{s_w}{s_c - s_w} \quad (1.20)$$

(1.19) no'lu denklem içerisine (1.20) no'lu denklem eklendiğinde ise yeni toplam kar-sermaye birikimi oranı oluşmaktadır:

$$\frac{P}{K} = \frac{1}{s_c - s_w} \frac{I}{K} - \frac{s_w}{s_c - s_w} \frac{Y}{K} + r \left(\frac{s_w s_c}{s_c - s_w} \frac{Y}{I} - \frac{s_w}{s_c - s_w} \right) \quad (1.21)$$

Sonuçta (1.17) no'lu denkleme yeniden şu şekilde ulaşılmaktadır:

$$\frac{P}{Y} = \frac{1}{s_c - s_w} \frac{I}{Y} - \frac{s_w}{s_c - s_w} + r \left(\frac{s_w s_c}{s_c - s_w} \frac{K}{I} - \frac{s_w}{s_c - s_w} \frac{K}{I} \right) \quad (1.22)$$

Pasinetti analizi post-Keynesyen gelir dağılımı ve kar oranı teorisini doğrulamak için gerekli olan bütün unsurları içinde barındırmaktadır. Analiz sonucunda toplam karın toplam sermaye birikimine oranı (P/K) ücretlilerin elde ettiği faiz geliri de dikkate alınarak (1.21) no'lu denklemde yeniden yazılmıştır. Ayrıca toplam kar-hâsıla oranı (P/Y) gelirin ücret ve kar gelirleri arasındaki dağılımını gösteren (1.22) no'lu denklem halini almıştır (Pasinetti, 1962, 271).

Pasinetti'nin ulaştığı sonuç uzun dönemde işçilerin tasarruf eğiliminin toplam karların belirlenmesinde bir etkisinin olmamasıdır. İşçiler uzun dönemde gelirlerinden bir kısmını tasarruf ederler ve bunun karşılığında bir kar geliri elde ederler. Bu elde ettikleri kar gelirinden ise yine tasarrufta bulunacaklardır. Söz konusu kar gelirini sermayedarlar kazanmış olsaydı yine bir kısmı tasarruf edilecekti. Ancak burada önemli

Weintraub'un modelinde Şekil 1.1 'de görüldüğü gibi ücretler (TÜ), sabit gelirler (SG) ve karlar ($K = TA - SG$) olmak üzere üç tür gelir vardır. Oluşturduğu toplam arz eğrisi (TA) ile istihdamdaki bir artışın dağılımın bu üç tür gelir arasında ne yönde olacağı sorusunun cevabını bulmaya çalışır. Ona göre gelir ve çıktı düzeyindeki bir artış azalan verimler yasasının geçerliliği ve parasal ücret haddinin sabit kaldığı varsayımları altında ücretlilerin aleyhine, parasal gelirleri sabit kesimlerin aleyhine ve kar geliri elde edenlerin lehine sonuçlanacaktır (Peterson, 1994:470).

1.3.4. Monetarist Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Monetarist düşünce 1960'lı yılların sonunda işsizlik ve enflasyonun birlikte görüldüğü stagflasyon olgusunun ortaya çıkması ile kendini göstermiştir. Keynesyen düşüncenin stagflasyonu açıklamada yetersiz kalması sonucunda 1940'lı yıllardan itibaren Milton Friedman'ın savunduğu iktisadi görüşler 'monetarizm' adı altında etki alanı bulmuştur. Monetarist düşüncenin öncüsü M. Friedman olmakla birlikte, Allan Meltzer, Karl Brunner ve Anna Shwartz bu akımın bazı önemli temsilcilerindendir.

Monetarizm Chicago okulunun yankı yapan ilk ürünü olarak kabul edilmekte ve Keynesyen ortodoksiye tepki olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Chicago okulu etrafında toplanan monetarist görüşler bu okulun öğrencisi olan M. Friedman tarafından bir adım daha ileriye taşınmıştır. Friedman'ın katkıları başlıca iki grupta toplanabilmektedir. Bunlardan ilki Keynesyen düşünceye yönelttiği eleştirilerdir. Monetarizm Keynesyen maliye politikasına karşıt olarak öne sürülen bir dizi açıklamadan oluşmaktadır. İkincisi ise monetarizmi açıklamaya yardımcı olacak bir takım anahtar kavramların ortaya atılmasıdır. Bunlar uyarlayıcı beklentiler, sürekli gelir hipotezi, doğal işsizlik oranı, istikrarlı para politikası ihtiyacı, hükümet tarafından uygulanan istikrar politikalarının reddi ve piyasa ekonomisine inançtır (Juravle, 2011). Monetarist yaklaşıma göre piyasaya yapılacak herhangi bir devlet müdahalesi ekonomik istikrarı bozarak, gelir ve servet dağılımında adaletsizliğe ve kaynak dağılımında dengesizliğe yol açacaktır.

Friedman'ın gelir eşitsizliğine yönelik görüşleri onun kaleme aldığı iki önemli eseri olan 'Capitalism and Freedom' ve 'Free to Choose' da yer almaktadır. Friedman'ın bu iki eserinde gelir eşitliği konusundaki düşünceleri üç açıdan ele alınmaktadır. Ona göre iyi işleyen bir ekonomik sistemde eşitsizlik bir dereceye kadar

arzu edilebilir bir durumdur. Ayrıca belirli bir derecede eşitsizlik serbest piyasa ilkelerine dayalı bir ekonomide kaçınılmazdır. Son olarak piyasa dışı ekonomilerdeki gelir eşitsizliği ile karşılaştırıldığında piyasa ekonomisinde ortaya çıkan eşitsizlik çok daha düşük seviyelerdedir (Cole, 2008, 240).

Friedman ‘Capitalism and Freedom’ adlı eserinde gelir dağılımına ahlaki açıdan ve bilimsel açıdan yaklaşmaktadır. Gelir eşitsizlikleri bir bakıma kişilerin toplam ürüne yaptıkları katkı farklılıklarının ya da alacakları risk tercihlerinin bir yansıması olmasına rağmen daha çok onların doğuştan sahip olduğu yetenek ve varlıklarının bir yansımasıdır. Bu noktada gelir dağılımına yapılacak herhangi bir müdahale ahlaki açıdan ele alınmaktadır. Ona göre serveti diğer bireylere göre daha yüksek olan kişinin bu fazlalığı diğer bireylerle paylaşmaya zorlanması doğru bir uygulama değildir (Friedman, 1982, 135-136). Friedman bu noktada ‘ürüne göre dağıtım’ ilkesini zorlama olmaksızın dağılımı gerçekleştirmesi bakımından önemli bir araç olarak kabul etmektedir (Friedman, 1982, 139).

Friedman hükümetlerin gelir dağılımını gidermede kullandığı artan oranlı kişisel gelir vergisine yönelik de bir takım eleştirilerde bulunmaktadır. Yüksek riskli ve maddi olmayan dezavantajları bulunan faaliyetlerin yüksek vergi oranlarına tabi tutulması bu tür etkinliklere yönelik girişimleri engellemektedir. Ayrıca kişileri kanunlardaki boşluklardan yararlanarak vergi kaçırma faaliyetlerine yönlendirmektedir (Friedman, 1982, 142). Artan oranlı gelir vergisine yönelttiği bu eleştiriler, ortaya attığı yeni bir vergi önerisine kapı aralayarak akademik literatür ve politika alanı açısından önemli bir etki meydana getirmiştir.

Negatif gelir vergisi Friedman tarafından ortaya atılmış ve modern refah programlarının temel fikirlerinden birisi haline gelmiştir. Negatif gelir vergisi mükelleflere yönelik gelir arttıkça azaltılan bir ödemedir (Moffitt, 2003, 3). Gelir arttıkça artan oranlı bir vergi uygulanarak yüksek gelirli kişilerden daha fazla vergi alınması şeklinde uygulanan pozitif gelir vergisine karşın negatif gelir vergisine göre yoksullara yoksulluk derecesi ile orantılı olarak negatif gelir vergisi hesaplanarak yardım yapılması önerilmektedir (Öncel, 1981, 5).

Friedman dışındaki diğer monetarist iktisat düşünürlerinden Karl Brunner ve Allan H. Meltzer ise gelirin yeniden dağılımı konusuna hükümetlerin siyasi süreçte

kullandıkları bir araç olarak yaklaşmaktadırlar. Hükümetler daha uzun süre görevde kalmak için yüksek gelirli kişilerden düşük gelirli kişilere bir transfer uygularlar (Brunner, 1978, 664).

1.3.5. Yeni Klasik Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Yeni Klasik İktisat'ın kökenleri monetarist düşünceye dayanmakla birlikte monetaristlerin kabul ettiği uyumcu beklentiler yerine rasyonel beklentiler varsayımını kabul etmeleri ile monetarizmden ayrılarak farklı bir teori haline gelmiştir. Bazı önemli temsilcileri ise John F Muth, Robert Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace ve Robert Barro'dur.

Rasyonel beklentiler hipotezinin temelleri 1954 yılında E. Grunberg ve F. Modigliani'nin çalışmasında atılmış ve John F. Muth tarafından geliştirilmiştir. Muth çalışmasında iki önemli sonuç elde etmiştir. Buna göre bir endüstrideki tahminlerin ortalaması, düşüncelerin kayda değer kesitsel farklılıkları olmasına rağmen, saf modellerden daha kesin ve ayrıntılı denklem sistemleri kadar doğrudur. Diğer sonuç ise beklentiler genellikle ortaya çıkacak değişikliklerin derecesini hafifletmektedir (Muth, 1961, 316). Rasyonel beklentiler varsayımı dışında yeni klasik iktisat anlayışı fiyat ve ücretlerin esnek olduğu ve piyasaların daima kendiliğinden dengeye geleceği varsayımlarından yola çıkarak ekonomiye yapılacak bir müdahalenin politika etkinsizliğine yol açacağını savunmaktadır.

Yeni Klasik İktisat yaklaşımın devlet müdahalesine olumlu bakmaması ve dolayısıyla gelir dağılımı konusu üzerinde fazla durmadığı söylenebilir. Ancak Yeni Klasik iktisatçılardan R. Baro'nun eşitsizlik, büyüme ve yatırımlar üzerine yaptığı çalışması ve Kuznets eğrisini doğrular nitelikteki ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğine yönelik bulguları dikkat çekmektedir. Buna göre kişi başına gelir arttıkça başlangıçta eşitsizlik artmaktadır. Ancak toplam gelir belirli bir seviyeye ulaştığında ise bu noktadan sonraki gelir artışları eşitsizliği azaltacaktır. Ayrıca Barro'nun ulaştığı sonuçlara göre yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğini giderici politikalar büyümeyi artırıcı etkisi nedeniyle kabul edilebilirken, daha zengin ülkelerde ise böyle bir yeniden dağıtım politikası, daha çok eşitliğin faydaları ile genel ekonomik büyümede bir azalma arasında oluşacak bir pazarlık niteliği taşımaktadır (Barro, 1999, 32).

1.3.6. Yeni Keynesyen Gelir Dağılımı Yaklaşımı

‘Yeni Keynesyen’ terimi ilk kez Parkin ve Bade tarafından 1982 yılında kullanılmasına rağmen, bu düşüncenin ortaya çıkışı 1970’ler boyunca yeni klasik iktisat devrimine dayanmaktadır. O tarihten itibaren gelişen bu düşünce öncelikli olarak maksimizasyon davranışı ve rasyonel beklentilere dayanan ücret ve fiyat katılıklarını araştırmıştır (Snowdon ve Vane, 2006, 361). Sonuçta 1970’lerin sonunda yeni klasik iktisatın Keynesyen düşünceye yönelik eleştirileri ve rasyonel beklentiler varsayımı altında politika etkinsizliğinin söz konusu olacağı düşüncesine bir tepki olarak yeni Keynesyen iktisat kendini göstermiştir. Yeni Keynesyenler rasyonel beklentiler teorisi ile fiyat ve ücret katılıklarını birlikte ele alarak; rasyonel beklentiler varsayımı altında bile uygulanacak politikaların ekonomi üzerinde bir etkisi olacağını savunmaktadırlar (Yıldırım; Lopcu; Çakmaklı vd. 2009, 4).

Başlıca yeni Keynesyen iktisatçılar Michael Parkin, Joseph Stiglitz, Arthur Okun, Alan Blinder, Stanley Fischer, Edmund S. Phelps, Gregory Mankiw, Edward Taylor, George Akerlof, Laurence Ball ve David H. Romer olarak sıralanabilir. Ancak öncelikle belirtilmelidir ki yeni Keynesyen düşüncenin savunucuları olarak kabul edilen bu isimlerin görüşleri heterojen özellik taşımaktadır.

Yeni Keynesyen iktisatı yeni klasik iktisattan ayıran en önemli özellik fiyat oluşum davranışlarından kaynaklanmaktadır. Yeni klasik yaklaşımda fiyatlar tam rekabet koşulları altında belirlenirken, Yeni Keynesyen iktisatta fiyatlar tekelci firma tarafından belirlenir (Snowdon ve Vane, 2006, 364). Bir diğer ayırt edici özellik ise fiyat ve ücretlerin katılığıdır. Yeni Keynesyenlere göre ücret katılıklarının sebepleri zamana yayılan sözleşmeler, menü maliyetleri, ücret endeksleme, gizli sözleşmeler, içerdeki-dışarıdakiler ve etkin ücret teorisidir (Saydam, 2009:260). Yeni Keynesyen iktisatın bu özellikleri işgücü piyasaları, gelir dağılımı ve tam rekabetçi olmayan piyasalar gibi birçok konuda modern anlamda yapılmış çalışmaların zeminini hazırlamıştır.

Öncelikle ‘etkin ücret teorisi’ ücretlerle emek verimliliği arasında pozitif yönlü bir ilişkiye dikkat çekmektedir. Buna göre firmalar daha fazla kar elde etme stratejisi olarak piyasa denge noktasının üzerinde bir ücret belirleyebilirler (Kwon, 2014, 63). Yeni Keynesyen iktisatın gelirin emek ve sermaye sahibi arasındaki dağılımı ile ilgili

görüşleri ise bir bakıma etkin ücret teorisinden yola çıkılarak incelenenilmektedir. Neoklasik iktisatın literatüre en önemli katkısı olan ücretlerin belirlenmesinde marjinal verimliliğin esas alınması görüşü yeni Keynesyen iktisatta yerini etkin ücret teorisine bırakmıştır. Firmaların kar maksimizasyon hedefine ulaşmalarında bir araç niteliğinde olan emeğin marjinal verimliliğine göre ücret belirlenmesinin aksine etkin ücret teorisinde ücretlerin düzeyi emeğin verimliliği üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olarak görülmektedir. Dolayısıyla firmaların belirleyecekleri ücret düzeyi firma karının bir belirleyicisi olacaktır.

Stiglitz 1976 yılında yaptığı bir çalışmada kırsal kesim gelir dağılımında etkin ücret teorisinin sonuçlarını incelemiş ve tarımsal ürün ile eşitsizlik üzerinde kırsal nüfustaki bir artışın etkisini gözlemlemiştir. Çalışmada bazı çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır. İlk olarak etkinlik ile eşitlik arasında bir çatışmanın varlığına dikkat çekmektedir. Eşitlikçi tarım işletmelerinde elde edilen çıktı önemli ölçüde çıktı maksimizasyonu odaklı işletmelerden daha düşüktür. İkinci olarak ortalamanın altında hâsıla sağlayan işletmelerde tam eşitlik uygulanamayabilir. Bir diğer sonuç hane halkı refah maksimizasyonu bir dereceye kadar eşitsizlik gerektirebilir. Başka bir sonuca göre ise bir işçinin marjinal ürünü hasılanın eşit paylaştırıldığı bir işletmede negatiftir. Dolayısıyla bireyler kırsal kesimden göç ettikçe aslında çıktı artışı sağlanmış olur. Diğer bir sonuca göre ise tarım kesiminde çalışan bireyler pozitif marjinal ürüne sahiptir ve bu marjinal ürüne eşit bir ücret alırlar ama önemli derecede işsizlik olabilir. Bu ise bir dengedir. Yani işsizler istihdam edilenlerin ücretlerinden aşağı bir ücret teklif edemezler. Son olarak tarım sektöründen alınan vergi miktarı arttıkça bu sektördeki gelir vergi artışından daha fazla azalır (Stiglitz, 1976, 186).

Ücret katılıklarının bir diğer nedeni olarak içerdekiler-dışardakiler teorisinde içerdekiler olarak kastedilen çalışan durumda olan deneyimli işgücü, dışardakiler ise herhangi bir işte çalışmayanlar olarak nitelendirilmektedir (Gordon, 1990, 1156). Bu teoriye göre firmalar çalışan işçileri işten çıkarak yeni bir işgücü istihdam etmek yerine mevcut işgücünün ücretini artırmayı tercih ederler. Sebebi ise çalışan işçiler belirli bir deneyime sahiptir ve işten çıkarmanın firma açısından maliyeti yüksektir. Dolayısıyla içeridekilerin deneyimi ve firmanın verimlilik faktörünü kaybetmek istememesi içeridekilerin ücretlerinde ve firma gelirinde bir artışa yol açmaktadır (Ataman, 1998, 69).

Zımnî sözleşme kuramı da emek piyasasında ücreti ve dolayısıyla firmanın kar oranını etkileyen bir diğer faktördür. Buna göre işçi ve işverenler kendilerini piyasada oluşacak risklerden korumak için aralarında resmi olmayan bir pazarlık yaparlar ve pazarlık sonucunda belirli bir ücret düzeyinden anlaşma sağlanır. Böyle bir durumda firmalar konjonktürün riskini taşımakta, işçiler ise işlerini garanti altına almaktadır. Ancak işçi ve işverenler arasındaki servet farklılığı işçilerin daha riskli bir durumda olmalarına neden olmaktadır (Öztürk, 2005, 45).

Emeğin ücreti firmalar açısından bir maliyet olması ve aynı zamanda sanayileşme ile artan işçi sınıfının sosyal refah düzeyini etkilemesi nedeniyle klasik iktisattan itibaren incelenen bir konudur. Yeni Keynesyen yaklaşımın ücret katılıklarına yönelik geliştirdiği teoriler ücret düzeyleri ve dolayısıyla gelirin üretim faktörleri arasındaki paylaşımını açıklamada önemli bir yere sahiptir. Sonuçta etkin ücret uygulamaları ile emek verimliliğinde bir artış ve böylece firma karının artırılması sağlanmaktadır. İçeridekiler-dışarıdakiler modeli ile firmanın yeni istihdam maliyetinden içerideki işçilerin ücretini artırma yolu ile kaçınması yine firma karlılığında bir artışa neden olacaktır. Sözleşmeler ise işçilerin belli bir ücret düzeyinden sahip oldukları işi garanti altına almaları ve firmalara konjonktürün genişleme dönemlerinde herhangi bir ücret artışına gitmeyerek karlarını artırma imkânı tanımaktadır.

1.3.7. Arz Yanlı Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Arz yanlı iktisat tartışmaları 1970’li yılların ortasında başlamakla birlikte 1980’lerde uygulama alanı bulmuştur. 1980’li yıllarda ABD’de Başkan Ronald Reagan ve İngiltere’de Başbakan Margaret Thatcher tarafından uygulanan ekonomi politikalarının temelini oluşturmuştur.

Arz yanlı iktisat verimlilik ve ekonomik büyümenin sağlanması için devlet bütçesinin kullanılmasından ziyade vergi oranlarının teşvik edici şekilde ayarlanmasını öngörmektedir. Bu düşüncenin kökenleri ise klasik iktisata dayanmaktadır. Klasik iktisatçılar yüksek vergi oranları nedeniyle vergi kaçırma, vergiden kaçınma gibi yollarla vergi gelirlerinin azalacağına dikkat çekmişler ve arz yanlı iktisat düşüncesinin, özellikle A. Laffer’in ‘Laffer Eğrisi’ ile açıkladığı vergi oranları ve vergi hâsılatı arasındaki ilişkinin temelini oluşturmuşlardır (Pasour, 1982, 57). Dolayısıyla

Keynesyen talep yanlı politikalar yerine ekonominin arz cephesine önem vermişler, ekonomide devletin rolünün azaltılmasından yana olmuşlardır.

Arz yanlı iktisatın en çok bilinen önerisi işletmeler ve bireyler için daha düşük bir vergi oranı uygulamasıdır. İşletmelerin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi ile karlı alanlara yatırım yapılacağı böylece ekonomik büyümede artış sağlanacağı ileri sürülmektedir. Bireyler üzerindeki vergi yükünün azaltılması ise tasarrufları artırarak kişileri çalışmaya teşvik edecektir (Welch ve Welch, 2009, 272).

Arz yanlı iktisat özellikle Arthur Laffer ve Robert A. Mundell'in görüşleri çevresinde gelişmiştir. Mundell devletin sosyal transfer harcamaları yerine üretimi artırıcı alanlara yatırım yapmasını önermiştir (Skousen, 2000). Arz yanlı düşünceye göre sosyal transfer harcamaları kişilerin çalışma isteğini azaltmaktadır. Bu nedenle bu tür harcamalardan vazgeçilmesi önerilerek; yapılacak olan vergi indirimlerinin oluşturacağı bütçe açığı da engellenmiş olacaktır.

Arz yanlı iktisatın devlet müdahalesinin kaynak ve gelir dağılımını olumsuz etkilediği ve yüksek vergi oranlarının toplam geliri azaltıcı etki yaptığı gerekçeleri ile devletin harcamaları kısarak ekonomideki rolünün azaltılması ve vergi indirimleri ile üretimi teşvik etmesi yönünde özellikle ABD ve İngiltere'de uygulamalar yapılmıştır. Ancak bu tür politikalar çeşitli açılardan ekonomideki dengeleri değiştirerek gelir adaletsizliğinin daha büyük boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Özellikle 1980'li yıllar ABD ekonomisi için gelir adaletsizliğinin giderek arttığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde Regan'ın vergi indirimlerinden yüksek gelirli aileler yararlanmış, yapılan sosyal harcama kesintileri ise düşük gelirli kesime zarar vermiştir (Krugman, 2008:129).

1.3.8. Anayasal İktisat Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Anayasal iktisat devletin ekonomik faaliyetlerine bir sınırlama getirilmesini öngören iktisat anlayışı olarak tanımlanabilmektedir. Devletin elinde bulundurduğu kamu harcamaları, vergiler, borçlanma ve bütçe açıkları başta olmak üzere çeşitli mali araçları kullanma yetkisinin sınırlandırılması bu iktisat anlayışının temelini oluşturmaktadır (Ulutürk ve Ersezer, 2005, 96). Bu sınırlandırmaların anayasal kurallarla yapılması önerilmektedir. Buna göre mali anayasa oluşturularak harcamalar,

vergiler, para arzı, gelir dağılımı ve dış ticaret gibi konularda devletin keyfi politikalara yönelmesinin önüne geçilerek, anayasal hükümlere bağlı kalması söz konusudur (Hepaksaz, 2007, 95).

Anayasal iktisat teorilerine göre oluşturulacak bir anayasa büyüme ve gelişmede önemli bir rol oynamaktadır. Aslında kurumsal iktisat, bir kurumun ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi etkilediğine inanmaktadır. Kurumlar, tüm anayasal hakları üzerinde toplayarak piyasa mekanizmasını, kaynak tahsisini ve gelir dağılımını belirleyen hükümete erişip etki ederek ekonomik büyüme üzerinde önemli bir role sahiptir (Nnadoize, 2002, 2).

1.4. GELİR DAĞILIMININ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Gelir eşitsizliğinin yapısını ve etkilerini daha iyi anlayabilmek için eşitsizliğin ölçülebilmesi önemlidir. Bu nedenle matematiksel işlemler ve istatistiksel araçların kullanımı ölçümlerin geliştirilmesi için en yaygın kullanılan yöntemlerdir. Ölçüm yöntemlerinin her biri kendi içinde bir takım avantaj ve dezavantajları barındırmaktadır. Bu nedenle gelir adaletini ölçmede hangi yöntemin kullanılacağı konusunda en güvenilir sonuçları sağlayacak aracın seçilmesi önem taşımaktadır.

Gelir dağılımı ölçüm yöntemlerinin en yaygın sınıflandırması objektif ve normatif ölçütler şeklindedir. Bazı objektif düşüncelerle eşitsizliğin derecesini anlamaya çalışan değişim aralığı, varyasyon katsayısı, Gini katsayısı, Lorenz eğrisi, gibi yöntemler objektif ölçütler arasında yer almaktadır. Buna karşın daha yüksek bir gelir eşitsizliğinin daha düşük bir sosyal refaha karşılık geldiğini savunan bazı normatif sosyal refah düşünceleri ile eşitsizliği ölçmeye çalışan endeksler de vardır. Özellikle Dalton ve Atkinson eşitsizlik ölçütleri bu kategoride yer almaktadır (Sen, 1973, 2).

Gelir dağılımı adaletini ölçmede kullanılan birçok yöntem sayılabilmekle birlikte bu yöntemlerin taşıması beklenen bazı özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir (Litchfield, 1999, 2; Foster; Senth; Lokshin vd. 2013, 82-83):

Pigou-Dalton Transfer Prensipleri: Buna göre toplumdaki daha düşük gelirli bireyden daha yüksek gelirli bireye bir gelir transferi eşitsizlik derecesini artıracak veya en azından eşitsizliğin düşmesine engel olacaktır. Tersine bir durumda ise eşitsizlik derecesi azalış gösterecektir. Buna göre daha düşük gelir elde eden bireyin geliri y_j , daha

yüksek gelir elde eden bireyin geliri ise y_i olarak kabul edildiğinde, $y_i > y_j$ ve δ kadar bir gelir transferi göz önüne alındığında $y_i + \delta > y_j - \delta$ olacaktır. Transfer öncesi dağılım y ve transfer sonrası dağılım y' olarak ifade edildiğinde ise eşitsizliği artırıcı olan transfer sonucu her iki dağılım arasındaki bu eşitsizlik derecesi $I(y') \geq I(y)$ olarak gösterilmektedir.

Ölçek Bağımsızlığı: Buna göre aynı oransal değişiklikler eşitsizliği değiştirmemektedir. Şöyle ki her bir bireyin geliri aynı oranda değişiyorsa eşitsizlik düzeyi değişmeyecektir. Ölçek bağımsızlığı özelliği ölçülmüş olan eşitsizliğin, saf bir biçimde görel bir kavram olduğunu ve dağılımın boyutundan bağımsız olduğunu göstermektedir. Dağılımda gerçekleşen oransal değişiklik c ($c > 0$) ve değişim öncesi dağılım y , değişim sonrası dağılım y' ise $I(y') = I(cy)$ olarak ifade edilmektedir.

Nüfus Prensibi: Nüfus prensibine göre eşitsizlik ölçüleri nüfus artışından bağımsız olmalıdır. Bu özellik nüfustaki değişiklikler ile birlikte ülkeler arasında ve zamanlar arasında gelir eşitsizliği karşılaştırmalarına imkân vermektedir.

Simetri Prensibi: Bu prensip eşitsizlik ölçülerinin bireylerin gelirleri dışındaki özelliklerden bağımsız olması gerektiğini açıklamaktadır. Buna göre kişilerin refah göstergelerindeki değişmelere bağlı olarak dağılımdaki gelir düzeylerinin yer değiştirmesi eşitsizlik derecesini değiştirmemelidir.

Ayrıştırılabilirlik Prensibi: Buna göre eşitsizlik nüfusun alt grupları gibi dağılımı oluşturan parçalarla ilişkili olmalıdır. Örneğin nüfusun her bir alt grubunda eşitsizlik artışı oluştuğunda, genel eşitsizlik düzeyinin de artacağı bilinmelidir. Sonuçta toplam eşitsizlik ($I_{toplaml}$) alt grupların kendi içerisindeki eşitsizlik ($I_{grupiçi}$) ve alt gruplar arasındaki eşitsizlik ($I_{gruplararası}$) toplamı olarak ifade edilebilmektedir.

Gelir eşitsizliği ölçüm yöntemlerinin taşınması beklenen temel özellikler belirtildikten sonra bu ölçüm yöntemleri ve genel özellikleri takip eden alt başlıklar çerçevesinde ele alınmıştır.

1.4.1. Değişim Aralığı Yöntemi

Gelir dağılımını ölçmenin en basit yolu olarak dağılımın iki uç gelir seviyesi arasında bir karşılaştırma yapma yöntemi görülebilmektedir. Değişim aralığı yöntemi

iki uç gelir seviyesi arasındaki fark olarak tanımlanabilmekte ve şu şekilde formüllerle ifade edilmektedir (Sen, 1973, 24):

$$\sum_{i=1}^n Y_i = n.m \quad (1.23)$$

Denklemden 1'den n 'ye kadar olan kişiler i ile ifade edilmektedir. Bu kişilerin her birinin geliri ise Y_i olarak tanımlanmaktadır. ' n ' kadar kişinin gelirleri toplamı ise kişi sayısının (n) ortalama gelir seviyesi (m) ile çarpılmasına eşittir. ' i ' kişinin elde ettiği gelirin göreceli payı ise x_i olarak belirlendiğinde Y_i şu şekilde ifade edilmektedir:

$$Y_i = n.m.x_i \quad (1.24)$$

Sonuçta maksimum gelir düzeyi ile minimum gelir düzeyi arasındaki farkın karşılaştırılması esasına dayanan değişim aralığı yönteminde, değişim aralığı E ile ifade edildiğinde aşağıdaki denkleme ulaşılmaktadır:

$$E = \frac{Max_i Y_i - Min_i Y_i}{m} \quad (1.25)$$

Denklemden değişim aralığı (E), ekonomideki maksimum gelir ($Max_i Y_i$) ile minimum gelir ($Min_i Y_i$) arasındaki farkın ortalama gelire (m) bölünmesi ile elde edilmektedir.

Gelir toplumun tüm kesimlerine eşit bir şekilde dağıtılmış ise değişim aralığı sıfıra eşit olacaktır ($E=0$). Tersine bir durum söz konusu olduğunda ise yani ortaya çıkan gelirin tek bir kişinin elinde bulunması halinde değişim aralığı dağılımın gerçekleştirildiği kişi sayısına eşit olacaktır ($E=n$). Dolayısıyla E genellikle 0 ile n arasında bir değer almaktadır.

Yöntem iki uç gelire sahip gruplar arasındaki dağılımı göz ardı ettiğinden dolayı gelir dağılımını ölçmede yetersizdir.

1.4.2. Göreceli Ortalama Mutlak Sapma Yöntemi

Bu yöntem aynı zamanda 'Shutz Katsayısı' olarak da bilinmektedir. Değişim aralığı yönteminden sonra gelir dağılımını ölçmede kullanılan bir diğer basit yöntemdir. Ancak bu yöntemde sadece gelirin iki uç seviyesi dikkate alınmaz. Bu yöntem temel olarak nüfusun ortalama geliri ile her bir bireyin gelir seviyesini karşılaştırma imkânı sunar ve şu şekilde sembolize edilir (Charles-Coll, 2011, 22):

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n |m - Y_i|}{n.m} \quad (1.26)$$

Denklemden yer alan D göreceli ortalama mutlak sapma, m ortalama gelir, Y_i kişilerin gelirleri ve n toplam kişi sayısını ifade etmektedir. Gelirin bireyler arasında tamamen eşit bir şekilde dağıldığı durumda sapma sıfır olacaktır ($D=0$). Öte yandan gelirin tamamı yalnızca bir kişiye gitmişse bu durumda göreceli ortalama mutlak sapmanın değeri şu şekilde hesaplanmaktadır (Sen, 1973, 26):

$$D = \frac{2(n-1)}{n} \quad (1.27)$$

Yöntemin zayıf yönü ise transferlere olan duyarsızlığıdır. Ortalama gelir seviyesinin altında gelir elde eden iki birey arasında daha az gelir elde edenden daha fazla gelir elde edene doğru ortaya çıkan bir transfer gelir eşitsizliğini artırmakla birlikte bu yöntemde dikkate alınmamaktadır (Charles-Coll, 2011, 22).

1.4.3. Varyans Yöntemi

Varyans yöntemi göreceli ortalamadan sapma yöntemindeki ölçüm sorununu gidermek için ortaya çıkmıştır. Yöntem transferlerin de dikkate alınması gerektiğinden yola çıkılarak ortalama ve gerçek gelirler arasındaki farkın karesinin alınması esasına dayanır ve şu şekilde gösterilmektedir (Charles-Coll, 2011, 22):

$$V = \sum_{i=1}^n (m - Y_i)^2 / n \quad (1.28)$$

Denklemden V varyansı temsil etmektedir. Varyans yöntemi farklı gelir düzeylerindeki dağılımdaki değişiklikleri yansıtmaya koşulu ile uyumlu olmasına rağmen, herkesin geliri bir sabit ile çarpıldığında eşitsizlik seviyesinin değişmeden kalmasını gerektiren değişmezlik derecesinin gerekliliğini karşılayamamanın dezavantajına sahiptir. Başka bir dezavantajı ise bu ölçüm ortalama gelir seviyesine bağlıdır. Buna göre daha düşük ortalama gelirli daha az eşitlikçi bir dağılım ile daha yüksek ortalama gelirli daha fazla eşitlikçi bir dağılım varyantı aynı değişikliğe neden olabilir (Charles-Coll, 2011, 22).

1.4.4. Varyasyon Katsayısı Yöntemi

Görelî bir dağılım analizinin ortalama gelirden bağımsız olması gerekirken varyans yöntemi ortalama gelire bağılıdır. Varyasyon katsayısı yöntemi bu amaçla türetilmiştir ve şu şekilde ifade edilmektedir (Figini, 2005, 10):

$$C = \frac{\sqrt{V}}{m} \quad (1.29)$$

Katsayı varyansın (V) karesinin ortalama gelir düzeyine (m) bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Varyasyon katsayısı yöntemi herhangi bir gelir seviyesinde ve yönünde gelir değişikliklerine duyarlıdır. Bu özellik ise eşitsizlik ölçümünde bu yöntemi cazip bir seçenek haline getirir (Charles-Coll, 2011, 23).

Daha eşit bir dağılımda standart sapmalar daha küçük olacağından dolayı katsayı daha küçük olacaktır. Bu yöntemde eşitsizliği hesaplamak kolay olmasına rağmen kapsamlı bireysel veriye ihtiyaç vardır. Ayrıca bu yöntemde kullanılan ortalama ve standart sapma yüksek veya düşük gelir değerleri gibi aykırı gelir seviyelerinden etkilenmektedir. Böylece gelir normal bir dağılıma sahip değilse bu yöntemin uygulanması uygun olmayacaktır (Krol ve Miedema, 2009:12).

1.4.5. Logaritmik Standart Sapma

Birçok ekonomik çalışmada gelirin mutlak değerleri genellikle logaritmaya dönüştürülür. Gelir eşitsizliği ölçümünde kullanılan logaritmik standart sapma yöntemi de buna örnektir ve şu şekilde hesaplanır (Figini, 2005, 10):

$$H = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (\log m - \log Y_i)^2}{n}} \quad (1.30)$$

Denklemden ortalama gelir (m) ile kişilerin gelirlerinin (Y_i) logaritmalarının farkları ve bu farkın karesi alınarak; çıkan sonucun 1'den n 'ye kadar toplamı toplam kişi sayısına (n) bölünmektedir. Elde edilen sonucun ise karekökü alınarak işlem tamamlanmakta ve logaritmik standart sapma değerine (H) ulaşılmaktadır.

Varyasyon katsayısı yönteminde farklı gelir seviyelerindeki transferlere eşit ağırlık verilirken, logaritmik standart sapma yönteminde gelir dağılımının sonunda daha düşük gelir düzeyi olarak belirlenen gelir seviyesindeki transferlere daha fazla ağırlık

verilmektedir (Pauw, 2003, 4). Logaritmik olması nedeniyle bu yöntem düşük gelirli kesimi dikkate almada daha etkilidir.

1.4.6. Theil Endeksi

Bu yöntem her bir birey veya grubun sahip olduğu bir gelir payına dayanmaktadır. Bireysel veriler mevcut olduğu durumda, her bir birey özdeş bir nüfus payına sahiptir ($1/n$). Bu yüzden her bir bireyin Theil Entropi ölçüsü kişilerin ortalama gelirden oransal uzaklığı tarafından belirlenir. Kişisel verilerin mevcut olmadığı durumda ise Theil Entropi ölçüsü gruplar için belirlenebilir (Krol ve Miedema, 2009, 9).

Theil'in eşitsizlik ölçümü bilgi teorisindeki entropi kavramından türetilmiştir. Bu bağlamda entropi parasal kaynakları bakımından birbirinden ayırt edilemeyen gelir elde eden bir grubun özelliği olarak anlaşılabilir. Diğer bir deyişle daha yüksek bir entropi değeri daha adil bir dağılımı ifade etmektedir. Öte yandan daha küçük bir entropi daha yüksek eşitsizlik anlamına gelmektedir. Theil endeksi 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değerin 0 olması eşitlik durumunu yansıtırken 1 olması ise eşitsizlik durumunu temsil etmektedir (Charles-Coll, 2011, 23).

Bu yöntem toplam gelirden hane halklarının aldıkları paylar arasında bir karşılaştırma ve bu hane halkı gelirlerinin ortalama gelirle karşılaştırılması imkânı sunmaktadır. Gruplar arasındaki eşitsizlik şu şekilde hesaplanmaktadır (Elveren, 2013, 37):

$$T = \sum_{i=1}^n \left\{ \left(\frac{P_i}{P} \right) \cdot \left(\frac{Y_i}{m} \right) \cdot \ln \left(\frac{Y_i}{m} \right) \right\} \quad (1.31)$$

Denklemden i her bir grubu, P_i i grubundaki kişi sayısını, P toplam nüfusu, Y_i i grubundaki ortalama geliri ve m ise ortalama geliri ifade etmektedir.

Bu yöntem araştırmacılar için grup içi ve grubun bileşenlerinin eşitsizliğe katkılarını anlamak açısından faydalıdır. Fakat bir takım dezavantajları da vardır. Endeksin hesaplanması karmaşık ve çıkan sonucun yorumlanması zor olarak değerlendirilmektedir. Üst, orta ya da alt gelir grubundaki dağılımda değişiklik meydana gelip gelmemesine bakılmaksızın, dağılım değiştiğinde endeks de büyük ölçüde değişmektedir. Gelirin yeniden dağılımının yüksek gelirli ve düşük gelirli ya da yüksek gelirli ve orta gelirli arasında gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın, yeniden

dağıtım hesaplamayı etkileyecektir. Son olarak bu yöntemde hesaplama gruptaki bireylerin sayısına bağlı olduğundan farklı büyüklük ya da grup yapılarına sahip nüfusları doğrudan karşılaştırma imkânı sunmamaktadır (Krol ve Miedama, 2009, 11).

1.4.7. Atkinson Eşitsizlik Endeksi

Atkinson tarafından geliştirilen bu endeks eşitsizliğe karşı toplumun tepkisine dayanmaktadır. Bu tepki endeksin ε parametresinin değeri ile yansıtılmaktadır. Bu parametre eşitsizliğe karşı toplumun hoşnutsuzluğunu ölçmek için bir yol sağlamaktadır. ε 'nin değeri arttıkça eşitsizlik ölçüm sonucu düşük gelir elde edenler arasındaki transfere daha duyarlı olurken, yüksek gelir düzeyindekiler arasındaki transfere daha az duyarlı olmaktadır. Endeksin denklem ile ifade edilişi ise şu şekildedir (Hisnanick ve Rogers, 2006, 6):

$$A_{\varepsilon} = 1 - \frac{n}{1} \left[\sum_{i=1}^n \left(\frac{Y_i}{m} \right)^{1-\varepsilon} \right]^{1/1-\varepsilon} \quad (1.32)$$

$\varepsilon > 0$ eşitsizlikten hoşlanmamanın parametresidir. Ölçümün temel parametresi olan ε değerinin düşük olarak gözlenmesi halinde eşitsizliğe karşı daha yüksek bir sosyal tepki olduğu sonucuna varılmaktadır. Denklemden yer alan bir diğer parametre n hane sayısını temsil etmektedir. Y_i her bir hanenin geliri ve m hane gelirlerinin ortalamasını ifade etmektedir.

ε parametresi 0 ile sonsuz arasında bir değer alırken, parametre 1'e eşit olamamaktadır. Atkinson endeksi ise (A_{ε}) 0 ile 1 arasında bir değere sahiptir. Endeks değerinin 0 olması tam eşitlik durumunu temsil etmektedir. 1 değerini alması ise tam eşitsizlik halini yansıtmaktadır (Pauw, 2003, 10).

1.4.8. Dalton Endeksi

Dalton endeksi gelir dağılımının ölçülmesinde sosyal refah fonksiyonuna dayanmaktadır. Dalton'a göre yüksek gelirli kişilerden düşük gelirli kişilere gelir transferi yapıldığında, toplumun genel refah seviyesi yükselecektir. Ayrıca toplumun tüm bireyleri aynı gelir düzeyine sahipse genel sosyal refah en üst seviyeye ulaşacaktır. Bu nokta ise $Nu(m)$ olarak sembolleştirilmiştir ve Dalton endeksi şu şekilde hesaplanmaktadır (Zhou ve Qin, 2012, 21):

$$D = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n U(Y_i)}{Nu(m)} \quad (1.33)$$

Nüfus n ile bireysel gelir düzeyleri Y_i ile ve bireysel fayda fonksiyonu $u(Y_i)$ ile gösterilen denklemde $Nu(m)$ varılacak toplam refahı temsil etmektedir.

1.4.9. Fields Endeksi

Fields gelir eşitsizliği analizine toplumun yüksek gelirli ve düşük gelirli olmak üzere ikiye ayrıldığı bir yöntemden yola çıkarak başlamaktadır. Oluşturduğu endeks ile toplumun ikiye bölünmesi sonucu meydana gelen aralık eşitsizliğini ve sayısal eşitsizliği aşağıdaki denklem ile hesaplamaktadır (Figini, 2005, 14):

$$F = \left(\frac{Y_r}{Y_p} - 1 \right)^\alpha \left(K + \frac{1}{4} - \frac{N_r N_p}{N^2} \right)^{1-\alpha} \quad (1.34)$$

Y_r = Yüksek gelirli sektördeki kişilerin gelirleri

Y_p = Düşük gelirli sektördeki kişilerin gelirleri

N_r = Yüksek gelir elde edenlerin sayısı

N_p = Düşük gelir elde edenlerin sayısı

α = 0 ile 1 arasında değer alabilen katsayı

K = Katsayı

Denklemde $\frac{Y_r}{Y_p}$ oranı aralık eşitsizliğini ifade ederken, sayısal eşitsizliği

$\frac{N_r}{N}$ oranı ifade etmektedir. Fields endeksine göre toplam eşitsizlik aralık eşitsizliği ve sayısal eşitsizlikten türetilir. Bu eşitsizliklerle ilgili Fields iki önerme ortaya atmıştır. İlk olarak sayısal eşitlik nüfusun iki grup arasında dengeli bir şekilde bölünmesi ile maksimum olmaktadır. Diğerine göre ise aralık eşitsizliği yüksek gelirli sektördeki kişi başına gelir arttığında artmaktadır (Figini, 1996, 4).

Fields çalışmasında düşük gelirli ve yüksek gelirli kesimde ortaya çıkan zenginlerin elitizmi (ER) ve düşük gelirliilerin izolasyonu (PI) üzerinde durmuştur. Her iki kavramı da aralık eşitsizliği ve sayısal eşitsizliğin birer fonksiyonu olarak şu şekilde tanımlamıştır (Fields, 1993, 1229):

$$ER = f\left(\frac{Y_r}{Y_p}, \frac{N_r}{N}\right), \quad PI = f\left(\frac{Y_r}{Y_p}, \frac{N_r}{N}\right) \quad (1.35)$$

Bu durumda Y_r düzeyinde bir artış meydana geldiğinde, yani yüksek gelir elde eden kesim daha da zenginleştğinde eşitsizliğin arttığı söylenebilir. Y_p ' de bir artış olduğunda ise yani düşük gelirli kesim zenginleştğinde eşitsizlik azalacaktır. Ancak bir diğer faktör olan $\frac{N_r}{N}$ oranı ise Fields'in eşitsizlik ile ilgili açıklamalarını ER ve PI tanımlamaları ile birleştirmektedir. Buna göre öncelikle yüksek gelirli kesimde sadece bir kişi olduğunu varsaydığımızda ($N_r = 1$), bu kişinin elitizmi çok yüksek bir seviyede olacaktır. Diğer herkesin gelirinin değişmeden kaldığı ikinci durumda ilave bir kişi daha yüksek gelirli duruma geldiğinde elitizm daha aşağı bir düzeye gelecektir. Süreç devam ettiğinde ise ekonomideki son kişinin de zenginleşmesi sonucu elitizm tamamen ortadan kalkacaktır. Nüfusun tamamının düşük gelirli olduğunun varsayıldığı bir durumda ise yoksulluğun izolasyonu söz konusu değildir (Fields, 1993, 1230). Sonuçta Fields oluşturduğu endeks ile gelir seviyesinde artışın ve böylece kişilerin elde ettiği gelirin artması sonucu sınıf ayrımının ve dolayısıyla eşitsizliğin ortadan kalkacağını vurgulamaktadır.

1.4.10. Elteto-Frigyes Endeksi

Elteto ve Frigyes gelir eşitsizliği ölçümünde kullanmak üzere üç gösterge oluşturmuşlardır. Bunlar V , U ve W olarak simgelenmekte ve şu şekilde elde edilmektedir (Hemaratne; Abeygunavardana; Thilakaratne, 1991, 292):

$$V = \frac{m_2 - m_1}{m_2}, \quad U = \frac{m - m_1}{m}, \quad W = \frac{m_2 - m}{m_2} \quad (1.36)$$

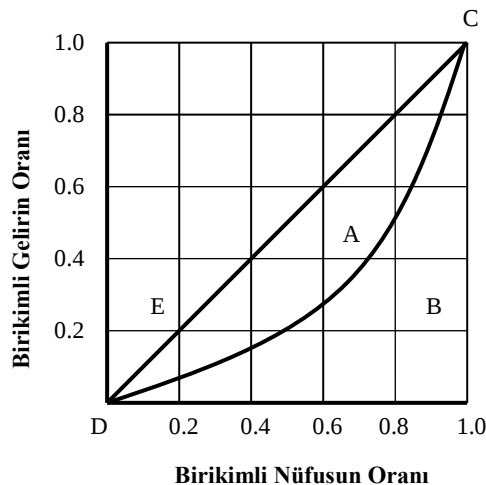
Yazılan denklemlerde yer alan m bireylerin ortalama gelirini, m_1 bireylerin daha düşük gelirli kısmının ortalama gelirini ve m_2 ise daha yüksek gelirli bireylerin ortalama gelirini ifade etmektedir. Buna göre V endeksi bütün gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçerken, U daha düşük gelirli kesimin ve W ise daha yüksek gelirli kesimin gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmektedir (Hemaratne; Abeygunavardana; Thilakaratne, 1991, 29).

1.4.11. Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

Lorenz eğrisi 1905 yılında Lorenz tarafından gelir dağılımını belirtmek için önerilmiş bir araçtır. Bu eğri nüfusun belirli bir yüzdesinin elindeki toplam gelirin oranını göstermektedir. Lorenz eğrisinin yer aldığı düzlemde X eksenindeki noktalar gelir seviyesine göre sıralanmış nüfusun birikimli oranını gösterirken, Y eksenindeki nüfusun belirli bir yüzdesi için gelirin birikimli oranını göstermektedir. Eğri üzerindeki değerler ise şu şekilde elde edilmektedir (Bellu ve Liberati, 2005, 2):

$$L\left(\frac{k}{P}\right) = \frac{\sum_{i=1}^k y_i}{Y} \quad (1.37)$$

Denklemden yer alan k ifadesi gelir dağılımındaki her bir bireyin konumudur ve 1'den n 'ye kadar değerler ($k=1, \dots, n$) alabilmektedir. Bir diğer ifade olan i de gelir dağılımındaki her bir bireyin konumudur ve 1 ile k arasında değerler ($i=1, \dots, k$) almaktadır. Ayrıca dağılımdaki bireylerin toplam sayısı P ile, dağılımdaki i . bireyin geliri ise y_i ile gösterilmektedir. Dolayısıyla k . bireye kadar birikmiş gelirler $\sum_{i=1}^k y_i$ olarak hesaplanmaktadır. Buna göre 1'den k 'ya kadar y_i 'lerin toplamı 0 ile Y arasında değişecektir. $k=0$ için toplam 0'a eşit; $k=n$ için toplam Y 'ye eşittir. Sonuç olarak $L\left(\frac{k}{P}\right)$ değeri 0 ile 1 arasında olacaktır.

Şekil 1.2. Lorenz Eğrisi

Kaynak: Bellu ve Liberati (2005), s. 3.

Şekil 1.2’de D ile C noktaları arasındaki eğri Lorenz eğrisi olarak adlandırılırken, bu iki nokta arasındaki doğru ise gelir adaletsizliğinin olmadığı durumu yansıtan mutlak eşitlik doğrusudur. Mutlak eşitlik doğrusu üzerindeki noktalar aynı nüfus oranına karşılık aynı gelir oranını temsil etmektedir. Örneğin şekil üzerinde E noktasında nüfusun 0.2’lik kısmı gelirin 0.2’sini almaktadır. Lorenz eğrisi ise bu eş dağıtım noktalarından sapmaları göstermektedir.

1912 yılında Corrado Gini, Lorenz eğrisinden yola çıkarak eşitsizlik düzeyini ölçmede kullanılabilecek bir katsayı geliştirmiştir. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. 0’a eşit olduğunda gelirin kişiler arasında tamamen eşit bir şekilde dağıtıldığını; 1 olduğunda ise gelirin tamamen eşitsiz dağıtıldığı yani bütün gelirin yalnızca bir bireye gitmesi anlamına gelmektedir. Gini katsayısı Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alan ile mutlak eşitlik doğrusunun alt kısmındaki üçgenin alanının birbirine oranlanması ile hesaplanmakta ve şu şekilde elde edilmektedir (Charles-Coll, 2011, 24-25):

$$\text{Gini} = \frac{A}{A+B} \quad (1.38)$$

Şekil 2’de Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alan A, mutlak eşitlik doğrusunun altında oluşan üçgenin alanı ise A+B ile ifade edildiğinde Gini denklemi bu iki alanın oranlanması ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla A alanı, yani Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna olan uzaklığı arttıkça katsayı artacak ve daha adaletsiz bir gelir dağılımını temsil edecektir.

Lorenz eğrisinin yer aldığı düzlemde birikimli gelir oranlarını gösteren dikey eksen y ve birikimli nüfus oranını gösteren yatay eksen x kullanılarak Lorenz eğrisi fonksiyonu yeniden şu şekilde yazılmaktadır (Prisner, 2009, 5):

$$y = L(x) \quad 0 \leq x \leq 1 \quad (1.39)$$

Denklemden yola çıkarak mutlak eşitlik doğrusu üzerindeki her noktada y değerlerine karşılık gelen x değeri birbirine eşit olacaktır dolayısıyla bu doğru $y=x$ doğrusudur. Denklem 1.38 ele alındığında Gini katsayısı mutlak eşitlik doğrusunu temsil eden $y=x$ doğrusu ile Lorenz eğrisini temsil eden $L(x)$ arasında kalan alanın, $y=x$ doğrusu altında kalan alana bölünmesi ile elde edilecektir.

A+B alanı Şekil 2 yardımıyla 0.5 olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca Lorenz eğrisi fonksiyonundan dolayı Gini katsayısının alabileceği değerlerden yola çıkarak eğri üzerindeki noktaların 0 ile 1 arasında yer aldığı göz önüne alındığında Gini katsayısı şu şekilde hesaplanmaktadır (Prisner, 2009, 6; Charles-Coll, 2011, 25):

$$\text{Gini} = \frac{\int_0^1 (x - L(x)) dx}{0,5} = 2 \int_0^1 (x - L(x)) dx \quad (1.40)$$

Katsayısının bir diğer yaygın hesaplanma yöntemi ise ortalamaların farkı yöntemi olarak bilinmektedir ve aşağıdaki gibi gösterilir (Cullis ve Kopen, 2007, 1):

$$\text{Gini} = \frac{1}{2n^2m} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \quad (1.41)$$

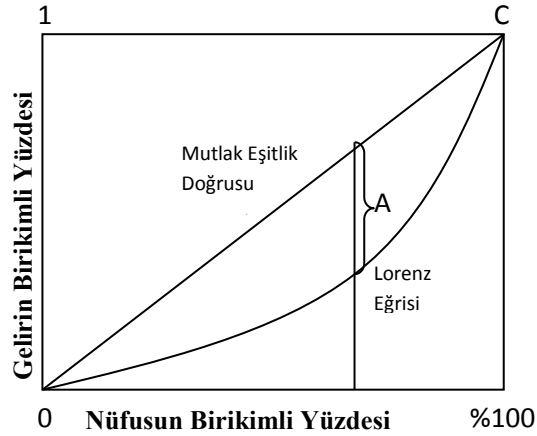
Denklemden yer alan y_i i . hanenin gelirini, y_j ise j . hanenin gelirini temsil etmekte ve m ise ortalama gelir olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla $i=1, \dots, n$ ve $j=1, \dots, n$ olarak tanımlanmakta ve $i \neq j$ 'dir.

Gini katsayısının en önemli avantajı eşitsizlik ölçümlerinin taşınması gereken dört özelliği sağlıyor olmasıdır. Bunlar transfer prensibi, ölçek bağımsızlığı, simetri prensibi ve nüfus bağımsızlığıdır. Ayrıca Gini katsayısı farklı ülkelerde farklı bölgelerdeki gelir dağılımlarının karşılaştırılması ve aynı zamanda nüfusun farklı gruplarının kendi içerisindeki gelir dağılımını karşılaştırma imkânı sunar. Bir diğer avantajı ise farklı zaman dilimlerinde gelir dağılımında ortaya çıkabilecek iyileşme veya bozulmaların izlenmesine de olanak tanır. Katsayının avantajlarının yanı sıra bir takım dezavantajlara da sahip olduğu bilinmektedir. Lorenz eğrisinden türetilen Gini katsayısının en önemli dezavantajı, Gini katsayısı dağılımın farklı grupları için aynı olabilmektedir. Lorenz eğrisi eğri altında kalan alan ve Gini katsayısının aynı olduğu farklı şekillere sahip olabilir. Bir diğer eksikliği ise dağılımın bir nokta tahmini olması ve dolayısıyla bir kişinin yaşam boyu gelirini dikkate almamasıdır (Charles-Coll, 2011, 26).

1.4.12. Hoover (Robin Hood) Endeksi

Hoover endeksi aynı zamanda Robin Hood endeksi veya Pietra endeksi olarak da bilinmektedir. Bu endeks eşitlikçi bir dağılım için yeniden dağıtım miktarının ne olması gerektiğini hesaplar (Kampke ve Radermacher, 2015, 52). Endeks Gini katsayısı

ve Lorenz eğrisi ile ilişkilidir. Bu endeks Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki maksimum dikey uzunluğa eşittir ve şu şekilde grafiksel olarak gösterilebilir (Krol ve Miedema, 2009, 8):

Şekil 1.3. Hoover (Robin Hood) Endeksi

Kaynak: Krol ve Miedema (2009), s.8

Şekilde mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasındaki en uzun mesafe A ile gösterilmiş olup, bu aralık Hoover endeksini vermektedir. Şekil 3’te gösterilen bu özellik bir denklem yardımıyla şu şekilde formüleştirmektedir (Kampke ve Radermacher, 2015, 52):

$$H = H(L) = \text{Max } u - L(u) \quad (0 \leq u \leq 1) \text{ ve } (G \leq 2H) \quad (1.42)$$

Denklemden yer alan ‘ u ’ Lorenz eğrisi üzerindeki her bir noktayı ifade etmektedir. Buna göre $u=1$ olduğunda maksimum değeri temsil etmektedir ve bu değer mutlak eşitlik doğrusuna denk gelmektedir. Eşitsizlik durumunda ise $u \neq 1$ olacaktır ve $L(u)$ gelir eşitsizliğinin ortaya çıkması ile oluşacak Lorenz eğrisi üzerindeki u değerine tekabül edecektir. Sonuçta aradaki fark Hoover endeksini temsil edecektir. Gini endeksi (G) ile olan ilişkisi ise $G \leq 2H$ şeklindedir.

Endeks 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır ve endeksin 0 olması yeniden dağıtımın gerekli olmadığı tam eşitlik anlamına gelirken, 1 olması maksimum gelir

eşitsizliği yani bütün gelirlerin yeniden dağıtılması gerektiği anlamına gelmektedir. Endeksin hesaplanma formülü ise şu şekilde gösterilmektedir (Charles-Coll, 2011, 24):

$$H = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N \left| \frac{E_i}{E_{toplam}} - \frac{A_i}{A_{toplam}} \right| \quad (1.43)$$

Denklemden E_i i . frekansın gelirini, N frekans sayısını, A_i i . frekansın genişliğini yani bireylerin sayısını, E_{toplam} bütün frekans değerlerinin gelirlerinin toplamını ve A_{toplam} ise bütün bireylerin toplamını ifade etmektedir. N 'nin hane halkını temsil ettiği durumda E_i her bir hane gelirini, E_{toplam} ise bu hanelerin gelirleri toplamını temsil etmektedir. Ayrıca her bir hanenin genişliği A_i ve haneleri oluşturan kişi sayılarının toplamı ise A_{toplam} olarak simgelenmektedir.

1.4.13. Bonferroni Endeksi

Bonferroni 1930 yılında eşitsizlik ölçümünde kullanılmak üzere Gini endeksine alternatif bir endeks önermiştir. Kısmi ortalamaların bir fonksiyonu olan bu endeks şu şekilde hesaplanmaktadır (Giorgi ve Guandalini, 2013, 151):

$$B = \frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^{N-1} \frac{m-m_i}{m} = 1 - \frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^{N-1} \frac{m_i}{m} \quad (1.44)$$

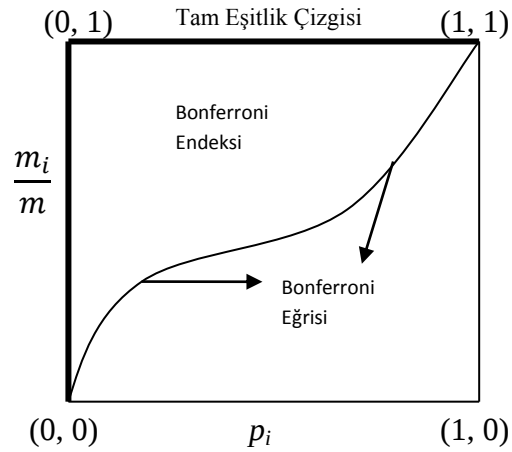
Hesaplanan B değeri 0 ile 1 aralığında olup $0 \leq B \leq 1$ şeklinde gösterilmektedir. Ortalama geliri ifade eden m ve kısmi ortalamayı simgeleyen m_i değeri ise şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$m = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i \quad \text{ve} \quad m_i = \frac{1}{N} \sum_{j=1}^i x_j \quad (1.45)$$

Genel ortalama geliri ifade eden m 'nin denkleminde yer alan x_i i . hanenin gelirini ifade ederken x_j j . hanenin geliridir. Bu ortalama gelir ve kısmi ortalama gelirden yola çıkarak Bonferroni eğrisi ise şu şekilde tanımlanmaktadır (Son, 2011, 6):

$$C_B(i) = \frac{m_i}{m} \quad \text{ve} \quad C_B(i) = \frac{C(i)}{i} \quad (1.46)$$

Denklemden yola çıkarak Bonferroni eğrisi i 'ye bağlı olup nüfusun belirli bir alt grubunun ortalama gelirini temsil eden kısmi ortalama gelir ile nüfusun tamamının ortalama gelirine oranı tarafından belirlenmektedir. Eşitlikten yola çıkarak $i=0$ olduğunda $m_i=0$; $i=1$ olduğunda ise $m_i=m$ 'dir. Bu ilişki eğrinin iki uç noktasını temsil etmekte ve şu şekilde gösterilmektedir:

Şekil 1.4. Bonferroni Eğrisi

Kaynak: Giorgi ve Guandalini (2013), s. 152.

Eğrinin daha yüksek olduğu bölgeler daha adil bir dağılım anlamına gelmektedir. Ayrıca p_i gelir elde edenlerin kümülatif oranını temsil etmekte ve $p_i = i/N$ olarak belirlenmektedir. Bonferroni eğrisi üzerindeki her bir nokta $(p_i, m_i/m)$ ikililerinden oluşmaktadır. Eğri ile tam eşitlik çizgisinin arasında kalan alan ise endeksin alabileceği değerleri temsil etmektedir. Eğer nüfusun tamamı aynı geliri elde ederse, yani tüm bireyler ortalama gelire (m) eşit bir gelir elde ederse, böyle bir durumda Bonferroni eğrisi $(0, 0)$, $(0, 1)$ ve $(1, 1)$ koordinat noktalarının dâhil olduğu tam eşitlik çizgisi ile çakışacaktır. (Giorgi ve Guandalini, 2013, 152).

2. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Gelir dağılımı sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal, kurumsal ve politik konularla ilgisi bakımından da incelenen bir konudur. Dolayısıyla gelir dağılımı gerek ekonomik gerekse ekonomik olmayan birçok faktör tarafından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Gelir dağılımında sağlanacak iyileşmeler toplumların refah düzeyinin artması için önemli bir belirleyici olması nedeniyle etkileşim içerisinde bulunduğu çeşitli faktörlerin ayrıntılı bir şekilde ele alınması önem taşımaktadır. Ülkelerin istikrarlı bir ekonomiye, güçlü bir kurumsal ve siyasi yapıya sahip olması toplumdaki bireyler arasında gelirin daha adil paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda gelir dağılımına etki eden faktörler ekonomik, sosyal, kurumsal ve politik olmak üzere dört başlık altında ele alınacaktır.

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER

Ekonomik faktörler ülkelerin temel makro ekonomik göstergelerinden oluşmaktadır. Bu faktörler ekonomilerin gelişmişlik düzeyi ile ilgili bilgi vermekte ve gelir dağılımı üzerinde farklı etkilerde bulunmaktadır. Bu etkiler gelir dağılımını iyileştirici olabileceği gibi gelir adaletsizliğini artırıcı yönde de ortaya çıkabilmektedir. Bu doğrultuda ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, dış ticaret, kamu harcamaları, vergiler, faiz oranı ve finans piyasalarının durumu gibi ekonomik faktörlerin gelir dağılımını üzerindeki olası etkileri üzerinde öncelikle durulacaktır.

2.1.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme kişi başına gelir ve milli hâsılada bir artış olarak tanımlanmaktadır. Milli hâsılayı artırmak için yatırımların hacmi, amortismanına tabi sermayenin yerini alması için gerekli olan miktardan daha fazla olmalıdır. Bu nedenle

yatırım ve tasarrufların miktarı ekonomik büyüme sürecinde önemli rol oynamaktadır. Bu görüş, Harrod-Domar ve Solow gibi büyüme modellerinin merkezini oluşturmaktadır. Harrod-Domar modeli en yalın ifade ile diğer değişkenler sabit kabul edildiğinde tasarruflardaki bir artış ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır (Gallo, 2002, 9). Ekonomik büyüme konusunda yapılan birçok çalışma ise diğer değişkenlerin sabitliği varsayımının geçerliliğini zedelemektedir. Zira toplam tasarruflar ekonomik büyümenin önemli bir dinamiği olmakla birlikte, diğer birtakım toplumsal ve ekonomik faktörler de büyüme üzerinde etkilidir.

Ekonomik büyüme bir ülkenin üretkenlik kapasitesini genişletmek için kullandığı araçlarla birebir ilgilidir. Dolayısıyla ülkedeki işgücünün, doğal kaynakların, reel sermayenin kalitesi ve miktarı, toplumun teknoloji alanındaki başarısı ekonomik büyümenin temel belirleyicileri olarak görülmektedir. Ancak bunlara ek olarak toplumun sosyo-ekonomik yapısını oluşturan ekonomideki rekabet düzeyi, gelir ve servet dağılımı, tüketici zevk ve tercihleri ve bazı kurumsal faktörler de ekonomik büyüme ile doğrudan veya dolaylı bir etkileşim içerisinde (Peterson, 1994:488-489). Kişi başına gelir ve milli hâsılada meydana gelecek değişikliğin düzeyi bütün bu faktörler tarafından belirlenmekte ve sonuçta ekonomik büyüme kavramı niceliksel bir anlam ifade etmektedir.

Niceliksel bir kavram olması ekonomik büyüme konusunda yapılacak çalışmalarda büyüme miktarının ve oranının hesaplanması, böylece istatistiksel çıkarımların yapılabilmesinin önünü açmaktadır. Büyüme oranının ölçümünde kullanılan temel denklem içinde bulunulan yılın milli gelir düzeyi ile bir önceki yılın milli gelir düzeyi dikkate alınarak hesaplanır.¹ Ancak özellikle gelir dağılımı ile olan ilişkisi bakımından büyüme hızından ziyade kişi başına milli gelir artışı nüfus artışının da hesaplamalara dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır.² Ekonomik büyüme göstergelerinden olan kişi başına GDP artış oranı pozitif, negatif veya sıfır olarak gerçekleşebilmektedir. Pozitif ekonomik büyüme reel GDP'deki yıllık ortalama artışın yıllık nüfus artışından daha yüksek olduğu bir durumda ortaya çıkmaktadır. GDP'deki artış nüfus artışına eşit olduğunda ekonomik büyüme sıfır olarak kabul edilmektedir.

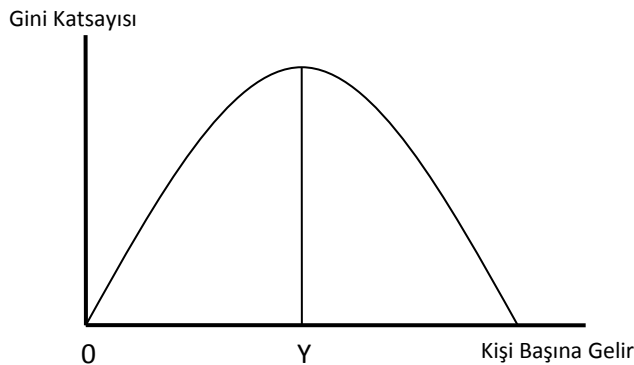
¹ *Reel GDP Büyüme Oranı* = $\frac{Reel\ GDP_t - Reel\ GDP_{t-1}}{Reel\ GDP_{t-1}} \times 100$; t= cari yıl ve t-1= cari yıldan bir önceki yıl

² *Kişi Başına GDP Artış Oranı* = *Reel GDP Büyüme Oranı* – (n); n= nüfus artış hızı

Negatif ekonomik büyüme ise nüfus artışının GDP artışından daha yüksek olduğu bir durumu temsil etmektedir.

Ekonomik büyümenin hesaplanması ve milli gelir düzeyinin belirlenmesi ekonomik kalkınmanın önemli bir göstergesi olmasının yanında bu gelirin paylaştırılması ve milli gelir değişikliklerinin dağılımdaki adalet ile etkileşimi önemli bir çalışma alanıdır. Ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik ampirik araştırmalar 1955 yılında Kuznets'in Birleşik Devletler, İngiltere ve Almanya verilerinden hareketle yaptığı çalışma ile başlamıştır. Kuznets'e göre tarım sektörü ile sanayi sektörü arasındaki kişi başına gelir farklılıkları büyüme ile artış göstermektedir. Nedeni sanayi kesimindeki kişi başına verimliliğin tarımdan daha hızlı artmasıdır (Kuznets, 1955, 8). Çalışmada gelişmenin ilk aşamalarında ekonomik büyüme ile artan eşitsizliğin ekonomik gelişme devam ettikçe azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kuznets'in ulaştığı sonuç ters U hipotezi olarak bilinmekte ve Kuznets eğrisi olarak Şekil 2.1'de gösterilmektedir.

Şekil 2.1'e göre önce kişi başına gelir seviyesi ile birlikte eşitsizliğin ölçüsü olan Gini katsayısı da artış göstermektedir. Buna göre Y gelir düzeyine kadar daha yüksek bir gelir eşitsizliği artan kişi başına gelirin maliyeti anlamına gelmektedir. Y gelir düzeyinden sonra ise kişi başına gelirdeki her artış Gini katsayısında ve dolayısıyla gelir eşitsizliğinde azalmaya neden olacaktır.

Şekil 2.1. Kuznets Eğrisi

Kaynak: Cypher, 2014, s.65

Kuznets'e göre Y gelir düzeyine kadarki ekonomik büyüme ile ortaya çıkan gelir eşitsizliğinin açıklanmasında iki faktör vardır. İlki üst gelir gruplarının tasarruf yoğunluğu, ikincisi gelir dağılımının endüstriyel yapısıdır. Birinci neden diğer koşullar eşit kabul edildiğinde tasarruf dağılımında dengesizliğe yol açarak, gelir getiren varlıkların üst gelir gruplarının elinde toplanmasına neden olmaktadır. Diğeri ise endüstrileşme ve kentleşme sürecinin bir sonucudur. Buna göre nüfusun gelir eşitsizliğinin daha az olduğu tarım sektöründen eşitsizliğin daha yüksek olduğu sanayi sektörüne doğru kayması eşitsizliği artırmaktadır. Ancak ekonomik büyümenin daha ileri aşamalarında tasarrufların olumsuz etkisi devletin yeniden dağıtım politikası ile ortadan kalkmaktadır. Sanayileşmenin olumsuz etkileri ise bireysel özgürlüklerin arttığı gelişen bir ekonomide daha genç endüstrilerin kuruluşu için imkân verilerek orta sınıfın ortaya çıkması ile giderilmektedir. Ayrıca işçilerin düşük gelir elde ettikleri sanayi kuruluşlarından daha yüksek gelir elde edebilecekleri kuruluşlara yönelmelerinde görülen artış eşitsizliği azaltan bir diğer nedendir (Gallo, 2002, 18-19).

Kuznets'in çalışması ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisine yönelik yapılan ampirik analizlerin temelini oluşturmakla birlikte, kullandığı verilerin yer ve zaman bakımından sınırlı olması nedeniyle eleştirilmiş ve ters U hipotezini sınavı nitelikte çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ters U hipotezinin gelişen ülkelere uygulanabilirliği konusunda şiddetli tartışmalar Ahluwalia'nın 1976 yılında 60 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için yaptığı çalışma ile ortaya çıkmıştır (Kanbur, 2011, 5). Çalışmanın sonuçları Kuznets hipotezini doğrular nitelikte ve gelişmenin ilk aşamalarında eşitsizliğin arttığı, daha sonra azaldığı şeklindedir. Ayrıca Ahluwalia gelişme süreci ile azalan gelir eşitsizliğini, üretim sürecindeki sektörler arasında geçişler, işgücünün eğitim ve yetenek düzeyinde artış ve nüfus artış oranında azalma ile açıklamaktadır (Ahluwalia, 1976, 26).

Deininger ve Squire (1996) sınırlı veriler kullanılarak ulaşılan sonuçların yetersizliğinden hareketle 108 ülke için 1960-1974 yıllarını kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda büyüme ve gelir eşitsizliği arasında sistematik bir ilişkiye rastlanmamasına rağmen büyüme ve yoksulluktaki düşüş arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Deininger ve Squire, 1996, 565). Forbes (2000) ise 45 ülke için yaptığı araştırmada ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişkiye ulaşmıştır. Ayrıca bir ülkenin gelir eşitsizliği düzeyindeki bir

artış ile ekonomik büyüme arasındaki negatif yönlü ilişki uzun dönemde söz konusu iken, orta ve kısa dönemde pozitif yönlü ilişkiye rastlanmıştır. (Forbes, 2000, 869). Dolayısıyla ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında ilişkinin varlığı ve yönü çalışmalarda kullanılan verilere ve zamana göre farklılık göstermektedir.

Yapılan çalışmalar genellikle ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerinde özellikle uzun dönemde bir etkisinin olduğu yönündedir. Fakat elde edilen çelişkili sonuçlar ekonomik büyümenin yanı sıra ekonomilerin içinde bulunduğu bir takım yapısal özellik ve gelişmelerin ve diğer makro ekonomik değişkenlerin de gelir eşitsizliği ile ilişkili olabileceği yönündedir.

2.1.2. İşsizlik

İşsizlik sorunu günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin başlıca problemidir ve işsizliğin azaltılması uygulanan ekonomi politikalarının temel hedeflerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle 1980’li yılların başında dünya genelinde işsizlik çok yüksek seviyelere ulaşmış, 1930’lu yılların bazı dönemlerine kıyasla daha yüksek seviyelerde seyretmiştir. İşsizliğin önemi artan bir sorun olması ve bu konuda gerekli önlemleri alma çabaları, işsizliğin kavramsal açıdan ele alınarak çeşitli işsizlik sınıflandırmalarının yapılmasını, nedenlerinin ve sonuçlarının iyi analiz edilmesini gerektirmektedir.

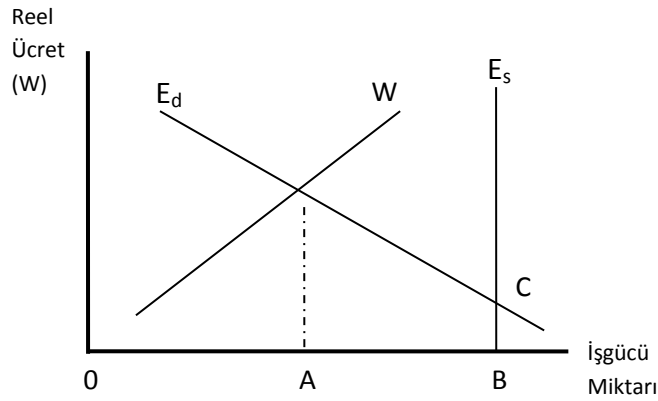
İşsizlik kavramının ulusal düzeyde pek çok tanımı olmakla birlikte uluslar arası düzeyde yaygın olarak kullanılan genel kabul görmüş tanımı “Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO)” tarafından yapılmıştır. Buna göre belirli bir süre zarfında belirli bir yaş düzeyinin üzerinde yer alan herhangi bir işi olmayan, bir işte çalışmak üzere hazır olan ve iş arayan kişiler işsiz olarak tanımlanmaktadır (Hussmans; Mehran; Varma, 1990, 97). Bir kişinin işsiz olarak tanımlanabilmesi için bu kriterleri aynı arada taşıyor olması gerekmektedir. Yapılan tanım doğrultusunda ekonomideki toplam işsizlik miktarı şu şekilde ifade edilmektedir (Knight, 1986, 2):

$$\bar{U}_t = L_t - E_t \quad (2.1)$$

Denklemden $\bar{U}_t$ ekonomideki mevcut işsizlerin sayısını, L_t toplam işgücünü ve E_t istihdam edilenlerin sayısını temsil etmektedir. Denklemin her iki tarafının toplam işgücüne bölünmesi ile işsizlik oranına ulaşılmaktadır ve şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$U_t = \frac{\bar{U}_t}{L_t} = \left(1 - \frac{E_t}{L_t}\right) \times 100 \quad (2.2)$$

İşsizliğin ortaya çıkmasında etkili olan birçok faktör olmakla birlikte bu faktörler genellikle ülkelerin sosyo-ekonomik yapısına göre farklılık göstermektedir. İşsizlik gelişmiş ülkelerde daha çok talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkarken, gelişmekte olan ülkelerde yeterli işyeri ve üretim kapasitesi olmamasından kaynaklanmaktadır (Güney, 2009, 150). Genel olarak işgücü piyasasında emek arz ve talebi ile birlikte reel ücretlerin belirlenmesi ele alınarak yüksek oranda ve kalıcı işsizlik şekil 2.2 yardımıyla teorik bir çerçevede açıklanmaktadır.

Şekil 2.2. Emek Piyasasında Denge

Kaynak: Filch ve Köhler, 2015, s. 24.

Şekilde emek talebi E_d eğrisi tarafından gösterilmekte ve bu eğri reel ücretlere bağlı olarak karı maksimize eden emek talebini yansıtmaktadır. E_s eğrisi bireysel tercihler ve gelir vergileri gibi bir takım faktörden etkilenmesine rağmen, şekilde modeli basitleştirmek için dışsal olarak kabul edilmiş ve yatay eksene dik bir doğru şeklinde çizilmiştir. E_d eğrisinin sola doğru kayması emek arzı (E_s) ve ücret düzeyi (W) eğrilerinin konumu sabit kaldığında daha yüksek bir işsizliğe neden olacaktır. Bu tür bir kayma firmaların fiyatlama davranışları, firmalara daha yüksek bir vergi tarh edilmesi, teknolojik değişiklik, uluslar arası rekabetin kaybolması, üretkenlik kapasitesinin azalması gibi nedenler içermektedir. Ücret belirleme eğrisi (W) emek piyasası üzerindeki kurumsal kuralların ve sosyal düzenlemelerin önemini yansıtmaktadır. Ücret

belirleme eğrisi (W) içeridekilerin artan gücü, daha yüksek bir vergi takozu, daha yüksek düzeylerde işsizlik ödeneği ve daha yüksek asgari ücret seviyesi gibi faktörler tarafından daha yüksek oranda işsizliğe neden olacak şekilde etkilenebilmektedir.

Şekilde E_d ve W eğrilerinin kesişimi OA kadar bir istihdam düzeyini vermektedir. İşsizlik miktarı ise AB kadardır. İşsizlik oranı AB/OB şeklinde hesaplanarak ‘sözde denge işsizlik oranı’ olarak adlandırılmaktadır. Denge şekilde yer alan üç eğrinin E_s üzerinde bir noktada kesişmesi ile oluşmasına rağmen, reel ücretler düşme eğiliminde olmadığından şekilde C noktası ile gösterilen tam istihdam dengesi gerçekleşmemektedir. Gerçekleşen denge emek arz fazlasına ve dolayısıyla işsizliğe neden olan E_d ve W eğrilerinin kesişme noktalarında yer almaktadır.

Gelir eşitsizliği ile ilişkisi bakımından E_d eğrisinin sola kaymasına neden olarak işgücüne duyulan ihtiyacı azaltan önemli bir faktör ekonomik büyüme artışının sadece ülkedeki sermaye sahiplerine yansımadır. Teoride ekonomik büyüme ile birlikte yatırımlarda ve böylece istihdamda bir artış olması beklenir. Milli gelirden diğer üretim faktörlerine göre daha fazla pay alan sermaye sahipleri, elde ettikleri gelirlerini yatırıma aktardıkları sürece istihdamda bir artış olacaktır. Ancak gerçekte sermaye sahipleri elde ettikleri geliri teknoloji yatırımında kullanarak emeğe olan taleplerini azaltmaktadırlar. Bunun sonucunda işsizlik artışı ve uzun süreli işsizlik ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sermaye sahipleri ile emek faktörü arasında gelir farkı artarak devam etmektedir. Bir diğer sonuç ise üretimde kullanılacak teknolojinin kalifiye iş gücü gerektirmesi eğitilmiş işgücü talebini artırarak emek kesimi arasında gelir farklılıklarına yol açmaktadır (Ofloğlu, 2012).

Üretim sürecinin dışında kalan işgücünün gelir elde edememesi gelir eşitsizliğinin en önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla istihdamın artırılması gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun azaltılması konusunda önemlidir. İşsizlik ve gelir eşitsizliği ile ilgili literatürde iki ana konu ele alınmaktadır. İlki işsizlik ve gelir eşitsizliğinin bir ticaret veya teknoloji şoku gibi ekonomideki temel değişikliklere olan tepkisi, ikincisi ise işsizliğin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisidir (Tregenna, 2009, 2). Yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak işsizlik ile gelir eşitsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dikkat çekmektedir. Gelir eşitsizliği işsizlik oranındaki artışın doğal bir sonucu olarak görülmektedir. İşini kaybeden işgücünün kazancı azalacak ve dolayısıyla hanehalkı gelirinde düşüş gerçekleşecektir. Ayrıca artan işsizlikle birlikte

ekonominin durgunluk sürecine girmesi gelir dağılımında diğer üretim faktörlerine oranla daha az paya sahip olan emek üzerinde şiddetli bir etki meydana getirecektir (Ryscavage, 2015, 79).

2.1.3. Enflasyon

Enflasyon fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışlar veya paranın değerindeki sürekli düşüşler olarak tanımlanabilir. Tanımdan yola çıkarak enflasyon, diğer fiyatlar karşısında tek bir fiyattaki değişme anlamına gelmemektedir. Ayrıca söz konusu fiyatlar varlıkların değil, mal ve hizmetlerin fiyatlarından oluşmaktadır (Labonte, 2011, 1). Enflasyon adı verilen fiyatlar genel düzeyindeki artışlar fiyat endeksleri yardımıyla hesaplanmaktadır. GSYİH Deflatörü, tüketici fiyat endeksi ve üretici fiyat endeksi olmak üzere üç tür fiyat endeksi vardır. Fiyat endeksleri mal ve hizmet sepetinin mevcut yıldaki değeri ile baz alınan yıldaki değerinin yüzde cinsinden ifadesidir. Fiyatlar genel seviyesindeki artışların yüzde cinsinden ifadesi enflasyon oranını vermekte ve şu şekilde hesaplanmaktadır (Gupta, 2004, 48):

$$\pi_t = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \times 100 \quad (2.3)$$

Denklemden P_t mevcut yılın fiyat endeks seviyesi, P_{t-1} bir önceki yılın fiyat seviyesi ve π_t t yılına ait enflasyon oranını temsil etmektedir.

Enflasyon birçok farklı faktör ve uygulanan politikalar sonucu oluşabilir. Toplam talep artışının toplam arz artışından daha hızlı olduğu durumda talep yanlı enflasyon ortaya çıkmaktadır. Talepteki artış bütçe açığı, özel yatırımlar için banka kredilerinde genişleme, yurtdışından talep artışı veya parasal genişlemeden kaynaklanabilir. Herhangi bir nedenle üretim maliyetlerindeki artış sonucunda ortaya çıkan fiyat artışları ise maliyet enflasyonu adını almaktadır. Maliyet enflasyonuna sendikaların varlığı ve grev tehdidi sonucunda ortaya çıkan ücret artışları veya monopollerin varlığı neden olabilmektedir (Haberler, 1960, 16). Herhangi bir nedenle ortaya çıkan enflasyon ekonomi üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır. Toplumdaki yüksek gelirli kesim ile düşük gelirli kesim arasındaki gelir uçurumu yüksek enflasyonist dönemlerde artış göstermektedir.

Yüksek ve değişken oranda enflasyon ekonomide hem makroekonomi politikalarını karmaşıktırır hem de gelir ve servet dağılımında önemli değişikliklere neden olur. Gelir dağılımı beşeri sermayeyi içeren gelir getirici varlıkların tahsisi ve onların görelî getirileri tarafından belirlenir. Öncelikle enflasyon gelir dağılımını görelî getirileri değiştirerek etkiler. Bunun klasik bir örneği enflasyon vergisidir. Düşük gelir gruplarının ellerinde ulusal para cinsinden tuttıkları nakit, üst gelir gruplarının ellerinde bulunan ve dövizle endekslenmiş varlıklar yaşanan enflasyonla birlikte düşük gelirli kişilerin gelirlerine bir enflasyon vergisi yükleyerek gelir eşitsizliği artışına neden olmaktadır. Aynı zamanda enflasyon farklı varlık ve yükümlülüklerin görelî değerini etkileyerek de gelir dağılımına etki etmektedir. Beklenmeyen bir enflasyon nominal varlıkların ve nominal borçların reel değerini düşürerek borçlulara avantaj sağlamaktadır (*IMF*, 1996, 121). Dolayısıyla enflasyon sabit gelirli kişilerin satın alma gücünde bir düşüşe neden olarak gelir eşitsizliğini bozucu etki yaparken, borç-alacak ilişkisini borçlular lehine etkileyerek yüksek gelirli kesimden düşük gelirli kesime doğru bir servet transferi ile gelir eşitsizliği üzerinde iyileştirici etkide bulunur. Öte yandan enflasyonun sabit gelirli kişiler üzerindeki dezavantajını ortadan kaldırmak için ücretlere yapılacak zamlar ise maliyet artışı ve beraberinde yine fiyat artışları ile sonuçlanacaktır.

Enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisi ekonomideki farklı gelir türleri için ayrı ayrı ele alınarak incelenebilmektedir. Enflasyon tüm gelir kaynaklarını homojen bir şekilde etkilemez ve her bir hanehalkını farklı şekilde etkileyerek gelir dağılımı üzerinde etkide bulunur. Bu etki toplam gelirin emek geliri, sermaye geliri ve hükümet transferleri olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulması ile incelenebilir. Öncelikle enflasyon emek gelirini iki farklı yoldan etkileyebilir. Birincisi enflasyona maruz kalma, ikincisi Cantillon etkisidir. Birinci durumda sözleşmeler aracılığıyla enflasyona göre belirlenmiş ücretler, enflasyona karşı diğer ücretlere göre daha iyi korunmuş olmaktadır. Cantillon etkisi ise para arzındaki artış ile bu para arzının enflasyona dönüşme süreci arasındaki gecikmeyi yansıtır. Buna göre para arzı artışından öncelikle etkilenen kişiler gelirlerindeki artış nedeniyle mal ve hizmet alımlarını artıracak, bu talep artışı kademeli olarak diğer ekonomik birimlere de yansıyacak ve enflasyon süreci ortaya çıkacaktır. Yatırımların sermaye ve temettü ödemelerinden oluşan sermaye geliri hanehalklarının ikinci gelir kaynağıdır. Fakat finansal piyasalara erişim giriş maliyetleri ve engelleri nedeniyle hanehalkları arasında eşit değildir. Ortaya

çıkan segmentasyon düşük gelirli için dezavantaj oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar bu segmentasyonun enflasyon ve gelir eşitsizliği arasında ortaya çıkacak pozitif yönlü ilişkiye neden olduğu yönündedir. Bir diğer gelir kaynağı olan transfer harcamaları üzerinde enflasyonun etkisi enflasyon derecesine bağlıdır. İşsizlik ödemeleri gibi transferler enflasyona endekslendiğinde düşük gelirli hanhalkları için bir avantaj ortaya çıkmaktadır (Monnin, 2014, 4-5).

Enflasyonun gelir dağılımına etkisinin farklı bir yönü ise yüksek enflasyon dönemlerinde faiz oranlarının da yüksek oranlarda seyretmesidir. Enflasyonist dönemlerde reel faizlerdeki artış yüksek gelirli, tasarruf eğilimi yüksek olan kesimin yatırımlardan elde edeceği geliri artırırken, düşük gelirli ve tasarruf eğilimi düşük olan kesimin faiz geliri elde etme imkânı olmadığından gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla enflasyondan en fazla sabit gelir elde eden düşük ve orta gelirli kesim etkilenir (TCMB, 2014, 7). Sonuçta yine sabit gelir elde eden kesimin geliri iş sözleşmeleri nedeniyle enflasyona duyarlı bir şekilde artış göstermediğinden enflasyon toplumda düşük gelirli olarak kabul edilen sabit gelirli kesimin satın alma gücünde düşmeye neden olur. Satın alma gücündeki bu düşüş bir vergi etkisi ortaya çıkararak, yüksek enflasyon gelir dağılımında adaletsizlik artışı ile sonuçlanır.

2.1.4. Dış Ticaret

Dış ticaret bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet alışverişi anlamına gelmekte ve ülkedeki ithalat ve ihracatın toplamından oluşmaktadır. Sermaye ve teknoloji hareketleri hariç olmak üzere uluslar arası alanda ülkeler arasında alışverişi yapılan tüm mal ve hizmetler dış ticaretin konusu içerisine girmektedir (Yardımcıoğlu; Kocamaz; Şerbetçi, 2012, 340).

Neoklasik uluslar arası ticaret teorisine göre ticarete açıklık ülkede bol olan üretim faktörünün reel ve nominal gelirinde artışa, ülkede kıt olan üretim faktörünün reel ve nominal gelirinde azalışa neden olacaktır. Dış ticaretin gelir dağılımına olan bu etkisi Heckscher-Ohlin ve Stolper-Samuelson teorileri yardımıyla açıklanmaktadır. Stolper-Samuelson modeline göre serbest ticaret, ülkede bol olan üretim faktörünün milli gelirden aldığı payı artıracığı için bu faktör yararına, korumacılık ise kıt üretim faktörünün milli gelirden aldığı payı artıracığı için kıt faktörün yararınadır. Ülkelerin dış ticarete karşılaştırmalı üstünlük elde edebilmek için, nispeten bol miktarda sahip

oldukları üretim faktörlerini daha fazla gerektiren malların üretiminde uzmanlaşmaları gerekir. Bu durumda bol olan üretim faktörlerinin talebi ve geliri artarken, kıt üretim faktörlerinin talebi ve geliri azalacaktır. Gelişmiş ülkelerde sermaye ve kalifiye işgücü daha fazla olduğundan, dış ticaret sermayenin ve kalifiye işgücünün gelirini artırarak, gelir dağılımı adaletsizliğinin daha da artmasına neden olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, vasıfsız işgücü diğer üretim faktörlerine göre daha fazladır. Böylece dış ticaret vasıfsız işgücünün gelirini artırarak ülkedeki gelir eşitsizliklerinin azalmasına katkı sağlayacaktır (Artan ve Kalaycı, 2014, 72-73).

Bir ülkedeki ithalat ve ihracatın toplamından oluşan dış ticaretin, ülkedeki bazı kesimler için avantaj oluştururken, bazı kesimler için gelir kaybına neden olması kaçınılmazdır. İhracat yapan endüstrilerde faaliyet gösteren işçiler, girişimciler, yatırımcılar ve doğal kaynak sahipleri ihracat geliştiği sürece, artan ticaretten önemli kazançlar elde etmektedirler. Yurtdışından ithal ettikleri ürünler ile rekabet etmek zorunda olan sanayi kuruluşlarında faaliyet gösteren faktör sahipleri ise artan ticaretin zararlarını yüklenmektedir. Aynı zamanda ülke içindeki hiçbir endüstri ithal ikameci üretim yapmadığı durumda tüketiciler ve ithal girdi ile üretim yapan üreticiler ticaretten fayda sağlayacaktır (Caballero; Grazia; Maetz, 2000). Sonuçta dış ticaret hem uluslar arası rekabet hem de ulusal rekabet üzerinde etkide bulunarak; sanayi kuruluşlarının üretim yapısına bağlı olarak bu kuruluşlarda faaliyet gösteren işverenlerin karını, iş gücünün ücretini ve toprak sahiplerinin elde edeceği rantı belirlemektedir.

Sonuçta uluslar arası ticaret firmaların karlılıklarını farklı şekilde etkilemekte ve bu karlılık düzeyleri firmaların istihdam ettiği işçilerin ücretleri ile yakından ilişkili olarak görülmektedir. Yüksek kalitede ürünler üreten küreselleşmenin kazananları olarak adlandırılan büyük ölçekli firmalar dış ticaret ile birlikte kendilerine yüksek fayda sağlayacak ek bir pazara erişim elde ederler. Küçük ve orta ölçekteki firmalar ise küreselleşmeden aynı şekilde avantaj sağlayamazlar. Bu firmalar büyük ölçekli firmaların kendi pazarlarına nüfuz etmesinden zarar görmektedir. Orta ölçekli firmalar ürünlerini kendi piyasalarına sattıkları gibi dış piyasaya satabilmelerine rağmen, sabit ihracat maliyetleri çıkarıldıktan sonra kalan ihracat karı, bu firmaların iç pazarda uğradıkları kaybı karşılamaya yetmemektedir. Sonuçta üretkenliği yüksek, büyük ölçekli ihracat firmalarında çalışan, yüksek gelir elde edenler ticaretin dışa açıklığından fayda sağlamaktadır. Aksine, orta ölçekli firmalarda çalışan orta gelir sınıfındaki kişiler

çalıştıkları firmaların karlılığındaki düşüş nedeniyle dış ticaretin gelişmesinden zarar görmektedir (Furusawa ve Konishi, 2013, 2-3). Dolayısıyla uluslar arası pazarda rekabet edebilen firmalar dış ticaretin kazananlar cephesini oluşturmaktadır. Bu durum yüksek karlılık düzeyine sahip firmaları daha karlı ve bu firmalarda çalışan işgücünü daha avantajlı bir konuma getirirken; uluslar arası rekabet gücü zayıf, nispeten karlılığı düşük firmaların karlılığında düşüşe ve bu firmalarda istihdam edilen işgücünün kazancında karlılığı yüksek firmalarda çalışanların ücretlerine oranla bir azalışa neden olmaktadır. Böylece uluslar arası ticaretin gelir dağılımı adaletini bozucu etkisi ortaya çıkmaktadır.

2.1.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler

Kamu harcamaları ve vergilerin gelir dağılımına etkisi kamunun milli gelir içerisindeki payı ve harcama kompozisyonu ile özellikle vergi tahsilât oranı, vergilerin yansıma düzeyi ve transfer sistemi etrafında şekillenen vergi yapısı ile alakalıdır (İlgün, 2016, 498). Öncelikle kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri çeşitli şekillerde incelenebilmekle birlikte, esas olarak reel harcamalar ve transfer harcamalarından oluşan ekonomik sınıflandırma ve eğitim, sağlık, altyapı ve genel kamu hizmetlerini içine alan fonksiyonel sınıflandırma çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Reel harcamalar devletin karşılığında mal ve hizmet satın aldığı cari harcamalar ve yatırım harcamalarından oluşmaktadır. Milli gelir ve istihdam düzeyini artırıcı etkileri vardır. Bu yönüyle işsizliği azaltarak işgücünün ücret geliri elde edebilmesine olanak sağlamaktadır. Reel harcamaların gelir dağılımına etkisi kamu hizmetinin toplumun tüm kesimlerine veya belirli gruplara yönelik olup olmaması ile alakalıdır. Faydası bölünebilen kamu hizmetlerinde belirli gelir gruplarındaki kişiler belirli kamu hizmetlerinden diğer gelir gruplarındaki kişilere göre daha fazla faydalanırlar. Bunlar özellikle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlerdir. Bu tür hizmetlerden yararlananlar toplumun düşük gelirli kesimi olması koşuluyla devlet tarafından bu alanlara yapılan reel harcamaların gelir adaletsizliğini azalttığı söylenebilir. Toplumun bütün kesimlerine fayda sağlayan kamu hizmetlerinin ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır (Türk, 2013, 346). Devletin gelir dağılımında adalet amacına yönelik uygulayacağı politikalar kamu hizmetlerinin özelliklerine göre şekillenerek toplumun düşük gelirli kesimlerinin daha fazla

yararlandığı hizmetlere (temel eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi) yönelik reel harcamalara ağırlık verilmesini gerektirmektedir.

Gelir dağılımı üzerinde önemli etkisi olan diğer harcama türü devletin karşılığında herhangi bir mal veya hizmet satın almadığı transfer harcamalarıdır. Yüksek gelir grubunun elinde bulunan devlet tahvillerine devlet tarafından yapılan faiz ödemeleri düşük gelirli kesimden finanse edilir. Bu nedenle transfer harcamaları içerisinde iç borç faiz ödemeleri önemli bir yer tutmakta ve gelir dağılımı adaletsizliğine neden olmaktadır. Transfer harcamalarının sosyal transferler grubunda yer alan işsizlik ödemeleri, yaşlı ve sakatlara yönelik doğrudan destekler gibi harcamalar gelir dağılımında iyileştirici etkide bulunabilir. Bu etki vergi sisteminin yüksek gelirli kişilerden düşük gelirli kişilere doğru bir gelir transferini sağlayacak şekilde oluşturulması ile ilişkilidir.

Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler şeklinde yapılan sınıflandırılma ile incelenebilmektedir. Ayrıca vergilerin artan, azalan veya sabit oranlı tarife yapısına sahip olması, yansıtılabilme olanağı ve belirli vergilerin toplam vergi hâsılatı içindeki payı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini belirleyen önemli hususlardır. Dolaysız vergiler içerisinde gelir vergisi gelir arttıkça vergi matrahının da artması şeklinde artan oranlı tarife yapısı ve yansıtılabilme olanağının olmaması ile gelir dağılımını iyileştirici yönü ile bilinmektedir. Dolaylı vergilerden katma değer vergisi ise toplumda tüketim eğilimi yüksek kesimden daha fazla vergi alınması ile sonuçlandığında tersine artan oranlılık özelliği taşımakta ve gelir eşitsizliğini artırmaktadır.

Dolaysız vergiler sınıfında yer alan bir vergi türü olan kurumlar vergisinin gelir dağılımına yönelik iyileştirici etkisi verginin yansıtılabilmesi ile ilişkidir. Kurumlar ödedikleri vergileri fiyat artışları yoluyla ileriye doğru, ücretleri düşürerek veya istihdamı azaltarak geriye doğru yansıtabilirler. Bu ise gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etki ortaya çıkarabilir. Emlak vergisi, servet transferi üzerinden alınan veraset ve intikal vergisi ve servet değer artışı vergileri gelir dağılımını iyileştirici etkide bulunmaktadır. Servet transferi ve servet değer artışı üzerinden alınan vergiler, kişilere bir tür emek sarf etmeden servet sahibi olma imkânı sağladığından gelir adaletsizliğinin bozulacağı görüşüne dayanmaktadır (Türk, 2013, 334-341).

Kamu harcamaları ve vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri daha çok ikincil dağılım ile ilgilidir. Devlet harcama ve vergiler yoluyla piyasada kendiliğinden oluşan adaletsiz gelir dağılımına müdahale etme imkânına sahiptir. Ancak birincil dağılım da devlet müdalaesinden tamamen bağımsız değildir. İlk olarak sosyal harcamalar kapsamında bir gelir transferi bireylerin tüketim tercihi, tasarruf eğilimi ve çalışma isteği üzerinde etkilidir. Ayrıca harcamaların finansmanında kullanılacak yöntem ve bölüşüm konusunda etkinlik maliyetini minimum yapacak aracın/araçların seçimi devlet müdahalesinin birincil dağılıma yönelik etkilerini açıklamada önemlidir (İlgün, 2016, 500). Sonuçta birincil dağılımın kamu müdahalelerinden bağımsız olmadığı da dikkate alınarak söz konusu yeniden dağıtım araçları kullanılırken ekonomik büyüme ve kalkınmanın ihmal edilmemesi gelir dağılımına yönelik uzun vadeli iyileşmeler sağlanabilmesi bakımından önemlidir.

2.1.6. Faiz Oranı

Tasarruf sahipleri tarafından kullanıma arz edilen sermayenin getirisine faiz geliri adı verilmektedir. Faiz oranı tasarruf sahiplerinden bu tasarrufları talep edenlere doğru, doğrudan veya finansal kurumlar aracılığıyla fon akışını etkileyen ekonomik bir göstergedir. Faiz oranları özellikle yatırım ve tüketim kararlarını etkileyen bir faktör olarak önemlidir (Öztürk ve Durgut, 2011, 120). Dolayısıyla faiz oranları ekonomik birimlerin kararlarına yön vererek, bireylerin gelirleri üzerinde bir takım etkilerde bulunmakta ve farklı etki kanalları aracılığı ile gelir dağılımını değiştirmektedir.

Öncelikle faiz oranlarının genel ekonomik denge üzerindeki etkisi enflasyon dönemleri ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Enflasyondaki düşüşler ekonomideki tüm gelir gruplarının gelirleri üzerinde olumlu etkiye neden olmaktadır. Faiz gelirleri enflasyondaki düşüş ile birlikte risk priminin azalması ve böylece faizlerin düşmesi nedeniyle azalış göstermektedir. Faizlerdeki düşüş toplumdaki farklı gelir grupları üzerinde farklı etkilerde bulunmaktadır. Faizlerdeki düşüşün faiz geliri elde edenler üzerinde doğrudan bir etkisi olmakta, diğer gelir gruplarını dolaylı olarak etkilemektedir. Emek gelirleri açısından faizlerdeki düşüş hanehalkının borçluluk düzeyini etkileyerek emek gelirlerini olumlu yönde etkilemektedir. Müteşebbislerin ödünç fon kullanma gereği nedeniyle faizlerdeki düşüş bu kesimi de olumlu olarak etkilemektedir (Selim; Günçavdı; Bayar, 2014, 49). Dolayısıyla faizlerdeki düşüş veya

artış durumunda hanehalklarının borçluluk düzeyi önem taşımaktadır. Yüksek borçluluk düzeyi söz konusu olduğunda faizlerdeki düşüş hanehalkı gelirlerinde iyileştirme sağlarken, faizlerin yükselmesi olumsuz bir etki bırakmaktadır.

Faizlerin ekonomik birimler üzerindeki doğrudan etkisinin yanında kamu mali dengesinde neden olduğu değişiklik yoluyla toplumdaki gelir dağılımı üzerine dolaylı olarak etki ettiği de yapılan çalışmalarla (Bedir ve Karabulut, 2011; Bakkal ve Gürdal, 2007; Jong-II ve Dutt, 1996) ortaya konmuştur. Devletin borçlanma yoluyla toplam talebi, üretimi ve böylece ekonomik büyümeyi artırma çabaları, faiz oranının gelir dağılımı üzerinde etkiye neden olduğu önemli bir diğer faktördür. Enflasyonist dönemlerde nominal faizlerin giderek artması devletin faiz giderlerinin bütçe giderlerine oranını artırmaktadır. Artan faiz giderlerinin özellikle dolaylı vergilerle finansmanı gelir dağılımını olumsuz olarak etkilemektedir. Devletin iç borçlanma seviyesinin yüksek olması ve bu borçların faiz ödemeleri, toplumdaki düşük gelirli kesimden yüksek gelirli kesime bir gelir transferine neden olmaktadır.

Faiz oranlarındaki değişikliklerin farklı gelir grupları üzerindeki etkisinin başka bir boyutu tüketimin tasarruflara tercih edilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Buna göre faizlerin düşük olduğu dönemlerde iktisadi birimler tasarruf yerine tüketimi tercih edecek, böylece ekonomideki tasarruf miktarı azalacaktır. Ancak bu etki tüm kesimlerde aynı şiddette gerçekleşmemektedir. Düşük gelir grupları düşük faiz oranları sonucunda tüketime daha fazla yönelecek, tasarrufları hem mutlak hem de nispi olarak azalacaktır. Yüksek gelir gruplarında da aynı şekilde bir tüketim artışı gerçekleşecek, tasarrufları mutlak olarak azalacak, nispi olarak artacak veya sabit kalacaktır. Dolayısıyla tasarruflara konu olan mevduatın dağılımı yüksek gelirler lehine sonuçlanacaktır (Selim; Günçavdı; Bayar, 2014, 156). Sonuçta faizler faiz geliri elde edenler dışında toplumun diğer gelir gruplarını borçluluk düzeyleri ile alakalı olarak dolaylı bir şekilde etkilerken, tasarruf eğilimi üzerinde de etkili olmaktadır. Bu iki etkiden ilki faiz oranlarındaki düşüş ile düşük gelirli lehine sonuçlara neden olurken, ikincisi yine faiz oranlarında bir düşüş ile düşük gelirli olanların tasarruflarının azalmasına ve böylece bu kesimin tasarruf mevduatlarından elde edilebilecekleri gelire sahip olamamalarına neden olmaktadır.

2.1.7. Finans Piyasaları

Gelirin elde ediliş ve bölüşümü üzerinde finans piyasalarının yapısı ve büyüklüğü etkili bir diğer faktördür. Finans piyasalarıyla arz edilen sermaye devlete, şirketlere ve bireylere fon sağlayarak gelirin oluşumu ve dağılımını değiştirmektedir. Bu değişim üretken olmayan sermayenin tüketim ve dağılımda yer alması ile ilgilidir. Bu durum gelir dağılımını toplumun sermaye sahibi olmayan kesimi aleyhine etkilemektedir (Çetin, 2012, 82).

1970'lerden sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal piyasalarının liberalleştirilmesi önem kazanmıştır. Liberalizasyon ülkeler arası mal, hizmet, sermaye, emek, bilgi ve teknoloji akımlarını içermektedir. Serbestleşmeyle birlikte ticaret ve yatırımın önündeki engeller kalkmakta ve bu faaliyetleri gerçekleştirenler lehine gelir yeniden dağılmaktadır (Özşahin, 2010, 54). Liberalleşme ile artan sermaye hareketleri ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkedeki yatırımların artmasına, teknoloji transferinin hızlanmasına ve üretimde verimliliğin artmasına neden olarak olumlu etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Ancak bu teknoloji artışı yüksek nitelikli işgücüne olan talebi artırırken, düşük nitelikli işçilere olan talebi azaltarak işgücü gelirleri arasında farkın açılmasına neden olmaktadır.

Yatırımların daha çok finansal piyasalar aracılığıyla yapılmasını ifade eden finansallaşmanın emeğin pazarlık gücüne iki önemli etkisi olmuştur. Birincisi finansallaşma sonucunda firmalar yatırım yapma konusunda daha fazla seçenek kazanmıştır. Firmalar yurt içinde veya yurtdışında reel varlıklara olduğu kadar finansal varlıklara da yatırım yapma imkânı bulmuşlardır. Böylece firmalar yatırımın içeriği kadar coğrafi bölge konusunda da mobiliteye sahip olmuştur. İkinci olarak finansallaşma ile kar payı sahipleri işçilere oranla daha fazla güç kazanmıştır (UNDP, 2013, 74). Finansal serbestleşme ile emek gücünün firmalar üzerindeki pazarlık gücü zayıflamış ve milli gelirin ücret payında bir daralmaya neden olmuştur.

2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

2.2.1. Nüfus Artışı

Nüfus artışı belirli bir bölgedeki toplam doğum ve ölüm oranları arasındaki fark ile belirlenmektedir. Bu fark doğal nüfus artışını vermektedir. Göçlerin de hesaplama dâhil edildiği durumda ise net nüfus artışına ulaşılmaktadır.³ Nüfus artışı ekonomide bir takım olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir. Olumlu sonuçları arasında üretimde, vergi gelirlerinde, mal ve hizmet talebinde artış ve işçi ücretlerinde azalış sayılabilir. Olumsuz etkiler olarak, hızlı nüfus artışı sonucunda çalışma çağına olmayan nüfus artar ve böylece tüketimde artış, tasarruflarda azalış yaşanır. Artan nüfusa karşılık yatırımların aynı düzeyde artmaması istihdam azalışına, sonuçta işsizliğe neden olur. Çevre kirliliği, çarpık kentleşme gibi, şehirleşme sorunları ağırlık kazanır. Son olarak ülkenin kalkınma hızı yavaşlar ve kişi başına düşen milli gelirde azalma ortaya çıkar.

Yüksek nüfus artış hızının gelir dağılımı üzerindeki etkisi öncelikle fonksiyonel gelir dağılımında meydana getirdiği değişikliklerin teorik bir çerçevede ele alınması ile incelenebilir. Nüfus artışı emeğin sermaye ile toprağa ve toprağın sermayeye oranını artırmaktadır. Daha hızlı bir nüfus artışı emeğin gelir payına göre toprağın getirisi olan rantın payını artırmaktadır. Zira kalabalık nüfus tarımsal üretim için daha kalitesiz toprağa başvurmaktadır.⁴ Daha hızlı bir nüfus artışı ile daha düşük sermaye birikimi, toprak yerine sermayenin ikamesini azaltmaktadır. Ayrıca nüfus artışının kişi başına geliri düşürmesi ile tüketim sepeti tarımsal ürün ağırlıklı hale gelmektedir. Sonuçta sermayenin emeğe ve sermayenin toprağa oranındaki azalış kar oranının emek gelirine göre artış göstermesi ile sonuçlanmaktadır (Boulrier, 1975, 4).

Nüfus artışının gelir dağılımı üzerine ağırlıklı olarak negatif etkisi söz konusudur. Buna göre daha yüksek bir nüfus artışı daha yüksek bir gelir eşitsizliği

³ $Nüfus Artış Hızı = \frac{N_t - N_{t-1}}{N_{t-1}} \times 100$ (t= İçinde bulunulan yıl, t-1= Bir önceki yıl)

Doğal Nüfus Artış Hızı = Doğum Hızı- Ölüm Hızı

Net Nüfus Artış Hızı = $\frac{(Doğumlar + İç Göçler) - (Ölümler + Dış Göçler)}{Yıl Ortasındaki Nüfus}$

⁴ Bu görüş Ricardo'nun rant teorisi olarak bilinmektedir. Ricardo'ya göre artan nüfusun talebini karşılayabilmek için giderek daha verimsiz topraklar kullanıma açılır. Her ilave verimsiz toprak üretime açıldığında daha verimli olan diğer topraklara ödenen rant yükselmektedir.

anlamına gelmektedir. Nüfus artışı ile birlikte artan emek gücüne karşın, bu emek gücünün istihdamını sağlayacak sınırlı kapasiteye sahip bir emek piyasası, işgücü ücretlerinin düşüşüne neden olmaktadır. Aynı zamanda sermayenin daha kıt hale gelmesi nedeniyle faiz oranlarında da bir yükselme ortaya çıkmaktadır (Leisinger ve Schmitt, 1994, 67). Nüfus artışı sonucunda ortaya çıkan bu etkiler düşük gelirli kesimin gelir düzeyini ücretlerdeki azalış ve kişi başına gelirdeki düşüş sonucunda daha da kötüleştirmektedir. Yüksek gelirli kesim ise işsizlik sonucunda azalan ücretler ile birlikte üretim maliyetlerinde bir düşüş sağlamaktadır. Ayrıca artan faiz oranları yine toplumun yüksek gelirli kesimine olumlu olarak yansıtacak şekilde faiz geliri elde edenlere avantaj sağlar.

Nüfus artışı ile gelir dağılımı adaleti arasındaki negatif yönlü ilişkinin diğer iki kaynağı ekonomideki hanehalklarının gelir düzeyi ile bu kesimdeki bireylerin ortalama sayısı arasında pozitif yönlü bir ilişki ve gelir grupları arasındaki tüketim ve tasarruf eğilimi arasındaki farktır (Kuznets, 1963, 31). Bu ilişki bireyler arasındaki gelir eşitsizliğinin nüfus artışı ile birlikte yükselmesinin nedenlerinden birini oluşturur. Ayrıca bu pozitif yönlü ilişki ile birlikte gelir dağılımı tüketim eğilimi düşük, tasarruf eğilimi yüksek olan yüksek gelir gruplarının lehine sonuçlanacaktır. Ortaya çıkan bu olumsuz etkinin önlenmesi ise düşük gelirli hanehalklarındaki nüfus artışının kontrol altına alınması ile bir dereceye kadar mümkün olabilmektedir.

Nüfus artışının ölüm oranları ile ilişkisi göz önüne alındığında azalan ölüm oranı doğum oranında bir düşüş ile birlikte gerçekleşmediğinde nüfus artış hızına katkı sağlamaktadır. Bu durum sermaye birikiminde azalma ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır (Boulier, 1975, 7). Sonuçta zamanla iyileşen sağlık ve yaşam koşulları gibi nedenlerle azalan ölüm oranları doğum oranlarındaki artış ile ortaya çıkan bağımlı genç nüfusa ek olarak bağımlı yaşlı nüfusun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum kişi başına gelirden bir azalmaya, toplumun düşük gelirli kesiminin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısında artışa neden olarak gelir grupları arasındaki farkın açılmasına dolaylı bir etkide bulunmaktadır.

2.2.2. Nüfusun Eğitim Düzeyi

Eğitim gelir dağılımını doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkileyen önemli unsurlardan biridir. Bir ülkedeki nüfusun eğitim durumu, eğitime yönelik yatırımlar,

eğitimin kalitesi ve toplumdaki bireyler arasında eşit dağılıp dağılmadığı eğitimin gelir dağılımı üzerindeki etkisini ortaya çıkaran temel belirleyicilerdir. Bu belirleyiciler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, ülkedeki istihdam olanaklarının daha çok hangi eğitim düzeyine yönelik olması ile de ilgilidir (Akça ve Ela, 2012, 252). Eğitim düzeyindeki artış büyümeyi artırıcı ve nüfus artış hızını sınırlayıcı özelliği ile gelir dağılımı üzerinde dolaylı bir etkide bulunabilir. Ayrıca bir ülkedeki ekonomik yapının eğitilmiş nüfusu gerektirmesi, bu kesimin milli gelirden aldığı payın eğitim düzeyi düşük olan kesimlere göre yüksek olması ile sonuçlanarak gelir dağılımını doğrudan etkileyebilir.

Bir ülkenin beşeri sermayesinin en önemli belirleyicilerinden biri olan eğitim yatırımlarının gelir dağılımını önemli ölçüde değiştirdiği söylenebilir. Eğitim düzeyi ile bağlantılı olarak düşük ve yüksek gelir getiren mesleklere sahip olmak kişisel gelir dağılımını etkilemektedir. Ayrıca çocukların eğitim seviyesi ile ebeveynlerin eğitim durumları arasında pozitif yönlü ve güçlü bir ilişkinin varlığı nedeniyle eğitime yapılan yatırımlar gelecek dönemlerde ortaya çıkabilecek gelir eşitsizliklerini de belirlemektedir (Yumuşak ve Bilen, 2000, 83). Toplumda eğitim düzeyi yüksek olan kesimin yüksek gelir grubunda, eğitim düzeyi düşük olan kesimin düşük gelir grubunda yer aldığı göz önüne alındığında, bu gelir gruplarının sahip oldukları çocukların eğitim düzeyi ile ilişkisi gelir adaletsizliğini artırıcı bir etkiye neden olmaktadır. Dolayısıyla özellikle düşük gelirli kesimin eğitim düzeyinin artırılması amacıyla finansmanının devlet tarafından üstlenildiği bir eğitim sistemi önemli olmaktadır.

Sonuçta eğitim ile toplumdaki gelir dilimlerine göre kendiliğinden ortaya çıkan sosyal sınıflar arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi toplumdaki üst gelir gruplarına doğru hareketlenmede önemli rol oynarken daha düşük gelir gruplarında yer alanların yeterli sosyoekonomik ve kültürel sermayelerinin olmaması üst gelirli sınıflara doğru hareketliliklerini engellemektedir (Aydın, 2012, 160). Eğitim konusunda fırsat eşitliğinin sağlanamaması gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkisinden dolayı önem verilen bir konudur. Eğitimin yüksek gelir gerektirmesi düşük gelirli kesimin bu hizmetlerden faydalanmasını sınırlandırmakta ve bu kesimin düşük ücretlerle çalışmasına yol açarak gelir uçurumunu artırmaktadır. Dolayısıyla eğitim eşitsizliğinin giderilmesi gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına yönelik alınması gereken en önemli önlemlerdendir. Toplumun eğitim seviyesinde yükselmenin sağlanması verimlilik

artışına neden olarak üretimin ve büyümenin hız kazanmasına neden olmaktadır. Ayrıca toplumun çalışan kesimini oluşturan bireylerin verimlilik artışı ücretlerine yansiyarak gelir dağılımında iyileştirici bir etkide bulunmaktadır.

2.2.3. Göçler

Ülke içinde veya ülkeler arasındaki nüfus hareketlerini ifade eden göçler gelir dağılımına etki eden önemli faktörlerden biridir. Göç alan ve veren bölgelerde, nüfus hareketine bağlı olarak farklı etkiler ortaya çıkmaktadır. Göç ile birlikte ortalama gelir göç alan bölgede azalırken, göç veren bölgede artmaktadır. İnsanlar genellikle daha fazla gelir elde edebilecekleri yerlere göç etmelerine rağmen, daha fazla gider de bu gelir artışı ile beraber gelmektedir. Dolayısıyla göç alan yerlerde gelir dağılımı adaletsizliği kaçınılmaz olmaktadır. Ayrıca göç alan bölgelerde ortaya çıkan işsizlik ve eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerin yetersizliği de gelir dağılımı üzerinde dolaylı bir etkide bulunmaktadır. (Acar, 2015, 49).

İç göç genellikle kırdan kente doğru bir nüfus hareketi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nüfus hareketi daha önce kırsal kesimde çalışan işgücünün kentlerde ucuz emek gücünün teminini kolaylaştırması, kentlerdeki ücret seviyelerini genel olarak aşağıya çekmektedir. Sonuçta kentlerde yaşayan işgücünün milli gelirden aldığı pay azalarak bir gelir dağılımı adaletsizliğine neden olmaktadır (Borluk, 2014, 35). İç göçün neden olduğu ücret değişiklikleri uluslar arası göç sonucunda da görülebilmektedir. Buna göre göç veren ülkelerde işsizlik oranı düşmekte, ücret düzeyi yükselme eğilimindedir. Böylece göç veren ülkedeki işgücünün lehine bir gelir dağılımı ortaya çıkmaktadır. Göç alan ülkede ise nitelikli işgücünde artış, üretim ve milli gelirden bir yükselmeye neden olurken, reel ücret artışlarının sınırlı kalması ve yerli işgücü istihdamının azalması sorunu beraberinde getirmektedir (Güney; Tuncer; Kılıç, 2013, 50). Uluslar arası göç genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru nitelikli işgücünün kayması olan beyin göçü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumun doğal sonucu beyin göçü veren ülkenin refah seviyesinin düşmesi, göç alan ülkenin refahının yükselmesidir.

2.2.4. Nüfusun Yaş Durumu

Yaş gelir dağılımı açısından önemli olan demografik faktörlerden birini oluşturmaktadır. Belirli bir düzeye ulaşana kadar yaş arttıkça gelir de yükselmektedir. Genç ve yaşlı nüfusun gelirleri diğer yaş gruplarına göre düşüktür. Genç nüfusun düşük gelir elde etmesinin en önemli nedeni ise işgücü piyasasına yeni girmesi ve mesleki açıdan deneyim yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır (Aydın, 2012, 157). Bu bağlamda doğal nüfus artış hızının yüksekliği ülkede 15 yaş altındaki, işgücüne katılımı olmayan çocuk nüfusun ve 65 yaş üzeri yaşlı nüfusun kalabalık olmasına yol açmaktadır. Ayrıca genç nüfusun fazla olması bu kesimin işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalarak düşük ücretler karşılığında çalışmaya razı olmaları ile gelir adaletsizliğini artırmaktadır.

Yaş ile gelir dağılımı adaletsizliği arasındaki ilişki eğitimle birlikte dolaylı bir etki ortaya çıkarmaktadır. Nüfusun yaş gruplarına göre sahip olduğu eğitim düzeyi elde edecekleri gelirler ile bağlantılıdır. Dolayısıyla hızlı nüfus artışı ile artan genç nüfusun iyi bir eğitim alması oluşabilecek gelir adaletsizliğini azaltabilmektedir.

2.2.5. Cinsiyet

Gelir dağılımını etkileyen demografik faktörlerden bir diğeri nüfusun cinsiyete göre dağılımıdır. Buna göre kadınların ve erkeklerin kendi içlerindeki gelir dağılımı farklılığının yanı sıra kadın ve erkekler arasındaki gelir dağılımı da değişiklik göstermekte, erkekler kadınlara göre nispeten daha fazla gelir elde etmektedirler. Kadınlar tarafından geçimi üstlenilen hanehalklarının gelirinin erkeklerin geçimini üstlendiği hanehalklarına göre daha düşük olmasının nedenleri kadınların medeni durumları (bekâr, dul veya boşanmış) ile alakalıdır (Aydın, 2012, 155). Kadın ve erkekler arasındaki bu gelir eşitsizliği kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ile azalabilir. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların çalışma oranı artarak cinsiyete göre gelir dağılımı adaletsizliğinde iyileşme sağlanabilir.

Kadın ve erkek arasındaki gelir farklılığının en önemli sebeplerinden bazıları eğitim seviyesi, yaş, meslek grubu ve emek arz edebildikleri sürenin farklılığıdır. Ayrıca kadınların ağırlıklı olarak kayıt dışı, dolayısıyla düşük ücretler karşılığında istihdam edilmesi de cinsiyete göre gelir eşitsizliğini artıran bir başka nedendir. Sonuçta

kadınların ücret düzeyi daha çok verimlilikleri dışındaki faktörler tarafından belirlenmekte ve bu nedenle cinsiyet farklılığının toplumun gelir dağılımı adaletini bozucu etkisi ortaya çıkmaktadır.

Sonuçta nüfusun cinsiyete göre dağılımının gelir adaletsizliğine olan etkisi önemli toplumsal sorunlardan biri olarak kabul edilen cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki gelir farklılıkları cinsiyet eşitsizliğinin özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında cinsiyet ayrımının azaltılmasına yönelik uygulanacak politikaların cinsiyete göre gelir dağılımına iyileştirici bir etkisi olacaktır. Ancak kadın ve erkek arasındaki değiştirilmesi mümkün olmayan fizyolojik özelliklerin farklılığı gibi etkenler, bu gelir adaletsizliğinin tamamen ortadan kaldırılmasının önünde engel teşkil etmekle birlikte, dünya genelinde cinsiyete göre gelir dağılımı adaletsizliklerinin varlığını kaçınılmaz kılmaktadır.

2.2.6. Sendikal Hakların Yaygınlığı ve Kullanımı

İşçi ve işveren sendikaları belirledikleri ücret politikaları ile gelir dağılımına etki eden bir diğer sosyal faktördür. İşçi sendikaları ücretlerin milli gelir içerisindeki payını artırma yönünde politika izlerken, işveren sendikaları bu ücret artışları karşısında karlarını koruma eğilimindedirler. Ortaya çıkan bu çelişki işçi ve işverenler arasındaki pazarlığı gündeme getirmektedir. Dolayısıyla sendikaların pazarlık gücü ile bağlantılı olarak ücret düzeyi belirlenmekte ve işçi sendikalarının baskı gücü arttıkça belirlenen ücret düzeyi de artmaktadır (Ersezer, 2006, 258). İşçi sendikalarının baskı gücü ile artan ücret düzeyleri sonucunda işçiler lehine bir gelir dağılımı adaletinin ortaya çıkması beklenmektedir.

Sendikaların gelir dağılımında adaletin sağlanması konusunda faydalı olacağı görüşünün yanı sıra, gelir eşitsizliğini artırdığı görüşü de literatürde yer almaktadır. Bu görüşü savunan öncü isimlerden biri Friedman'dır. Friedman'a göre sendikalar belirli bir meslek ya da endüstrideki ücret oranlarını artırdığında o endüstrideki mevcut istihdam miktarının azalmasına yol açar. Bu etki başka meslek veya endüstrilere yönelen kişilerin sayısında artışa neden olurken, emek gücünün diğer sektörlerle yönelmesi bu sektörlerdeki ücretlerin düşüşü ile sonuçlanır. Sendikaların etkisi daha büyük bir düşük ücretli işçi sınıfı pahasına yüksek ücretli işçilerin ortaya çıkmasıdır. Böylece sendikalar emeğin istihdamına zarar vererek işçilere ve geniş bir çerçevede kamuya zarar vermekle

kalmaz, aynı zamanda işçi sınıfında yer alan kişiler arasındaki gelir dağılımını daha adaletsiz hale getirir (Friedman, 1982, 105). Sonuçta Friedman'a göre sendikalar sektörler arasında bir ücret eşitsizliğine yol açmakta, sendikalı sektörlerde işçi ücretleri sendikasız sektörlerle göre daha düşük olmaktadır. Sendikalı sektörlerden sendikasız sektörlerle doğru emek gücünün kayması ekonomideki kaynak tahsisini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sendikalaşmanın gelir dağılımında adaleti sağlayıcı veya bozucu etkisinin olduğuna yönelik görüşler literatürde yer almakla birlikte, sendikal faaliyetlerin farklı miktarda gelir elde eden işgücü üzerindeki etkisi de farklı olmaktadır. Sendikacılık ücretlerin dağılımını farklı şekillerde etkileyebilir. Sendikalar aracılığıyla organize olmuş işçilerin ücretleri diğerlerine göre yüksektir. Bu durumda yüksek ücretli işgücünün sendikalaşması eşitsizlik artışına neden olurken, düşük ücretli emeğin organize olması eşitsizliğin azalmasına katkı sağlayacaktır (Freeman, 1980, 3). Dolayısıyla sendikalaşmanın yüksek ücretler karşılığında çalışan işgücünden oluşan sektörlerde yoğunlaşmasının gelir dağılımı adaletine yönelik olumlu bir katkısı olmayacaktır.

Sonuçta sendikal faaliyetler gelir dağılımını ücretliler lehine değiştirebileceği gibi bir takım olumsuz etkilere de neden olmaktadır. Güçlü sendikaların bulunduğu sektörlerde çalışma koşullarının iyileşmesi ve yüksek ücretler verimlilik artışına neden olurken, bu ücret artışlarının enflasyonist bir etki ortaya çıkarması da muhtemeldir. Ayrıca sendikalı sektörlerdeki ücret artışları bu sektörlerdeki istihdamı azaltarak, işsizliğe neden olurken, ekonomideki kaynak tahsisini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla sendikacılığın yalnızca yüksek ücret ödemelerinin yapıldığı sektörlerde değil aynı zamanda düşük ücret ödemelerinin yapıldığı sektörlerde de yaygınlaştırılması işgücünün kendi içerisindeki gelir adaletsizliğini azaltmada önemlidir. Ayrıca güçlü sendikal faaliyetlerin bulunduğu sektörlerdeki ücret artışlarının işletmenin karını düşürmemesi, dolayısıyla işletmelerin fiyat artışlarına gitmemesini sağlayacak şekilde ücret artışları ile aynı doğrultuda bir verimlilik artışı sağlanmalıdır.

2.3. KURUMSAL FAKTÖRLER

Ağırlıklı olarak devletle ilişkisi olan belirli bir düşünce veya davranış kalıpları, bireyler arasındaki ilişki ve karşılıklı sorumluluklardan oluşan köklü yapılar kurum

olarak adlandırılabilir. Ekonomi alanında kurumların önemi kurumsal iktisat görüşü ile yaygınlık kazanmıştır. Kurumsal iktisat kavramı ilk kez Walton Hamilton tarafından Amerikan İktisatçılar Birliği'nin 1918 yılındaki konferansında sunulan “İktisat Teorisine Kurumsal Yaklaşım” (The Institutional Approach to Economic Theory) adlı bildiride kullanılmıştır. Hamilton çalışmasında kurumlara ve kurumların ekonomik alandaki etki ve sonuçlarına odaklanmıştır (Rutherford, 2001, 8). Kurumların ekonomik hayata farklı etki ve sonuçları söz konusudur. Etkin işleyen bir kurumsal yapının ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi olumlu olacaktır. Bu bağlamda önemli bir iktisadi amaç olarak kabul edilen gelir dağılımında adaletin sağlanması konusunda ekonomik, sosyal ve demografik faktörlerin yanı sıra kurumsal faktörlerin ele alınması gerekmektedir. Kurumsal faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi yolsuzluk, ekonomik özgürlük, bürokrasi ve dolaylı olarak hukuk sistemi ile mülkiyet haklarını da kapsayan kurumsal kalite konuları çerçevesinde incelenecektir.

2.3.1. Yolsuzluk

Yolsuzluk gelir dağılımı üzerinde etkili olan önemli bir kurumsal faktördür. Yolsuzluğun farklı şekillerde tanımlanması mümkün olmakla birlikte, en basit ve yaygın kullanılan tanımı kamusal yetkilerin özel çıkar elde etmek amacıyla istismar edilmesidir. Bu tanım aynı zamanda Dünya Bankası tarafından kullanılmaktadır. Tanımdan yola çıkarak yolsuzluğun sadece kamu kesiminde var olduğu söylenemez. Büyük özel şirketlerde ve hükümet tarafından regüle edilen faaliyetlerde de yolsuzlukla karşılaşmaktadır (Tanzi, 1998, 564). Çalışmada esas alınan anlamı ile yolsuzluk kurumların asıl amaçlarından uzaklaşarak yasa dışı veya yasalardaki boşluklardan yararlanarak kişisel çıkar elde etmelerini ifade etmekte ve kurumların kamu gücünü kötüye kullanmaları siyasal yozlaşmaya sebep olmaktadır.

Genel olarak yolsuzluk kaynakların kullanılmasında tekel gücüne sahip olan, görevleriyle ilgili konularda tek başına karar alma yetkisini kötüye kullanan ve hesap verme zorunluluğu bulunmayan görevlilerin böylesi bir süreçte kendi çıkarlarını gözetmelerinden kaynaklanmaktadır (Tarhan; Gençkaya; Hakim vd. 2003, 4). Yolsuzluğun ortaya çıkmasında doğrudan ve dolaylı etkide bulunan birçok faktör yer almaktadır. Doğrudan etkili olan faktörler yasal düzenlemeler, vergilendirme sistemi, kamu harcamaları, mal ve hizmetlerin piyasa fiyatının altında sunulması ve siyasi

partilerin finansmanı olarak sıralanabilir. Yolsuzluk üzerinde dolaylı etkisi olan faktörler ise bürokrasinin kalitesi, kamu sektöründe çalışanların ücret seviyesi, ceza sistemi, kurumsal kontroller, kuralların, kanunların ve süreçlerin şeffaflığı ile liderlerin davranışlarından oluşmaktadır (Tanzi, 1998).

Yolsuzluk ile kamu kesiminde çalışanların ücret seviyesi arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalar (Lindbeck, 1998; Van Rijkhegghem ve Weder, 1997) kamu kesimindeki ücret düzeyi ile yolsuzluk arasında ters yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Dolayısıyla ücret seviyesindeki artışlar yolsuzluğun azaltılması yönünde bir etki ortaya çıkarabilirken; ailelerin asgari geçim düzeyini de yükseltmektedir. Ancak yolsuzluğun azaltılmasının sadece ücret artışı politikasıyla gerçekleştirilmeye çalışılması bütçe üzerinde ağır bir yük oluşturacaktır. Ayrıca bazı bireyler yüksek ücret düzeylerinde bile yolsuzluk faaliyetlerine devam edebilecektir. Hatta yüksek ücret uygulaması işi kaybetmenin fırsat maliyetini artırması nedeniyle yolsuzluk faaliyetlerinin nedenini oluşturacaktır. (Tanzi, 1998, 572).

Yolsuzluğun ekonomi üzerinde çeşitli etkileri söz konusudur. Yapılan bazı çalışmalarda (Bardhan, 1997; Beck ve Maher, 1986; Huntington, 1973) makro ekonomi üzerinde yolsuzluğun olumlu etkilerde bulunabileceği sonucuna ulaşılmasına rağmen, olumsuz etkileri ağırlıklı olarak kabul görmektedir. Yolsuzluğun gelir dağılımı adaletsizliğini artırıcı etkisi de yine birçok çalışma (Gupta, Davoodi ve Alonso-Terme, 2002; Gyimah-Brempong, 2002) ile tespit edilmiştir.

Yolsuzluk yolsuzluğu yapan kamu görevlilerinin, yolsuzluk faaliyeti ile daha büyük bir kamusal fayda sağlayan veya kamusal maliyete daha az katılım imkânı elde eden kişiler kadar zenginleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu durum devletin kaynak tahsisi rolünü önemli derecede zayıflatmaktadır. Yolsuzluk faaliyeti sadece yatırımlar ve büyüme gibi makroekonomik değişkenleri değil aynı zamanda yolsuzluk ile ortaya çıkan faydaların toplumun yüksek gelirli kişilerine tahakkuk etmesi ile gelir dağılımını da etkilemektedir. Öte yandan yolsuzluk toplumun düşük gelirli kesimine yönelik sosyal harcamaları azaltarak bu kesimin refah artışını engellemekte ve sermaye yoğun yatırımlara daha yüksek, emek yoğun yatırımlara daha düşük bir teşvik uygulaması ile toplumun emek kesiminin elde edeceği geliri azaltmaktadır (Gupta; Davoodi; Alonso-Terme, 2002, 23-24).

Yolsuzluk daha çok yüksek gelir elde eden gruplara önemli faydalar sağlamaktadır. Yolsuzluğun maliyetini orantısız bir şekilde düşük gelirli kesim karşılamaktadır. Daha düşük gelirli kesim özellikle vergiler konusunda yüksek gelirli kesime oranla daha fazla ödemede bulunur. Bu durum yolsuzluğun gelir dağılımı üzerinde dolaylı bir etkide bulunduğunu göstermektedir (Dinçer ve Günalp, 2008, 3). Dolayısıyla yolsuzluğun vergi üzerindeki olumsuz etkisi iki farklı açıdan ele alınabilir. Yolsuzlukların vergi gelirlerinde bir aşınmaya neden olması devletin borçlanma yoluna gitmesine zemin hazırlarken, yolsuzluklar ile azalan vergi gelirleri, ek vergilere veya mevcut vergi oranlarında bir artışa neden olarak vergisini düzenli ödeyen mükelleflerin üzerinde bir baskı oluşturmaktadır (Bakırtaş, 2012, 92). Ortaya çıkan bu etki devletin yeniden dağıtıcı rolünü zayıflatmakta ve önemli bir yeniden dağıtım aracı olan, özellikle yüksek gelir grubundaki kişilerden tahsil edilen dolaysız vergiler, yolsuzluk faaliyetlerinin varlığı ile gelir dağılımında adalet amacından uzaklaşmakta ve kamu gelirlerinin azalmasına yol açmaktadır.

Yolsuzluğun genel olarak gelir dağılımını bozucu etkisi söz konusu olmakla birlikte, yolsuzluk türlerinin her birinin gelir adaletsizliğine farklı şekillerde katkısı olduğu söylenebilir. Yolsuzluk türleri rüşvet, zimmet, irtikap, kara paranın aklanması, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, içerden öğrenenlerin ticareti, rant kollama, lobicilik, oy ticareti ve kayırmacılık olarak sıralanabilir. Bunlar içerisinde özellikle yolsuzluğun önemli bir türü olan rant kollama faaliyetleri üretime katkı sağlamadan büyük kazançlar elde eden bir toplumsal sınıf ortaya çıkararak gelir dağılımında adaleti bozucu etki oluşturmaktadır. Rant kollama faaliyetleri bir işkolunun devlet tarafından tamamen yasaklanması veya sınırlandırılması noktasında ortaya çıkar. Böyle bir sınırlandırma, söz konusu iş alanında sınırlı sayıda firmanın faaliyet göstermesine yol açarak bu firmalara bir takım ayrıcalıklar verilmesine neden olur (Korkmaz, Erkal, Minibaş vd., 2001, 20). Ortaya çıkan monopol veya oligopol piyasasında faaliyette bulunan firmalar normalin üzerinde bir kar elde ederek gelir eşitsizliğine katkıda bulunur. Belirli mal ve hizmetlere yönelik ithalatın vergilerle kısıtlanması veya tamamen yasaklanması ile ithalata getirilen miktar sınırlamaları rant kollama faaliyetleri sonucunda bu mal ve hizmetleri üretenlere yine karlarını artırma imkanı sunar. Böylece ekonominin işleyişi baskı ve çıkar gruplarının eline bırakılarak, bu grubun dışındakilerin elde edeceği avantajlar göz ardı edilir.

Sonuçta yolsuzluk ile gelir eşitsizliği arasında farklı etki kanalları söz konusudur. İlk olarak sağlam temeller üzerine kurulmayan bir vergi sisteminde ortaya çıkan yolsuzluklar vergi kaçırma faaliyetlerinin artmasına neden olarak yüksek gelir gruplarına avantaj sağlamaktadır. Ayrıca yolsuzluk toplumdaki ihtiyaç sahiplerine yönelik sosyal program hedeflerinde sapmalarına neden olur. Kaynakların yoksulluğu azaltma programlarından çekilerek daha zengin kesimin faydasını artırmak için kullanılması gelir dağılımını daha adil hale getirecek sosyal programların etkisini azaltacaktır. Bir diğer etki varlık sahipliğinin toplumun küçük bir elit kesiminde yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu elit kesim zenginliklerini hükümet kararlarını kendi lehlerine şekillendirmek için bir araç olarak başvurduğu lobicilik faaliyetlerine yönelik kullanabilir. Bunlar genellikle döviz kuru, harcama programları ve vergi gibi ticaret politikaları ile ilgilidir. Sağlanan avantajlar varlıkların getirisini artırarak gelir adaletsizliğinde olumsuz bir etki ortaya çıkarır. Son olarak yolsuzluk insan sermayesi oluşumunu negatif şekilde etkilemesi ve oluşturduğu belirsizlik ortamı aracılığıyla gelir dağılımına etki etmektedir. Zayıf bir vergi sisteminde ortaya çıkan yolsuzlukların vergi gelirlerini azaltması devletin eğitim harcamalarını içeren belirli hizmetlere yönelik fon sağlamasını engellemektedir. Bu durum beşeri sermayeye yapılacak yatırımların azalmasına yol açarak yolsuzluk, gelir adaletsizliği ve eğitimsizlik sorunlarının birbirini besleyen bir yapıya dönüşmesine yol açmaktadır. Ayrıca yozlaşmış bir ülkede ortaya çıkan ekonomik yapının belirsizliği, düşük gelirli kesimin yatırım kararlarında ilave risk primi ile karşılaşmasına neden olur. Riskin eşitsiz bir şekilde dağılımı yüksek gelirli kesimin yaptığı yatırımlardan elde edeceği gelir beklentisini artırmaktadır. Sonuçta düşük gelirli hanehalklarının yatırım eğilimi azalarak, bu kesimin yatırım yapması durumunda elde edeceği faiz gelirinden mahrum kalması yine gelir eşitsizliğini artırıcı bir etki oluşturmaktadır (Gupta; Davoodi; Alonso-Terme, 2002, 25-27).

2.3.2. Ekonomik Özgürlük

Ekonomik özgürlük, piyasa ekonomisini çağrıştıran ve klasik iktisat döneminden itibaren teoride izlerine rastlanılan bir kavramdır. Ekonomik faaliyetlerde kişilerin özgür bir şekilde karar alması ve ekonomik haklarının yasalarla güvence altında tutulmasını ifade etmektedir. Gelir dağılımı üzerinde etkili olan bir diğer kurumsal faktör olan ekonomik özgürlüğün temel bileşenleri kişisel seçim, gönüllü

alım-satım, rekabet özgürlüğü, kişilerin ve mülkiyetin korunmasından oluşmaktadır. Kurumlar ve politikalar gönüllü alışveriş için bir altyapı oluşturduğunda, bireylerin ve onların mülkiyetini zorlama ve dolandırıcılık gibi yollarla ele geçirmek isteyen tehditlere karşı bireyleri koruduğunda ekonomik özgürlüğün varlığından bahsedilebilir. Hükümetler ekonomik özgürlüğü yasal altyapı ve kolluk sistemi ile güvence altına alır (Gwartney ve Lawson, 2003, 406). Ekonomik özgürlük hukukun üstünlüğü, devletin büyüklüğü, regülasyonların verimliliği ve piyasa açıklığı olmak üzere dört grupta ele alınabilir. Bunlar içerisinde mülkiyet hakları hukukun üstünlüğü çerçevesinde değerlendirilir. Devletin büyüklüğü konusunda mali özgürlük ve hükümet harcamaları önem taşımaktadır. Ayrıca firma özgürlüğü, emeğin özgürlüğü ve parasal özgürlük regülasyonların verimliliği içerisinde değerlendirilirken; ticari açıklık, yatırım serbestisi ve finansal serbestlik piyasa açıklığı içerisinde ele alınmaktadır (Miller ve Kim, 2015, 13). Dolayısıyla ekonomik özgürlük söz konusu dört kategoride yer alan göstergeler ile yakından ilgili olup; bu göstergelerdeki gelişmeler ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyini belirleyerek makro ekonomiye ve böylece gelir dağılımına farklı şekillerde etki edecektir.

Ekonomik özgürlüğün gelir dağılımına etkisi üç şekilde ortaya çıkar. İlk olarak ekonomik özgürlük herkes için mülkiyet haklarına eşit erişim sağlayarak düşük gelirli kesimin sermaye birikimi oluşumuna yönelik fırsatlar sunar. İkinci olarak ekonomik özgürlük, gelir dağılımını etkileyen ekonomik büyümeyi teşvik eder. Kuznets (1955)'e göre gelir dağılımı adaletsizliği gelişme sürecinin ilk aşamalarında daha fazla iken ekonomik büyüme arttıkça belirli bir noktadan sonra azalış göstermektedir. Bunun nedeni emek gücünün gelişme süreci ile birlikte düşük gelir elde ettikleri sektörlerden yüksek gelir elde edebilecekleri sektörlerle doğru kaymasıdır. Bu kayma ekonomik özgürlük ile alakalı olup, gelir dağılımını etkilemektedir. Son olarak ekonomik özgürlük yüksek gelirli kesimden düşük gelirli kesime doğru yeniden dağıtım mekanizmasını sınırlar (Apergis; Dinçer; Payne, 2014, 67). Sonuçta mülkiyet haklarının gelişimi, emeğe sektörler arası geçiş serbestisi sağlayan düzenlemeler ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, ticari serbestliğin sağlanabilmesi gibi nedenlerle daha düşük bir vergileme sonucunda ekonomik özgürlüğün gelir dağılımına farklı şekillerde etkileri ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik özgürlüğün büyümeye katkısı ile düşük gelir grubundaki kişiler milli gelirden daha fazla pay alma imkânı elde edebilir. Ancak özellikle piyasa sistemi savunucuları tarafından her ne kadar ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu düşünülse de özgürlükleri artırıcı politika değişikliklerinin bireyler arasında daha büyük gelir farklılıklarına yol açması olasıdır. Ekonomik özgürlük ile birlikte daha düşük oranlarda vergileme ve yeniden dağıtıcı rolü olan refah harcamalarında azalma düşük gelirli kesimin durumunu görece olarak kötüleştirir (Berggren, 2003, 201). Dolayısıyla yeniden dağıtıcı politikalar ekonomik özgürlüğü kısıtlayıcı iken, gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Ekonomik özgürlüğü artırma çabaları ise devletin yeniden dağıtıcı rolünde azalma ile sonuçlanacak ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olabilecektir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde öncelikli hedef olarak ekonomik büyümenin tercih edilmesi ekonomik özgürlüklerin artırılmasını beraberinde getirerek, gelir adaletsizliğinin arka planda yer almasına yol açmaktadır. Vergilemede artan oranlı tarife yapısının ekonomik özgürlük ile çelişkisi ise bu tür ülkelerde söz konusu vergilerin gelir adaletini sağlamasının yanı sıra devlet gelirlerinin artması açısından önemli olmasıdır.

2.3.3. Bürokrasi

Bürokrasi kelimesi ‘büro’ ve ‘krasi’ sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşturularak ‘büroların egemenliği’ anlamına gelmektedir. Bu kavram ilk defa 1745’te Fransız fizyokrat ve iktisatçı Vincent De Gournay tarafından kullanılmıştır (Çevikbaş, 2014, 78). Büro genellikle devlet dairelerini ifade etmektedir. Egemenlik anlamına gelen ‘krasi’ ile birlikte düşünüldüğünde bürokrasi kavramından devlet dairelerinde çalışan kesimin belirli bir güce sahip olması anlaşılmakta ve genel olarak bürokrasi üç farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi kırtasiyecilik, ikincisi kamu kesimindeki örgütler ile bu örgütlerde çalışanların oluşturduğu sistem ve üçüncüsü Max Weber’in geliştirdiği ideal bürokrasi kavramından oluşmaktadır. Weber bürokrasiyi hiyerarşi, liyakat, tarafsızlık, kuralcılık gibi ilkelerin hâkim olduğu bir kurum olarak ifade etmektedir (Heper, 1980, 74).

Tarihsel süreç içerisinde ekonomide devlet müdahalesinin artması ile bürokrasi önem kazanmış ve bürokrat davranışlarının ekonomiye yansımaları bir takım sorunlara yol açmıştır. Öncelikle bürokratlar basit bir şekilde bürolarda çalışan insanlar olarak

tanımlanmamalıdır. Bir kişinin bürokrat olarak nitelendirilebilmesi için büyük bir organizasyon yapısı içerisinde çalışması, çalıştığı organizasyondan toplam gelirinin önemli bir kısmını oluşturan parasal gelir elde etmesi, performansına bağlı olarak işe alınması, terfi etmesi ve ürettiği ürüne piyasada bir değer biçilmemesi gerekir (Downs, 1965, 442). Bu özelliklerin yanı sıra Max Weber, oluşturduğu bürokrasi teorisinde yer alan bürokratların taşıması gereken özellikleri ayrıntılı olarak ifade etmiştir. Weber'e göre bürokrat hiyerarşik bir düzen içinde görev alan, görevi ile ilgili konularda nesnel davranan, mesleki niteliklerine göre işe alınan, yönetim araçlarını sahiplenmeyen ve görevi ile ilgili denetime tabi olan kamu görevlisidir (Gülmez, 1975, 61-62). Weber'in ideal tip⁵ bürokrasi anlayışı içerisinde şekillenen ve bürokratların sahip olması beklenen bu özellikler, devletin başarısızlığı teorisinin önemli bir nedenini oluşturan üst düzey kamu görevlilerinin kişisel çıkar ve bütçe maksimizasyonu çabalarına dönüşmüştür. Bu durum bürokratların kişisel gelirini artırmaları, iş yüklerini azaltmaları ve uzun süre görevde kalmaları ile ekonomideki dengeleri değiştirmektedir. Sonuçta bürokratların kamu kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları devletin kaynaklarını etkin kullanamamasına ve yeniden dağıtıcı rolünde zayıflamaya neden olmaktadır.

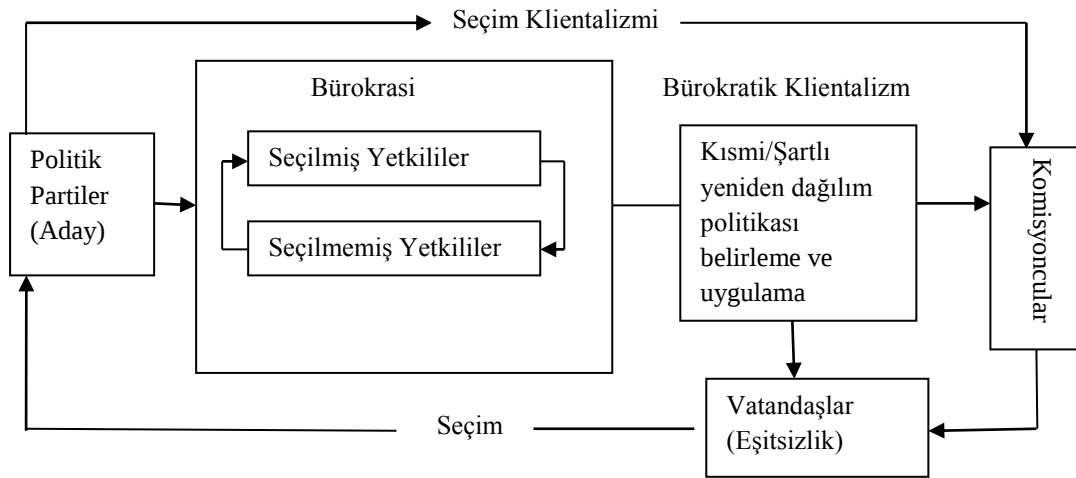
Kamusal hizmet sunan bürokrasinin bu hizmetlerin sunulmasındaki tekel konumu, bürokrasi ile gelir dağılımı arasında kurulacak ilişki açısından önemli olmakta ve bu tekel konum kamu çalışanları için rant üretimine yol açmaktadır. Bu rant daha yüksek ücret düzeyi, parasal faydalar (emekli maaşları, daha yüksek iş güvenliği gibi), parasal olmayan faydalar (daha büyük ofisler, personel kadrosu oluşturma, daha iyi ulaşım imkânlarına sahip ofisler, kreş imkânları gibi) ve/veya rüşvet içermektedir (Luechinger; Meier; Stutzer, 2006, 2). Devlet bürokrasisi yaygınlık kazandıkça bürokrasinin artan monopol gücü ve bu monopol gücü ile ortaya çıkan rant, doğrudan bürokratların eline geçecektir. Bu durum kamu çalışanlarının özel kesim çalışanlarına göre daha iyi bir gelir düzeyi ve sosyal statü kazanmasına neden olacaktır. Dolayısıyla bürokrasi ekonominin dengelerini değiştirerek gelir dağılımı adaletsizliğine katkı sağlayacaktır. Ayrıca parasal olmayan faydalar içerisinde yer alan personel kadrosu oluşturma konusunda üst düzey bürokratların kayırmacılık davranışlarının ön plana çıkması Weber'in ve Downs (1965)'ın 'bürokratların işe alınması ve terfi etmesinde

⁵ Max Weber 'ideal tip' kavramına kendine özgü bir anlam yüklemiştir. Ona göre ideal tip, aynı türden bir düşünce tablosu oluşturmak için bir ya da daha fazla görüşü tek yanlı olarak vurgulamak ve bazen çok, bazen az sayıda bulunan, yer yer hiç bulunmayan, tek yanlı olarak seçilmiş daha önceki görüşlere göre düzenlenen ayrı, dağınık ve kesikli birçok olguyu birbirine bağlamak için kullanılır.

performans kriteri'ni dışarıda bırakmaktadır. Bu kriterin ihlali, performansı daha yüksek bir kişinin kamu sektöründe çalışmaktan mahrum bırakılması veya performansı düşük bir kişinin daha iyi bir mesleki statüye terfi etmesi ile sonuçlanarak kişiler arası gelir dağılımında dengesizlikler ortaya çıkaracaktır. Sonuçta gelir dağılımı farklılıklarının adalet ile bağdaşması konusunda öne çıkan milli gelir üretimine katkı oranında bir gelir elde etme düşüncesi etkisini kaybederek, daha düşük verimlilikte bir kişinin yüksek gelir elde etmesi ve daha verimli bir kişinin nispeten düşük gelir elde etmesine neden olacaktır.

Bürokrasi ile ilgili Weberyen bürokrasi anlayışının yanı sıra birçok kuram geliştirilmiştir.⁶ Bunlar içerisinde yer alan Marksist bürokrasi kuramında, sınıf çatışmasını çalışmalarının odak noktası haline getiren Karl Marx, gelir eşitsizliğini de içeren sınıf ayrımlarını kapitalizmin yanı sıra bürokrasi çerçevesinde ele alır. Marx'a göre bürokrasi, kapitalist sistemlerin en önemli sorunlarından biri olan sınıf ayrımını daha da güçlendirmektedir. Bürokrasi ile ortaya çıkan egemen sınıf toplum ve bireyler üzerinde himaye kurmaktadır. Marx'a göre devlet bürokrasinin genişlemesi kapitalist düzenin sürdürülebilmesi için bir araçtır. Bürokrasi ve devlet, proletarya devrimi gerçekleştiğinde sınıfsız bir topluma ulaşılması ile son bulacaktır (Çevikbaş, 2014, 89). Marx'ın bu görüşleri kapitalist toplumların en önemli özelliklerinden biri olan eşitsizlik sorununun bürokrasi ile daha da ağırlaştığı yönündedir. Ayrıca Marx'a göre bürokrasinin kapitalizmin güçlenmesine katkı sağlaması, bürokrasinin toplumda özel mülkiyeti yaygınlaştırarak küçük işletmelerin bürokrasi ile dayanışma içerisinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum bürokrasi ile işletme sahipleri arasında karşılıklı bir çıkar ilişkisi ortaya çıkararak yüksek gelirli kesim ve bürokratların daha fazla gelir elde etme avantajına sahip olmasına, toplumun geri kalan kesimini oluşturan emeğin ise sermaye karşısında köleleşmesine neden olmaktadır.

⁶ Bu kuramlar Weberyen bürokrasi kuramı dışında Hegelci bürokrasi kuramı, Marksist bürokrasi kuramı ve seçkin bürokrasi kuramından oluşmaktadır.

Şekil 2.3. Bürokrasi ile Eşitsizlik Arasındaki İlişki

Kaynak: Utama, 2014, sf.35

Şekil 2.3’de bürokrasi ile eşitsizlik arasındaki ilişki genel olarak ele alınmıştır. Buna göre bürokrasi çeşitli kurumsal düzenlemeler yoluyla seçilmiş veya seçilmemiş kamu yetkilileri tarafından oluşturulmuş kamu kurumlarını ifade etmektedir. Söz konusu kurumsal düzenlemeler demokratik bir ortamda yasa koyucular arasındaki yoğun etkileşime, seçilmiş yetkililere ve bürokratlara karar verme süreçlerinde ve programların uygulanmasında yer almalarına izin vermektedir. Bu karar alma sürecinde uzun vadeli politikalar yerine seçmenlerle oy alışverişi sonucunda ortaya çıkan politikalar eşitsizliğin önemli bir nedenini oluşturmaktadır.

2.3.4. Kurumsal Kalite

North (1994)’a göre kurumlar insanlar arasındaki etkileşim yapısına getirilen sınırlamalardan oluşur. Bu sınırlamalar resmi (kurallar, kanunlar, anayasalar vb.) ve resmi olmayan kısıtlar (davranış normları, sözleşmeler vb.) ile bu kısıtların uygulanma özelliğinden oluşur. Çeşitli şekillerde ortaya çıkan kurumlar toplumun teşvik yapısını oluşturarak, ekonomik ve politik kurumlar ekonomik performansın temel belirleyicisi haline gelir (North, 1994, 359-360). North’un kurumsal iktisat çerçevesinde yaptığı kurum tanımlaması ekonomik göstergelerde ortaya çıkabilecek değişikliklerin kurumlar ve bu kurumların yapısı ile açıklanabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, gelir dağılımı adaletsizliklerine etkisi olabilecek bir diğer kurumsal faktör olarak kurumların

yapısı, kalitesi ve etkinliğini dikkate almak yerinde olacaktır. Özellikle ekonomik faaliyetleri düzenleyen ve bu faaliyetler üzerinde doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkide bulunan kurumların kalitesinin gelir eşitsizliğine etkisi olduğu söylenebilir.

Kurumsal kalite ölçütü aslında bir toplumda kurumsal çerçevenin optimal olandan ne kadar uzak veya bu optimal düzeye ne kadar yakın olduğunun bir ölçütüdür (Uğur, 2011, 38). Bu ölçütün kurumsal çerçevenin hangi kurumsal yapılar tarafından oluştuğuna ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermesi beklenir. Kurumsal kalite ölçütünde ele alınan kriterlerin her biri ekonomi üzerinde etkiye sahip olabileceği gibi, bu kriterlerin birlikte ele alınması kurumsal kalitenin gelir eşitsizliği dâhil olmak üzere çeşitli ekonomik göstergelere olan yansımalarını gösterebilmektedir. Dolayısıyla gelir adaletsizliğine etkisi bakımından farklı birer faktör olarak yukarıda ele alınan yolsuzluk, ekonomik özgürlük ve bürokrasi kavramları kurumsal kalite ölçütünün belirleyicilerinden sayılabilir. Ancak tek başına yolsuzluğun azaltılması, ekonomik özgürlüklerin gelişimi veya etkin işleyen bir bürokrasi yapısı kurumsal kalitenin sağlandığı anlamına gelmemektedir. Sonuç olarak kurumsal kalitenin belirleyicileri olarak düşünülen yapılardaki gelişmeler birlikte ele alındığında kurumsal kalite ölçütüne ulaşılarak gelir adaletsizliğine olan etkisi incelenebilmektedir.

Kurumsal kalitenin farklı göstergelerden oluşabilmesi bu konuda tek bir endeks oluşturarak bu endeks doğrultusunda yorum yapılabilmesini zorlaştırmaktadır. Genel bir sınıflandırma yapıldığında ise kurumlar yasal, politik ve ekonomik olmak üzere gruplandırılarak her birinin ayrı ayrı ele alınması mümkündür (Kuncic, 2012, 6). Kurumsal kalitenin gelir dağılımına etkisi bakımından Knack ve Keefer (1995)'in kullandığı kurumsal kalite göstergeleri üzerinde durulabilir. Buna göre etkin yargı sistemi, yolsuzluk düzeyi, bürokratik kalite, sözleşmelerin güvencesi ve uygulanabilirliği ile varlıkların kamulaştırılması riski bu göstergeleri oluşturmaktadır. Yolsuzluk ve bürokrasi konularına ise önceki başlıklarda değinildiğinden, bunlar dışındaki göstergeler kurumsal kalitenin gelir dağılımı ile bağlantılarına dikkat çekecek şekilde açıklanabilir.

Etkin bir hukuk sistemi sözleşmeler, mülkiyet hakları ve varlıkların kamulaştırılması konularını da kapsamaktadır. Toplumun çeşitli gruplarına yönelik ayrıcalıklı bir hukuk sistemi sosyal sorunlara neden olabileceği gibi ekonomik hayatı da

olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde toplumun tüm bireylerine eşit derecede yaklaşan bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır.

Özellikle mülkiyet hakları ve sözleşmelerden doğan haklar gelir adaletsizliğinin temel belirleyicilerindendir. Özel mülkiyet haklarının tarafsız mahkemeler ve kolluk kuvvetine sahip kamu kurumları tarafından iyi korunmadığı yerlerde ajanlar, kendi mülklerini korumak için özel kaynaklar kullanacaktır. Bu durumda politik güç ve servetin eşitsiz dağılımını yansıtan mülkiyetin eşitsiz korunması ortaya çıkacaktır (Davis ve Hopkins, 2011, 16). Dolayısıyla servet düzeyi yüksek ve politik gücü fazla olan birimlerin kendi özel kaynakları ile mülkiyetlerini koruma imkânı, toplumun daha az söz hakkına sahip olan bireyleri için söz konusu olmayacaktır.

Mülkiyet hakkının önemli bir yönü de devletin yeniden dağılım politikası aracı olarak kullandığı vergileme ile sınırlandırılmasıdır. Yeniden dağılım amacıyla toplumun yüksek gelirli kesiminden düşük gelirli kesimine doğru vergileme yoluyla bir gelir transferi yüksek gelirli kesimin sahip olduğu mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına ve bu kesimin yatırım yapmaktan kaçınmasına neden olabilmektedir. Ancak uygulamada böylesi bir yeniden dağılım mülk sahiplerinin, mülk sahibi olmayan kalabalık bir düşük gelirli kesimin tepkisinden uzak tutulması anlamına gelen bir uygulama olarak da kendini gösterebilmektedir (Topuzkanamış, 2012, 126). Sonuçta mülkiyet hakkının yeniden dağıtıcı vergileme ile sınırlandırılması mümkün olmakla birlikte eşitliği sağlaması bakımından bu sınırlandırma derecesinin doğru bir şekilde tespit edilmesi önem taşımaktadır.

2.4. POLİTİK FAKTÖRLER

Bu başlık altında gelir dağılımı üzerinde etkisi olabilecek politik faktörler üzerinde durulmuştur. Öncelikle belirtilmelidir ki bu faktörlerin gelir dağılımına etki derecesi ve şekli ülkelerin içinde bulunduğu siyasi koşullar, devletin ekonomideki ağırlığı ve ekonomilerin sahip olduğu gelir adaletsizliği düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın yanı sıra günümüzde siyasetin ekonomi üzerinde kaçınılmaz bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu bağlamda gelir dağılımı adaleti konusunda ekonomik, sosyal, demografik ve kurumsal faktörlerin yanı sıra politik faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Üzerinde durulacak başlıca politik

faktörler demokrasi düzeyi, iktidarın ideolojik eğilimi, politik istikrarsızlık, hükümet türleri, korporatizm ve federalizm olarak sıralanabilir. Bütün bu faktörler ülkelerin politik yapısını şekillendirmekle birlikte, artan bir öneme sahip olan gelir dağılımı adaletine çeşitli açılardan etki etmektedir.

2.4.1. Demokrasi Düzeyi

Demokrasi kelimesi köken olarak Yunanca ‘demos (halk)’ ve ‘kratos (güç)’ sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile oluşturularak halkın gücü anlamına gelmektedir. Günümüzde demokrasi kavramı çeşitli toplumlar tarafından farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Ober, 2007, 2). Demokrasinin kesin bir tanımı yapılamamakla birlikte, 20. yüzyılda yapılan bir tanımlama J. Shumpeter’e aittir. Shumpeter’e göre demokrasi bireylerin halk oyu ile iktidara geldiği siyasal karar alma mekanizmasıdır (Beetham, 2014:21). Bir başka tanım Abraham Lincoln tarafından, “halkın halk tarafından halk için yöntemidir” şeklinde yapılmıştır. Dahl’a göre ise demokrasi kolektif ve bağlayıcı kararlar almanın benzersiz bir yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2009, 285). Genel olarak demokrasi tanımlardan yola çıkarak, yönetimin halk iktidarının elinde olması anlamına gelmekte, özgür ve adil bir seçim ortamı demokrasinin unsurları içerisinde yer almaktadır. Sonuçta demokrasi seçimler sonucunda ortaya çıkan halk çoğunluğuna göre iktidarın oluşturulmasına dayanır. Doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi olmak üzere başlıca üç tür demokrasi vardır. Temsili demokrasi Türkiye dâhil olmak üzere birçok ülke tarafından benimsenmiştir.

Bir yönetim şeklini ifade eden demokrasi kavramı, bu yönetim şekline sahip ülkelerin sosyal ve politik yapısını şekillendirdiği gibi söz konusu ülkelerin makro ekonomik göstergelerine çeşitli yollarla etki edebilmesi yönüyle önemlidir. Dolayısıyla demokrasi, bu makro ekonomik göstergelerden biri olan gelir dağılımı adaleti üzerinde etkili olabilecek önemli bir politik faktördür. Buna göre demokratikleşme ile birlikte çeşitli mekanizmalar yoluyla gelir dağılımında değişiklikler meydana gelebilir.

İlk olarak demokratik yönetimlerde seçim sonuçları açısından belirleyici bir role sahip olan ortanca seçmenin geliri ortalama gelirin altında ise, ortanca seçmen oy hakkını yeniden dağılımın sağlanması ve toplumun yüksek gelirli kesiminin daha yüksek oranda vergilendirilmesine yönelik hedefleri olan siyasi partilerden yana

kullanacaktır. Böylece mevcut hükümetin yeniden seçilebilme kaygısı veya iktidar olabilmek için rekabet eden partilerin oy kazanma çabaları gelir dağılımını iyileştirici yönde politikalara ağırlık verilmesini sağlayacaktır. İkinci olarak demokrasi, politika sürecinde ayrıcalıklı bir konum elde etmeleri için işçi sendikalarına izin vererek, organize olmuş emeğin siyasi katılım maliyetini düşürür. Sonuçta demokrasi, merkezinde ücret pazarlıkları ile minimum ücretin yer aldığı ve ücret farklılıklarını azaltan sendikalaşmayı teşvik eder. Demokrasiler aynı zamanda mülkiyet haklarına erişimi büyük ölçüde garanti etmelidir. İyi tanımlanmış mülkiyet hakları ve bu haklara eşit erişim, toplumun elit kesiminin piyasaya giriş engellerini ve monopol gücünü ortadan kaldırarak düşük gelirli kesim için avantajlar ortaya çıkarır. Ayrıca demokrasi halkın desteğini kazanmak isteyen politikacılar arasındaki rekabeti artırarak hükümetin eğitim ve sağlık gibi kamu yatırımlarına ağırlık vermesine yol açar. Eğitim ise beşeri sermayedeki farklılıkları azaltarak ve bir kuşağın beşeri sermayesini bir önceki kuşağa göre artırarak yeniden dağılım rolü oynar (Balcázar, 2015, 4). Demokrasinin gelir dağılımını daha adil hale getirdiğine yönelik yapılan bu açıklamaların kaynağı daha çok uzun vadede uygulanma imkânı bulan politikalarlardır. Sadece oy kaygısı ile oluşturulmuş kısa vadeli politikaların ise aynı şekilde iyileştirici bir etki ortaya çıkarıp çıkarmaması, üzerinde durulması gereken tartışmalı bir konudur.

Demokrasinin yeniden dağılım etkisinin farklı bir yönünü ortaya çıkaran mekanizma lobicilik faaliyetleri ile politik uzlaşmalar karşılığında belirli partilere politik kaynak sağlayan baskı ve çıkar gruplarının etkisinden oluşmaktadır. Öncelikle demokrasiler çok sayıda güçlü ve bağımsız çıkar grubu ortaya çıkardığından, demokratik yönetimlerin yeniden dağılım rolü diğer yönetim şekillerine göre daha fazladır. Ayrıca hükümet harcamalarının dağılımı çok sayıda çıkar grubuna sahip toplumlarda büyük ölçüde eşitsizdir. Zira lobicilik faaliyetleri hükümetin organize olmamış bireylerin refahını göz ardı etmesine neden olur. Sonuçta organize olmuş çıkar grupları organize olmamış bireylere göre daha fazla fayda elde ederler. Demokrasilerde geniş yer bulan çıkar gruplarının gelir dağılımı üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi hükümet harcamalarının orantısız tahsisi ile ilgilidir. Çıkar grubu teorisi varsayımına göre faydalar birkaç organize olmuş çıkar grubu üzerinde yoğunlaşırken, maliyetler

genelleştirilmiş vergiler aracılığıyla toplumun tamamına yayılmıştır⁷ (Yi, 2013, 4-5). Dolayısıyla demokrasilerin bir gereği olan seçimler, bu seçimleri kazanmak için politikacıların girdiği rekabet ve çıkar gruplarının hükümet üzerindeki baskısı kamu harcamalarının artması ile sonuçlanmaktadır. Bu harcamaların gelir dağılımı üzerindeki yansımaları ise adalet sağlayıcı olmaktan ziyade, faydası tüm topluma eşit şekilde yayılmayan kamu harcamalarına düşük gelirli ve baskı gücü zayıf bireylerin maliyet yüklenicisi olarak katılması ile adaletsizliği artırıcı yönde olmaktadır.

Sonuçta demokratikleşme süreci adı verilen kurumsal yapıda etkinliğin sağlanması, politik hakların yaygınlaştırılması, sivil ve ekonomik özgürlüklerin artırılması çabalarının ekonomiye olan yansımaları kaçınılmaz olacaktır (Çukurçayır ve Tezcan, 2011, 50). Bu sürecin gelir dağılımı ile olan etkileşiminin olumlu olarak gerçekleşmesi hak ve özgürlüklerin toplumun tüm bireylerine eşit bir şekilde dağıtılması ile bağlantılıdır. Dolayısıyla toplumun tüm kesimlerine eşit yaklaşan güçlü bir kurumsal yapı ile oluşturulmuş demokratik yönetimler adil bir gelir dağılımının sağlanması bakımından önemli bir faktör konumundadır. Ekonomik faaliyetler içerisinde yer alan bazı güçlü çıkar gruplarına ayrıcalıklarda bulunulmaması, tüm kişilere eşit mülkiyet hakkı tesis edilmesi, üretim seviyesini ve eşitliği artırıcı kaynak dağılımı etkin işleyen bir demokrasi için gerekli olan koşullardan bazılarıdır. Bu bağlamda demokrasinin gelir dağılımı adaleti açısından etkinliği gelirin yeniden dağıtılması politikalarına ağırlık verilmesinden ziyade, piyasada oluşan gelir dağılımı eşitsizliğinin mümkün olan en düşük seviyede gerçekleşmesi ile ölçülmelidir. Zira yeniden dağılıma önemli ölçüde ağırlık veren bir demokratik yönetimin uyguladığı gelir dağılımını iyileştirici politikalar, demokrasinin bir gereği olan seçimlerde oy kaygısı ile hareket eden siyasilerin çıkar gruplarının menfaatlerine hizmet eden kısa vadeli politikaları sonucunda gelir adaletsizliğinin artmasından kaynaklanabilir. Bu durumda toplumun bireyleri arasında ortaya çıkan gelir dağılımı adaletsizliklerinin çözümünde etkili olacağı düşünülen demokratikleşme, gelir adaletsizliği sorununun önemli bir kaynağını oluşturabilir.

⁷ Literatürde başlıca iki tür çıkar grubu teorisi vardır. Birincisi kaynağını geleneksel siyaset biliminden alan klasik çıkar grubu teorisidir. Amaçları toplumsal çıkara hizmet etmektir. İkinci teori kaynağını Chicago iktisat okulundan ve kamu tercihi teorisinden alan çıkar grubu teorisidir. Buna göre çıkar grupları kendi özel menfaatleri için hareket eder. Dolayısıyla söz konusu varsayım ikinci çıkar grubu teorisine aittir.

2.4.2. İktidarın İdeolojik Eğilimi

Gelir dağılımı üzerinde etkili olabilecek bir diğer politik faktör iktidarın ideolojik eğilimidir. İdeoloji kavramına geçmişten günümüze çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bunlardan bazıları siyasi bir inanç sistemi veya siyasi fikirler kümesi, yönetici sınıfın fikirleri, belli bir sosyal sınıfın veya grubun dünya görüşü, sınıfsal çıkarları dışı vuran siyasi fikirler ve bir siyasi sistemi veya fikri meşrulaştırmak için resmi olarak ayrıcalıklar verilmiş fikirler topluluğu olarak sayılabilir (Heywood, 2013:23). Görüldüğü gibi ideoloji kavramı ile ilişkilendirilen anlamlar daha çok sosyal ve siyasi ağırlıklıdır. Dolayısıyla hükümetlerin sergiledikleri davranışlara ve uyguladıkları politikalara şeklini veren fikirlerin kaynağını, benimsenen siyasi ideoloji oluşturmaktadır.

Siyasi ideolojiler anarşizm, komünizm, muhafazakârlık, liberalizm, çevrecilik, milliyetçilik, sosyalizm, feminizm, merkezîyetçilik, dini fundamentalizm ve faşizmden oluşmaktadır. Bu siyasi ideolojilerin sınıflandırılması genellikle sol, sağ ve merkez şeklinde yapılır ve sosyalist hükümetlerin sol, liberalizmi benimseyenlerin merkez ve muhafazakâr iktidarların sağ grupta yer aldığı söylenebilir. Merkez, sol ve sağ siyasi ideolojilerin makroekonomik politika öncelikleri yukarıdan aşağıya doğru azalan bir şekilde gösterildiğinde, farklı ideolojileri benimseyen hükümetler tarafından gelir dağılımı adaletine verilen önem daha anlaşılır bir hale gelmekte ve şu şekilde tablolastırılmaktadır (Hibbs, 1977, 1471):

Tablo 2.1. Gelişmiş Sanayi Topluluklarında Siyasi Partilerin Politika Öncelikleri

Sosyalist	Merkez	Muhafazakâr
Tam İstihdam		Fiyat İstikrarı
Gelir Dağılımında Adalet		
	Fiyat İstikrarı	
Ekonomik Büyüme	Ekonomik Büyüme	Ödemeler Dengesi
	Tam İstihdam	
	Gelir Dağılımında Adalet	
Fiyat İstikrarı	Ödemeler Dengesi	Ekonomik Büyüme
		Tam İstihdam
		Gelir Dağılımında Adalet

Kaynak: Hibbs, 1977, sf. 1471.

Öncelikle merkezde yer alan liberal ideolojinin temelinde birey, özgürlük, akıl, adalet, hoşgörü ve farklılık yer almaktadır. Liberal ideolojiye göre birey tüm sosyal grupların üzerindedir ve bireysel özgürlük önemli bir siyasi değerdir. Adalet konusundaki görüşleri ise eşitlik düşüncesine dayanır. Liberaller fırsat eşitliğinin güçlü birer savunucusudurlar. Onlara göre eşitlik bireylerin farklı tür ve derecede sahip oldukları becerilerini geliştirmeleri için eşit fırsatlara sahip olmaları anlamına gelir (Heywood, 2013:44-49). Dolayısıyla toplum içerisinde ortaya çıkan gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikler aslında kişilerin eşit fırsatlar karşısında bu fırsatlardan ne ölçüde yararlandıkları ile alakalıdır. Bu açıdan bakıldığında liberal ideolojiye göre bu eşitsizlikleri giderme çabaları adaleti azaltarak daha az çaba sarf eden bireylerin gelirlerinin daha fazla çalışan bireylerin gelirlerine yaklaşmasına yol açmaktadır. Ancak bu klasik görüş zamanla yerini sosyal liberalizme bırakarak piyasaların başarısız olduğu konularda devlete yeniden dağıtıcı bir görev yüklemektedir. 1970'lerden itibaren ise neoliberalizm düşüncesi kendisini göstererek piyasaların yeniden devlet müdahalesinden uzak tutulması düşüncesi savunulmaya başlanmıştır.

Hükümet politikalarına yön veren önemli bir başka ideoloji sağ grupta yer alan muhafazakârlıktır. Muhafazakar ideolojinin politik görüşleri daha küçük bir devlet, daha

az regülasyon, çoğu hizmetlerin serbest bir piyasada özel sektör tarafından karşılanması ve anayasanın gerçekçi olarak yorumlanması olarak sıralanabilir. Bu görüşler çerçevesinde şekillenen ekonomik politika eğilimleri, daha az vergi toplayan ve daha az harcama yapan bir devlet düşüncesidir. Muhafazakâr görüşe göre bütçeyi dengelemek için öncelikle yapılması gereken harcamaları kısmaktır. Sosyal harcamalarda ortaya çıkacak bir azalış ise gelir adaletsizliklerinin devam etmesine neden olacaktır. Ayrıca yüksek gelir elde edenlerin ekonomik büyüme için gerekli olan yatırımlara yönelmesini sağlayan bir teşvik yapısını savunurlar. Düşük gelirli kesime yapılacak olan yardımlar konusunda ise zorlayıcı bir gelir transferinden ziyade yüksek gelir grubundaki bireylerin kendi sorumluluğuna bırakılan bir hayırseverlik görüşünü benimserler (Graves, 2014: 2). Dolayısıyla Tablo 2.1’de yer alan muhafazakar politika önceliklerinin son sırasında gelir dağılımında adaletin yer almasının nedenini muhafazakar ideolojinin politik ve ekonomik görüşleri oluşturmaktadır. Bu nedenle iktidarın muhafazakâr ideolojiye olan yakınlığı var olan gelir dağılımı adaletsizliklerine yönelik uygulayacağı yeniden dağılım politikalarının göz ardı edilmesini kaçınılmaz kılacaktır. Yeniden dağılım konusunda başvurulacak hayırseverlik kurumu toplumsal çatışmaları artırmakla birlikte, yüksek gelirli kesim ile düşük gelirli kesim arasında ortaya çıkan sınıf ayrımlarını daha net çizgilerle belirleyecektir.

Dünya genelinde hükümetler tarafından yaygın olarak benimsenen siyasi ideolojilerden bir diğeri sosyalizmdir. Sosyalizm sanayi kapitalizminin Avrupa’nın ekonomik ve sosyal yapısında meydana getirdiği değişikliklere karşıt bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Sosyalistler genel olarak toplum, işbirliği, eşitlik, sosyal sınıf ve ortak sahiplik konuları üzerinde yoğunlaşırlar. Sosyalizmde toplum bireysellikten ziyade kolektivist bir şekilde çıkarların gözetilmesini çağırır. Kapitalist sömürüye karşı ortaya çıkan sendikalar veya işçi sınıfının siyasi partiler oluşturması bu kolektivist hareketlere örnektir. Sosyalistler rekabetin bencilliğe neden olduğu gerekçesiyle rekabet yerine işbirliğini savunurlar. Sosyalizmi özellikle gelir dağılımı konusunda liberalizm ve muhafazakârlıktan ayıran en önemli görüş ise eşitliğe olan bağlılıktır. Muhafazakârlara göre toplum doğal olarak hiyerarşik yapıdadır ve sosyal eşitlik önemsizdir. Liberallerin eşitliğe bağlılığı ise sadece fırsat eşitliği konusundadır ve onlar fırsat eşitliğinin sosyal eşitliği getirmesini beklemezler. Sosyalistler ise sosyal eşitliği savunurlar. Onlara göre gelir ve servet dağılımı farklılıkları sadece bireylerin doğuştan

sahip olduğu yetenek farklılıklarından değil, aynı zamanda kapitalist düzende hâkim olan rekabet ve sömürüden kaynaklanır. Son olarak sosyalizmin asıl hedefi sosyal sınıflar içerisinde yer alan işçi sınıfının çıkarlarını korumaktır ve sosyalistler özel mülkiyete karşı çıkarak servet ve sermayenin bazı gruplarda toplanması yerine toplumun ortak mülkiyetinde olmasını savunurlar (Heywood, 2013:119-125). Sosyalistlerin bu görüşleri sosyalist düşüncenin benimsendiği hükümetlerce yönetilen ülkelerde uygulanacak ekonomi politikalarında öncelikli olarak işçi sınıfının çıkarlarının gözetilmesi ve daha adil bir gelir dağılımının sağlanmasını gerekli kılmaktadır.

Sonuçta yaygın siyasi ideolojiler olan sosyalizm, liberalizm ve muhafazakârlık sırasıyla sol, merkez ve sağ grupta yer alan hükümet görüşlerini temsil etmektedir. Bu ideolojilerin gelir dağılımı konusundaki görüşleri birbirinden farklı olsa da koşulların bir gereği olarak günümüzde devletin artan rolü ve gelir dağılımı adaletsizliklerindeki artışlar, ideolojisi ne olursa olsun iktidarları yeniden dağılım politikalarına yöneltmektedir. Bu bağlamda hükümetlerin ekonomiye olan yaklaşımlarının benimsedikleri ideolojiden ziyade ekonominin kendi iç durumu ve dünya ekonomisi içerisindeki yeri ile alakalı olduğu söylenebilir.

2.4.3. Politik İstikrarsızlık

Politik istikrarsızlık gelir dağılımına etki etmesi muhtemel bir diğer politik faktördür. Politik istikrarsızlık temel çalışmalardan birinin Alesina ve Perotti (1996)'ye ait olduğu söylenebilir. Söz konusu çalışmada politik istikrarsızlık kanunlar aracılığıyla anayasal veya darbeler gibi anayasal olmayan nedenlerle ortaya çıkan hükümet değişikliklerinden kaynaklanan yönetim istikrarsızlığı ile sosyal huzursuzluk ve politik şiddet çerçevesinde incelenmiştir. (Alesina ve Perotti, 1996, 3). Dolayısıyla farklı nedenlerle sık sık ortaya çıkan hükümet değişiklikleri ve kişi veya hükümetlerin bir takım siyasi amaçlar belirleyerek bu amaçlara ulaşmak için kullandıkları şiddet, sosyal ve politik huzursuzluklara yol açarak politik istikrarsızlığın birer göstergesi olmaktadır. Ekonominin içinde bulunduğu durum bu istikrarsızlığın nedenlerinden birini oluşturabileceği gibi ortaya çıkan siyasi istikrarsızlığın da ekonomiye bir takım yansımaları olabilir.

Politik istikrarsızlık göstergesi olarak hükümet karşıtı ayaklanmalar, suiskastler, kabine değişiklikleri, soykırımlar, anayasal değişiklikler, darbeler, hükümet

krizleri, muhalefeti yok etme çabaları, devrimler, sınır savaşları ve sivil savaşlar sayılabilir (Ali, 2001, 103). Bütün bu istikrarsızlık göstergeleri farklı ülkelerde farklı zamanlarda yaşanabilmektedir. Demokratik rejimlerde ise daha çok politik kutuplaşma, koalisyon hükümetleri, seçmenlerin kararsızlığı ve seçimlerin yönetilmesi ve zamanlamasındaki sorunlar gibi nedenlerle politik istikrarsızlıklar ortaya çıkmaktadır (Bussi re ve Mulder, 1999, 6). Politik istikrarsızlığa neden olan bu etkenlerin ortaya çıktığı ülkeler riskli ülke olarak adlandırılmakta ve bu durumun ülke ekonomisine olan etkileri de kaçınılmaz olmaktadır.

Politik istikrarsızlık dönemlerinde iyi organize olmuş bireyler elde ettikleri baskı gücü sayesinde milli gelirden daha fazla pay alma imkânı elde ederler. Seçim dönemlerinde hükümetlerin iktidarda kalabilmek için bu kesime yönelik transfer harcamalarını ve ücret artırması gelir dağılımının işçiler lehine gerçekleşmesini sağlar. Ancak bu harcama ve ücret artışları nedeniyle ortaya çıkan enflasyonist etki seçim sonrası dönemde anti enflasyonist politikalar dolayısıyla işçi kesiminin aleyhine gelir dağılımını değiştirecektir. Dolayısıyla dağılım, seçim öncesi emek lehine ve seçim sonrası sermaye sahibi lehine gerçekleşecektir (şanlısoy, 2010, 206). Yönetimdeki istikrarsızlıklar seçim dönemlerinde ortaya çıkan bu tür dalgalanmaların sık yaşanmasına neden olarak, seçim dönemlerinde düşük gelirli kesime yönelik kısa vadeli iyileştirici politikalar, seçim sonrası dönemde bu kesim üzerinde ağır bir yük oluştururken yüksek gelirli kişilere avantaj sağlayacaktır. Sonuçta gelir dağılımında ortaya çıkan kısa süreli iyileştirici etkilere karşılık uzun vadeli adaletsizliği artırıcı etki ile kişiler arasındaki gelir farkı daha da artacaktır.

 nemli bir politik istikrarsızlık türü olan politik kutuplaşmanın yaşandığı dönemlerde de gelir dağılımında bir takım değişiklikler ortaya çıkacaktır. Öncelikle politik kutuplaşma farklı görüşlere sahip grupların/siyasi partilerin/seçmenlerin etkin bir sayı oluşturacak şekilde birbirlerinden ayrılmasını ifade etmektedir. Politik kutuplaşma derecesi ihtiyaç duyulan politikaların uygulanmasını engelleyen ekonomik kırılganlıklara neden olması yönüyle önem taşımaktadır. Politikaların uygulanamama nedeni söz konusu politikaların maliyetinin nasıl dağıtılacağı konusunda koalisyon h k metinde yer alan partilerin fikir birliğine varamamasından kaynaklanır (Bussi re ve Mulder, 1999, 6). Bu durumda her bir taraf kendi fikirlerinin savunucusu olan gruplara böyle bir maliyeti yüklemekten kaçınacaktır. Sonuçta politikaların uygulanması bazı

gruplar açısından dezavantaj oluşturacak ve kişilerin gelir düzeyine bakılmaksızın yapılan maliyet dağılımı gelir adaletsizliğini artıracaktır.

Politik istikrarsızlığın ortaya çıkardığı risk durumu, politik istikrarsızlık yaşanan ülkenin yatırım ve borçlanma düzeyini olumsuz yönde etkileyerek de gelir dağılımına dolaylı olarak etki edebilmektedir. Politik istikrarsızlık sonucunda ekonominin zayıf bir hal alması bu ülkelerde yapılacak olan yatırımların azalmasına ve böylece işsizlik artışına neden olmaktadır. Ortaya çıkan işsizlik ise düşük ücret karşılığında çalışmak isteyen büyük bir grubun ortaya çıkmasına ve bu kesimin yaşam standartlarında düşüşe yol açmaktadır. Ayrıca siyasi istikrarın gerçekleşmediği dönemlerde koalisyon hükümetlerindeki partilerin kendi seçmenlerine veya tek parti hükümetlerinin iktidarda kalma kaygısı ile bazı halk gruplarına kaynak aktarımı bütçe açıklarında ciddi artışlara neden olacak ve bütçenin borçlanma ile dengelenme çabaları faiz ödemelerinde artışı beraberinde getirecektir (Şanlısoy, 2010, 207). Faiz ödemelerinin artış göstermesi kamu harcamalarında gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik sosyal harcamaların payının azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla politik istikrarsızlık yatırımların azalması ile büyüme oranında düşüşe yol açarak ve yanlış kaynak tahsisi ile bütçe açıklarını artırarak gelir dağılımı üzerinde dolaylı etkilerde bulunabilmektedir.

2.4.4. Hükümet Türleri

Hükümet türleri gelir dağılımı üzerinde etkili olabilecek politik faktörlerden birini oluşturmaktadır. Hükümet türleri olarak ifade edilen hükümet sistemleri kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler birliği ilkeleri çerçevesinde sınıflandırılarak, her bir sistemin politik ve ekonomik hayata yansımaları farklı olmaktadır. Kuvvetler birliği ilkesi çerçevesinde ortaya çıkan sistemler mutlak monarşi, diktatörlük ve meclis hükümeti sistemidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin esas alındığı sistemler aynı zamanda demokratik sistemler olarak adlandırılmakta ve başkanlık sistemi, parlamenter sistem ile yarı başkanlık sistemi olmak üzere üç grupta ele alınarak, her rejim tipi yapısal olarak birbirinden farklılık göstermektedir. (Mcquire, 2012, 429).

Kuvvetler birliği ilkesinde yasama ve yürütme gücünün yürütme organında birleşmesi ile mutlak monarşi ve diktatörlük ortaya çıkarken; yasama ve yürütmenin yasamada birleşmesi meclis hükümeti sistemi adını almaktadır. Kuvvetler ayrılığı

sistemi de kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Buna göre sert kuvvetler ayrılığını başkanlık sistemi temsil ederken, yumuşak kuvvetler ayrılığı parlamenter sistemdir (Dönmez, 2015:11). Bu şekilde genel olarak yönetim şekillerinin sınıflandırması yapılmakla birlikte, demokratik yönetimlerin gelir dağılımına olan etkisinin özellikle seçimler aracılığıyla ortaya çıkması, bu konuda kuvvetler ayrılığının esas alındığı sistemlerin önemini artırmaktadır.

Öncelikle başkanlık sistemi ve parlamenter sistem farklı seçim sistemlerine sahiptir ve aralarındaki önemli farklılıklardan biri başkanlık sisteminde seçim periyotlarının sabit olması ile erken seçim imkânının olmamasıdır. Bu farklılık politik konjonktür devrelerinin başkanlık sisteminde daha az yaşanmasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla bu durum yeniden dağılım politikalarının oy alışverişi amacıyla kullanımını bir dereceye kadar sınırlandırmaktadır. Parlamenter sistemde erken seçime gidebilme olanağı hükümetin stratejik amaçlar doğrultusunda erken seçimleri bir araç olarak kullanmasına neden olabilecektir. Bu durumda ekonomide belirsizlikler, risk ve böylece politik istikrarsızlık ortaya çıkabilecektir. Sonuçta gelir dağılımı dengesizlikleri kendini gösterecek ve baskı gücü zayıf kesimin refah seviyesi düşecektir (Güvel, 1998, 20-21). Başkanlık sisteminde erken seçim imkânının olmaması uygulanacak ekonomi politikalarının istikrarı ve yeniden dağılım konusunda daha objektif politikaların uygulanmasını nispeten kolaylaştırmaktadır. Ancak sonuç olarak her iki sistemde de yer alan seçimler ve seçimlerin kaçınılmazlığı parlamenter sistemde görülen etkilerin başkanlık sisteminde de görülmesine neden olacaktır.

Başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasındaki bir diğer farklılık mali politika uygulamaları konusunda ortaya çıkmaktadır. Buna göre yeniden dağıtıcı uygulamaların başkanlık sisteminde parlamenter sisteme göre daha düşük olduğu söylenebilir. Nedeni ise başkanlık sisteminde yasama ve yürütmenin sert bir şekilde birbirinden ayrılmasının sol partilerin pazarlık gücünü azaltması olarak belirtilebilmektedir. Dolayısıyla kamu harcamaları ve vergilemeye başkanlık sisteminde daha az başvurulmaktadır (Becher, 2012, 3). Sonuçta başkanlık sisteminde hükümetin yeniden dağılıma olan etkisinde bir azalma ortaya çıkmakta, ancak bu durumun gelir dağılımı üzerinde kesin bir olumsuz etkisinden veya parlamenter sistemde gelir adaletsizliğini azaltıcı politikalara kesin olarak öncelik verildiğinden bahsedilememektedir. Zira parlamenter sistemde kamu harcamalarının daha yüksek

olmasının koalisyon hükümetlerinden kaynaklanma ihtimali söz konusudur. Bu durumda yapılan harcamalar yeniden dağıtıcı bir etkiden ziyade iktidardaki partilerin kendilerini destekleyen gruplara yönelik harcamalarından kaynaklanmaktadır. Başkanlık sisteminde ise yasamanın yürütmeyi fesh etme yetkisinin olmaması, başkanlık süresinin sabit olması ve erken seçim olanağının olmaması seçilen başkanın sistemden kaynaklanan bu özellikleri çıkarları doğrultusunda kullanma tehlikesini beraberinde getirmekte ve gelir adaletsizliğinde bir artış bu noktada ortaya çıkmaktadır.

2.4.5. Korporatizm

Gelir dağılımı ile ilişkilendirilen bir diğer politik faktör olan korporatizm konusunda literatürde kesin olarak kabul görmüş tek bir tanım yer almamaktadır. Schmitter (1974)'e göre korporatizm, sistemi oluşturan birimlerin, tek, zorlayıcı, rekabetçi olmayan, hiyerarşik düzenli, fonksiyonel olarak farklılaşmış sınırlı sayıda kategoriler halinde örgütlendirildiği; bunların devletçe tanındığı ve ondan ruhsat aldığı; lider seçiminde belli denetimlere uymaları karşılığında temsil yetkisi tekelinin verildiği bir çıkar temsili sistemidir (Schmitter, 1974, 93-94). Lehmbruch (1977)' a göre ise korporatizm çıkarların eklemlenmesinin tuhaf bir örneğinden çok daha fazlasıdır. Ona göre korporatizm birbirleriyle ve kamu otoriteleriyle işbirliği içerisinde olan büyük çıkar gruplarındaki politika oluşumunun kurumsallaşmış bir örneğidir. Dolayısıyla korporatizm sadece çıkarların eklemlenmesi değil, aynı zamanda bu çıkarların işbirliği içerisinde olduğu bir ortamda politikaların uygulanmasını da kapsamaktadır (Lehmbruch, 1977, 94). Genel olarak korporatizm sosyal ve siyasal açılarından ele alınabilen bir kavram olmakla birlikte, sol ideolojiler veya liberalizm içerisinde yer almayan bir düşünce sistemi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda korporatizm kapitalist sistemin geçerli olduğu bir ekonomide, kapitalist düzenin ortaya çıkardığı olumsuz etkileri yok etme amacı ile işçi ve işverenler arasındaki iş birliğini düzenleyen bir ekonomik sistemdir (Erdem, 2007:11). Dolayısıyla korporatizm sosyalizm taraftarı sol ideolojiler tarafından kapitalizmin olumsuz bir sonucu olarak görülen gelir dağılımı üzerinde etkili olabilecek bir düşünce sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kapitalist ekonominin toplumsal çatışma ve eşitsizlik ortaya çıkardığı konusunda sosyalizme yakın bir yaklaşıma sahip olan korporatizm, toplumsal sınıfların varlığı konusunda sosyalizmle ters düşmektedir. Korporatizme göre toplumsal sınıflar

üzerinde yoğunlaşmak toplumun bütünlüğünü zedelemektedir. Dolayısıyla korporatist sistemde sınıfsal bakış açısı yerine meslek örgütlerine dayalı bir model esas alınmaktadır. Ayrıca özel mülkiyeti savunan korporatist düşünce işçi ücretlerinin oluşumun tamamen piyasaya bırakılmasına karşı çıkmaktadır. Ücretlerin oluşumunda işçi ve işverenler arasında korporatist uygulamaların daha etkin olacağı görüşündedirler (Özta, 527). Sonuçta bu görüşler çerçevesinde korporatizmin sosyalizm veya liberalizm tarafında yer almadığı, toplumda sınıf çatışması yerine meslek grubu örgütlenmeleri ile adaletin sağlanabileceğine vurgu yaptığı söylenebilir.

Siaroff (1999)'a göre ideal tip bir korporatist politik ekonominin dört farklı gruba ayrılabilen bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bunlar yapısal özellikler, aktörlerin rolleri ve davranışlarıyla ilgili özellikler ile bu özellikleri destekleyici bir takım koşullardan oluşmakta ve şu şekilde sıralanmaktadır (Siaroff, 1999, 177-179):

Yapısal Özellikler:

- Özellikle mavi yakalı işçiler arasında yüksek derecede bir sendikalaşma
- Emekğin yüksek organizasyon gücünün korunması
- Büyük, ihracat odaklı firmaların hâkim olduğu bir iş dünyası ve güçlü bir işveren örgütlenmesi
- Büyük ölçüde merkezi ücret pazarlığı
- Ana firmalarda işçi konseyleri ve birlikte yönetim anlayışının artması
- Ekonomide merkezi, güçlü ve aktif bir durumda olan devletin varlığıdır.

Aktörlerin Roller:

- İşçi ve işveren örgütlerinin eğitim, meslek edindirme gibi konularda işbirliğini geliştirmesi
- Emek ve işveren taraflarının politika yapma sürecinde kurumsal bir rolünün olmasıdır.

Davranış Modelleri:

- İşveren, işçi ve işçi arasında güçlü bir ekonomik ve sosyal uzlaşma
- Emek ve sermayenin sosyal taraf olarak kabullenilmesi
- Emek ve sermayenin uzun vadeli beklentilere sahip olması
- Grev faaliyetlerinin düşük düzeyde olması
- Devletçe dayatılardan ziyade, pazarlık veya gönüllülük esasına dayalı gelir politikaları

- Anahtar role sahip aktörlerin iç karar verme bağımsızlığı

Diğer Koşullar:

- Kamu ve özel sektör arasında kesin bir ayrım olmaması
- Küçük ve açık bir ekonomi
- Savaş sonrası küçük bir savunma bütçesine sahip ülkeler
- Çoğunlukçuluktan ziyade uzlaşma ve ortaklığa dayalı bir siyasi gelenek
- Sol eğilimli politik altyapı
- Sosyal programlara yüksek derecede harcama yapılması
- Başarılı bir ekonomik performans
- İşsizlik ihracı.

Söz konusu özellikler devlet, işçi ve işverene ekonomi politikası süreçlerine etki edebilmede görevler vermektedir. Ayrıca oluşturulan bu üçlü yapının karşılıklı uzlaşması esas alınmakta, ücret pazarlıkları ve işçi sendikaları ile emeğin korunmasının yanında işverenlerin çıkarlarını da gözetecek şekilde bir uygulama öngörülmektedir. Dolayısıyla bu ideal tip korporatizmin gelir adaletsizliklerini azaltıcı yönde bir ütopya olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir başka açıdan korporatizmin gelir dağılımı ile ilişkisi refah teorileri arasında en baskın teorilerden biri olarak kabul edilen güç kaynakları teorisi çerçevesinde ele alınmaktadır. Teoriye göre çoğulcu demokrasinin aksine, politik gücün sermaye ve servet lehine dengesiz dağılımı söz konusudur. Bunun sonucunda çalışan sınıfın daha eşitlikçi bir dağılım için mücadele etmesi gerekmekte ve bu amaçla sendikalar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla güç kaynakları ile korporatizm arasında yakın bir ilişki vardır ve bu ilişki emek, devlet ve işveren arasında üçlü bir pazarlık olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece özellikle işçi ve işverenler arasındaki koordinasyonun gelir farklılıklarını büyük ölçüde azaltacağı sonucuna ulaşılmaktadır (Wong, 2013, 3-5). Sonuçta işçi ve işverenler arasındaki korporatist kurumlar devletin ekonomi politikası sürecinde etkili olma imkânı elde edecektir.

2.4.6. Federalizm

Gelir dağılımına etki eden bir diğer politik faktör olan federalizm, devletin coğrafi olarak tanımlanmış alt bölümlerine verilen kısmi özerklik anlamına gelen bir yönetim şeklini ifade etmektedir (Feeley ve Rubin, 2009, 12). Bir başka deyişle

federalizm, ulusal hükümet ve eyaletler, bölgeler veya yerel birimler gibi alt derecelerdeki yönetim birimlerinin bazı konulardaki karar alma serbestisini öngören hükümet sistemidir (Öztürk, 1992, 66). Federalist bir siyasi yapılanmaya gidilmesinin coğrafi, etnik, siyasi, tarihsel ve ekonomik olmak üzere birçok nedeni sayılabilmektedir. Bu bağlamda özellikle bölgesel ekonomik eşitsizliklerin varlığı ekonomi politikaları alt yönetim birimleri tarafından belirlenmesi ve uygulanmasının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Federalizmin bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik etkin bir yöntem olduğu görüşü gelir dağılımında adaletin sağlanması bakımından önemli bir yöntem olarak kabul görmesine karşın, adaletsizliği daha da artıracığına yönelik bir “taraflılık” ortaya çıkarması yönü ile eleştirilmektedir. Federal bir sistemdeki bu taraflılık yüksek gelirli kişiler lehinedir. Alt yönetim birimleri yüksek gelirli ve dolayısıyla vergi yükü yüksek kişilerin bir başka alt yönetim birimine geçmesini önlemeye yönelik çaba içerisine girerek yüksek gelirli kesimin bölgede kalmasını teşvik edecek bir takım politikalar uygulayacaktır. Düşük gelirli kesim ise bölgenin vergi gelirleri toplamında çok daha az bir paya sahip olması ve bu kesime yönelik hizmet maliyetlerinin yüksek olması bakımından göz ardı edilebilmektedir (Öztürk, 1992, 72). Dolayısıyla federalist sistemde bölgeler ekonomik kalkınmaları açısından önemli olan vergi tabanlarındaki azalmayı göze alamayarak yüksek gelirli kişiler ile düşük gelirli kişiler arasındaki öncelik haklarını yüksek gelirliler lehine kullanacaktır.

3. BÖLÜM

KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ülkelerin ekonomik göstergelerindeki değişimlerde birçok faktörün etkisi olabileceği gibi kurumsal ve politik faktörlerin önemi bu konudaki veri setlerinin genişlemesi ile daha çok son dönemlerde üzerinde durulan bir konudur. Çalışmada ele alınan faktörlerin gelir dağılımına ne yönde etki ettiği farklı ülke grupları için analiz edilmeden önce gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kurumsal ve politik yapının tarihsel süreçteki gelişiminin incelenmesi analiz sonucunda elde edilecek bulguların yorumlanması açısından önemlidir. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde öncelikle 1980 sonrası dönem için dünya genelinde kurumsal ve politik faktörlerde yaşanan gelişmeler ele alınacak ve ardından bu faktörlerin gelir dağılımına olan etkisini inceleyen uygulamalı çalışmalar incelenecek, ardından söz konusu faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi belirlenen ülke grupları ve dönem için analiz edilecektir.

3.1. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE 1980 SONRASI DÖNEMDE KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİŞİMİ

Kurumsal ve politik faktörler ülkelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi açısından önem taşımakla birlikte ekonomik hayata olan yansımaları bakımından da önemi artan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla çeşitli gelişmişlik düzeyine sahip ekonomilerin makroekonomik performansını değerlendirmek, söz konusu ülkelerin kurumsal ve politik yapısının da dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda yolsuzluk, bürokrasi, kurumsal kalite, ekonomik özgürlük, demokrasi, hükümet sistemleri, iktidarların ideolojik eğilimleri, politik istikrarsızlık, korporatizm

ve federalizm çerçevesinde ele alınan kurumsal ve politik faktörlerin zaman içerisindeki gelişimi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

1980 sonrası dönemde yaşanan küreselleşme eğilimleri, krizler ve özelleştirme hareketleri, devletlerin kurumlarında ve politik yapılarında ortaya çıkacak dönüşümlere zemin hazırlamıştır. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'nden sonra 1929 Dünya Buhranı ile benimsenen devlet müdahalesi yerini neoliberal bir anlayışa bırakmıştır. Bu anlayış daha çok sağ kesim tarafından benimsenen bir sınırlı devlet anlayışıdır. Dolayısıyla 1980'li yıllarda çoğu ülke kamu yönetimi alanında reformlar yapmış ve özelleştirme yaygın bir politika olarak uygulanmıştır. Küreselleşme ile birlikte devlet, toplum ve birey ilişkileri yeniden şekillenmiş, ulus devletlerin etkinliği azalmış ve Avrupa Birliği gibi ulus üstü oluşumların etkisi artmıştır. Küreselleşme ile artan sivil toplum yapılanmasının ve yerelleşmenin bir sonucu olarak ise katılımcı demokrasi anlayışı yaygınlık kazanmıştır. Sonuçta küreselleşme süreci siyasal katılımın artırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yönetimin şeffaflaştırılması gibi demokrasiyi geliştiren kavramları gündeme getirmiştir (Demirel, 1996, 108). 1974 Polonya devriminden sonra ortaya çıkan, etkisi günümüze kadar devam eden ve küreselleşme hareketlerinin yaygınlık kazandığı dönemlere denk gelen üçüncü demokrasi dalgası ile pek çok ülke rejim değişikliği ve demokratik yönetimlere geçiş yaşamıştır. 1980-2000 dönemi içerisinde otoriter rejime sahip olan ülkelere bir kısmı (Pakistan, Irak ve Arnavutluk gibi) demokratikleşme eğilimi göstererek 2015 yılına gelindiğinde karma rejime sahip ülkeler içerisinde dâhil edilmişlerdir. Ancak 1980 yılından günümüze kadar olan dönemde dünya genelinde artan demokratikleşme hareketleri birçok ülkeyi etkisi altına almış olmasına rağmen günümüzde sayıları az olmakla birlikte bazı az gelişmiş ülkeler (Afganistan, Angola, Birleşik Arap Emirlikleri, Küba, Ürdün, Kuveyt, Libya ve Katar gibi) otoriter rejim ile yönetilmektedir.

Avrupa Birliği gibi ulus üstü oluşumların desteklediği demokrasinin gelişim süreci ülkelerin belirli dönemlerde yaşadığı siyasal sorunlar ile kesintiye uğramaktadır⁸. İleri demokrasiye sahip rejimler 2000'li yılların başında Avrupa Birliği kurucu üyesi ülkeler ve diğer gelişmiş ülkelere oluşmakla birlikte, 2015 yılına gelindiğinde kurucu devletlerden İtalya, Fransa ve Belçika'nın demokrasi düzeyinde bir azalma gerçekleşmiş

⁸Örnek olarak Türkiye'de 1980 yılında gerçekleşen askeri darbe ile ülkenin demokrasi puanında önemli bir düşüşün yaşanması gösterilebilir. Bu düşüş sonrasında ise demokraside hızlı bir yükselme gerçekleşmiştir.

ve kusurlu demokrasiler içerisinde yer almıştır. Bölgeler kapsamında ele alındığında 2000’li yıllar boyunca en yüksek demokrasi seviyesi Amerika ve Doğu Avrupa bölgelerine aittir. Ardından sırasıyla Latin Amerika, Asya ve Avustralya, Orta ve Doğu Avrupa, Sahra-altı Afrika ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika gelmektedir. Ülkelerin hükümet sistemleri de yine demokratik yönetimler ve demokratik olmayan yönetimler olarak sınıflandırılmaktadır. Buna ilave olarak demokratik rejime sahip ülkeler kuvvetler ayrılığını benimserken; demokrasi düzeyi düşük ülkeler kuvvetler birliği ilkesini temel alan hükümet sistemlerini benimserler. Dolayısıyla demokrasiye geçiş ülkelerin zamanla hükümet sistemlerini değiştirmelerine yönelik bir zemin hazırlamaktadır.

Demokratikleşmenin yanı sıra küreselleşme dünya genelindeki ülkelerin devlet yönetimlerine çeşitli şekillerde etki etmiştir. 1980 sonrası dönemde klasik kamu yönetimi anlayışı yerini etkin kamu yönetimi anlayışına bırakmıştır. Bu yeni anlayış Weberyen bürokrasi yaklaşımında yer alan kamu yönetiminde hiyerarşik yapılanmanın bir sonucu olan ‘piramit devlet’ yerine ‘ağ devlet’ modelini esas almaktadır. Ayrıca 1980’li yıllarda başlayan kamu yönetiminde performans esaslı bir yapılanma ile bürokrasinin neden olduğu verimsiz çalışma, yüksek maliyetli ve düşük kaliteli hizmet sunumunun önüne geçilmeye başlanmıştır. Sonuçta bürokrasinin yol açtığı sorunların da etkisiyle 1980’li yıllarda ABD, Yeni Zelanda, Avustralya ve İngiltere’de yeni kamu yönetimi yaklaşımı ortaya çıkmış ve 1990’lı yıllarda OECD ülkeleri ile Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların desteği ile gelişmekte olan ülkelere de yayılmıştır. Bu yeni anlayış günümüzde yönetişim olarak adlandırılmakta ve bu yeni anlayış kamu ile özel kesimi birbirine yakınlaştırmaktadır. Dolayısıyla ekonomik özgürlüklerle birlikte artan serbestleşme hareketleri müdahaleci devlet yerine düzenleyici devlet anlayışını gündeme getirmekte ve başta gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelere klasik bürokrasi anlayışında değişimler söz konusu olmaktadır. Bu klasik anlayıştan uzaklaşma kamu yönetiminde denetimin önemini artırmakta ve önemli bir kurumsal kalite göstergesi olan hukukun üstünlüğü ilkesinin önem kazanmasına yol açmaktadır. Ayrıca hukukun üstünlüğü ilkesi demokrasinin en önemli yapı taşlarından biri olarak kabul edildiğinden söz konusu kurumsal yapıdaki bir zedelenmenin demokrasiye zarar vereceği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Yeni kamu yönetimi anlayışında denetimlere ağırlık verilmesi dünya genelinde süregelen bir sorun olan yolsuzluk konusunun önemini yeniden gündeme getirmiştir. Öncelikle yolsuzluğun daha yüksek düzeylerde olduğu ülkeler kurumsal yapıları daha zayıf olan gelişmekte olan ülkelerdir. Dolayısıyla gelişmişlik düzeyi arttıkça yolsuzluğun azaldığı söylenebilir. Ancak bu karşılaştırma gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun zamanla azaldığı anlamına gelmemekte, aksine günden güne önemi artan bir sorun olarak kendini göstermektedir. Bu bağlamda birçok konuda olduğu gibi ulus üstü kuruluşların etkinliği yolsuzlukla mücadele konusunda da varlığını göstermiştir. Nitekim 1997 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi yolsuzluk suçu ile ilgili çalışmalarına daha fazla ağırlık vermek adına 2003 yılında Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesini hazırlamıştır. 1993 yılında Uluslararası Şeffaflık Örgütü kurulmuş, 1999 yılında Yolsuzluğa Karşı Olan Ülkeler Topluluğu oluşturulmuş olup, OECD'nin bu konuda yapmış olduğu çalışmalar yolsuzluk konusuna küresel çapta daha fazla ağırlık verildiğini göstermektedir.

Küreselleşmenin bir diğer önemli boyutu olan yerelleşme olgusu hızlı demokratikleşme amacı taşıyan ülkelerin federal devlet düzenine geçmesine de kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla federalizm gelişmişlik düzeyinden ziyade etnik çeşitliliğin fazla, coğrafi yüzölçümünün büyük ve hızlı bir demokratikleşme düşüncesine sahip ülkelerin zamanla üniter devlet anlayışından vazgeçerek federal bir yapıya dönüşebilmesini ifade etmektedir. 1980 öncesi dönemde oluşan federal yapılar Arjantin, Avusturya, Brezilya, Komorlar, Almanya, Hindistan, Meksika, Mikronezya, Nijer, Pakistan, Sudan, İsviçre, ABD ve Venezuela iken; 1992'de Rusya, 1995'te Bosna Hersek ve Etiyopya, 2005'te Irak, 2008'de Nepal, 2011'de Güney Sudan ve 2012'de Somali ve ardından pek çok ülkenin federal bir yapıya geçmesi ile günümüzde federalizm ile yönetilen ülke sayısı 30'a yaklaşmıştır.

1980'den günümüze kadar olan süreçte yaşanan küreselleşme gelişmeleri ile birlikte 1989 sonlarında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve ardından 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması dünya genelinde ortaya çıkacak yeni gelişmelere ortam hazırlamıştır. Sosyalizme dayalı merkezi planlama sistemi ile yönetilen SSCB üyesi ülkeler 1991 yılında serbest piyasa sistemine geçerek 'Geçiş

Ekonomileri' adını almışlardır⁹. Dolayısıyla geçiş ekonomileri örneğinde olduğu gibi ülkelerin siyasi yapısını şekillendiren iktidarların benimsedikleri ideolojiler zaman içerisinde yaşadıkları gelişmelerle birlikte bir takım değişmelere uğramıştır. Merkezi planlamaya dayalı sosyalist sistemden serbest piyasa sistemine geçiş güçlü kurumsal değişiklikleri beraberinden getirmiş ve bu geçiş süreci üç büyük gelişme etrafında toplanmıştır. İlk olarak kontrolden uzaklaşıp serbest piyasa modeline yönelme, ikinci olarak otoriter sistemden demokratik politik sisteme doğru yönelme ve üçüncü olarak da, bir fikri mülkiyet hakları kavramına dayalı ekonomik ve politik modellere doğru yönelmeden bahsedilebilir. Sonuçta İkinci Dünya Savaşı sonunda faşizmin çökmesi ve ilerleyen yıllarda SSCB'nin dağılması ile sosyalist yönetimlerin serbest piyasa ekonomisine geçişi, uç ideolojilerin neden olduğu sosyal, politik ve ekonomik çöküş örneklerinin de etkisiyle iktidar partilerinin zamanla karma bir ideolojik yapıya yöneldiklerini göstermektedir. Dolayısıyla zamanla gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelere özellikle serbestleşme hareketleri ile birlikte liberal düşünceye doğru bir kayma olmuştur.

1980 sonrası yaşanan küreselleşme hareketleri ve sosyalist bloğun dağılarak serbest piyasa ekonomisine yönelimi bu dönemde ekonomik özgürlüklere verilen önemin artmasına neden olmuştur. Kişisel tercihlerin ön planda olması, iktisadi faaliyetlerin gönüllülük esasına dayanması ve piyasalarda serbestçe gerçekleştirilebilmesi, piyasalara girişin ve rekabetin serbest olması, bireylerin ve özel mülkiyetin korunması anlamına gelen ekonomik özgürlük ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ilişkilendirilebilen bir konudur ve özellikle 1980'li yıllardan itibaren ölçülmeye başlayan bir göstergedir. Gösterge sonuçları gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere göre ekonomik özgürlüklerin daha fazla olduğu yönündedir. 1980'den günümüze kadar olan süreçte kriz dönemleri dışında gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin liberal politikaları benimsemeleri ile paralel olarak daha fazla ekonomik özgürlük sağladıkları söylenebilir.

⁹ IMF'in 2000 yılı geçiş ekonomileri listesi Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Kamboçya, Çin, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Gürcistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Kazakistan, Kırgızistan, Laos, Makedonya, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Özbekistan ve Vietnam'dan oluşur. Bunlara ek olarak 2002 yılında Bosna Hersek ve Sırbistan, Karadağ birer geçiş ekonomisi olarak tanımlanmıştır. 2009 yılında yine Dünya Bankası tarafından listeye Kosova dâhil edilmiştir. Bazı Dünya Bankası çalışmalarında Moğolistan'a aynı listede yer verilmiştir.

Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan demokratikleşme, serbestleşme ve ekonomik özgürlük artışı gibi olumlu gelişmeler 2008 küresel krizi ile birlikte yerini bir takım tartışmalara bırakmıştır. 1974 Petrol krizinden sonra gündeme gelen liberal politikalar ile özellikle finans piyasalarında denetim ve yasal düzenlemeler azaltılmıştır. Söz konusu dönemde yaşanan hızlı serbestleşme hareketleri 2008 küresel krizinin önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Kriz sonucunda ortaya çıkan olumsuz etkiler devletleştirme, sübvansiyonlar ve vergi indirimleriyle giderilmeye çalışılmış ve finans piyasalarında denetim mekanizmaları artırılmıştır. Dolayısıyla 2008 küresel krizinin sonuçlarından birini yeniden devlet müdahaleciliğinin uygulanması tartışmaları oluşturmuştur. Uluslararası sermaye hareketliliğinin krizin yayılmasına olan etkisi ise özellikle kısa vadeli sermaye hareketliliğine yönelik tedbirlerin önemini arttırmıştır. Örneğin Brezilya, ABD, Çin Tobin vergisi benzeri uygulamalara gitmiş; Avrupa Birliği ise bu tür uygulamaları tartışmaya açmıştır. Sonuçta OPEC krizi küreselleşmeye hız kazandırırken, 2008 krizi küreselleşme sürecini yavaşlatmıştır (Ay ve Uçar, 2015, 27-28). Bu yavaşlama küreselleşme ile ortaya çıkan yeni kurumsal ve politik yapıların gelişimini yavaşlatmış, hatta kurumları zayıf gelişmekte olan ülkelerin gelişim göstergelerinde gerilemelere yol açmıştır.

Dünya genelindeki ülkeleri etkisi altına alan küresel gelişmelerin yanı sıra ülkelerin kendi içerisinde zaman zaman yaşadığı toplumsal, siyasi ve ekonomik karışıklıklar da ülkelerin siyasi istikrarsızlık içerisine girmesine neden olmakta ve bu istikrarsızlık sonucunda söz konusu ülkeler riskli ülke olarak adlandırılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde istikrarsızlık gelişmiş ülkelere göre daha yüksek düzeylerde olmasına karşın birçok ülkenin risklilik düzeyinde 1980'den günümüze dalgalanmalar söz konusudur. İç karışıklıkların ve hükümet değişimlerinin sık yaşandığı ülkeler bazı yıllar orta düzey veya düşük risk grubunda yer alsa da genellikle yüksek veya çok yüksek risk grubunda değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak tarihsel süreç içerisinde ülkeler çoğunlukla gelişmişlik düzeyleri ile bağlantılı ve sürekli bir kurumsal ve politik değişim süreci ile karşı karşıyadır. Bu değişim süreci ülkelerin ulusal ve uluslar arası alanda etkisi altında kaldığı gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Özellikle 1973 petrol krizinden sonra, 1980'li yıllarda etkisi artan küreselleşme ile kamu yönetimi anlayışında gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde etkinlik esas alınmıştır. Ayrıca ulus devletin etkinliği azalarak

ulus üstü yapılanmaların küresel boyutta etkinliği artmıştır. Bu dönem demokratikleşmenin, yerelleşmenin, serbestleşme hareketlerinin ve karma ekonomik yapıların hız kazandığı bir dönem olmuştur. Ancak bu küreselleşme hareketleri gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yavaş gerçekleşmiştir. Günümüzde ise 2008 küresel krizi ile yavaşlayan bu süreç yeniden devlet müdahalesi tartışmalarına rağmen halen devam etmekte ve kurumsal ve politik dönüşüm sürecinin sürekliliğini göstermektedir.

3.2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Son dönemlerde gelir dağılımı üzerinde etkili olan ekonomik ve sosyal faktörlerin yanı sıra politik ve kurumsal faktörlerin de analizlere dâhil edilmesi önem kazanmıştır. Bu doğrultuda literatürde yer alan farklı çalışmalarla farklı sonuçlara ulaşılması gelir dağılımında adaletsizlik olgusuna daha geniş bir yelpazeden bakılmasını sağlamaktadır.

İlk olarak gelir dağılımı ile yolsuzluk arasında ilişkiyi araştıran çalışmalardan Li; Xu ve Zou (2000)'nin 46 ülkeyi kapsayan çalışmalarının sonuçları, yolsuzlukların yüksek ve düşük olduğu ülkelerde gelir adaletsizliğinin yüksek, yolsuzlukların orta seviyede olduğu ülkelerde ise gelir dağılımının daha adil olduğu şeklindedir. Dolayısıyla yolsuzluk ile gelir dağılımı adaletsizliği arasındaki ilişki ters-U şeklindedir. Barreto (2001) 56 gelişmiş ve azgelişmiş ülke üzerine yaptığı çalışmasında yolsuzluk ile gelir eşitsizliği arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Ona göre gelir dağılımında adaletsizlik arttıkça yolsuzluk da artmaktadır. Gyimah-Brempong (2002) 1993-1999 yılları için Afrika ülkeleri üzerine bir inceleme yaparak yolsuzluk artışının gelir dağılımında adaleti bozacağı sonucuna ulaşmıştır. Gupta; Davoodi; Alonso-Terme (2002), 1980-1997 dönemini kapsayan çalışmalarında yolsuzluğun gelir dağılımını bozucu etkisi olduğunu ve ayrıca büyüme ve vergi sistemi üzerinde de negatif etkilerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre yüksek düzeyde ve sürekli artan yolsuzluk ekonomik büyümeyi, vergi sistemindeki iyileşmeyi, sosyal harcamaların düzeyini ve etkinliğini ve insan sermayesi oluşumu azaltarak; mülkiyet dağılımı eşitsizliklerinin ve eğitime olan adaletsiz erişimin sürekliliğine yol açarak gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluğu artırmaktadır. Dinçer ve Günalp (2008) yolsuzlukların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. ABD eyaletleri için yapılan

bu çalışmada da yolsuzluktaki artışın gelir adaletsizliğini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Apergis; Dinçer; Payne (2010) 50 ABD eyaleti için 1980-2004 yıllarını kapsayan çalışmalarındakısa ve uzun dönemde yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında çift yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Ayrıca uzun dönemde yolsuzluk ve işsizlik gelir adaletsizliği üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Dobson (2010) ise Latin Amerika için panel veri yöntemi kullanarak yaptığı çalışmasında Latin Amerika gibi yasadışı sektörün yaygın olduğu bir yerde yolsuzluk ile gelir adaletsizliği ilişkisinin farklı olabileceğini belirtmiştir. Bu gibi ülkelerde yapılan reformların işlem maliyeti fakir halka yüklenmekte ve yozlaşmış unsurlar tarafından teşvik edilen bu reformlar adaletsizliği daha da kötüleştirmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre düşük bir yolsuzluk düzeyi daha yüksek bir eşitsizliğe neden olmaktadır. Dobson ve Ramlogan-Dobson (2011)'a göre de kayıt dışı sektörün büyük bir paya sahip olduğu ülkelerde yolsuzlukla mücadele politikalarının tek başına eşitsizliği azaltması mümkün değildir. Dobson ve Ramlogan-Dobson (2012) yine Latin Amerika için yaptıkları çalışmalarında yasa dışı sektörün yaygın olduğu ekonomilerde yolsuzluk artışının gelir dağılımı adaletsizliği üzerindeki etkisinin daha az olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Son olarak Johansen ve Lext (2012) 2002-2006 dönemi için 99 ülkeyi kapsayan çalışmalarında Yolsuzluk ile gelir adaletsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bürokrasi ve ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı üzerine etkisini inceleyen ampirik çalışmalardan bürokrasinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştıran, Henderson ve Hulme (2003) tarafından 1970-1990 dönemi için 29 gelişmekte olan ve orta gelirli ülke verilerini kullanarak yapılan çalışmada etkin Weberyan kamu kurumlarının yolsuzluğu azalttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Utama (2014)'nın Endonezya'da yer alan 33 şehir için 2008-2012 dönemi verilerinden yola çıkarak yaptığı çalışmasında bürokrasinin eşitsizliğe etkisini tespit etmek için bürokratik klientalizm üzerinde durulmuş ve kaynak dağılımına olumsuz etkilerinin olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik özgürlüğün gelir dağılımına etkisi ile ilgili çalışmalardan Berggren (1999)'un 1975-1990 dönemi için 33 gelişmiş ve az gelişmiş ülke verisi ile yaptığı çalışmada ekonomik özgürlükteki sürekli ve kademeli artışların eşitliği artıracığı yönünde bulgular elde etmiştir. Ashby ve Sobel (2008) ekonomik özgürlük ve gelir dağılımı ilişkisini 48 ABD eyaleti için incelemiş ve ekonomik özgürlükteki artışın gelir eşitsizliğinde bir azalma ortaya çıkaracağını ileri sürmüştür. Webster (2013) de benzer sonuçlar elde ederek ekonomik özgürlük artışının gelir

adaletsizliğini azaltacağını vurgulamıştır. Apergis; Dinçer; Payne (2014) 1981-2004 dönemi için ABD eyaletlerini kapsayan çalışmalarında kısa ve uzun dönemde ekonomik özgürlük ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığının yanı sıra, ekonomik özgürlük azaldıkça gelir adaletsizliğinin artacağına yönelik sonuçlar elde etmişlerdir. Apergis (2015) tarafından yapılan çalışmada doğrusal uzun dönem parametre tahminleri ile ekonomik özgürlük ve gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Lineer olmayan uzun dönemli parametre tahminleri ise belirli bir noktanın üzerinde negatif yönlü ilişkinin varlığını gösterirken; bu noktanın altında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Perez-Moreno ve Angulo-Guerrero (2016), 2000-2010 dönemi için 28 AB üyesi ülke üzerine yaptığı incelemede ekonomik özgürlük artışının gelir eşitsizliği artışını beraberinde getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Kurumların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalardan Chong ve Gradstein (2004) 1970-2000 dönemini kapsayan 121 ülke verisini bir araya getirerek kurumsal kalite artışının eşitsizlikte bir azalmaya neden olacağı sonucuna ulaşmıştır. Ancak kurumsal kalite göstergelerinden biri olan mülkiyet haklarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini 22 eski Avrupa sömürgesi ülkenin 1992-1996 verilerini kullanarak inceleyen Haidar ve Velasquez (2009)'in çalışmasında güçlü mülkiyet hakları daha yüksek gelir eşitsizliği ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan ampirik çalışmalarda gelir dağılımı üzerinde etkili olan bir diğer faktör demokrasidir. Bollen ve Jackman (1985) tarafından 1960-1970 dönemini kapsayan 60 batı ve üçüncü dünya ülkesi için yapılan çalışmada demokrasinin gelir dağılımı üzerine doğrudan bir etkisi bulunamamıştır. Gradstein; Milanovic; Ying (2001) demokrasi ile gelir dağılımı ilişkisini dini inanç ile ilişkilendirmiştir. Buna göre Yahudi-Hristiyan toplumlar demokratikleşme artışı gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Müslüman ve Konfüçyüs toplumlarında ise demokratikleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi önemsizdir. Reuveny ve Li (2003) 69 ülke için yaptığı incelemede demokrasinin gelir adaletsizliğini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Demokrasi ve gelir eşitsizliği ile ilgili yapılan bir diğer çalışma ise Gerry ve Mickiewicz (2006)'ya aittir. Elde edilen sonuçlara göre demokrasi daha düşük seviyelerdeki gelir eşitsizliği ile ilişkilidir. Burkhart (2007) 50 ülke için yaptığı çalışmada demokrasi ile gelir dağılımı adaletsizliği arasında parabolik bir ilişki tespit etmiştir. Acemoğlu vd. (2013), gelir dağılımı ile demokrasi arasında bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığını test etmişlerdir. 184 ülke için

yapılan araştırmada Demokrasinin eşitsizliği azalttığına yönelik sağlam kanıtlara ulaşılamamıştır. Ancak yeniden dağılım üzerine olumlu etkide bulunduğu eşitsizlikte bir azalma olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yi (2013) ise rejim şekli, politika ve gelir eşitsizliği ile ilgili bir dengesizliği 42 gelişmekte olan ülke için 1971-2008 dönemini ele alarak incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre demokratik yönetimlerde yapılan hükümet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Balcázar (2015) 1995-2009 dönemi için 9 Latin Amerika ülkesi üzerinde yaptığı araştırmada demokrasi ile gelir eşitsizliği arasında tek düze bir ilişkinin olmadığı, demokrasi ile önce eşitsizlik artarken daha sonra demokrasi artışı ile eşitsizliğin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gelir dağılımı üzerinde etkisi olan bir diğer faktörü oluşturan hükümet türlerine yönelik yapılan çalışmalardan Gradstein, Milanovic ve Ying (2001) 1960-1998 dönemini kapsayan 126 ülke için yaptıkları çalışmada, demokrasinin tek başına eşitsizlikler üzerinde bir etkisi olmadığı ancak, başkanlık sisteminden ziyade parlamenter sisteme sahip olan ülkelerde eşitsizlik ile demokrasi düzeyi arasında negatif yönlü ilişkinin varlığının daha muhtemel olduğu vurgulanmıştır. Longoni ve Gregorini (2009) 70 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1970-2005 dönemi verileri ile koalisyon hükümetleri nedeniyle, başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçişin hükümet harcamalarını artırırken gelir adaletsizliğini de artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Becher (2012), 1975-2008 dönemi için 42 parlamenter sistem, 17 başkanlık sistemi, 24 yarı başkanlık sistemi ile yönetilen ülke üzerine bir inceleme yapmıştır. Elde edilen sonuçlara göre yürütme ve yasamanın birbirinden sert bir şekilde ayrılması sol hükümetlerin pazarlık gücünü azalttığından, yeniden dağılım başkanlık sistemlerinde parlamenter sistemlerden daha düşüktür. Minnich (2003) 17 OECD ülkesi için 1980 ve 1990'lı ortası yılları kapsayan dönemi ele aldığı çalışmasında gelir dağılımı üzerinde etkili olabilecek bir diğer faktör olan korporatizmin gelir adaletsizliğini azaltıcı etkisini tespit etmiştir. Baccaro (2009) 1978-2002 dönemi verileri ile 16 ülke üzerinde yaptığı çalışmada korporatizmin eşitsizlik üzerinde önemli bir azaltıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Beramendi (2003) 1980-1997 dönemi 15 OECD ülkesi için, federalizmin gelir dağılımı ile ilişkini inceleyerek yerelleşme tek başına gelir adaletsizliğini azaltıcı ya da artırıcı bir etkiye sahip değildir. Kelly (2012) 1976-2006 dönemi için Amerikan

eyaletleri verilerini inceleyerek daha liberal politikaların benimsendiği ve sol partilerin daha güçlü olduğu eyaletlerde eşitsizliğin azalacağı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. İrepoğlu Carreras (2015) ise yerelleşme arttıkça gelir adaletsizliğinde azalmanın ortaya çıkacağına yönelik bulgular elde etmiştir.

Kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ele alındığı ve burada incelenen otuz beş uygulamalı çalışmada ele alınan faktörlerin gelir dağılımına etkisi farklılık göstermektedir. Ancak her ne kadar farklı sonuçlara ulaşılsa da ağırlıklı olarak bulgular, kurumsal ve politik faktörlerde ortaya çıkacak olumlu gelişmelerin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin dağılımdaki adaleti artıracığı yönündedir. İncelenen çalışmalarla ilgili özet bulgular Tablo 3.1 ve Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisini İnceleyen
Uygulamalı Çalışmalar

Çalışma	Ülke	Dönem	Yöntem	Bulgular
Li; Xu ve Zou (2000)	48 OECD, Asya ve Latin Amerika ülkesi	1982-1994	Panel veri, OLS, 2SLS	Yolsuzluk gelir dağılımı üzerinde ters-U şeklinde bir etki ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki Gini katsayısı farklılığı büyük ölçüde yolsuzluk ile açıklanabilir.
Barreto (2001)	56 gelişmiş ve az gelişmiş ülke	1971-1985	Panel veri, 2SLS	Yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında güçlü doğru yönlü bir ilişki vardır. Gelir adaletsizliğindeki artışlar yolsuzluktaki artış ile bağlantılıdır.
Gyimah-Brempong (2002)	21 Afrika ülkesi	1993–1999	Dinamik Panel veri, 2SLS	Yolsuzluk ile gelir adaletsizliği arasında doğru yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.
Gupta; Davodi, Alonso-Terme (2002)		1980-1997	Panel veri, OLS, IV	Yolsuzluklar gelir dağılımını bozucu etkiye sahiptir.
Dinçer ve Günalp (2008)	50 ABD eyaleti	1981-1997	Panel veri, OLS, IV	Yolsuzluktaki bir artışın gelir eşitsizliği ve yoksulluğu artırdığına yönelik kanıtlar elde edilmiştir.
Apergis, Dinçer ve Payne (2010)	50 ABD eyaleti	1980-2004	Panel veri, eş bütünleşme, nedensellik	Kısa ve uzun dönemde yolsuzluk ve gelir adaletsizliği arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Uzun dönemde yolsuzluk ve işsizlik gelir adaletsizliği üzerinde pozitif etkiye sahiptir.
Dobson ve Ramlogan-Dobson (2010)	Latin Amerika	1984-2003	Panel veri, OLS, IV	Yolsuzluk endeksi ile eşitsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani daha düşük bir yolsuzluk düzeyi daha yüksek bir eşitsizliğe neden olmaktadır.
Dobson ve Ramlogan-Dobson (2011)	Latin Amerika	2000-2007	Panel veri, OLS, IV	Kayıt dışı sektörün büyük bir paya sahip olduğu ülkelerde yolsuzlukla mücadele politikalarının tek başına eşitsizliği azaltması mümkün değildir.

Dobson ve Ramlogan-Dobson (2012)	Latin Amerika	2000-2004/5	Panel veri, OLS, IV	Yolsuzluk arttıkça gelir adaletsizliği azalmaktadır.
Johansen ve Lext (2013)	99 ülke	2002-2006	Panel veri, WLS	Yolsuzluk ile gelir adaletsizliği arasında pozitif bir ilişki vardır.
Henderson, Hulme, Jalilian ve Phillips (2003)	Gelişmekte olan ve orta gelirli 29 ülke	1970-1990	Panel veri, OLS	Etkin Weberyen kamu kurumları yolsuzluğu azaltmaktadır.
Utama (2014)	Endonezya’da yer alan 33 şehir	2008-2012	Panel veri, OLS	Bürokrasinin eşitsizliğe etkisini tespit etmek için bürokratik klientalizm üzerinde durulmuş ve kaynak dağılımına olumsuz etkilerinin olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Berggren (1999)	33 gelişmiş ve az gelişmiş ülke	1975-1990	Panel veri, OLS	Ekonomik özgürlükteki bir artış daha düşük vergiler, daha az düzenlemeler ve daha yüksek ekonomik büyüme ulusal gelir artışına neden olacaktır. Ekonomik özgürlükteki sürekli ve kademeli artışlar eşitliği artıracaktır.
Ashby ve Sobel (2008)	48 ABD eyaleti		Panel veri, OLS	Ekonomik özgürlükteki artış gelir eşitsizliğinde bir azalma ortaya çıkaracaktır.
Webster (2013)	50 ABD eyaleti	2001-2010	Panel veri, OLS	Ekonomik özgürlük arttıkça gelir eşitsizliği azalmaktadır.
Apergis; Dinçer; Payne (2014)	ABD eyaletleri	1981-2004	Panel veri, eş bütünleşme, nedensellik analizi	Kısa ve uzun dönemde ekonomik özgürlük ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir ilişkisinin varlığının yanı sıra, ekonomik özgürlük azaldıkça gelir adaletsizliği artacaktır.
Apergis (2015)	58 Avrupa, Asya, Amerika ve Pasifik ülkesi	1980-2010	Panel veri, eş bütünleşme analizi	Doğrusal uzun dönem parametre tahminleri ile ekonomik özgürlük ve gelir eşitsizliği arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Lineer olmayan uzun dönemli parametre tahminleri ise belirli bir noktanın üzerinde negatif yönlü ilişkinin varlığını gösterirken; bu noktanın altında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Perez-Moreno ve Angulo-Guerrero (2016)	28 AB üyesi ülke	2000-2010	Parametrik olmayan panel regresyon analizi	Ekonomik özgürlük artışı gelir eşitsizliği artışını beraberinde getirmektedir.
Chong ve Gradstein (2004)	121 ülke	1970-2000	Panel veri, VAR, nedensellik analizi	Kurumsal kalite arttıkça eşitsizlik azalmaktadır.
Haidar ve Velasquez (2009)	22 eski Avrupa kolonisi	1992-1996	Panel veri, 2SLS, OLS	Güçlü mülkiyet hakları daha yüksek gelir eşitsizliği ile ilişkilidir.

Tablo 3.2. Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisini İnceleyen Uygulamalı Çalışmalar

Çalışma	Ülke	Dönem	Yöntem	Bulgular
Bollen ve Jackman (1985)	60 Batı ve üçüncü dünya ülkesi	1960-1970	Panel veri, 2SLS, OLS, WLS	Demokrasinin gelir dağılımı üzerine doğrudan bir etkisi bulunamamıştır.
Gradstein; Milanovic; Ying (2001)	126 ülke	1960-1998	Panel veri, OLS	Yahudi-Hristiyan toplumlar demokratikleşme artışı gelir eşitsizliğini azaltmaktadır. Müslüman ve Konfüçyüs toplumlarında ise demokratikleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi önemsizdir.
Reuveny ve Li (2003)	69 ülke	1960-1996	Panel veri, OLS	Demokrasi ve ticaret gelir adaletsizliğini azaltmaktadır.
Gerry ve Mickiewicz (2006)	27 ülke	1987-2003	Panel veri	Demokrasi, daha düşük seviyelerdeki gelir eşitsizliği ile ilişkilidir.
Burkhart (2007)	50 ülke	1978-1993	Panel veri, 2SLS	Demokrasi ile gelir eşitsizliği arasında parabolik bir ilişki vardır.
Acemoğlu vd. (2013)	184 ülke	1960-2010	Panel veri, OLS, GMM	Demokrasinin eşitsizliği azalttığına yönelik sağlam kanıtlara ulaşamamıştır. Ancak yeniden dağılım üzerine olumlu etkide bulunduğu eşitsizlikte bir azalma olabilir.
Yi (2013)	42 gelişmekte olan ülke	1971-2008	Panel veri, OLS, 2SLS	Demokratik yönetimlerde yapılan hükümet harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde herhangi bir etkisi yoktur
Balcázar (2015)	9 Latin Amerika ülkesi	1995-2009	Pseudo Panel	Demokrasi ile gelir eşitsizliği arasında tek düze bir ilişki yoktur. Demokrasi ile önce eşitsizlik artarken daha sonra azalmaktadır.
Longoni ve Gregorini (2009)	70 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke	1970-2005	Panel veri, OLS, 2SLS, IV	Koalisyon hükümetleri nedeniyle, başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçiş hükümet harcamalarını artırırken gelir adaletsizliğini de artırmaktadır.
Becher (2012)	42 parlamenter sistem, 17 başkanlık sistemi, 24 yarı başkanlık	1975-2008	Panel veri, GMM	Yürütme ve yasamanın birbirinden sert bir şekilde ayrılması sol hükümetlerin pazarlık gücünü azalttığından, yeniden dağılım başkanlık sistemlerinde parlamenter sistemlerden daha

	sistemi ile yönetilen ülke			düşüktür.
Minnich (2003)	17 OECD ülkesi	1980'lerin başı 1990'ların ortası	Panel veri, OLS	Korporatizm gelir adaletsizliğini azaltıcı bir etkiye sahiptir.
Baccaro (2009)	16 ülke	1978-2002	Panel veri	Korporatizm eşitsizlik üzerinde önemli bir azaltıcı etkiye sahiptir.
Beramendi (2003)	15 OECD ülkesi	1980-1997	Panel veri	Yerelleşme tek başına gelir adaletsizliğini azaltıcı ya da artırıcı bir etkiye sahip değildir.
Kelly (2012)	Amerikan eyaletleri	1976-2006	Panel veri, OLS	Daha liberal politikaların benimsendiği ve sol partilerin daha güçlü olduğu eyaletlerde eşitsizlik azalacaktır.
İrepoğlu Carreras (2015)	17 OECD üyesi Avrupa ülkesi	1960-2006	Panel veri	Yerelleşme arttıkça gelir adaletsizliğinde azalma ortaya çıkmaktadır.

Not: GMM: Generalized Method of Monent, OLS: En Küçük Kareler Yöntemi (EKK), 2SLS: İki Aşamalı EKK, IV: Araç Değişken, WLS: Ağırlıklandırılmış EKK, VAR: Vector Auto Regressive Model.

3.3.KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

3.3.1. Model ve Veri Seti

Çalışmanın bu bölümünde seçilmiş politik ve kurumsal faktörler ile gelir dağılımı arasındaki ilişki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler örneğinde panel veri analiz yöntemi kullanılarak araştırılacaktır. Örneklem IMF sınıflandırması temel alınarak ve veri temini kısıtı altında 55 gelişmekte olan ve 27 gelişmiş ülkeye ait 1985-2012 dönemine ait verilerden oluşmaktadır. Gelir dağılımı üzerinde temel açıklayıcı değişkenler olan politik ve kurumsal faktörlerin orta uzun vadedeki etkilerinin tespit edilebilmesi için tüm veriler 4'er yıllık dönem ortalamaları ile analize dâhil edilmiştir. Literatürde gelir dağılımının belirleyicileri olarak genel kabul gören açıklayıcı değişkenler dikkate alınarak ve özellikle Gupta vd. (1998), Chong ve Gradstein (2004), Baccaro (2009) ve Apergis (2015)'e ait spesifikasyonlar takip edilerek iki model oluşturulmuştur;

$$GD_{it} = \alpha_i + \beta_i Politik_{i,t} + \delta_i X_{i,t} + \varepsilon_{it} \quad i=1, \dots, n; t=1, \dots, T \quad (3.1)$$

$$GD_{it} = \alpha_i + \beta_i Kurumsal_{i,t} + \delta_i X_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

Modellerde bağımlı değişken (GD_{it}) gelir dağılımı olmak üzere, eşitliğin sağ tarafında sırasıyla politik ($Politik_{i,t}$) ve kurumsal ($Kurumsal_{i,t}$) faktörler ile gelir dağılımını etkilediği varsayılan diğer kontrol değişkenleri vektörü ($X_{i,t}$) yer almaktadır.

Modellerde gelir dağılımı ölçütü (GD_{it}) olarak birincil gelir dağılımı gini katsayısı kullanılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalarda karşılaşılan temel problem ulusal düzeyde uzun dönemli ve standart ölçüm yöntemlerine dayalı gelir dağılımı verilerinin teminindeki zorluktur. Bu çalışmada Sold (2009) tarafından Luxembourg Income Study (LIS) ve diğer veri setleri temel alınarak hazırlanan ve güncellenen standartlaştırılmış gelir dağılımı veri seti Standardized World Income Inequality Database (SWIID) kullanılmıştır. Söz konusu veri setinin en önemli avantajları alternatif gini ölçümleri ile korelasyonunun yüksek olması (Woo vd. (2013)'ün hesaplamalarına göre korelasyon katsayısı 0,95) ve ülkeler arası karşılaştırmalara uygun olmasıdır.

Ekonometrik analizlerde dışlanmış değişkenlerin varlığı durumunda ortaya çıkacak sapmayı minimum hale getirebilmek için modellere literatürde gelir dağılımının belirleyicileri olarak sık olarak kullanılan kontrol değişkenleri eklenmiştir. Kontrol değişkenlerinden ilki ülkede refah düzeyinin göstergesi olarak reel GSYH'dir ($\ln_rGSYH$). Kuznet (1955)'e göre ekonomilerin gelişim sürecinin ilk aşamalarında gelir dağılımı bozulurken, gelişimin ileri aşamalarında düzelme yaşanmakta, dolayısıyla iki değişken arasındaki ilişkide ters U şeklinde bir eğri ortaya çıkmaktadır. bu yaklaşımın test edilmesi için modellerde ABD doları cinsinde 2005 sabit fiyatlarıyla GSYH'nin logaritması yer almaktadır. İkinci olarak modellere, uluslararasılaşma ve ülkeler arası ekonomik ilişkilerdeki artışın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin incelenmesi için küreselleşme değişkeni eklenmiştir. Küreselleşme ($Glob$) mal ve hizmetlerin yanında sermaye ve bilgi akışı anlamında; ticari açıklık, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, portföy yatırımları (tüm değişkenler milli gelire oran olarak) ile akımlar üzerine konulan kısıtlar (örneğin ithalat sınırlandırmaları, tarifeler, vergi oranları ve sermaye hesabı kısıtları) yoluyla ölçülmektedir. Küreselleşme ve dışa açıklığın artması sosyal yapıda neden olduğu değişim, geleneksel sektörlerde istihdamın

azalması, refaha yönelik ulusal politikaların gücünde zayıflama gibi nedenlerle gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkilerinin görece yüksek olacağı savunulmaktadır (Minnich, 2003, 26). Gelir dağılımını etkileyen bir diğer değişken ise devletin ekonomi içerisindeki payıdır (bkn. Yi, 2013; Gerry ve Mickiewicz, 2006). Ancak piyasada oluşan gelir dağılımı üzerindeki etkinin tespit edilebilmesi amacıyla sosyal güvenlik katkıları dışındaki vergi gelirlerinin GSYH içerisindeki payı (*KamuHacmi*) dikkate alınmıştır.

Analizlerde kullanılan kurumsal değişkenler şu şekildedir;

- Kurumsal göstergelerden ilki ekonomik özgürlük endeksidir (*Eko_özg*). Çalışmada The Heritage Foundation tarafından hesaplanan 1995-2015 dönemine ait ekonomik özgürlük verileri kullanılmıştır. Yüksek değerlerin ekonomik özgürlüğün arttığını ifade ettiği endeks Hukukun Üstünlüğü, Devletin Büyüklüğü, Düzenlemelerin Verimliliği ve Serbest Piyasalar olmak üzere dört başlık altında toplanan 10 bileşenden oluşur. Bileşenlerin eşit ağırlıklı ortalaması alınarak endeks hesaplanır. Her bir bileşen 0 ile 100 arasında değer alır. Hukukun üstünlüğü mülkiyet hakları ve yolsuzluktan muaflık göstergelerinden oluşur. Mülkiyet hakkı göstergesi bir ülkenin kanunlarının özel mülkiyet haklarını koruma derecesini ölçer. Diğer bir alt grup mali özgürlük ve hükümet harcamalarından oluşan devletin büyüklüğüdür. Mali özgürlük göstergesi kişisel gelir üzerine uygulanan en yüksek marjinal vergi oranı, kurum gelirleri üzerine uygulanan en yüksek marjinal vergi oranı ve GSYH oranının bir yüzdesi olarak toplam vergi gelirleri olmak üzere üç alt bileşenden oluşmaktadır. Hükümet harcamaları ise tüketim ve transfer harcamalarını da kapsayacak şekilde değerlendirilmekte ve sadece kamu mallarını sağlayan minimum devlet harcaması ideal olarak kabul edilmektedir. Düzenlemelerin verimliliği grubunda çalışma hayatı özgürlüğü, emek özgürlüğü ve parasal özgürlük vardır. İş özgürlüğü bir işyerini açma, çalıştırma ve kapatma kolaylığını ifade ederken, emek özgürlüğü emeğin herhangi bir kısıtlama olmaksızın özgür dolaşımı anlamına gelir. Parasal özgürlük ise fiyat istikrarının bir ölçütü olarak kabul edilir. Devlet müdahalesi olmaksızın sağlanan fiyat istikrarı serbest piyasa için ideal bir durumdur. Son olarak serbest piyasa başlığı altında ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlük yer alır. Ticaret özgürlüğü mal ve hizmetlerin ithalat ve ihracatını etkileyen tarife ve tarife dışı engellerin olmamasının ölçütüdür. Yatırım özgürlüğü sermayenin serbest dolaşımının göstergesidir. Finansal özgürlük ise finansal

piyasalarda devlet kontrolü ve müdahalesinden bağımsızlığın yanı sıra bankacılığın etkinliğinin bir göstergesidir.

- Çalışmada özgürlükler açısından ayrıca Freedom House veri tabanı tarafından sağlanan insan hakları endeksi (*Siv_özg*) kullanılmıştır. Değişkenin ölçeği 1 ile 7 arasında olup ölçek değeri arttıkça özgürlük azalmakta; en özgür ülkeler 1 ile temsil edilirken, temel hakların en düşük olduğu ülkelerin ölçek değeri 7 olarak ifade edilmektedir.

- Kurumsal gelişimin önemli göstergelerinden birisi yolsuzluk düzeyidir. Bu çalışmada V-Dem Project tarafından derlenen kamu sektörü yolsuzluk endeksi (*Yolsuzluk*) kullanılacaktır. Endeks kamu çalışanlarının görevlerinden kaynaklı rüşvet, komisyon gibi aldıkları ödemeler ile zimmete geçirme ve kamu kaynaklarının kötüye kullanılması unsurları dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Değişkenin değerinde artış yüksek yolsuzluk düzeyine işaret etmektedir.

- Bürokrasi (*Bürokrasi*) göstergesi olarak International Country Risk Guide (ICRG) tarafından hesaplanan endeks değerleri esas alınacaktır. Buna göre bürokrasinin kurumsal gücü ve kalitesi hükümetin değiştiği dönemlerde politika düzeltmelerini en aza indirme eğiliminin bir ölçüsüdür. Endeks değeri 0 ile 4 arasında yer almaktadır. 1 olması yüksek risk anlamına gelirken, 4 olması en düşük risk düzeyini temsil etmektedir. Dolayısıyla yüksek değer bürokratik sürecin etkinliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

- Bu çalışmada Kurumsal Kalite Endeksi (*Kur_Kalite*) olarak Kuncic (2014) tarafından yasal altyapı, politik kurumlar ile ekonomik yapı ve regülasyonlar temelinde otuzun üzerinde gösterge kullanılarak hesaplanan veri seti kullanılacaktır. Veri seti kurumsal faktörlerin homojen gruplar halinde bir bütün olarak derlenmesi açısından önem arz etmektedir.

İkinci model kapsamında analize dâhil edilen politik faktörler ise aşağıda tanımlanmaktadır;

- Çalışmada politik istikrar göstergesi olarak iki değişken kullanılacaktır. Bunlardan ilki International Country Risk Guide (ICRG)’den temin edilen politik risk endeksi içerisinde yer alan Politik İstikrar Endeksi’dir (*Pol_ist*). Politik İstikrar Endeksi

hükümet istikrarı, iç çatışma, dış çatışma, etnik gerilimler olmak üzere dört kategoriden oluşmaktadır. Her bir bileşen için ölçek değerinin yükselmesi politik riskin azaldığı anlamına gelmektedir. Hükümet istikrarı hükümet birliği, yasama gücü ve popüler destek alt bileşenlerinden oluşan hükümetin görevde kalma yeteneğinin bir göstergesidir. İç çatışma bir ülkedeki politik gücün ve bu gücün yönetim üzerine gerçek veya potansiyel etkisinin ölçüsüdür. İç savaş/darbe tehdidi, terör/politik şiddet ve sivil kargaşa olmak üzere üç alt bileşenden oluşur. Dış çatışma göstergesi ise savaş, sınır ötesi çatışma ve dış baskılar bileşenlerinden oluşmaktadır. Bir başka politik risk bileşeni olan etnik gerilimler bir ülkedeki ırk, milliyet veya dildeki bölünmelerin ortaya çıkardığı gerilimleri ölçmektedir. Politik istikrar için kullanılan ikinci değişken ise hükümetin oluşturan partileri dikkate almaktadır (*Koalisyon*). Değişken mecliste birden fazla parti olup koalisyon olmaması durumunda 3, birden fazla parti koalisyon hükümeti ve muhalefet olduğu durumda 2, birden fazla parti, koalisyon hükümeti ve muhalefetin olmadığı durumda 1 ve tek parti durumunda 0 değerini almaktadır.

- Modellere katılımcı demokrasi endeksi (*Demokrasi*) dahil edilmiştir. Katılımcılık iktisadi ve sosyal kalkınmanın temel şartlarından olması nedeniyle söz konusu değişken tüm modellerde açıklayıcı değişken olarak bulunmaktadır. Katılımcılık politik kara alma sürecinde duygusal faktörler, karşılıklı bağımlılık, dar kapsamlı öncelikler veya baskı grupları yerine kamu yararının güdülmesini ve aynı zamanda tüm katılımcıların düşüncelerine saygılı olma prensibini ifade etmektedir. V-Dem Project tarafından hazırlanan endeks; seçim sistemi, yasama ve yürütme süreci, müzakere ilkeleri, sivil toplum örgütlerinin etkinliği, yargı bağımsızlığı, seçme ve seçilme hakkı ile yerel yönetimler alt başlıkları kapsamında geniş bir veri seti kullanılarak hesaplanmaktadır.

- Hükümetlerin ideolojik eğilimleri için modellerde parti oryantasyonu serileri (*Parti_ory*) kullanılmıştır. Bu kapsamda veri setinde partiler sağ, merkez ve sol olmak üzere üçe ayrılır. Sağ muhafazakâr olarak adlandırılan partiler için, merkez liberal bağlamda özel girişimi destekleyen partiler için ve sol komünist, sosyalist, sosyal demokrat ya da sol kanat olarak tanımlanan partiler için kullanılır.

- Politik faktörlerin bir diğer önemli kısmını hükümet yapısı oluşturmaktadır. Analizlerde bu kapsamda üç değişken kullanılacaktır. İlk değişken yasama organının etkinliği, adaylık sürecinde rekabet ve parti meşruluğu (dışlanan partilerin varlığı)

kriterlerinden oluşan bileşik endekstir (*Yas_etkinlik*). Cross-National Time-Series Data Archive'in 1985'den itibaren kayıt altına alınan verilerinden elde edilen endeks değerinin yüksek olması yasama sisteminin çoğulculuk özelliğine işaret etmektedir. Endeksin alt bileşenlerinden birisi olan seçim sisteminin rekabetçi yapısı ayrı bir yasama organının olmaması, seçilmemiş yasama organı, tek adayın yer aldığı seçilmiş yasama, tek parti ve birden fazla adayın olduğu durum, birden fazla adayın olduğu ancak sadece bir partinin koltuk kazandığı durum, birden fazla partinin koltuk kazandığı ancak koltukların yüzde 75'inden fazlasını en büyük partinin aldığı durum ve en büyük partinin yüzde 75'den daha az koltuk kazandığı durum şeklinde sıralanabilir. Yukarıda açıklanan değişkenler dışında, hükümeti oluşturan parti ve/veya partilerin genel seçimlerde aldığı oy (koalisyon hükümeti ise koalisyon partilerinin toplam oy) oranı da analize dahil edilmiştir. Bunun için *Oy_oranı* endeksi kullanılmaktadır.

- Politik faktörlerin sonuncusu ise yerel özerklik (*Auton*) değişkenidir. Federalizmin göstergesi olarak kullanılan değişken için özerk bölge tanımı anayasal temelde özerk/bağımsız/özel/kendi kendini yöneten bölgeleri ifade etmektedir. Analizde kullanılan politik göstergelerden parti oryantasyonu, yasama için seçim rekabet endeksleri, çoğunculuk, federalizm, hükümet partilerinin oy payı ve Herfindahl endeksi Dünya Bankası'nın 1972-2012 dönemini kapsayan "Database of Political Institutions" verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 3.3. Çalışmada Kullanılan Değişkenler ve Örneklem Grubu

Değişken	Tanım	Dönem	Kaynak
Gini	Birincil gelir dağılımı	1985 – 2012	SWIID
ln_rGSYH	Reel GSYH (2005=100)	1985 – 2012	World Development Indicator
Glob	Küreselleşme Endeksi	1985 – 2012	KOF Index of Globalization
KamuHacmi	Vergi Gelirleri / GSYH	1985 – 2012	ICTD Gov. Revenue Dataset
Kurumsal Faktörler			
Eko_özg	Ekonomik Özgürlük Endeksi	1995 – 2012	Herigate Freedom Index
Siv_özg	İnsan Hakları Endeksi	1985 – 2012	Freedom House
Yolsuzluk	Yolsuzluk Endeksi	1985 – 2012	V-Dem Project
Kur_kalite	Kurumsal Kalite	1990 – 2012	Institutional Quality Dataset
Bürokrasi	Bürokrasi Düzeyi	1985 – 2012	ICRG
Politik Faktörler			
Demokrasi	Katılımcı Demokrasi Endeksi	1985 – 2012	V-Dem Project
Pol_ist	Politik İstikrar Endeksi	1985 – 2012	ICRG Dataset
Koalisyon	Koalisyon Yapısı	1985 – 2012	CNTS Dataset
Parti_ory	İdeolojik Eğilimler	1985 – 2012	World Bank DPI
Yas_etkinlik	Yasama Sürecinde Etkinlik	1985 – 2012	CNTS Dataset
Oy_oranı	Hükümet Oy Oranı	1985 – 2012	World Bank DPI
Auton	Federalizm (kukla değişken)	1985 – 2012	World Bank DPI
Örneklem Grubu			
Gelişmekte Olan Ülkeler: Ermenistan, Bangladeş, Brezilya, Bulgaristan, Bolivya, Çin, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Fildişi, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, El Salvador, Etiyopya, Gürcistan, Guatemala, Honduras, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İran, Ürdün, Kırgız Cumhuriyeti, Malezya, Malavi, Mali, Meksika, Moldova, Fas, Nijerya, Pakistan, Panama, Peru, Filipinler, Polonya, Romanya, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Sri Lanka, Güney Afrika, Tacikistan, Tanzanya, Tayland, Tunus, Türkiye, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Venezuela, Vietnam, Zambiya, Zimbabve.			
Gelişmiş Ülkeler: Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Singapur, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri			

3.3.2. Metodoloji

Kurumsal altyapı ve etkin işleyen politik süreçlerin varlığı ülkeler arası gelişmişlik düzeyinin karşılaştırılmasında temel alınan kalkınma göstergelerindendir. Bu doğrultuda çalışmanın analiz bölümünde amaç (I) politik ve kurumsal faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki nispi etkilerinin belirlenmesi, (II) söz konusu etkilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için karşılaştırılmasıdır. Geniş çaplı veri setlerinden hareketle hem zaman hem ülke boyutunu aynı anda dikkate alan panel veri analizleri bu doğrultuda kullanılacak yöntem olacaktır. Temel bir panel veri modeli şu şekilde tanımlanabilir (Baltagi, 2010, 35);

$$y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (3.2)$$

burada i ve t sırasıyla kesit ve zaman boyutunu göstermek üzere y_{it} bağımlı değişken vektörü, X_{it} açıklayıcı değişkenler matrisini temsil etmektedir. Tek yönlü modelde hata terimi (u_{it}) gözlemlenemeyen bireysel spesifik etkiler (μ_i) ile hata kalıntılarından (v_{it}) oluşmaktadır. Çift yönlü modelde ise hata terimi $u_{it} = \mu_i + \lambda_t + v_{it}$ halini almaktadır. Burada λ_{it} gözlemlenemeyen zaman etkilerini göstermektedir. Eğer μ_i ve λ_i sabit parametreler ve $v_{it} \sim IID(0, \sigma_v^2)$ varsayımları geçerli ise model çift yönlü sabit etkiler modeli olarak ifade edilir. Bu modelde X_{it} açıklayıcı değişkenlerin tüm i ve t için hata terimleri (v_{it}) ile ilişkisiz olduğu varsayılmaktadır, ayrıca her kesit için sabit katsayıları farklılaşırken eğim katsayıları aynıdır (Gujarati, 2003: 640). Sabit etkiler modeli spesifik N yatay kesit setleri için uygundur. Ancak örneklemin geniş bir ana kütle içerisinde rassal olarak seçildiği durumda, α_i değeri sabit alınmak yerine α 'nın ortalama değeri ile birlikte rassal değişken olarak kabul edilebilir ($\alpha_i = \alpha + \varepsilon_i$). Bu durumda panel veri modeli aşağıdaki şekli almaktadır;

$$y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + w_{it} \quad (3.3)$$

Bu durumda hata terimi $w_{it} = u_{it} + \varepsilon_i$ haline gelmektedir. Dolayısıyla hangi modelin seçilmesi gerektiği hususunda X_{it} ile ε_i arasındaki ilişki önem kazanmaktadır.

Veri setinin özelliğine ek olarak istatistiksel açıdan grup ve zamana özgü etkilerinin dikkate alınmadığı (havuzlanmış) veya söz konusu etkilerin sabit/rassal kabul edildiği modeller arasındaki seçimde üç temel testten yararlanılacaktır. İlk olarak ortak sabitli ve ortak eğim katsayılı model (pooled) ile sabit etkiler modeli arasında tercih

yapmak amacıyla sabit zaman ve kesit etkisinin varlığının sınanması için F testi uygulanacaktır. Boş hipotezin $H_0 : \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots \mu_{N-1} = 0$ ve $\lambda_1 = \lambda_2 = \dots \lambda_{T-1} = 0$ olarak tanımlandığı F test istatistiği grup ve zaman etkilerinin varlığı durumundaki modelden elde edilen kalıntılar (URSS) ile etkilerin olmadığı havuzlanmış modelden elde edilen kalıntılardan (RRSS) yararlanılarak şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$F = \frac{(RRSS-URSS)/(N+T-2)}{URSS/(N-1)(T-1)-K} \sim F_{(N+T-2),(N-1)(T-1)-K} \quad (3.4)$$

Rassal etkilerin varlığı ise Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange Multiplier (LM) istatistiği kullanılarak sınanmaktadır. LM testinde boş hipotez grup ve zaman etkileri için ortak varyansın sıfır olduğu şeklinde kurulmaktadır ($H_0 : \sigma^2_{\mu} = \sigma^2_{\lambda} = 0$). Boş hipotezi rassal etkilerin olmadığını, alternatif hipotez ise havuzlanmış modelini işaret etmektedir. Son olarak tahminci seçiminde Hausman Testi kullanılacaktır. Hausman testi modelde grup etkileri ile açıklayıcı değişken arasındaki kovaryansın sıfır olup olmadığını test etmektedir ($H_0 : E(u_{it} | X_{it}) = 0$ ve $H_1 : E(u_{it} | X_{it}) \neq 0$). Hausman (1978)'e göre boş hipotezin kabul edilmesi durumunda grup içi tahmincisi tutarlı iken rassal etki (GLS) tahmincisi tutarlı ve etkindir. Boş hipotezin reddedilmesi durumunda ise GLS tahmincisi tutarsızdır, dolayısıyla sabit etki modeli tahmincisi kullanılmalıdır.

3.3.3 Bulgular

Çalışmanın analiz kısmında politik ve kurumsal faktörlerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi 1985-2012 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülke grupları için test edilmiştir. Gelir dağılımı, politik ve kurumsal faktörler kısa dönemde hareket eden değişkenler olmadığından dönem dört yıllık yedi döneme ayrılmıştır. Bu şekilde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için gözlem sayısı ($N > T$) dikkate alınarak kısa panel teknikleri uygulanmıştır. Analizlerde Fisher F testi, Breusch-Pagan (1980) LM testi ve Hausman test sonuçlarına göre uygun modeller seçilmiştir. Test sonuçları 22 modelin 5 tanesinde sabit etki modeli, diğer 17 tanesinde rassal etki modeline işaret etmektedir. Zaman içerisinde değişmeyen (invariant) ve/veya kukla değişkenlerin bulunduğu modellerde sabit etki modelleri kullanılamayacağından söz konusu modellerde rassal etkiler model sonuçları dikkate alınmıştır. Sonraki adımda tüm modeller için otokorelasyon ve değişen varyans sorunları araştırılmıştır. Zira

otokorelasyon ve değişen varyans durumunda standart hatalar olduğundan daha düşük, t istatistikleri yüksek çıkmaktadır. Wooldridge otokorelasyon testi sonuçları tüm modellerde boş hipotezin (birinci dereceden otokorelasyon yoktur) reddedildiğini göstermektedir. Benzer şekilde Wald ve LR test sonuçları değişen varyans sorununa işaret etmektedir (tablolarda yalnızca F testi ve Hausman test sonuçları sunulmuştur). Bu nedenle modeller White düzeltilmesi ile elde edilen standart hatalarla tahmin edilmiştir. Kurumsal faktörlerin etkilerine yönelik panel veri analiz sonuçları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ayırımına göre Tablo 3.4 ve Tablo 3.5’te, politik değişkenlerin etkileri ise Tablo 3.6 ve Tablo 3.7’de raporlanmıştır.

Kurumsal faktörler açısından bakıldığında analiz sonuçlarına göre;

- Gelişmekte olan ülkelere yolsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkisi ters U şeklinde özellik göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yolsuzluk düzeyi eşik değerinin altında gelir dağılımını olumlu daha yüksek düzeylerde ise olumsuz etkilemektedir (benzer bir sonuç için bkn. Li vd. 2000). Gelişmiş ülkelere ise yolsuzluğun anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.
- Ekonomik özgürlüklerde artış geliştirmekte olan ülkelere gelir eşitsizliğini artırmaktadır (benzer bir sonuç için bkn. Perez-Moreno ve Angulo-Guerrero 2016). Bu durum sermaye birikiminin dar bir kesimde toplandığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere beklenen bir sonuçtur. Gelişmiş ülkelere ise ekonomik özgürlük değişkeninin katsayısı negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir.
- İnsan hakları ve özgürlükler açısından bakıldığında analiz sonuçları gelişmiş ülkelere özgürlüklerde artışın gelir dağılımını daha adil hale getirdiğini, ancak bu faktörün geliştirmekte olan ülkelere anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Bu sonuç bir önceki ile beraber düşünüldüğünde kalkınmanın ilk aşamalarında olan ülkelere ekonomik özgürlüklerin, kalkınmanın ileri aşamalarındaki ülkelere sosyal özgürlüklerin etkisinin gelirin dağılımı açısından ön planda olduğunu ima etmektedir.

Tablo 3.4. Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmekte Olan Ülkeler

(Panel Veri Analizi, Bağımlı Değişken Birincil Gelir Dağılımı)

	Model I		Model II		Model III		Model IV		Model V	
	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE
ln_rGSYH	1,622 (0,562)	0,0141 (0,201)	1,610 (0,589)	-0,093 (-0,127)	6,638** (2,212)	0,066 (0,125)	5,788** (1,822)	0,047 (0,061)	3,546 (1,032)	-0,472 (-0,553)
Glob	0,158*** (2,739)	0,084** (2,029)	0,191** (2,492)	0,086** (2,010)	0,0717 (1,110)	-0,072* (-1,664)	0,129 (1,231)	0,027 (0,700)	0,142* (1,815)	0,066* (1,658)
KamuHacmi	-0,291** (-2,165)	-0,297*** (-2,650)	-0,233* (-1,951)	-0,265*** (-2,634)	-0,061 (-0,494)	0,002 (0,029)	-0,284* (-1,869)	-0,154 (-1,210)	-0,38*** (-2,602)	-0,33*** (-2,804)
Demokrasi	-5,768* (-1,744)	-3,067 (-1,121)	-10,12** (-2,327)	-4,349 (-1,385)	-3,026 (-0,668)	0,741 (0,211)	-5,417* (-1,675)	-2,246 (-0,791)	-4,533 (-1,396)	-2,023 (-0,713)
Yolsuzluk	-29,27*** (-2,681)	-28,08*** (-2,840)	-	-	-	-	-	-	-	-
Yolsuzluk ²	23,239** (2,299)	20,518** (2,271)	-	-	-	-	-	-	-	-
Siv_özü	-	-	-1,226** (-2,149)	-0,677 (-1,338)	-	-	-	-	-	-
Eko_özü	-	-	-	-	0,057 (0,731)	0,169*** (2,885)	-	-	-	-
Kur_kalite	-	-	-	-	-	-	0,002 (0,061)	-0,037** (-2,268)	-	-
Bürokrasi	-	-	-	-	-	-	-	-	0,399 (0,555)	0,866 (1,431)
Gözlem	352	352	352	352	266	266	276	276	324	324
Adj. R ²	0,79		0,83		0,83		0,83		0,80	
F istatistiği	21,75***	6,04***	21,61***	4,645***	21,65***	2,591***	23,38***	2,572***	22,90***	5,43***
Hausman ist.		7,210		8,030		5,897		4,677		10,36*
Kesit Etkisi	22,79***		23,32***		22,55***		25,92***		23,98***	
Zaman Etkisi	3,897***		5,387***		6,179***		4,376***		4,073***	

Notlar: FE: Sabit Etkiler Modeli, RE: Rassal Etkiler Modeli. Parantez içi değerler değişen varyans ve otokorelasyon düzeltmesi yapılmış t istatistikleridir. Tüm modellerde sabit terim ve sabit etki modellerinde ülkeye özgü etkiler ile sabit zaman etkisi terimleri vardır ancak burada raporlanmamıştır. ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Tablo 3.5. Kurumsal Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmiş Ülkeler

(Panel Veri Analizi, Bağımlı Değişken Birincil Gelir Dağılımı)

	Model I		Model II		Model III		Model IV		Model V	
	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE
ln_rGSYH	-3,943** (-2,081)	1,709*** (2,761)	-3,678** (-1,972)	1,678*** (2,694)	-2,421 (-0,636)	1,012* (1,736)	-1,983 (-0,666)	1,697*** (2,705)	-4,154** (-2,183)	1,635*** (2,675)
Glob	0,157** (2,359)	0,211*** (6,167)	0,183*** (2,697)	0,214*** (6,199)	0,051 (0,559)	0,070 (1,500)	0,133 (1,697)	0,176*** (3,956)	0,167*** (2,711)	0,211*** (5,934)
KamuHacmi	-0,154 (-1,389)	-0,031*** (-0,318)	-0,114 (-1,009)	-0,033 (-0,352)	-0,241 (-1,332)	-0,045 (-0,351)	-0,142 (-1,087)	-0,044 (-0,415)	-0,141 (-1,268)	-0,051 (-0,515)
Demokrasi	-8,528 (-1,231)	-6,959** (-2,193)	-3,962 (-0,686)	-6,182* (-1,929)	-6,334 (-0,523)	-2,649 (-0,345)	-8,393 (-0,936)	-8,102* (-1,711)	-6,109 (-1,175)	-8,37*** (-2,674)
Yolsuzluk	-6,821 (-0,493)	5,698 (1,066)	-	-	-	-	-	-	-	-
Siv_özg	-	-	0,961 (1,527)	0,947* (1,738)	-	-	-	-	-	-
Eko_özg	-	-	-	-	-0,011 (-0,801)	0,039 (0,476)	-	-	-	-
Kur_kalite	-	-	-	-	-	-	0,034 (0,752)	0,065* (1,800)	-	-
Bürokrasi	-	-	-	-	-	-	-	-	0,542 (0,488)	-0,021 (-0,027)
Gözlem	155	155	155	155	1-10	110	133	133	155	155
Adj. R ²	0,84	0,40	0,84	0,37	0,87	0,07	0,85	0,23	0,84	0,37
F istatistiği	25,85***	18,26***	26,47***	19,16***	25,28***	1,751	24,53***	7,681***	25,86***	17,99
Hausman ist.		4,49		3,821		11,54**		7,42		5,49
Kesit Etkisi	26,15***		27,96***		28,36***		27,26***		26,79***	
Zaman Etkisi	6,884***		6,932***		4,063***		4,159***		6,886***	

Notlar: FE: Sabit Etkiler Modeli, RE: Rassal Etkiler Modeli. Parantez içi değerler değişen varyans ve otokorelasyon düzeltmesi yapılmış t istatistikleridir. Tüm modellerde sabit terim ve sabit etki modellerinde ülkeye özgü etkiler ile sabit zaman etkisi terimleri vardır ancak burada raporlanmamıştır. ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

- Tablo 3.4 ve Tablo 3.5'te kurumsal kalite endeksinin etkisinin incelendiği Model IV'ün sonuçlarına göre kurumsal altyapının güçlenmesi gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (benzer bir sonuç için bkn. Chong ve Gradstein. 2004). Ancak gelişmiş ülkelerde söz konusu etki ters yönlüdür (benzer bir sonuç için bkn. Haidar ve Velasquez 2009). Bu etkinin beklenenin tersi bir sonuç şeklinde karşımıza çıkması, yasal altyapı, politik kurumlar, ekonomik yapı ve regülasyonlar başta olmak üzere kurumsal kalite göstergesi olarak değerlendirilen kurumların varlığının uygulama alanı bulduğu bütün ülkelerde iktisadi amaçların tamamına hizmet ettiği anlamına gelmediğini göstermektedir. Zira bu durum, gelişmiş ülkelerin kağıt üzerinde güçlü kurumsal yapıya sahip olduğu varsayımına karşın uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar (küreselleşmenin yaygınlaşması ile gelişmiş ülkelerin dışa açık ve rekabet gücünü artırmaya yönelik kurumsal reformalara gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha çok ağırlık vermesi) nedeniyle oluşturulan kurumsal reformaların gelir dağılımı adaletinde bozucu bir etkiye neden olduğunu göstermektedir.
- Analizlerde son olarak bürokratik sürecin birincil gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelenmiş ancak her iki ülke grubu için de anlamlı bir etkinin olmadığı tespit edilmiştir. Bürokrasinin işleyişindeki sorunlar ve özellikle bürokratların kamu kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları devletin yeniden dağıtıcı rolünde bir azalmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla bürokrasinin devletin ekonomideki ağırlığının artması ile önem kazanan bir kavram olması nedeniyle birincil dağılımda herhangi bir etkisinin olmaması, bürokrasinin gelir dağılımı üzerindeki etkisine yönelik ortaya çıkan bu sonucun kabul edilebilirliğini artırmaktadır.

Tablo 3.6. Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmekte Olan Ülkeler

	Model I		Model II		Model III		Model IV		Model V		Model VI	
	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE
ln_rGSYH	-0,636 (-0,204)	0,152 (0,207)	4,699 (1,501)	-0,171 (-0,211)	1,464 (0,489)	-0,093 (-0,129)	1,462 (0,488)	0,013 (0,017)	-1,01 (-0,47)	-0,572 (-0,923)	-1,16 (-0,5)	-0,51 (-0,8)
Glob	0,111* (1,618)	0,061* (1,809)	0,139* (1,841)	0,077* (1,863)	0,193* (2,531)	0,095** (2,215)	0,194** (2,521)	0,103** (2,354)	0,187** (2,519)	0,091** (1,976)	0,18** (2,50)	0,09** (1,97)
KamuHacmi	-0,311 (-1,545)	-0,286* (-1,93)	-0,331** (-2,196)	-0,314*** (-2,607)	-0,268* (-1,894)	-0,278** (-2,359)	-0,267* (-1,891)	-0,242** (-2,03)	-0,235* (-1,725)	-0,262** (-2,233)	-0,21* (-1,63)	-0,24** (-2,17)
Demokrasi	-5,307 (-1,105)	0,137 (0,039)	-2,815 (-1,086)	-0,872 (-0,353)	-5,446 (-1,488)	-1,946 (-0,684)	-5,344 (-1,452)	-3,673 (-1,27)	-4,763 (-1,236)	-1,106 (-0,378)	-4,89 (-1,29)	-1,155 (-0,38)
Parti_ory	-0,075 (-0,141)	0,529 (1,132)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pol_ist	-	-	-0,263** (-2,159)	-0,064 (-0,915)	-	-	-	-	-	-	-	-
Koalisyon	-	-	-	-	-0,131 (-0,184)	-0,182 (-0,253)	-	-	-	-	-	-
Yas_Etkinlik	-	-	-	-	-	-	-0,042 (-0,142)	0,288 (1,376)	-	-	-	-
Oy_oranı	-	-	-	-	-	-	-	-	0,005 (0,381)	0,007 (0,531)	-	-
Auton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,26*** (2,99)	-0,461 (-0,25)
Gözlem	227	227	324	324	345	345	345	345	345	345	345	345
Adj. R ²	0,81		0,81		0,78		0,78		0,79		0,79	
F istatistiği	19,07***	3,65***	24,08***	4,532***	20,17***	3,895***	20,17***	4,72***	21,99***	3,78***	22,2***	3,57***
Hausman ist.		14,11**		7,310		7,879		6,933		15,30***		25,1***
Kesit Etkisi	18,79***		25,15***		22,26***		22,01***		23,49***		21,9***	
Zaman Etkisi	2,637**		6,861***		3,810***		3,447***		3,271***		3,19***	

Notlar: FE: Sabit Etkiler Modeli, RE: Rassal Etkiler Modeli. Parantez içi değerler değişen varyans ve otokorelasyon düzeltmesi yapılmış t istatistikleridir. Tüm modellerde sabit terim ve sabit etki modellerinde ülkeye özgü etkiler ile sabit zaman etkisi terimleri vardır ancak burada raporlanmamıştır. ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Tablo 3.7. Politik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi, Gelişmiş Ülkeler

	Model I		Model II		Model III		Model IV		Model V		Model VI	
	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE	FE	RE
ln_rGSYH	-4,254** (-2,210)	1,321** (2,539)	-3,043 (-1,551)	1,262** (2,136)	-4,232** (-2,602)	1,589** (2,535)	-3,985** (-2,547)	0,851 (1,271)	-3,694* (-1,699)	1,59*** (3,038)	-3,61* (-1,7)	1,59*** (3,141)
Glob	0,167** (2,034)	0,212*** (6,397)	0,166*** (2,629)	0,216*** (6,471)	0,169*** (2,837)	0,294*** (6,144)	0,181*** (3,057)	0,192*** (5,875)	0,163** (2,233)	0,201*** (5,922)	0,16** (2,26)	0,20*** (6,342)
KamuHacmi	-0,167 (-1,316)	-0,108 (-1,224)	-0,140 (-1,245)	-0,071 (-0,861)	-0,161* (-1,906)	-0,061 (-0,682)	-0,126 (-1,463)	-0,038 (-0,487)	-0,142 (-1,138)	-0,044 (-0,487)	-0,144 (-1,14)	-0,041 (-0,52)
Demokrasi	-4,763 (-0,414)	-4,197 (-0,571)	-6,421 (-1,272)	-5,443* (-1,751)	-8,726** (-2,017)	-10,27*** (-3,498)	-8,335* (-1,927)	-9,03*** (-3,082)	-6,809 (-0,632)	-8,252 (-1,194)	-7,161 (-0,59)	-13,81* (-1,77)
Parti_ory	0,168 (-0,414)	0,177 (0,471)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pol_ist	-	-	-0,127 (-1,027)	-0,297*** (-3,397)	-	-	-	-	-	-	-	-
Koalisyon	-	-	-	-	-1,442*** (-2,617)	-1,093* (-1,701)	-	-	-	-	-	-
Yas_Etkinlik	-	-	-	-	-	-	-1,37*** (-2,715)	-0,41*** (-3,463)	-	-	-	-
Oy_oranı	-	-	-	-	-	-	-	-	0,004 (0,218)	-0,031* (-1,72)	-	-
Auton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,271 (0,29)	1,83** (2,541)
Gözlem	141	141	155	155	155	155	155	155	148	148	148	148
Adj. R ²	0,74	0,36	0,84	0,41	0,84	0,37	0,85	0,42	0,76	0,34	0,76	0,33
F istatistiği	14,02***	17,18***	26,00***	23,07***	27,09***	19,16***	27,27***	23,91***	15,78***	16,71***	15,78***	15,87***
Hausman ist.		9,191		3,519		4,672		9,751*		11,41**		17,32**
Kesit Etkisi	13,72***		25,07***		29,59***		28,98***		14,47***		10,98***	
Zaman Etkisi	5,384***		4,773***		7,286***		4,161***		5,612***		5,866***	

Notlar: FE: Sabit Etkiler Modeli, RE: Rastal Etkiler Modeli. Parantez içi değerler değişen varyans ve otokorelasyon düzeltmesi yapılmış t istatistikleridir. Tüm modellerde sabit terim ve sabit etki modellerinde ülkeye özgü etkiler ile sabit zaman etkisi terimleri vardır ancak burada raporlanmamıştır. ***, **, * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı gösterir.

Gelir dağılımı üzerinde politik faktörlerin etkisinin incelendiği analizlerin sonuçları Tablo 3.6 ve 3.7’de sunulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre;

- Demokrasi düzeyi kalkınma için temel göstergelerden birisidir. Tüm modellerde demokrasi değişkeninin işareti negatif olmakla birlikte (gelir dağılımını olumlu etkilemesi anlamında) gelişmekte olan ülkelerde katsayılar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Gelişmiş ülkelerde ise 11 modelin 8 tanesinde anlamlıdır. Bu sonucun ortaya çıkmasında gelişmiş ülkelerdeki toplumun tüm kesimlerine eşit yaklaşan demokratik yönetim anlayışı ile gelişmekte olan ülkelerdeki daha çok kısa vadeli ve oy kaygısı ile oluşturulmuş politikaların etkisi olduğu söylenebilir.
- İktidar partisinin/partilerinin ideolojik eğilimlerini temsil eden *par_ory* değişkeni için test sonuçları her iki ülke grubu için de anlamlı sonuçlar vermemektedir. Hükümetlerin uyguladığı ekonomi politikalarında benimsedikleri ideolojiden ziyade ekonominin kendi iç durumu ve dünya ekonomisi içerisinde yerinin daha önemli olacağı görüşü dikkate alındığında iktidar partisinin/partilerinin ideolojik eğiliminin gelir dağılımı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmaması doğal bir sonuçtur.
- Hükümet istikrarı, iç-dış çatışma ve etnik gerilim değişkenlerini barındıran politik istikrar endeksi, elde edilen sonuçlara göre politik riskte azalmanın gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını olumlu etkilediğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise katsayının işareti negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir.
- Hükümet yapısı açısından bakıldığında parlamentoda çok sayıda partinin olduğu ancak hükümetin tek parti şeklinde olduğu (koalisyonun olmadığı) durumlarda gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliği azalmaktadır (benzer bir sonuç için bkn. Longoni ve Gregorini 2009). Benzer sonuçlar yasama sürecinin etkinliği ve çoğulculuğu temsil eden *yas_etkinlik* değişkeni için de geçerlidir. Aynı zamanda hükümetin seçimlerde almış olduğu oy oranında artış gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla her üç değişken de iktidarın temsil gücünün artmasının gelir dağılımında adaletle

hizmet ettiğini göstermektedir. Ancak söz konusu değişkenler gelişmekte olan ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermemiştir.

- Politik faktörler kapsamında son olarak özerk yönetim sisteminin etkisi incelenmiştir. Yerel özerklik değişkeni bir kukla değişken olduğundan rassal etki sonuçları yorumlanmalıdır. Hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde yerel özerkliğin gelir dağılımını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Değişkenin katsayısı gelişmekte olan ülkelerde daha yüksektir. Bu sonuç yerel özerkliğin ağırlıklı olarak yerel ihtiyaçlara daha iyi cevap verdiği şeklinde yorumlanmasına rağmen, temelde her iki ülke grubunda da yüksek gelirli kesim lehine ortaya çıkan tarafsızlık anlayışının bir yansımasıdır.

Kontrol değişkenleri açısından bakıldığında milli gelir düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiler modellerde anlamlı sonuçlar türetmekle birlikte genelleştirilebilir sonuçlar sağlamamaktadır. Diğer yandan küreselleşme ve dışa açıklığın artması hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Son olarak devletin ekonomideki payının artması gelişmekte olan ülkelerde net bir şekilde gelir dağılımına olumlu katkı sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise söz konusu değişkenin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı değildir.

SONUÇ

Ekonomi politikalarının başlıca hedefleri arasında yer alan gelir dağılımı adaletinin sağlanması, temelde gelir kavramının gerek ulusal gerekse uluslar arası literatürde farklı bakış açılarıyla ele alınması ve buradan ulaşılan milli gelirin özellikle bireyler arasındaki dağılımında adaletin gözetilmesi olgusuna dayanmaktadır. Gelir dağılımına yönelik olarak yapılan araştırmalar söz konusu toplumun ekonomik, sosyal ve hatta politik yapısı hakkında fikirler sunmaktadır. Bunun yanı sıra ortaya çıkan adaletsizliğin boyutu ve zaman içerisindeki seyri, dağılım üzerinde etkisi olan çeşitli faktörlerin tespit edilmesi ve sorunun temelden çözülmesi için imkân sağlar.

Bu tezin amacı, gelir dağılımı üzerinde etkisi olabilecek bir takım kurumsal ve politik faktörlerin dağılım üzerinde nasıl bir etkide bulunacağını araştırılmasıdır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle gelir dağılımına yönelik teorik bir araştırma ile literatürde bu konu ile ilgili yer alan farklı görüşler üzerinde durulmuştur. Klasik iktisatçıların bölüşüm konusuna ilişkin geliştirdikleri teorilerin incelenmesi ile başlayan ve kronolojik bir şekilde ele alınan ilk kısımda gelir dağılımı kavramına ilişkin bakış açılarının karşılaştırılmasına yönelik teorik bilgilere yer verilmiştir. Sonuç olarak ele alınan gelir dağılımı yaklaşımları arasında bir takım farklılıklar olmasına karşın, aslında bütün bu görüşlerin, iktisat düşüncelerinin ortaya çıkışından itibaren bölüşümün daha adil olması amacına dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda gelir dağılımı adaletsizliğini ölçmeye yönelik çabaların süregeldiği ve bunun sonucunda birçok ölçüm yöntemi geliştirildiği tespit edilmiştir. Gelir dağılımı adaleti çeşitli yöntemler kullanılarak ölçülebilmekle birlikte adaleti en doğru şekilde yansıtacak yöntemin ölçek bağımsızlığı, nüfus prensibi, simetri prensibi ve ayrıştırılabilirlik prensibinin gereklerine uygun olmasının genel kabul gördüğü göze çarpmakta ve bu dört özelliği gini katsayısının taşıyor olması gini katsayısının en yaygın yöntem olarak kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Gelir dağılımının adil olup olmadığının tespiti ve adaletsizliğin boyutunun belirlenmesi kadar dağılım adaletine olumlu veya olumsuz etkide bulunabilecek unsurların belirlenmesi de önem taşımaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ekonomik, sosyal ve demografik, kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımı ile etkileşim mekanizmaları teorik çerçevede ele alınmıştır. Bunlar içerisinde kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımına olan etkisi çalışmanın son kısmında analiz edilmiş olduğundan söz konusu faktörlerin dağılım adaletine ne yönde etki edebileceğine yönelik görüşler üzerinde durulması önem taşımaktadır. Mevcut literatür incelendiğinde özellikle ekonomik faktörlerin dağılım adaletine etkileri bakımından oldukça önemli ve çok sayıda çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Buna karşılık özellikle son dönemlerde gelir dağılımına etki edebilecek faktörler arasında kurumsal ve politik bir takım değişkenlerin de analizlere dahil edilmesi kurumsal iktisatın getirdiği interdisipliner bakış açısının bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir.

Kurumsal faktörlerden yolsuzluğun gelir dağılımına olan etkisini inceleyen çalışmalar ağırlıklı olarak yolsuzluğun gelir dağılımı adaletsizliğine neden olduğu yönündedir. Dayandığı temel argüman ise yolsuzluğun toplumun yüksek gelir elde eden bireylerine yönelik bir fayda sağlarken, düşük gelirli kesimin ortaya çıkan maliyete katlanma zorunluluğudur. Bir diğer kurumsal faktör olan ekonomik özgürlük düşük gelirli kesimin sermaye birikimine imkan vermesi ile gelir dağılımını olumlu yönde etkileyebileceği gibi bireyler arasındaki gelir farklılıklarını daha da artıracak yönünde bulgular yapılan çalışmalarda yer almaktadır. Ayrıca iyi bir bürokratik yapı ve kurumsal kalitenin eşitsizliği azaltacağı görüşü literatürde yer alan çalışmaların ulaştığı genel sonuçlar arasındadır.

Politik faktörlerin gelir dağılımına etkilerine yönelik görüşler ele alındığında öncelikle demokrasinin yapılan seçimler aracılığı ile gelir dağılımı adaletine hizmet edeceği yönündedir. Ancak baskı ve çıkar gruplarının hakim olduğu toplumlarda tersi bir durumun varlığı da söz konusu olabilmektedir. Hükümetin ideolojik eğilimi açısından bakıldığında ise literatürdeki yaygın görüşe göre muhafazakar ideojilerde bireyler arasındaki gelir farklılıkları doğaldır ve eşitliğin sağlanması öncelikli bir politika hedefi değildir. Sosyalist görüşte eşitliğe olan bağlılık dikkat çekerken, liberal ideoloji sağ ve sol grup arasında, onlardan farklı olarak, daha çok devletin yeniden dağıtıcı görev yüklendiği bir bakış açısına sahiptir. Ayrıca yapılan çalışmalara

bakıldığında gelir dağılımı adaletinin politik istikrarsızlık dönemlerinde artacağı görüşü hakimdir. Hükümet türlerinin gelir dağılımına ne yönde etki ettiği konusunda ise ağırlıklı olarak koalisyon hükümeti dönemlerinin adaletsizliği artırıcı olacağı savunulmaktadır.

Yukarıda teorik açıdan değerlendirilen ve literatürde kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımına etkisine yönelik genel sonuçlar, tez kapsamında 55 gelişmekte olan ve 27 gelişmiş ülkeye ait 1985-2012 dönemine ait veriler kullanılarak test edilmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin 1980 sonrası dönemde artan küreselleşme ve özelleştirme hareketleri ile kurumsal ve politik yönden bir dönüşüm sürecine girdiği gözlenmiştir. Küreselleşme süreci siyasal katılımın artırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yönetimin şeffaflaştırılması gibi demokrasiyi geliştiren kavramları gündeme getirmiş ve böylece otoriter rejim yerine demokratik rejimin benimsenmesi yaygınlık kazanmıştır. Yine bu süreçte bürokrasinin azaltılması ve etkin kamu yönetimi anlayışı kendini göstermiştir. Dolayısıyla kurumsal yapının güçlendirilmesi, denetimlerin ağırlık kazanması ile dünya genelinde yolsuzlukla mücadele amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Ayrıca ülkeler sosyalist sistemden uzaklaşarak merkezi planlamaya dayalı serbest piyasa sistemine geçiş eğilimine girmiştir. 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisi ile yavaşlayan bu kurumsal ve politik dönüşüm sürecinin günümüzde devam ettiği gözlenmektedir.

Söz konusu dönemde yukarıda belirtilen gelişmeler ışığında yapılan analizde elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: (I) Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkisi ters U şeklinde iken, gelişmiş ülkelerde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. (II) Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik özgürlük ile gelir adaletsizliği arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. (III) İnsan hakları ve özgürlükler açısından gelişmiş ülkelerde özgürlüklerdeki artışın gelir dağılımını daha adil bir hale getirdiği gözlenmiştir. (IV) Gelişmekte olan ülkelerde kurumsal altyapının güçlenmesi gelir adaletsizliğini azaltırken, gelişmiş ülkelerde etki ters yönlüdür. (V) Bürokratik sürecin olası etkilerine yönelik incelemede iki ülke grubu için de anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. (VI) Gelişmekte olan ülkelerde demokrasi düzeyinin anlamlı bir etkisi tespit edilememiş, gelişmiş ülkelerde ise ağırlıklı olarak gelir dağılımına olumlu etkisi görülmüştür. (VII) Hükümet yapısı açısından bakıldığında koalisyonun olmadığı durumlarda gelir adaletsizliğinin azaldığı, yasama sürecinin etkinliği ve çoğulculuğun da aynı etkide bulunduğu gözlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise söz konusu etkiye

yönelik anlamlı sonuçlara ulaşamamıştır. Hükümetin seçimlerde almış olduğu oy oranında artış yine gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını olumlu etkilerken, gelişmekte olan ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermemiştir. Dolayısıyla iktidarın temsil gücünde artış gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı adaletine hizmet etmektedir. (VIII) Politik istikrar endeksi açısından bakıldığında, elde edilen sonuçlara göre politik riskte azalmanın gelişmiş ülkelerde gelir dağılımını olumlu etkilediğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise katsayının işareti negatif olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. (IX) Son olarak yerel özerkliğin iki ülke grubunda da gelir dağılımı adaletini olumsuz etkileğini tespit edilirken, iktidar partisinin ideolojik eğiliminin ise her iki grupta da anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür.

Yapılan açıklamalar ve elde edilen bulgular neticesinde bir takım politika çıkarımları yapılmıştır. Öncelikle yolsuzlukla mücadelede uygulanacak politikalar kalıcı bir iyileşme sağlayacak nitelikte olmalıdır. Özellikle kurumları zayıf ve denetimlerin yetersiz olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun azaltılmasına yönelik yanlış politikalar (kamu gücünü elinde bulunduranların ücretlerinde bir artış yapılması, vergisel avantajlar gibi) yolsuzluğun eşik değere ulaşmadığı düzeylerde gelir dağılımı adaleti üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkarabilirken, uzun vadede bu tür politikalar dağılım adaletsizliğini artıracaktır. Yolsuzluğun dağılıma ilişkin olumsuz sonuçları ise doğal kaynakların sağlıklı yönetimi, geniş tabanlı ve emek yoğun bir büyüme, eğitim ve sağlık alanında etkin harcamalar, eğitime erişimde daha düşük bir eşitsizliğin sağlanması gibi uygulamalarla bir dereceye kadar azaltılabilecektir.

Ekonomik özgürlükler konusunda ekonomik özgürlüğün başarısı olarak hükümetin ekonomiye müdahale derecesi tek başına yeterli bir gösterge olarak görülmemelidir. Zira bu tür uygulamaların ekonomik anlamda başarılı olup olmadığının ölçütü toplumun bütün bireylerinin yaşam kalitesinde bir artışın sağlanıp sağlanamamış olmasıdır. Dolayısıyla kurumlar ve politikalar özellikle sermaye birikiminin dar bir kesimin elinde bulunduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere verimlilik ve eşitlik perspektifleri göz önüne alınarak revize edilmelidir.

Gelişmekte olan ülkelerde kurumsal kalite artışının eşitsizliği azalttığına yönelik elde edilen bulgular yapılan ve yapılacak olan kurumsal reformları destekler niteliktedir. Ancak politik faktörlerin bu reformların uygulanmasını engelleme ihtimali göz ardı

edilmemeli ve bu bağlamda kurumsal çerçeve anayasa ve kanunlar aracılığıyla çizilmelidir.

Demokrasi değişkeninin gelir dağılımı ile olan etkileşiminin olumlu olarak gerçekleşmesi hak ve özgürlüklerin toplumun tüm bireylerine eşit bir şekilde dağıtılması ile bağlantılıdır. Ekonomik faaliyetler içerisinde yer alan bazı güçlü çıkar gruplarına ayrıcalıklarda bulunulmaması, tüm kişilere eşit mülkiyet hakkı tesis edilmesi, üretim seviyesini ve eşitliği artırıcı kaynak dağılımı etkin işleyen bir demokrasi için gerekli olan koşullardan bazılarıdır. Bu koşulların yerine getirilmesi iyi bir demokratik yönetimin olmazsa olmazı ve gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında önemli bir politik dinamiktir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerden ziyade gelişmiş ülkelerde demokrasi düzeyinin gelir dağılımını olumlu olarak etkilemesi yönünde daha anlamlı sonuçlara ulaşılması kalkınmanın ileriki aşamalarına henüz geçmemiş olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri teşvik edici olarak değerlendirilebilir.

Bir ülkede benimsenen politik rejim ne olursa olsun ekonomiye olan yansımaları bakımından önemli olan politik istikrarın sağlanıp sağlanamamasıdır. Ancak diğer değişkenlerle birlikte değerlendirildiğinde kişi hak ve özgürlüklerinin varlığı ve korunmasından bahsedebilmek için demokratik bir rejimin benimsenmiş olması gerekmektedir. Hükümet türleri açısından ele alındığında politik istikrarsızlık nedenlerinden biri olan koalisyon hükümetleri dönemlerinde gelişmiş ülkelerde gelir adaletsizliği artmaktadır. Bu noktada başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında bir karşılaştırma yapıldığında her ne kadar başkanlık sisteminde koalisyon hükümetinin söz konusu olmaması, erken seçim imkânının bulunmaması uygulanacak ekonomi politikalarının istikrarı ve yeniden dağılım konusunda daha objektif politikaların uygulanmasını nispeten kolaylaştırıyor olsa da; her iki sistemde de yer alan seçimler ve seçimlerin kaçınılmazlığı parlamenter sistemde görülen etkilerin başkanlık sisteminde de görülmesine neden olmaktadır. Sonuçta politik istikrarsızlık demokratik bir yönetimde hükümet sistemi ne olursa olsun etkilerinin şiddeti farklı olmakla birlikte kaçınılmazdır.

Son olarak çalışmada federalist bir sistemin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemesi sonucu bölgelerin, ekonomik kalkınmaları açısından önemli olan vergi tabanlarındaki azalmayı göze alamayarak yüksek gelirli kişiler ile düşük gelirli kişiler arasındaki öncelik haklarını yüksek

gelirli ler lehine kullanacakları görüşünü haklı çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra yerel hizmetlerin daha etkin işle mesi bakımından yerel yönetimlere gelir dağılımında bir bozulmaya yol açmayacak, belirli sınırlar ölçüsünde bir özerklik tanınması etkin kamu yönetimi uygulamalarını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla öncelik verilmesi gereken konu fedaral bir yapıdan ziyade öncelikle güçlü yerel yönetim mekanizmalarının oluşturulması olmalıdır.

Bu tezde kurumsal ve politik faktörlerin gelir dağılımına etkisi ile ilgili teorik ve ampirik literatür kapsamlı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Gelir dağılımını etkilemesi boyutuyla kurumsal ve politik faktörlerin analizlerde sınırlı sayıda kullanılması ve özellikle son dönemlerde gelişme göstermesi dikkate alınarak yapılan çalışma literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada yer alan faktörlerin niteliksel özellikler taşıması ve çeşitli kuruluşlar tarafından niceliksel olarak analizlere dahil edilmesini sağlayan endeksler haline getirilmesi gelir dağılımını kurumsal ve politik bir perspektiften değerlendirmeyi test edilebilir bir hale getirmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışma ile söz konusu değişkenlere ait elde edilebilir verilerin varlığı bu konuda analiz yapma imkânını kolaylaştırırken, gözlemlenen etkiler kullanılan yöntem, ele alınan bölge ve döneme göre farklılık gösterebileceğinden ileride konu ile ilgili yapılacak çalışmalara kapı aralamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). “Türkiye’de Gelir Dağılımı”. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4 (8), 42-59.
- Acar, M. (2010). “Avusturya İktisadının İktisadi Düşünceye Katkıları Üzerine”. *Liberal Düşünce*, 15 (59), 203-214.
- Acemoğlu, D., S. Naidu, P. Restrepo ve J. A. Robinson (2013). “Democracy, Redistribution and Inequality”. *National Bureau of Economic Research*, No: w19746.
- Afonso, A.; L. Schuknecht; V. Tanzi. (2008). “Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency”. *European Central Bank Working Paper Series*, No: 861.
- Ahluwalia, M. S. (1976). “Inequality, Poverty and Development”. *World Bank*, Washington, DC 20433.
- Akalın, G. (2000). *Kamu Ekonomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akça, H.; H. Ela. (2012). “Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (3), 241-260.
- Akyüz, Yılmaz (1980). *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme* (2. Basım). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi.
- Alesina, A.; R. Perotti. (1996). “Income Distribution, Political Instability, and Investment”. *European Economic Review* 40 (6), 1203-1228.
- Ali, A. M. (2001). “Political Instability, Policy Uncertainty, and Economic Growth: An Empirical Investigation”. *Atlantic Economic Journal* 29 (1), 87-106.
- Alkin, E. (1981). *Gelir ve Büyüme Teorisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Anderson, V., (1991). *Alternative Economic Indicators* (First edition). London: Routledge Revivals.
- Apergis, N. (2015). "Economic Freedom and Income Inequality: Further Evidence From 58 Countries in the Long-run". *Financial Theory and Practice*, 39 (4), 349-370.
- Apergis, N., O. Dinçer ve J. E. Payne (2014). "Economic Freedom And Income Inequality Revisited: Evidence From A Panel Error Correction Model". *Contemporary Economic Policy*, 32 (1), 67-75.
- Apergis, Nicholas, O. C. Dinçer and J. E. Payne. (2010). "The Relationship Between Corruption And Income Inequality In U.S. States: Evidence From A Panel Cointegration And Error Correction Model". *Public Choice*, Vol. 145, 125-135.
- Artan, S. ve C. Kalaycı. (2014). "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açıklık, Demokrasi ve Gelir Dağılımı İlişkisi". *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4 (2), 69-88.
- Ashby, N. J.; R. S. Sobel .(2008). "Income Inequality and Economic Freedom in the US States". *Public Choice*, 134 (3-4), 329-346.
- Asimakopulos, A. (1988). *Theories of Income Distribution* (First edition). Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Ataman, B. C. (1996). "Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret - Fiyat Sarmalı Ve Gelirler Politikası". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51 (1-4), 53-69.
- Atkinson, A. B.; F. Bourguignon. (2014). *Handbook of Income Distribution* (First edition). Amsterdam: Elsevier.
- Ay, H.; Ö. Uçar (2015). "Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (1), 11-32.
- Aydın, K. (2012). "Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri". *Çalışma ve Toplum*, 147-166.

- Aytemiz, L. (2002). "W. S. Jevons As The Founder of Modern Economic". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 211-228.
- Baccaro, L. (2009). "Similar Structures, Different Outcomes: The Surprising Resilience of Corporatist Policy-Making in Europe". *21st SASE Conference, Paris*.
- Bağlı, M. S. (2011). "Etkinlik-Eşitlik Çelişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi". *Maliye Dergisi*, Sayı 161, 259-282.
- Bakırtaş, D. (2012). "Yolsuzluğun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19 (2), 87-98.
- Bakkal, S.; T. Gürdal (2007). "İç Borçlanmanın Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri". *Akademik İncelemeler*, 2 (2), 147-173.
- Balcázar, C. F. (2015). "Long-Run Effects of Democracy on Income Inequality Evidence from Repeated Cross-Sections". *Policy Research Working Paper*, No: 7153.
- Baltagi, B. H. (2010). *Econometric Analysis of Panel Data*, John Wiley, Chichester.
- Bardhan, P. (1997). "Corruption and Development: A Review of Issues". *Journal of Economic Literature*, 35 (3), 1320-1346.
- Barreto, Raul A. (2001). "Endogenous Corruption, Inequality and Growth: Econometric Evidence", *Working Paper*, Vol. 1, 1-37.
- Barro, R. J. (1999). "Inequality, Growth and Investment", *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 7038.
- Becher, M. (2012). "Presidentialism, Parliamentarism, and Redistribution". *General Conference of the European Political Science Association*, Berlin, Germany.
- Beck, P. H.; M. W. Maher (1986). "A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Markets". *Economics Letters*, 20 (1-5).

- Bedir, S.; K. Karabulut (2011). “İç Borçların Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (1), 13-30.
- Beetham, D. (2014). *Demokrasi ve İnsan Hakları*. (Çev. Bilal Canatan) Ankara: Liberte Yayınları.
- Bellu, L. G.; P. Liberati. (2005). “Charting Income Inequality The Lorenz Curve”. *EASYPol On-line Resource Materials for Policy Making, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*.
- Beramendi, P. (2003). “Political Institutions and Income Inequality: The Case of Decentralization”. *WZB, Markets and Political Economy*, Working Paper, No. SP II 9.
- Berggren, N. (1999). “Essays In Constitutional Economics”. *Public Choice*, 100 (3-4), 203-223.
- Berggren, N. (2003). “The Benefits of Economic Freedom A Survey”. *The Independent Review*, 8 (2), 193-211.
- Bhatia, H. L. (2007). *History of Economic Thought* (Fourth revised edition). Vikas Jangpura: Publishing House Pvt Ltd.
- Bollen, K. A.; R. W. Jackman (1985). “Political Democracy and The Size Distribution of Income”. *American Sociological Review*, Vol. 50, 438-457.
- Borluk, S. (2014). *Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı Yakınsama ve Iraksama Dinamikleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Boulter, B. L. (1975). “The Effects of Demographic Variables on Income Distribution”. *Princeton University Research Program in Economic Development*, Discussion Paper: 61.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). “The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics”. *The Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-253.

- Brue, S.; R. R. Grant. (2013). *The Evolution of Economic Thought* (Eight edition). South-Western Cengage Learning.
- Brunner, K. (1978). "Reflections on the Political Economy of Government: The Persistent Growth of Government". *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 114 (3), 649-680.
- Burkhart, R. E. (2007). "Democracy, Capitalism And Income Inequality: Seeking Causal Directions". *Comparative Sociology*, 6 (4), 481-507.
- Bussière, M.; C. Mulder. (1999). "Political Instability and Economic Vulnerability". *IMF Working Paper*, No: 99/46.
- Caballero, J. M.; M. G. Queti; M. Maetz. (2000). "International Trade: Some Basic Theories and Concepts". *Multilateral Trade Negotiations on Agriculture: A Resource Manual*, Rome. www.fao.org/docrep/003/x7351e/x7351e00.htm. (Erişim Tarihi: 05.02.2016).
- Charles-Coll J. A. (2011). "Understanding Income Inequality: Concept, Causes And Measurement". *International Journal of Economics and Management Series*, 1 (3), 17-28.
- Chong, A.; M. Gradstein (2004). "Inequality and Institutions". *The Review of Economics and Statistics*, 89 (3), 454-465.
- Clark, C. B. (1914). *The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits* (First edition). New York: The Macmillan Company.
- Cole, J. H. (2008). "Milton Friedman on Income Inequality". *Journal of Markets & Morality*, 11 (2), 239-253.
- Creveland, M. M. (2012). "The Economics of Henry George: A Review Essay". *American Journal of Economics and Sociology*, 71 (2), 498-511.

- Cullis, J.; B. V. Koppen. (2007). “Applying the Gini Coefficient to measure inequality of water use in the Olifants River water management area, South Africa”, Vol. 113, IWMI.
- Cypher, J. (2014). *The Process of Economic Development* (Fourth edition). London: Routledge.
- Çetin, B. I. (2012). “Kapitalist Sistemde Kredi Ekonomisi, Finansal Kriz ve Gelir Dağılımı”. *Kamu-İş*, 12 (3), 79-110.
- Çevikbaş, R. (2014). “Bürokrasi Kuramı ve Yönetmel İşlevi”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 75-102.
- Çukurçayır, S; K. Tezcan. (2011). “Demokratikleşme ve Ekonomik Kalkınma: Etkileşim Analizi”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6 (2), 48-76.
- Davis, L; M. Hopkins (2011). “The Institutional Foundations of Inequality and Growth”. *Journal of Development Studies*, 47 (7), 977-997.
- Deininger, K.; L. Squire (1996). “A New Data Set Measuring Income Inequality”. *The World Bank Economic Review*, 10 (3), 565-591.
- Demirel, D. (1996). “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet”. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, 105-128.
- Dinçer, O. C; B. Günalp (2008). “Corruption, Income Inequality, and Poverty in the United States”. Social Science Research Network Electronic Paper Collection: <http://ssrn.com/abstract=1158446>. (Erişim Tarihi: 04.04.2016).
- Dobson, S.; C. Ramlogan-Dobson (2010). “Is There a Trade-Off Between Income Inequality and Corruption? Evidence From Latin America”. *Economics Letters*, Vol. 107, 102-104.
- Dobson, S.; C. Ramlogan-Dobson (2011). “Inequality, Corruption And The Informal Sector”. *Economics Letters*, Vol. 115, 104-107.

- Dobson, S.; C. Ramlogan-Dobson. (2012). “Why is Corruption Less Harmful to Income Inequality in Latin America?”. *World Development*, Vol. 40, 1524-1545.
- Downs, A. (1965). “A Theory of Bureaucracy”. *The American Economic Review*, 55 (1-2), 439-446.
- Dönmez, Ö. (2015). Hükümet Sistemleri ve Hükümet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Web sayfası: http://web.e-baro.web.tr/uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.pdf (Erişim tarihi: Haziran, 2016).
- Dünhaupt, P. (2013). “Determinants of Functional Income Distribution- Theory and Empirical Evidence”. *Global Labour University*, Working Paper, No: 18.
- Ebeling, R. M., (2001). “Eugen von Böhm-Bawerk: A Sesquicentennial Appreciation”. http://econfaculty.gmu.edu/pboettke/summer/BohmBawerk_Sesquicentennial.pdf. Erişim:16.01.2016.
- Elveren, A. Y. (2013). “Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 35-42.
- Erdem, D. F. (2007). *Kopratizm ve Türkiye’de Tek Parti Yönetimi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Ersezer, D. (2006). “Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 255-268.
- Feeley, M. M.; E. Rubin (2009). *Federalism: Political Identity And Tragic Compromise*. University of Michigan Press.
- Fernando, A. C. (2011). *Business Environment* (First edition). New Delhi: Dorling Kindersley.
- Fields, G. S. (1993). “Inequality in Dual Economy Models”. *The Economic Journal*, 103 (420), 1228-1235.

- Figini, P. (1996). "A Note On Gary Fields' Index Of Income Inequality", *Trinity Economic Paper Series Technical Paper*, No: 96 / 4.
- Figini, P. (2005). "Measuring Inequality: on the Correlation between Indices". *Trinity Economic Paper Series Technical Paper*, No: 98 / 7.
- Fisher, Irving (1906). *The Nature of Capital and Income* (First edition). London: The Macmillan Company.
- Forbes, K. J. (2000). "A Reassessment of the Relationship Between Inequality and Growth". *American Economic Review*, s. 869-887.
- Foster, J., S. Senth, M. Lokshin and Z. Sajaia. (2013). *A Unified Approach to Measuring Poverty and Inequality : Theory and Practice*. Streamlined Analysis with ADePT Software. Washington, DC: World Bank.
- Franz, W. (2015). Macroeconomics and Joblessness: An Introductory Statement, s. 23-30. In: *Macroeconomics Causes of Unemployment: Diagnosis and Policy Recommendations* (Eds: W. Filch ve C. Köhler). Duncker & Humblot, Berlin.
- Franzini, M.; M. Pianta. (2011). "Economic Inequality, an Introduction" *Working Papers Series in Economics, Mathematics and Statistics*, No: 1102.
- Freeman, R. B. (1980). "Unionism and The Dispersion of Wages". *Industrial and Labor Relations Review*, 34 (1), 3-23.
- Friedman, M. (1982). *Capitalism and Freedom* (Second edition). Chicago: University of Chicago Press.
- Furusawa, T.; H. Konishi. (2013). "International Trade and Income Inequality". *Boston College Department of Economics*, No: 849.
- Gallo, C. (2002). "Economic Growth And Income Inequality: Theoretical Background And Empirical Evidence". *Development Planning Unit, University College London*, Working Paper, No: 119.
- Galor, O.; J. Zeira. (1993). "Income Distribution and Macroeconomics". *The Review of Economic Studies*, 60 (1), 35-52.

- George, H. (1884). *Progress & Poverty: An Inquiry Into The Cause Of Industrial Depressions, And Of Increase Of Want With Increase Of Wealth, The Remedy* (First edition). London.
- Gerry, C. J.; T. Mickiewicz (2006). "Inequality, Fiscal Capacity and the Political Regime Lessons from the Post-Communist Transition" No: wp831. William Davidson Institute at the University of Michigan.
- Giorgi, G. M.; A. Guandalini. (2013). "A Sampling Estimator Of The Bonferroni Inequality Index". *Rivista Italiana di Economia Demografia e Statistica*, 67 (3-4), 151-158.
- Giovannoni, O. (2010). "Functional Distribution of Income, Inequality and the Incidence of Poverty: Stylized Facts and the Role of Macroeconomic Policy". *The University of Texas Inequality Project*, Working Paper, No: 58.
- Giovannoni, O. (2014). "What Do We Know About The Labor Share And The Profit Share? Part I: Theories". *University of Texas Inequality Project Working Paper*, No: 64.
- Gordon, R. J. (1990). "What Is New-Keynesian Economics?". *Journal of Economic Literature*, 28 (3), 1115-1171.
- Gradstein, M.; B. Milanovic ve Y. Ying (2001). "Democracy and Income Inequality: An Empirical Analysis". *Center for Economic Studies & Ifo Institute for Economic Research*, Working Paper, No: 411.
- Graves, P. E. (2014). The Critical Difference between Republicans/Conservatives and Democrats/Liberals. Web Sayfası: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2423154 (Erişim Tarihi: 15.04.2016).
- Gujarati, Damoder N. (2003), *Basic Econometrics* (Fourth Edition), McGraw-Hill Education.

- Gupta, G. S. (2004). *Macroeconomics: Theory and Applications* (Second edition). New Delhi: Tata McGraw-Hill Education.
- Gupta, S.; H. Davoodi; R. Alonso-Terme (2002). “Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?”. *Economics of Governance*, 3 (1), 23-45.
- Gülmez, M. (1975). “Weber ve İdeal Tip Bürokrasi Anlayışı”. *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı 8/1, 42-73.
- Güney, A. (2009). “İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri”. *Kamu-İş*, 10 (4), 135-159.
- Güney, T.; G. Tuncer ve R. Kılıç. (2013). “Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 35, 41-53.
- Güngör, K., “İktisatın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler” http://Www2.Aku.Edu.Tr/~Kgungor/Kamil_Gungor.Pdf, Erişim Tarihi: 15.01.2016.
- Güvel, E. A. (1998). “Ekonomik Açıdan Politik Rejim Tartışmaları Politiko-Ekonomik Bir İnceleme”. *Amme İdaresi Dergisi*, 31 (4), 17-35.
- Gwartney, J.; R. Lawson (2003). “The Concept and Measurement of Economic Freedom”. *European Journal of Political Economy*, 19 (3). 405-430.
- Gyimah-Brempong, K. (2002). “Corruption, Economic Growth, and Income Inequality in Africa”. *Economics of Governance*, 3 (3), 183-209.
- Haberler, G. (1960). “Inflation: Its Causes and Cures, Washington”, D. C: American Enterprise Association, Library of Congress Catalog No: 60-12992.
- Haidar, J. I.; M. E. Velasquez (2009). Property Rights and Income Inequality. Web sayfası: https://www.researchgate.net/profile/Jamal_Haidar2/publication/228262674_Property_Rights_and_Income_Inequality/links/0fcfd50dea9446a9cc000000.pdf (Erişim tarihi: 14.06.2016).

- Hamaratne H., P. Abeygunawardena and M. W. Thilakaratne. (1991). "Income Inequalities and Different Levels of Water Availabilities in Irrigation Schemes: The Case of Minipe". *Tropical Agricultural Research*, Vol. 3.
- Haney, L. (1911). *History of Economic Thought*. New York: The Macmillam Company.
- Hausman, J. A. (1978). "Specification tests in econometrics". *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1251-1271.
- Henderson, J., D. Hulme, H. Jalilian ve R. Phillips (2003). "Bureaucratic Effects: 'Weberian' State Structures and Poverty Reduction".
- Heper, M. (1980). "Ekonomik ve Sosyal Gelişme Sürecinde Bürokrasi: Bir Tipoloji ve Bazı Düşünceler". 73-77.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler Bir Giriş*. (Çev. Ahmet K. Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan) Ankara: Adres Yayınları.
- Hibbs, D. A. (1977). "Political Parties and Macroeconomic Policy". *The American Social Science Review*, 71 (4), 1467-1487.
- Hines, J. R. (1995). "Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business After 1977". NBER Working Paper No: 5266.
- Hisnanick, R. R.; A. L. Rogers. (2006). "Household income inequality measures based on the ACS Data: 2000-2005." *Housing and Household Economic Statistics Division, US Census Bureau. Washington, DC*.
- Holcombe, R. G., (2014). *Advanced Introduction to the Austrian School of Economics* (First edition). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Holler, P., I. Joumard and I. Koske. (2014). "Reducing Income Inequality While Boosting Economic Growth: Can It Be Done?". *The Singapore Economic Review*, 59 (1), 1450001.
- Holmes, Kevin (2001). *The Concept of Income: A Multidisciplinary Analysis* (First edition). Amsterdam: Doctoral Series.

- Huntington, S. P. (1973). *Political Order and Changing Societies* (Seventh edition). USA: The Colonial Press Inc., Clinton, Mass.
- Hussmans, R.; F. Mehran; V.Varma. (1990). *Surveys Of Economically Active Population, Employment, Unemployment, And Underemployment: An ILO Manual On Concepts And Methods*. International Labour Organization.
- Ikeda, Y.; K. Yagi. (2012). *Subjectivism and Objectivism in the History of Economic Thought* (First edition). New York: Routledge.
- Immervoll H.; L. Richardson. (2011). “Redistribution Policy and Inequality Reduction in OECD Countries: What Has Changed in Two Decades?”. *OECD Social, Employment and Migration, Working Papers*, No: 122.
- İlgün, M. F. (2016). “Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (4), 493-516.
- İrepoğlu Carreras, Y. (2015). “Federalism, Governance and Inequality: A Comparative Study in Europe and the Case of Germany”. EUSA 14TH Biennial Conference Paper, Boston, MA.
- Jain, T. R.; O. P. Khanna. (2010). *Macroeconomics and International Trade* (Latest edition). Delhi: V. K. Publications.
- Johansson, C.; C. J. Lext (2013). *Corruption and Income Inequality*. Jönköping University Jönköping International Business School, Sweden.
- Jong-Il, You, and Amitava Krishna Dutt (1996). "Government Debt, Income Distribution And Growth." *Cambridge Journal of Economics*, 20 (3), 335-351.
- Juravle, D. (2011). “Monetarism”. *Munich Personal Repec Archive*, Paper No: 33707.
- Kakwani, N. (1986). “Income Inequality, Welfare and Poverty in a Developing Economy with Applications to Sri Lanka”. *World Institute For Development Economics Research*, Working Paper, No: 4.

- Kaldor, N. (1955). "Alternative Theories of Distribution". *The Review of Economic Studies*, 23 (2), 83-100.
- Kämpke, T.; F. J. (2015). Radermacher. *Income Modeling and Balancing: A Rigorous Treatment of Distribution Patterns*. Vol. 679. Springer.
- Kanbur, R. (2011). "Does Kuznets Still Matter?". <http://kanbur.dyson.cornell.edu/papers/DoesKuznetsStillMatter.pdf>. Erişim Tarihi: 26.01.2016.
- Kelly, N. J. (2012). "Federalism and American Inequality". *The Journal of Politics*, 74 (2), 414-426.
- Keynes, J. M. (1989). *The General Theory of Employment Interest and Money* (Seventh edition). New York: Cambridge University Press.
- Knack, S; P. Keefer (1995). "Institutions and Economic Performance: Institutional Measures Cross-Country Tests Using Alternative". *Economics and Politics*, 7 (3), 207-227.
- Knight, K. G. (1987). *Unemployment: An Economic Analysis*, Rowman & Littlefield.
- Korkmaz, E.; M. E. Erkal; T. Minibaş vd. (2001). "Türkiye'de Yolsuzluğun Sosyoekonomik Nedenleri Etkileri Ve Çözüm Önerileri". *İstanbul Ticaret Odası*, Yayın No: 2001-35.
- Krol, A.; J. M. Miedema. (2009). "Measuring Income Inequality: an Exploratory". *Region of Waterloo Public Health Health Determinants, Planning and Evaluation Division*, Document: 451158.
- Krugman, P. (2008). *Politika Taşeronları ve Önemsizleşen Refah* (Çev. Neşenur Domaniç). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Kuncic, A. (2012). "Institutional Quality Database". *Kiel Advanced Studies*, Working Papers, No. 457.

- Kuznets, S. (1934). "National Income, 1929-1932". *National Bureau of Economic Research*, No: c2258.
- Kuznets, S. (1955). "Economic Growth And Income Inequality". *The American Economic Review*, 45 (1), s. 1-28.
- Kuznets, S. (1963). "Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: VIII. Distribution of Income by Size". *Economic Development and Cultural Change*, 11 (2), 1-80.
- Kuznets, S., L. Epstein, E. Jenks. (1941). "Concept of National Income". *National Bureau of Economic Research*, No: c4225.
- Kwon, H. S. (2014). "Economic Theories of Low-Wage Work". *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24 (1), 61-70.
- Labonte, M. (2011). "Inflation: Causes, Costs, and Current Status". *Congressional Research Service*, No: 7-5700.
- Lehmbruch, G. (1977). "Liberal Corporatism and Party Government". *Comparative Political Studies*, 10 (1), 91-126.
- Leisinger, K. M., K. Schmitt. (1994). *All Our People*. Island Press.
- Li, Hongyi, Lixin Colin Xu, Heng-fu Zou, (2000). "Corruption, Income Distribution, and Growth". *Economics and Politics*, Vol. 12, 155-181.
- Lindbeck, A. (1998). "Swedish Lessons for Post-Socialist Countries" (unpublished; , Stockholm: University of Stockholm Institute for International Economic Studies), Seminar Paper No: 640.
- Litchfield, J. A. (1999). "Inequality: Methods and Tools". *Text for*.
- Longoni, E.; F. Gregorini (2009). "Inequality, Political Systems and Public Spending". *University of Milan Department Of Economics*, Working Paper Series, No: 159.

- Lopez, J. and M. Assous. (2010). *Michal Kalecki* (First edition). Palgrave Macmillan UK.
- Luechinger, S.; S. Meier; A. Stutzer (2006). “Bureaucratic Rents and Life Satisfaction”. IZA Discussion Paper No: 1964.
- Maas, H. (2005). *William Stanley Jevons and the Making of Modern Economics* (First edition). New York: Cambridge University Press.
- Mandler, M. (1999). *Dilemmas in Economic Theory: Persisting Foundational Problems of Microeconomics* (First edition). New York: Oxford University Press.
- Marshall, A. (1977). *Principles Of Economics* (Eighth edition). London: The Macmillan Press.
- Mcquire, K. A. (2012). “President-Prime Minister Relations, Party Systems, and Democratic Stability in Semipresidential Regimes: Comparing the French and Russian Models”. *Texas International Law Journal*, 47 (2), 428-453.
- McTaggart, D.; C. Findlay; M. Parkin. (2013). *Economics* (Seventh edition). Pearson Australia.
- Mello, L.; E. R. Tiongson. (2003). “Income Inequality and Redistributive Government Spending”. *International Monetary Fund*, Working Paper, No: 14.
- Menger, C., (1976). *Principles of Economics* (Çev. James Dingwall and Bert F. Hoselitz). The Institute for Humane Studies.
- Mill, J. S. (1884). *Principles of Political Economy* (First edition). New York: D. Appleton and Company.
- Miller, T.; A. B. Kim (2015). 2015 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation, Washington, DC.
- Minnich, D. J. (2003). “Corporatism And Income Inequality in The Global Economy: A Panel Study Of 17 OECD Countries”. *European Journal of Political Research* 42, 23-53.

- Mises, L. V., (1962). *Socialism* (Çev. J. Kahane). Yale University Press.
- Mises, L. V., (1998). *Human Action A Treatise On Economics*. Alabama: Ludwig Von Mises Institute.
- Moffit, R. A. (2003). "The Negative Income Tax and The Evolution Of U.S. Welfare Policy". *National Bureau Of Economic Research*, Working Paper, No: 9751.
- Monnin, P. (2014). "Inflation and Income Inequality in Developed Economies". *CEP Working Paper Series*: 2014/1.
- Morrison, K., (2006). *Marx, Durkheim, Weber: Formations of Modern Social Thought* (Second edition). London: SAGE Publications.
- Mukherjee, S., (2000). *National Income Accounting And Economic Theory For Class Xii* (First edition). New Delhi: Allied Publishers.
- Muth, J. F. (1961). "Rational Expectations and The Theory of Price Movements". *Econometrica*, 29 (3), 315-335.
- Neumark, F. (1945). "Umumi Gelir Teorisi Problemleri". *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 5 (1-4), 243-273.
- Nnadoize, E. (2002). "Are Growth and Development Constitutional Issues in Nigeria?". *Understanding Poverty and Growth in Sub-Saharan Africa*, St Catherine's College, Oxford. 18-19 March 2002.
- North, D. (1994). "Economic Performance Through Time". *The American Economic Review*, 84 (3), 359-368.
- Ober, J. (2007). The Original Meaning of Democracy: Capacity to Do Things, Not Majority Rule. Web Sayfası: <https://www.princeton.edu/~pswpc/pdfs/ober/090704.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

- Ofluoglu, G. (2012). Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İşsizlik Arasındaki İlişki. Web sayfası: http://www.turkmetaldergi.com/Turkiyede-gelir-dagilimi-ve-issizlik-arasindaki-iliskinin-analizi_makale_50.html. (Erişim Tarihi: 05.02.2016).
- Öncel, T. (1981). “Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak: Negatif Gelir Vergisi”. *İstanbul Üniversitesi maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, Sayı 28, 1-14.
- Özşahin, Ş. (2010). “Finansal Liberalizasyon Politikaları ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi (1989-2004)”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13 (1-2), 47-68.
- Öztan, G. G. Korporatizm Özgürlükte Yoksun Bir ‘Üçüncü Yol’ Vaadi. Web sayfası: <http://psi203.cankaya.edu.tr/uploads/files/Oztan,%20Korporatizm.PDF> (Erişim tarihi: Haziran 2016).
- Öztürk M. ve Ş. İnan. (2014). “İktisadi Sistemlerde Bölüşüm Sorunu: Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ortaklık Ekonomisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (2), 24-55.
- Öztürk, N. (2005). “Ücret Kuramında Yeni Yaklaşımlar”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 29-49.
- Öztürk, N. K. (1992). “Federalizm ve Türkiye”. *Amme İdaresi Dergisi*, 25 (4). 65-76.
- Pasinetti, L. L. (1962). “Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth”. *The Review of Economic Studies*, 29 (4), 267-279.
- Pasour, E. C. (1982). “Supply-side Economics: A Return to Basic Principles?”. *Modern Age* 26, No: 1, 57-68.
- Pauw, K. (2003). “Measures of Poverty and Inequality: A Reference Paper” *Provide Project*, No: 15623.
- Perez-Moreno, S.; M. J. Angulo-Gurrerero (2016). Does Economic Freedom Increase Income Inequality? Evidence From The EU Countries. Web sayfası:

http://www.ecineq.org/ecineq_lux15/FILESx2015/CR2/p204.pdf (Erişim tarihi: 14.06.2016).

Peterson, W. C. (1994). *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme* (Çev. Talat Güllap). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Pigou, A. C. (1920). *The Economics of Welfare* (First edition). London: The Macmillan Company.

Prisner, E. (2009). Income Distribution, Lorenz Curve, and Gini Index: A Complex Calculus Project For The Classroom. <http://www.eprisner.de/Papers/LorenzGiniNov2009.pdf>. Erişim Tarihi: 16.01.2016.

Reuveny, R.; Q. Li (2003). “Economic Openness, Democracy, And Income Inequality An Empirical Analysis”. *Comparative Political Studies*, 36 (5), 575-601.

Ricardo, D. (2007). *Ekonomi Politiği ve Vergilendirmenin İlkeleri*. (Çev. Tayfun Ertan) İstanbul: Belge Yayınları.

Rijckeghem, C. V.; B. Weder (1997). “Corruption and the Rate of Temptation: Do Low Wages in the Civil Service Cause Corruption?”. *International Monetary Fund Working Paper*, Washington, DC.

Ryscavage, P. (2015). *Income Inequality In America: An Analysis Of Trends*. New York: Routledge.

Sandmo, A., (2013). “The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought”. *Department of Economics, Norwegian School of Economics*. Forthcoming in Handbook of Income Distribution, Volume 2, edited by Anthony B. Atkinson and Francois Bourguignon, Amsterdam: Elsevier Science.

Saydam, İ. M. (2009). Yeni Keynesçi Yaklaşımlarda Ücret Katılıkları. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/download/1023000068/1023000075>. Erişim tarihi: 16.01.2016.

- Schmitter, P. C. (1974). "Still the Century of Corporatism?". *The Review of Politics*, 36 (1), 85-131.
- Selik, M., (1982). *Marksist Değer Teorisi* (1.Basım). Ankara: S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Selim, R.; Ö. Günçavdı; A. A. Bayar. (2014). "Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler". Yayın No: TÜSİAD-T/2014-06/554.
- Sen, A. (1973). *On Economic Inequality* (First edition). New York: Oxford University Press.
- Shastri, R. (1988). Kaldor and Kalecki. https://www.researchgate.net/publication/234064532_Kaldor_and_Kalecki. Erişim Tarihi: 16.01.2016.
- Shastri, R. (1989). Kalecki's Contribution To The Theory Of Income Distribution. https://www.researchgate.net/publication/234127106_KALECKI%27S_CONTRIBUTION_TO_THE_THEORY_OF_INCOME_DISTRIBUTION. Erişim Tarihi: 16.01.2016.
- Siaroff, A. (1999). "Corporatism In 24 Industrial Democracies: Meaning And Measurement". *European Journal of Political Research*, 36, 175.205.
- Skousen, M. (2000). Arz Yönlü İktisatta En Fazla Hakedilen Başarı (Çev. Ferhat Başgan Özgen) *Liberal Düşünce*, 5 (19), 64-66.
- Skousen, M. (2009). *İktisadi Düşünce Tarihi/Modern İktisadın İnşası* (Çev. Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak), Ankara: Adres Yayınları.
- Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations* (First edition), An Electronic Classics Series Publication.
- Smith, A. (2002). *Ulusların Zenginliği Cilt 2* (Çev. M. Tanju Akad). İstanbul: AlanYayıncılık.

- Smith, A. (2006). *Milletlerin Zenginliği* (Çev. Haldun Derin). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Snowdon, B.; H. R. Vane. (2005). *Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State* (First edition). Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Solt, Frederick (2009). "The Standardized World Income Inequality Database", <http://hdl.handle.net/1902.1/11992>, Harvard Dataverse, V14.
- Son, H. H. (2011). "On the Concept of Equity in Opportunity". *ADB Economics Working Paper Series*, No: 266.
- Stigler, G. J., (1994). *Production and Distribution Theories* (Second Edition). London: Transaction Publishers.
- Stiglitz, J. E. (1976). "The Efficiency Wage Hypothesis, Surplus Labour, and the Distribution of Income In L.D.C.s". *Oxford Economic Papers*, 28 (2), 185-207.
- Şanlısoy, S. (2010). "Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Süreç Politikaları Etkileşimi". *Sosyoekonomi*, 13 (13), 191-214.
- Tanzi, Vito (1998). "Corruption Around the World Causes, Consequences, Scope, and Cures". *Staff Papers-International Monetary Fund*, 45 (4), 559-594.
- Tarhan, R. B.; Ö. F. Gençkaya; Hakim E. E. vd. (2003). Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporu.
- Topuzkanamış, E. (2012). "Yeniden Paylaşım, Vergilendirme ve Adalet". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 103-131.
- Tregenna, F. (2009). "The Relationship Between Unemployment And Earnings Inequality In South Africa". *Faculty of Economics, University of Cambridge*.
- Türk, İ. (2013). *Maliye Politikası Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri* (25. Basım). Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). (2014). Enflasyon ve Fiyat İstikrarı. Web sayfası: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/22dbefd0-b9db-48ff9f9f-68835b673f8a/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES. (Erişim Tarihi: 03.02.2016).
- Uğur, M. (2011). “Kurumsal Kalite ve Ekonomik Performans: İktisadın (Yeniden) Siyasallaşması Mı?”. *İktisat ve Toplum, 1* (9), 36-41.
- Ulusoy, A., (2007). *Maliye Politikası* (5. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ulutürk, S. ve D. Ersezer. (2005). “Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 47. Seri, İstanbul.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2013). *Humanity Divided: Confronting Inequality in Developing Countries*. Web sayfası: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/poverty-reduction/humanity-divided--confronting-inequality-in-developing-countries.html>. (Erişim Tarihi: 06.02.2016).
- Utama, Rahardhika Arista, (2014, June). “How Bureaucracy Affects Inequality: The Case of Post-Authoritarian Indonesia”, *2014 Arryman Fellows Symposium*, Jakarta, Indonesia.
- Webster, A. L. (2013). “The Relationship Between Economic Freedom And Income Equality In The United States”. *International Business & Economics Research Journal*, 12 (5), 469-476.
- Welch, P. J.; G. F. Welch. (2009). *Economics: Theory and Practice* (Ninth edition). New York: John Wiley & Sons.
- Williams, A. (2014). “A Global Index Of Information Transparency and Accountability”. *Journal of Comparative Economics*, 43 (3), 804-824.
- Wong, M. Y. H. (2013). “Median Voter and Power Resources Revisited: A Composite Model of Inequality”. *LIS Working Paper Series*, No: 584.

- Woo, J., M. E. Bova, M. T. Kinda ve M. Zhang (2013). “Distributional Consequences Of Fiscal Consolidation And The Role Of Fiscal Policy: What Do The Data Say?”, *International Monetary Fund*, Working Paper, No: 13-195.
- Yalçın, Aydın (1983). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi* (2. Basım). Ankara: A.Ü. S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Yardımcıoğlu, M.; H. Kocamaz; G. Şerbetçi. (2012, Ekim). “Türkiye’de Dış Ticaret ve Ticari İlişkiler”. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 339-346.
- Yavuz, B. (2009). “Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13 (1-2), 283-302.
- Yıldırım, E., K. Lopcu, S. Çakmaklı ve Ö. Özkan. (2010). “Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Bir Model: Türkiye Uygulaması”. *Ege Akademik Bakış*, 10 (4), 1269-1277.
- Yi, Dae Jin. (2013), “Politics and Income Inequality: Does politics still matter in new democracies”. *New Political Economy*, 18 (5), 653-679.
- Yumuşak, İ. G.; M. Bilen. (2000). “Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”. *K. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 77-96.
- Zhou, Y.; Y. Qin. (2012). *Empirical Analysis on Income Inequality of Chinese Residents*. (Çev. Cui’e Hu). Springer Science & Business Media.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Buket ALTINÖZ

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 30.10.1990, İzmir/Bergama

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: 0506 145 58 30

Email: bukettaltinoz@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü	2017
Lisans	EÜ İ.İ.B.F. İktisat	2014
Lise	Hakkı Altop Lisesi, Kayseri	2007

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

Altınöz, B., “Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Kamu Bütçesinin Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 30, Sayı. 1, ss. 223-256, (2015).